శ్రీరస్తు.

శ్రీమత్కూచిమంచి తిమ్మకవి విరచించిన
అచ్చతెలుఁగు రామాయణము.

ఇది,

ప్రెసిడెన్సీ కాలీజిలో
నాంధ్రమునకుఁ బ్రథమపండితుఁడగు
శ్రీ రైకము. రామానుజసూరిచే
లేఖకప్రమాదాదిజనితదోషంబులు లేకుండఁ
బరిష్కృతమయి,

పత్తి. రామానుజులునాయనివారిచే
శ్రీనికేతనమను స్వకీయముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపఁబడియె.
Madras.
1869.

Registered Copy-right.

ప్రకటన.

శ్రీమదాంధ్రకవీంద్రులగు నన్నయభట్టారక పలు తిక్కన సోమయాజి యెఱ్ఱాప్రగడ నాచన సోమనాథుఁడు శ్రీనాథుఁడు మున్నగు ప్రాచీనులు - రాయసదస్యకవులగు పింగళిసూరనార్యులు అల్లసానిపెద్దనార్యులు ముక్కుతిమ్మనార్యులు లోనుగాఁగల యాధునికులును విరచించినగ్రంథములు తత్సమభూయిష్ఠములుగాని కేవలాంధ్రములుగావు తద్భవములుమెండుగాఁగలిగి కేవలాంధ్రకృతులు తఱుచుగాఁగానంబడుటయరిది - కేవలాంధ్రకృతిగావించుట దుష్కరమయినను మృదుపాకశయ్యాదులతో నీ (రామాయణ) మచ్చతెలుఁగుననె కూచిమంచితిమ్మకవి రచియించెను-ఇది పలుతావులఁ జెక్కుపాఠభేదములు గలిగిచదువు వారలకు సుభోధముగాక మెండుస్ఖాలిత్యములు గలిగియుండుటంజేసిచక్కఁగా సంస్కరింపించి ముద్రింపించినయెడల నన్నిచోటుల వ్యాపించి పాఠమేకరూపమయి యభ్యసించువారలకు సుభోధమయి యుండునని యెంచి - పత్తి. రామానుజులు నాయఁడుగారు ముద్రింపఁదలంచియుండ - దొరతనమువారు ప్రకృతమందు బి. ఏ. అనుపరీక్షకు నీగ్రంథము సయితమేర్పఱిచినట్లు ప్రకటించినది తెలియనయినందున స్వప్రయత్నమునకిది మిగుల ననుకూలమని యెంచి చక్కఁగా శోధింపించి ముద్రింపించిరి. దీనియందక్కడక్కడఁ దఱుచుకఠినపదములు మొదలగువానిని విశదముచేయుకొఱకు నొకలఘుటీకయు విరచించి ప్రకటింపఁబడును.

ఈగ్రంథము చెన్నపురి పెద్దినాయనిపేట టంకసాలవీధినిఁదలుపు లెక్క ౨౧గల శ్రీనికేతనముద్రాక్షరశాలయందు - పత్తి. రామానుజులు నాయనివారిచే విక్రయింపఁబడుచున్నది.

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

అచ్చ తెలుఁగు రామాయణము.

బాలకాండము.

చ॥ సిరులకుమన్కి యై హొయలు చెన్నలరారెడు వెండికొండపై।నరు
దుగ వేల్పుఱేఁడు మరునయ్య యనల్పయొఁ గొల్వఁ జల్వఁడా।ల్దొరరతనంపు
టుప్పరిగలో వలిగుబ్బలిరాచకూఁతుఁదా। నిరవుగఁగూడి మజ్జగము లేలెడు
లే[illegible]దాల్పుఁ గొల్చెదన్॥ ౧. తే,గీ॥ కొండవీడేలు వేలుపుఁగూడి పాల।కడ
లినచ్చుచక్కి బలుమానికమ్ముదీవిఁ। బుడుకుమ్రాఁకులుమారేళ్లువాదలిపాద
లు। కడిమిపూఁదోఁటలోనాడుగరితఁదలఁతు॥ ౨. సీ॥ గ్రుడ్డుకానుపుఱేఁ
డుగ్రుడ్డుకానుపుఱేఁడుసజ్జంబుపాన్పునైకొమరుమిగుల। జింకతాలుపరి
యుజింకతాలుపరియుమఱఁదియునునుఁగునై మెఱుపుఁజూప। నీరుపుట్టువ
యునునీరుపుట్టువయునుబూరయుఁదోడవునై పొలుపు నెఱపఁ।బచ్చవార్వ
పుజోదుపచ్చవార్వపుజోదుమవలకన్నుకొడుకునైవలపుగులుకఁ- తే,గీ॥జుట్టు
వాలును నెవ్వపోఁగొట్టునాలు। బిట్టుగ్రాలుపసిండిక్రొంబట్టుశాలు। మొ
ట్టజాలుమొగిలుపస మెట్టఁజాలు। నట్టిఱాలునుగలజగ జట్టిఁదలఁతు॥ ౩.
చ॥ పులుఁగుహజుమాయిజోదు నెదఁబూనిననిద్దపుఁదమ్మికెంపుసొం।పలరెడు
దొండపండనుచునక్క అముక్కననొక్కఁబోవునై। చిలుకనదల్పవై[illegible]
చేరితమిందనమోవిఁజిఁబరాఁ।బొలుపుగనవ్వునయ్యసలుపుట్టువనట్టువేలం
దిఁగొల్చెదన్॥ ౪. క॥ తెల్లనితామరగద్దియ। తెల్లనియిల్లాలుమిగులఁదెల్లని
కొడుకున్। దెల్లనితోఁబుట్టువయును। దెల్లనితత్తడియుఁగలుగుదేవరనెం

తుక్తా॥ ౨ సీ॥ వెలిదమ్మిక్రొంజువ్వుకొలువుసింగపుపీట చెలువారు రాచి
లుక్క చెలిమిబోఁటి।విన్నద్రిమ్మరి రాచకన్నియల్వారవుల్లపులుఁగులమేల్బం
తివలఁతిమావు। తెఱగంటిదొరలెల్లదినుసుమీఁతినబెంకలలరువిద్దాల్పుముద్ద
లమఱంది।పోరోగిరపునిరాబారికూరిమిపట్టి మామమామయనుంగుమామ
గారు - తే,గీ॥ తమ్మిపూఁజాలినాలుగునెమ్మొగమ్ము।లాటగి[illegible]గాఁగఁ
జెన్నలరునట్టి।పలుకునసబోఁడిజాసగుపలుకులిడుచుఁ।గనికరంబెవ్వ[illegible]
నిచ్చుఁగాచుఁగాత॥ ౬. సీ॥ నేలదాలుపురాచచూలిగాదిలికందుదొసఁగు
చీఁకటిచాల్పుతొగలవిందు। దుగతిగమొగములజగజట్టితోఁబుట్టు పొగడు
వారలనట్టుపుడుకుఁజెట్టు,। పెనుబొజ్జనిద్దెనద్దినెఱ నేరుపులాఁడు మేలిక
డానిడాత్మేనివాఁడు।గోడ*దోల్పెడుజాఁగఱుజ్జంపునెఱజోదుగొటంపుట
క్కటికములపాదు - తే,గీ॥ నగుచుజిగిచెక్కగవజాఱునామునీరుఁ। గ్రొ
లుటకుఁజేరుజమిలిముకాకిలిబారు। గొనబుపాటలకేదఁ†గేరుకొ[illegible]స్తా
దు। నెరపునెఱవేల్పునామదినిలుచుఁగాత॥ ౭. సీ॥లాఁగ[illegible]ఁగ
ప్రోఁగులిడెడుప్రోడకొలలుదొసంగులుదొలఁ[illegible]మేటి।జక్కులరాయ[illegible]ఁ
జోకనెక్కటియుద్దికడఁదిముక్కటికసోఁకుడులదిగులు। వలపుమోపరి
జియ్య‡వలమూలదయ్యంబుగుండులతలకట్టుబండుదండి। తొలుకడరాజ్ఞా
పసలుగెబ్బునత్తిఱేఁడెద్దడిగుబురుకాటిర్లప్రొద్దు - తే,గీ॥ బారకైనీటికా
నుపుపాషయప్పు।పుడుకుగల్లలజెట్టికైపొడమినట్టి। మెట్టువాల్పిట్టరామేనివ
ట్టవేల్పు।గ్రచ్చలాడఁగూర్పిమమునిచ్చుఁగాచుఁగాత॥ ౮. క॥ ఎదఁగుదుర
గువేడుకఁబొగ।దుదుఁబదియరదములదొరకొడుకుకతకడునిం।పొదవఁగది
యుంచియసమునఁ।బొదలినబల్లిదునిపుట్టఁబుట్టువుతపసిన॥ ౯. తే,గీ॥రంగు
మీఱంగమున్నదెలుఁ[illegible]సఁ।గబ్బములుగూర్చిపొగడికఁగన్నవారి। భీము
[illegible]యదిక్కయసోమునెత్తి।ప్రగ్గడనుబాచయనుగూర్మినుగ్గడింతు॥ ౧౦.

---

* తొలుకాడు
† కోరుకొనుచు } పాఠాంతరము.
‡ బలువూల

సీ॥ ఏమేటియడుగుఁ గెందామరబల్గాఁపుఁ రాపు టేజ్జు ఱనిక త్రింపుఁ దెప్పు। ఈ
ఖల్లి మఁదు చెవినిడునక్కరములు చెల్వావుముత్తి మేడకువరుస మెట్టి। లేవు
నెన్నెములగనిరొమెతఁగించు మేత్రెల్వికల్లజగంబుచీఁకటికిదివ్వె। యేదంటయు
నఁగును న్నాబదిదోసపుఁమల్వ గాడ్పుదిండులకు వాకట్టుమందు - తే,గీ॥ త
నర నే పెద్దపుట్టువులనుకడెఁది। తెవులునకు వెజ్జు ఱేఁడట్టి దెందులూరి। కొ
లఁపు పా లేటినింషుజాబిలియనంగఁ। దనరు లింగనగురుని డెందమునఁదలఁ
తు॥ ౧౧. క॥ అనిమొల్ల వేల్పులం బే।రో్కని కబ్బము కూరుపరులగురుని కడం
కం। గొనియాడియచ్చ తెలుఁగునఁ। బనివడి కబ్బంబుఁ గూరుపంగడఁగు నే
డఁ॥ ౧౨. సీ॥ కప్పుకుత్తుక వాఁడు గాలి మేఁతరియం దెజోటివాఁడర మేయి
జోటివాఁడు। విన్కుక్రొమ్ముడి వాఁడు వెండిగుబ్బలిగూడె మేలువాఁడుడి
వోని మేటివాఁడు। గిత్తతత్తడివాఁడు బుత్తిముత్తులిడంగఁ జాలు వాఁడౌ
ద[illegible]వాఁడు। మొనలికైదువవాఁడు మినుకుకై వారముత్మెచ్చు వాఁడసి
బీర మెచ్చు వాఁడు - తే,గీ॥ సంకుజిగి వాఁడు వలకేలజింక వాఁడు। ప్రాఁ
తమగవాఁడు వెలిబూదిపూఁత వాఁడు। మిక్కుటంబగు మక్కువ నొక్క
వాఁడు। దనరఁగలలోన మోడ్పులఁగన్గొనఁగనయ్యె॥ ౧౩. క॥ కనఁబడియబ్బలు
జేజే। కనికరపుంగొనబుఁజూపు గనుఁగవకొననె। కొక్కనఁగన్గొని నా[illegible]ని।
ట్లనిరొమన్నను దియ్యపలుక్కులలరఁగఁజాలఁ॥ ౧౪. సీ॥ నీతండ్రి గంగనని చ్చ
నిచ్చలు మమ్ముఁ బ్రూజించు నపరంజి పూల చేత। నీతల్లి లచ్చమ నేనెంతసిలనో
రెములు వెట్టుఁ బుడమి వేల్పులకు నెల్ల। నీపినతండ్రు లెన్నికలు గాంగ రజగ్గ
నయు సింగరాజును నరసనయును। నీతమ్ము లెలమి నొందించిరి మమ్ము సింగన
యు జగ్గనయు సూరనయుఁ జెలఁగి - తే,గీ॥ నీయనుఁగురాణి బుచ్చమ నెలఁత
లెల్ల। మేలనఁదనర్పెఁ గట్టురాచూలిఁ గొలిచి। మా[illegible]బవు గదకూచిమ[illegible]
లము। నందరయఁ దిమ్మకవిరాయయలర నీవు॥ ౧౫. తే,గీ॥ మునుపు మాకె[illegible]భ
ల్లాణుఁడనెడి తేని। కతయు రుక్మిణి పెండ్లికతయు బొబ్బ। మెకపు గుబ్బలి కత
యు మేల్మి జనీల। పెండ్లికతయును గబ్బము ల్పేర్మిఁ గూర్చి॥ ౧౬. క॥ కావునమా

కప్పనెమ్మిగఁ । గావింపుము చాల్పుకుఱ్ఱ కలతొలిజేజేఁ। జేవదలిర్పన డంచిన। యావెరవరికతయుఁ బూనియచ్చతెనుఁగునన్॥ ౧౭. తే,గీ॥ ఒనరఁ జేరుబ బిరుదములు తెనుఁగు సేయఁ। బోలదనిమున్నుపెద్దలువ్వాని త్రోవ। యుడిరిగా వునఁగూరుపుమిదియునట్లు। తెనుఁగు తెఱఁగెల్ల నేర్పడఁ దిమ్మప్రగడ॥ ౧౮. క॥ నన్నయమొదలుగఁ గల్గిన। ము*న్నటిబల్లిదులుగబ్బములు గూర్చినజా।డ న్నుడువుల తెఱఁగెల్లను।బన్నుగ గుఱియెఱిఁగి కూర్పు పద్దెంబులలోన్॥ ౧౯. తే,గీ॥ అనుచు నానతియొసఁగి యగ్గొనములగని । కను మొఱంగిననపుడమే భాఱంచియబ్బ । రమును వేడ్కయుమిగుల డెందమునఁ బెనఁగొ। నంగన వ్వేలుపునకుదండములొసఁగి॥ ౨౦. ....*

—*షష్ఠ్యంతములు.*—

క॥ జక్కులదొరచెలికానికిఁ। గొఱ్ఱహనుమాజోదునయ్యకుంజొక్కపు లేఁ। జుక్కలతేనిని వేలుపు । జక్కరనౌదలను దాల్చ్వజగవేల్పునకు[illegible]౧. క॥ మలవిల్లుఁ జిలువ నారియుఁ। బులుఁగు సిడము జోదుము[illegible]మయరద ముం।దొలుపలుకు వారువంబులుఁ। జెలఁగఁగఁ దిగ్ప్రోల్లఁగూలిచినబలియు నకున్॥ ౨౨. క॥ వెండిమలం బండిమొలం। దండిసెలఁగ వెలుఁగు తోలుదా ల్పువలఁతికిన్। మెండుగఁ బెనుబండుగుగను। గొండయనుఁగుఁగూఁతుఁగలసి మలికెడుదొరకున్॥ ౨౩. క॥ త్రొక్కటఁ జనియక్కటయని। మ్రొక్కుటఁ గనితపసినిసుగుఁ బ్రోచు దలఁపునన్ । మిక్కుటమైయక్కటికము। పిక్కటిల †న్వేఁజపుమానిపినయొక్కటికిన్॥ ౨౪. క॥ మలప్రోలు న్మోలతోలుం। దలజా లున్మోనలవాలుఁదరలని మేలుం। చెలిడాలున్మేకమెలసిన। వలకేలుంగలిగి మైలఁగువన్నెలగనికిన్॥ ౨౫. క॥ జేజేరాజాబాజుజ। గాజిగినొగిఁదెగడి నెగడ్డఁగాఁజాలెడుమే[illegible]ల్లైజూ నెడుకుత్తుకగల। జేజేకున్మ్రొగిలుదారిసిగ జేజేకున్॥ ౨౬. ....*

---

* న్నిటు
† వెతల } పాఠాంతరము.

తే.గీ॥ అప్పనంబుగనానేర్చునట్లొనర్పఁ | గడఁగునిప్పుస్తియపుఁబలుకబ్బమునకుఁ గతతెఱంగెట్టులన్న మున్గలను దిండి | తపసిఁ గనికల్గు కానుపుతపసివలికె॥ ౨౭. సీ॥ జడదారిరాయయిజ్జగమున నాడెంపుగొనమును వాఁడియుఁ గనికరమును | నిక్కవపుంబల్కుఁ జక్కదనంబును దెలివియు జాగంబు తేజుపెంపు | కలిమియుబలిమియుఁ గడిఁదినిచ్చలమును గొలమును దిటమును వలఁతితనము | *మేలిమియును నెల్ల మెయిదాల్పుపిండులయెడ నెయ్యమును జాలనేర్తెఱయును - తే.గీ॥ గలుగు మానిసి యెవ్వఁడు గలఁడు వాసి | కతవెడందగ నాకెఱుఁగంగఁ బల్కు | వలయునని వేఁడుకొనిన నన్నలువపట్టి | దలువపట్టునఁ బుట్టినబలియుఁ గాంచి॥ ౨౮. తే.గీ॥ పెనుదపసియోఁడ నీవడిగిన తెఱఁగునఁ | బనరు మానిసి యేనిచందంబు నీకుఁ | దెలియనెఱిఁగింతు నిఁకఁ బెఱతలఁపు మాని | వినుము మేల్బంతినని యిట్టులనుచుఁ బలికె॥ ౨౯. క॥ ఉడివోని సిరులకి[illegible]యడరుచు నిరుసాల్గు కడలనరుమగ నెల్ల | ప్పువుగడుఁ బొగడంగాఁదగి | పుడమి[illegible]ననయోధ్యయనఁగఁ బ్రోల్వెలుఁగొందుఁ॥ ౩౦. తే.గీ॥ లలినిరొబారు లేయుండు నలువప్రోలు | బలసి విసదాకులుండు పెంజిలువప్రోలు | కూఁడు నిదురయు నెపుడుఁ జేకూఱకుండు | వేలుపుల ప్రోలు నమ్మెట్టివీటికెనయె॥ ౩౧. తే.గీ॥ పుడమి నెన్నికగాముత్తియిడఁగఁ జాలి | పొదల[illegible]ప్రోళ్లయందును మొదలిదగుచు | నొరులకేరికిఁ గెలువరాకుండునట్టి | [illegible]దెపేర్మోదియా ప్రోలుకరము మెఱయు॥ ౩౨. సీ॥ పెను రాచ ముంగిళ్లఁ బెంపుడు తోఁటల మావులు మావులు ప్రోవుమీఱ | నాడెంపుఁ గోటల నాగవాసమ్ములగొమ్ములు గొమ్ములుగొనబుఁ జూప | గరితల బొమ్ములగడితంపు గోడలఁ బట్లును బట్లును బసఁబొసంగ | దొడ్డిపట్టుల దొడ్డదొరసానులయెడల్ల సొమ్ములుసొమ్ములుసొంపునెరప - తే.గీ॥ నంగడులఁ జేలఁ దద్దయు[illegible]ంగె సంగి | ముత్తెసరులును బరువంపు ముత్తెసరులు | వఱలఁ దరలని సిరులఁ బల్మఱును మెఱసి | వీడలరు వేల్పురా నెలవీఁడు గాఁగ॥ ౩౩. సీ॥ మేడలారతనంపు గోడలా యపరంజి

---

* తాల్మియు నెల్లసేతాల్పు - పాఠాంతరము.

బేసలోఁ దమే వాడఁబెం పెసంగు। నావులా బలితంపుటావులా చెంగల్వ బావు
లా దమే క్రేవఁబసఁదసర్పు। గోటలా తుదిలేని పేటలా నెజియాటపాటలా
మొచ్చోటనీటుచూపు। నట్టలా మగరాల మెట్టులా పచ్చటాకట్టులా దమేపట్లవి
ట్టుమెఱయుఁ - తే,గీ॥ దేరులా కొమ్మ లేనుఁగు బారులా వ। సారులా చొక్క
టపురాచ బారులా కొ।టారులా* తీరులా గొనబారు నార। ప్రోలి యొయ్యార
మేరికిఁ బొగడ నరిది॥ ౩౪. మ॥ అలరుం బున్నను రేలు మేల్మా యటు చేనప్వీటి
గాటంపు క్రొ।న్నెలతా మేడల నాడు చేడియలు పూనిక్కం జెంతఁగన్పట్టు వే।
ల్పులబువ్వం చెలిసిల్ప్వటద్దముని కేలుం దమ్ములం బట్టని। మ్ములగండం దెనుగాక
యుండుఁ గల పేఁ మున్నిట్టియున్నట్టియుఁ॥ ౩౫. తే,గీ॥ పూని యా ప్రోలి మేలి
కడానికోట। వాసియు నగడ్తలోఁ తును వలను మీఱఁ। జూడఁ జెప్పఁగ నరిది
యాఁ జుమ్ము వేయి। కన్నులును నోళ్లుగల నేర్పుకాండ్రకైన॥ ౩౬. ఉ॥ అం
తలికత్తలా నిగమినందఁగ గాడుపుతట్టు వాలువే। పందె మ[illegible]డు
పట్టు ననోడియ కాదె లేళ్లుబ। ల్గాండలమందిపూరిఁ దిను[illegible]నురి త్తయ
కంకిచూచుచుం। బంపతనంబు మీఱఁగడుఁ బాఱఁ దోడం గెను నాఁటనుండి
యుఁ[illegible] ౩౭. క॥ కడలేని వ్రేఁగు మోచుచుఁ। గడగండ్లం బడియొఁగా కకడమే
ను[illegible]ఁడయాలఁ బ్రతికించు నెయొ। య్యెడలనునని కేరుఁ బ్రోలి యేనుఁగు
గున్నల[illegible] ౩౮. చ॥ పలుకు వెలందికిన్మనికి పట్టగు చాలుపు నోము దామర। ల్గలి
గియుఁ బ్రొఁతపల్కులు చొకాటము గానుడువంగ నేరకే। తలదెగ వ్రేటులం
బడియొఁదానొక నేరుపు కాఁడెయుంచున। న్నలువను మాటిమాటికిని నవ్వేదు
రచ్చటి సేలవేలుపుల్॥ ౩౯. తే,గీ॥ కఱకుఁ జూపక వ్రంతలు గనక నెత్తి। ము
[illegible]భౌరలు పెను బాముల మొగినలుగక। వేల్పుదొరకైన వెఱవక వెలయు నచ
[illegible]। పుడమి దాలుపు గమి[illegible]చ్చ పొగడ నరిది॥ ౪౦. తే,గీ॥ ముత్తియంబు
లుపగడముల్ మొదలుగలుగు [illegible] మానికములకు సిరికిని మనికియగుచుఁ। గొ
లుచు రొక్కంబు గలుములుఁ జెలఁగనుండుఁ। గడిఁదికో ముటిరతనంపు గనులు

---

* పైరులు - పాఠాంతరము.

వీట॥ ౪౧. క॥ నిలుతురు నిక్కముతో డుఁగఁ। గొలుతురు తగఁ జన్నికల్లఁగొంక కఱగరం। గెలుతురు బలితపు కలుములఁ। బొలుతురు నెఱినచట్టియడుగుపుట్టువు పెద్దల్॥ ౪౨. తే,గీ॥ తేజుగల వారి నెందును దినుసు లేని। శీవిగలవారిఁగూడియుండియును కింత। వంకయును పచ్చయును గలవారిఁ డెగడి। యాట వెలఁదులగమి వొల్చువీట నెపుడు॥ ౪౩. తే,గీ॥ అట్టిప్రోలికి నేలిక యగుచు నెల్ల। నేల తొంగలుడను మేలు మేలటంచుఁ। బొగడ మగుడనికలుముల నెగడిపజలఁ। దగ్గయును సాకుకొను చుండు దశరథుండు॥ ౪౪. సీ॥ పిఱికితనంబును గుఱిదప్పి చనుటయు వెఱపును మఱుపును గొఱకొఱయును। గఱకునాఁటే దలన అమ్ముటయును బెఱ తెఱవల పయిఁ జూడ్కి వఱపుటయును। మఱిచెడిదురమున విఱుగుటయును వీఁగి పిఱుఁదఁ జేరిన వారిఁ జెఱుచుటయును। డెఱపి చూపక ప్రేలగిఱికొనివిద్దెలఁ గొఱలు వారల రిత్త మెఱఁగుటయును - తే[redacted]ఱిషనుల్ నెఱిఁ జేయక యఱుకుటయును। మఱియు గొఱమాలి పెద్దల తెఱఁగెఱయక। యఱిమ ఱల్ చేసి యాముని వఱలుటయును। గొఱఁతవఱుటయు నెఱుఁగఁడ నెఱుఁగఁడతఁడు॥ ౪౫. సీ॥ తలఁ జూపలేక దిప్పలువ్రానిప్రంతల మెలఁగెడుతా మేటి మేటి నవ్వి। కుండలు దాల్చి కన్గొన[illegible]గోలు కఁ జేతుఁ జూపుకడ యేనుఁగులను రోసి। నిలువెల్ల వెంత్రుకల్బల[illegible]యుత్రుళ్ళుకొని మను తొల్పందిగున్న నెన్ని। కాళ్లు చేతులు వోయి గా[illegible]ప్రాపు చుచుంటఁ బొరలు దిల్వాల సామిఁ బోవ నాడి - తే,గీ॥ తిండి యెన్నఁడు నెఱుఁగక యుండియడుగు। దరలఁ గా లేని గుబ్బలి దొరలఁ దెగడి। పుడమి చెలి సేరసిరులఁ బెంపడరి యరిది। తేజు గాంచిన యాచాల్పు తేర్ల దొరను॥ ౪౬.

సీ॥ కరువు గేస్తులయిండ్లఁ గప్ప నేఁ తలయందసు డివడి కలఁగు టల్మ డువుల[illegible]ద। కొట్లు బేహారులగొన బుటంగడులంద తఱు[illegible]గాఁ గొండెము త్తలుపులంద। పలుగాకి చేయివుల బ్రంపు గోనలయందు హొసఁగు విన్వాలు కాఱుపోతులంద। బలిమి మైనరి వెట్టుటలు సింగిణులయందవాలాయపుం గాఁకపాలయంద - తే,గీ॥ కాని మఱియొందు నేనియుఁ గలనీక। నేలయేలెను దగ్గయు నే

ఱుప్పమీఱ। వెలుఁగు రావంగడపుపోల వెల్లి నిండు। చలి వెలుంగై న్నయారా చజ
డలమెకము॥ ౪౭. క॥ ఆకడిఁది మేలిగొనముల। రాకొమరుం డాం(ధ్ర)గాఁ
గరహిఁ గౌసల్యం। గైకను సుమిత్రనుం దగఁ। జేకొని యొనలేని నెమ్మిఁ జెలఁగు
చునుండెన్॥ ౪౮. క॥ అటులుండి యొక్కటన్మి। క్కుటముగ నమ్మువ్వురకు
నుగొమరులు లేకుం। దుటుకు న్డెందము లోపలఁ। గటకటపడి ప్రగ్గడలను గన్గొ
నిపలికెన్॥ ౪౯. క॥ కొడుకులు పుట్టని మానిసి। తొడుకులు బల్మియును నిండ్లు
దొడవులు మావుల్ । పుడమియు నెక్కుడు మెకములు। విడిముడియుం జుట్టము
లును విత గదతలఁపన్॥ ౫౦. తే,గీ॥ ఎన్నఁ గొమరులు గల్గకయున్నవారి। నిం
ము సంమను నెమ్మదివొందదనుచుఁ। బుడమి వేలుపు పెద్దలు నుడువుచుందు।
రట్లు గుటఁ గుజ్జలిఁక నాకు నబ్బవలయు॥ ౫౧. ఆ,వె॥ అనుచుఁ బలిక్కె యొజ్జయై
నవసిష్ఠునిఁ। బిలువఁబనిచి యొలమిఁ దలఁపు నందుఁ। గలుగు తెఱఁగుఁ జెప్పి కర్జ
మెయ్యదిదీని। కనిన నాతఁ డిట్టులానతిచ్చె॥ ౫౨. క॥ విను ఱేఁడ నీక[illegible]ట్టి
యు। లోనఁ గూడు తెఱంగు నిక్కు మొదవఁ దెలిపెదన్। మునురోమపాదుఁడ
నఁగాఁ। దనరు నొడయఁడొకఁడు పుడమిఁదగ నేలుతఱిన్॥ ౫౩. సీ॥ వానలు
లేక నెమ్మడిఁ బైరులన్నియు వాడఁ దొడంగిన నోడి పజలు। మిడుకన వ్వెంద్రుక
[illegible]లదొరయెల్ల నాడెంపుఁ బాఱులఁ గూడఁ బెట్టి। నాల్గు కన్నుల వేల్పున
కు వ్రేల్మి[illegible]లెన్నని చేసి మే లేమియుఁ జెందకున్న। వేసరు నెడఁ బాఱులా సామిఁ
గన్గొని యొడయఁడ విను మొకయడవిలోనఁ - తే,గీ॥ దగులుకొన ఋష్య
శృంగుఁ డన్మగుడు తపసి। యుండు నిచ్చటి కాతని నోర్మిఁ దోడి। తెచ్చినప్పుడ వా
నలు దివిరి కురియు। మేయిదాలుపు గమి కెల్ల మేల్ద నర్పు॥ ౫౪. క॥ అని తెల్పి
[illegible]నతఁడప్పుడ। పనివడి వెలయాండ్ర నేర్పి పనిచి సరగన। న్మును బోతుకొమ్మ
తపసిం। గొని తెచ్చి కడంకఁ దనదు కూఁతు నొసంగెన్॥ ౫౫. తే,గీ॥ అంత వా
నలు పుడమిఁ బెల్లడరఁ గురిసె। నంత లెడఁ బాసెఁ బజయెల్ల సంతసిల్లె। దొర
యుఁ బలువురు కొడుకుల బిరుదు మగలఁ। గాంచి సరిలేని బల్వేడుకలఁ జెలం
గె॥ ౫౬. క॥ కావున నీవిపుడ ద్దొర। క్రేవకుఁ జనియతనిఁ జేరి కెంజడదారిం।

దేవలయునిచ్చటికాయన । వేవచ్చినఁగోర్కెలెల్ల వెసనొసఁగూడుఁగాక॥ ౫౭. తే.గీ॥ అనుచునిటులాజ్ఞచెప్పినయట్లయతనిఁ।దోడుకొనితెచ్చి వేల్పులందొ ఱనుదనియ।బారులుగఁబాలులనుగూర్చి వారువంపు।జన్నమొనరించియా రాచమిన్నమతియు॥ ౫౮. క॥ కొమరులుగలిగెడి వ్రేలిమిఁ।దమిమీఱనొనర్చు చున్నతఱిజేజేల్మొ।త్తములై తామరచూలిం। దమనుందఱనిల్చికొని పెనం గొనువేడ్కన్॥ ౫౯. తే.గీ॥ లచ్చివోడమినచోటికిఁబచ్చవిల్తు। నయ్యనెయ్యంపువీటికింపారునేల । జోటిమగమానికపుమొలత్రాటికెన్న। మేటి రెమ్మించుపాలమున్నీటికరిగి॥ ౬౦. క॥ అవ్వేల్పులెల్ల మెల్లన। నెవ్వగలన్నియును ద్రోచి నెమ్మదిమొదలన్నివ్వటిలంగేలుగవ। ల్దవ్వులనె మొగుడ్చుకొనుచుఁదారసిలి మొగిన్॥ ౬౧. సీ॥ చెలువంపుఁజిలువరాసెజ్జఁబండినవానినక్కునసిరినిడిచొక్కువాని। సుడివాలుచిందంబునడరఁబూనినవానిఁజిలుఁగు[illegible]దువ్వలువవానిఁ।దోలుమబ్బుచెలువంబుదొరయునెమ్మెయివానిఁ బగమెల్లవలచుసోయగమువాని। మొసలివాప్రోఁగులింపెసఁగఁదాల్చినవానిఁదోగవిందునగుముద్దుమొగమువాని - తే.గీ॥ మేలివెలిదమ్మి రేకులనేలంజాలు।కన్నుగవవానివలతేనిఁగన్నవాని। వన్నియలకెల్లమిన్నమైయున్నవానిఁ।గాంచియిట్లనియగ్గింపఁగడఁగిరపుడు॥ ౬౨. సీ॥ జడదారిత[illegible]న్న చాలుపునెమ్మోమువిరిదామరలపూఁపవేఁడివెలుఁగ।కూళతోల్వేలుపుకూటువగాటంపుటడవులమేటిపయ్యరయనుంగ। కలుములనవలాచొకాటంపుతలుకుపిసాళికన్గలువలచందమామ। బలితంపుచేడ్పాటుతొలుకరియదను క్రొ[illegible]కొక్కర్నిరుదాలుపుగములయూఁద - తే.గీ॥ సడలువడనికడిందిదొసఁగుగయాళి।బోరప్రాఁకుడుకొలములపులుఁగుఱేఁడ।వెక్కసపుపుట్టువు తేవళ్ల వెజ్జురాయ।తిరముగానిన్నుఁగొండాడఁదరమెమాకు॥ ౬౩. క॥ జగములవొకెమీఁడనినుం। బొగడఁగఁబదినూఱ్లవోల్ల ప్రోడయుఁబలుకుం।దొగకంటియుఁజాలనిచోఁ।దగునే పెఱవారలెన్నఁదగువారనఁగన్॥ ౬౪. క॥ పెనువినుకొనలు తెలివిం।గనుఁగొనుబల్లిదునకై నఁగనరానినినుం। గనుఁగొంటి

మిమేమిప్పుదు। పెనురొక్కపుఁ గుప్పఁగన్న పేదలపగిదిన్॥ ౬౪. క॥ నీను దేవర
మునెన్నెన్నఁడు। గనని వినని యబ్బురంపుఁ గడఁగండ్లొదవెన్। మునుకొని నీయడు
గుంగవఁ। గనుఁగొనవచ్చితిమి వేడ్కఁ గడలుకొనంగన్॥ ౬౫. క॥ చదువుల
ముదుకఁడు మొదలం। బొదలించిన బలిమి వలనఁ బోటరియగుచుం। బదితలల
రక్కసులతేఁ। డొదుగక యిమ్మజ్జగంబు నొక్కట గెలిచెన్॥ ౬౬. సీ॥ కొ
దయయ్యె నిదురయుఁ గూడు వేల్పుల తేనికగ్గి యాఁకట నెద్దియైన మెసవు। గు
ద్దియఁ ఝేకొని తద్దఁ గుంటిపాఁ ఱజముండు గుదిరెరక్కసుఁడు సోఁకుడుతన
మున। వలగొని నీళ్లక్రేవలనుండు నీళ్లతేఁ డరయబయల్వట్టి తిరుగుగాడ్పు।
జక్కులకొలములోఁ జిక్కె రొక్కపుదొర బికిరముల్గాను మినుసికవలంతి -
తే,గీ॥ మఱియుఁ దక్కిన వేల్పులం బలునుదమకు। నెందు దెస లేక చనిరి కడెంది
చేవ। నెసఁగు నబ్బంతి తలల రక్కసుని కతన। నేమి దెల్పుదుమయ్య నీ యెదుర
నింక॥ ౬౭. తే,గీ॥ వేలుపుల వేల్పు మామొఱయాలకించి। కనికరపుచూడ్కిఁ
గముఁగొని గాటమగుచు। నెదలఁ బొదలెడు నలుకెల్లఁ ద్రిదిలపఱిచి। సాకవే
కోర్కులిఁకఁ గొనసాగఁ జేసి॥ ౬౮. క॥ అని మొఱలిడు జేజేలం। గనుఁగొ
నియగ్గడుసుగుడుసు కైదువజోది। ట్లనియె న్మీకిఁక వగవం। జన దేమియు వే
ల్పు…రచనుఁడి కక్కలఱన్॥ ౬౯. క॥ అక్కొఱ శౌరక్కసుల దొరఁ। జక్కాడె
ద నెదిరి పెక్కు చందమ్ములన। మ్మొక్కంటి వచ్చి కాచినఁ। జిక్కం గానీక మా
కిసితనం బెసఁగన్॥ ౭౦. క॥ ఇమ్మగఁబది తేరులదొర। కొమ్మలకేన ద్దెఱఁగు
లఁగూర్మిఁ బొడమెదం। గ్రమ్మ కొనిమీరు చెట్టుం। ద్రిమ్మరులై పుట్టుఁడరిది
తేజులెల్లర్పన్॥ ౭౧. తే,గీ॥ అనుచు మననిచిన ప్రేముడి నాడ నచటు। గథలివద
లని వేడ్కలఁ బొదలి వారలరి గిరిమ్ములకిమ్ములనంతబంతి। తేర్లనొరవ్రేల్మి నె
ఱిఁగడ తేర్చియున్న॥ ౭౨. క॥ సతనాల్కల జేజేయపు। డతనికిఁ బొడకట్టి
పసిఁడి హరివాణముతో। డుతఁదెచ్చి పాలయోరెం। బతివలు మువ్వురకుఁ బె
ట్టుమనియిడి చనుడున్॥ ౭౩. క॥ తడయక తేఁడదిగొని తన। పడఁతుకలకుఁ
బంచియిడినఁ జాగొప్పఁ బసా। పడియమ్మెఱుంగు బోఁడులు। కడుపులతోనుం

డిరేలమిఁగడలుకొనంగన్॥ ౨౪. క॥ చిట్టుములు నోకిలింతలు । దట్టంబుగఁ
బాడమెఁజఱులుదప్పంగోర్కుల్ ।బిట్టాదవెఁబిఱుఁదులుంజను।కట్టులుకడు
బలిసెనపుడు త్రాల్గంటులకున్॥ ౨౫. తే,గీ॥ వేలుపులలేవడులుకడు వేగఁ
దొలఁగఁ। బడఁతుకలనెన్నడుములలేవడులుదొలఁగె। నెఱిని రాచబార్ల స్రు
క్కులన్నియునుదీఱఁ।గలికిమిన్నలతరుల స్రుక్కులునుదీఱె॥ ౨౬. క॥ తొలి
వేల్పులమొగములు తెల। తెలవాఱఁగఁదెల్లఁబాఱెఁదెఱవలమోముల్ ।తు
లువలనడకలుదడఁబడఁ। దలిరాకుంబోండ్లనడలుదడఁబడఁదొడఁగెన్॥ ౨౭.
క॥ పుడమినసబోఁడివారల । కడుపులలో వెన్నునకుఁదగఁ గందనలాగే । ర్వ
డఁదెల్పనేగెనోయనఁ । బడఁతుకలకుమట్టిచౌరవబలితంబయ్యెన్॥ ౨౮.
తే,గీ॥ బొజ్జలోముజ్జగంబులువ్రాసు మేటి। పేర్మితోఁదమబొజ్జలోఁబెరుగు
చున్న। కతనఁదద్దయుఁ బ్రేఁగులై గనఁగనయ్యె । మేనుదీవియటాలరాచమెలఁ
తుకలకు॥ ౨౯. తే,గీ॥ కుందనపుబొంగరముల పైఁగందుమీఱి। వెలుఁగునిద్దం
పువేల్పుటామలుకులనఁగ।దమ్మిమొగ్గలపైఁబొల్చుతుమ్మెదలన। నలరెఁజె
లువలచనుమొనల్నలుపుమీఱి॥ ౩౦. క॥ తెఱవలకడుపులలోనే। డైఱఁబెరి
గెడు ప్రోడరేఁడు త్రిమ్మరి దారపైఁ।గొఱకొఱ నూర్పులు నిగుడుచు। తెఱఁగు
నగాటంపుటూర్పు తెమ్మెరలడరెన్॥ ౩౧. క॥ లలిఁజూలింతితనంబులఁ।దఱ
రెకునమ్ముక్తనేలటాలుపునవలా।తలమానికములకటులు।న్నెలలేర్పడఁదొ
మ్మిదియుననిండాదుటయున్॥ ౩౨. సీ॥ తొలి నెల తెలితెక్కు తొమ్మిదియవ
నాఁటనాలునొండవరిక్కనలరు నాలు।గవలగనంబుననన్నిగాములును మే
ల్పాడుక్కలఁదనరార వేడ్కఁబొదలి। మొదలివెలంది రామునిఁగాంచె రెం
డవపడఁతుకరతనంబుభరతుఁగాంచె। మూఁడవదిగురామబోఁడిలక్ష్మణు
నిశత్రుఘ్నునిఁగాంచెఁ గోర్కులుదలిర్ప - తే,గీ॥ నప్పుడెకిమీఁదుతత్తిచె
య్యులమరఁదీర్చి। పేదలకు నేల వేలుపు పెద్దలకును । బొసఁగరొక్కంబుదొ
డవులు వుట్టములును।బొడుకులునొసంగిపదిరేలుగడపియంత॥ ౩౩. తే,గీ॥ వే
దునొకండవప్రొద్దునఁబట్లునల్వు। రకును జేసులువెట్టియారాచపెద్ద।పందు

లకుఁ బేదలకు నేలవేలుపులకు । నామెతలు వెట్టి దీవనలందిమఱియు ॥ ౭౪. ఆ,వె॥ ముద్దుకొమరులెలమిఁ బ్రొద్దుప్రొద్దునకొకఁ । వన్నెయలరఁ బెరుఁగుచున్న వడుగు । లదను మెఱయఁ జేసి చదువుసాములు మొదల్గలుగు విద్దెలెల్లఁ గఱపియంత ॥ ౭౫. సీ॥ చిన్నిక్రొన్నెల నెన్ను నెన్నొసల్లనొయారియలఁతి కస్తూరిరేకలను పుమీఱఁ గేలుదామరలమేల్జాళు వామురుగులు కెంపులుంగరములు సొంపునెఱప । మొలలసొంబట్టుక్రొందలుకు దట్టీల పైరతనంపు నొలతాళ్లు కంగులీన । నెదలనున్ బులిగోళ్లు పొదవినపతకము తైలిముత్తియంపుఁ జేరులు సెలంగఁ-తే,గీ॥ జెవులఁగఱిమానికపుఁ బ్రోఁగులగవలు మెఱయ । మొలకనగవులు మురిపంపుఁజిలుఁగునడలు । ముద్దుఁబలుకులు గులుకంగ మోదమొందుడు । కొమరులను జూచి మది నుబ్బుకొనుచునుండె ॥ ౭౬. క॥ ఈచందంబునఁ దద్దయు । నేదిన వేడుకలనుండు నెడనొకనాఁడా । రాచూలికడకు వచ్చెం బూచులదొరఁబోలు తపసి పులిత్రోలుకఁ డేలమిఁ ॥ ౭౭. క॥ వచ్చిన యా[illegible]శికునకు । మెచ్చుగఁ బూజలిడి బత్తిమీఱఁగ మగఁటాల్ । గ్రుచ్చి నసింగపుపీటనిచ్చ్పలముగనిల్పిపల్కె నేర్పుదలిర్ప ॥ ౭౮. ఆ,వె॥ రాచజోగిరికఁగోయఁడనీవుమా । నగరు సేరుకెల్లమిగులమేలు । సేకటుటకుఁగాదె చెప్పు[illegible]మ్మిఁక । నహహ దొంటి పున్నియంపుఁ బెంపు ॥ ౭౯. తే,గీ॥ ఇంచుకేనియుమీమాఁటరికి[illegible]కొలువ । నేరనేమియునా మొడనేరమిడక । చెలిమి మెఱయంగ మెల్లనఁ దెలుపుమిటుబు । దారి రాయనిఱోజడదారిరాయ ॥ ౮౦. క॥ వారువములందలంబులు । దేరులుపల్లియలుపసిఁడి తెలెలేనుఁగులుం । జీరలుతొడవులుమాకు । స్మీరొసఁగినయవియకావె నికఁ బంబరయఁ ॥ ౮౧. క॥ కావున మామొడమీకుం । గావలసినకర్జ మెద్దిగలవది మాతో । వేవేగఁ దెల్పుఁడిమ్ముగఁ । గావించెదఁ గొంకులేక కనికరపుగవీ ॥ ౮౨. తే,గీ॥ అనినఁ [illegible]గ్గయుఁ బొంగియయ్యెడవిమన్కి । పట్టుబల్దిట్ట యమ్మేటి పచ్చవారువపు వజీరుకొలంపు కల్వలయనుంగు । గాంధినుదియ్యఁబల్కులు గదురఁబలికె ॥ ౮౩. క॥ ఒకయేఁడయేనొకజన్నముఁ । గడువేడుకతో నొనర్పఁగడఁగిన

నెపుడుఁ గడు సరికక్కసు లిరువురు। దోడరి వడిం జెలుపుచుండుదురు చల్ల
మొదవఁ॥ ౯౪. క॥ అబ్బెరసు పొలసుదిండుల। నుబ్బణఁపఁగఁ జాలఁ డెన్న
నొకించుకయుఁ। గుబ్బలిపిల్లల జోదును। గొబ్బున నిఁక నీను పెద్దకొమరుని
నిమ్మా॥ ౯౫. క॥ కడకడ యొడయని ముంగై। కడియపు నమ్మెత్తఁ బండు గా
మిడిమన్నం। బడఁతుక కై యిమ్మా నిసి। యొడలూనిన వాఁడు సువ్వె యు
క్కుదలిర్పఁ॥ ౯౬. క॥ ఈతని బాసట గాఁగొని। యాతులు వలనడఁగి జన్న
ములర నొనర్తుఁ। నీతలఁపున నిపుడేమియు। బీతుము పుకయము పుమునిన బెగ్గిలి
యతఁడుఁ॥ ౯౭. తే, గీ॥ అయ్యయో గుండియల్లల్లుర నెకుసట్టి। బెట్టిదపు
మాటమీనోటఁ బుట్టఁదగునె। యెట్టిపనియైన నొనరింతు నేనె సెలవు। వెట్టుదు
రుగాక మీకేల పెఱతెఱంగు॥ ౯౮. క॥ ఏపని సెప్పిన నొనరుప। నోపని దేమై
నఁగలదె యో పెనుదపసీ। పూపని గారపు ముద్దుల। పాపని నెడఁబాపనీ
కుఁ బాడియె చెపుమా॥ ౯౯. క॥ అకటా పసినిసువులఁ గొం। కక కాఱడవుల
కుఁ బనుపఁగా వలెననికో। రికతోఁ బలికెద వెదనిం। చుకయుం గనికరము నీకుఁ
జొప్పడదు గదా॥ ౧౦౦. క॥ మానక పూనిక డంకఁ। వేనోములు నోచి గీము వే
ల్పుల కెనోన్న। కానుకలు నించి కాంచిన। కూనలఁ గానలకుఁ బనుపుకొన నేరుతు
నే॥ ౧౦౧. క॥ కటకట మునుజడదాల్లె। ప్పటికిం గనికరపు మనికిపట్ల [illegible]రు
నేఁ। డిటువలె మీరోడకప। లుక్కటలరయఁ గమిగుల వెఱఁగుకొలిపెన్మది
కిఁ॥ ౧౦౨. ఉ॥ బల్లిమ పైజగంబు మనుపం జెలుపంగలయట్టి మీరలి। ట్లు
ల్లమునందు సోఁకుడులనొండొక కొండగఁ జూచి చెల్లఁబో। యిల్లొకపట్టునం
గడచియోగఁగ నేరని చంచుకుఱ్ఱలఁ। మొల్లపుఁ గాఱుకోనలకు మున్నరికం
గొనిపోవఁ జూతురే॥ ౧౦౩. చ॥ [illegible] నెదనులిక్క యబ్బలియుఁ డాతనికిట్లను
మునుప్ప మీరుగోరినపని యెద్దియైన నొనరించెదనంచుఁ గడంక నాడిచ। య్యో
ననిపుడూరకేక డపియంపఁదలంచెదు మేల్కుమేల్బళా। కనుఁగొనన య్యోనీచె
డుగుగారడపుం బన్కు లెల్లనియ్యోడఁ॥ ౧౦౪. సీ॥ పలుమఱుఁ జలువ తావుల
జేరఁ హారలు చువంకర నడల చేవ ఱలియరిది। తేజునఁ బడగ లెత్తియు నీరుపుట్టు

పుదోరెలఁగన్గొనిమూలఁదూఱుకొనుచుఁ। బోరయూనిమేదాలుపొలఁజిట్టు
మనివేఱకొలుపుచు రెండునాల్కలుదనర్పఁ। బుడమిపై నెమ్మొడనడుగిడ
నేరక బిట్టూరకయబుసకొట్టుకొనుచు - తే॥ సన్నగాం డ్రనుబోఁదోలి
సరగవారి। నెలవులెల్లనుగైకొనిచెలఁగుచుండుఁ। మలువవిసదారిరా
కూటువలకునెందుఁ। దలఁపనోర్కించుకయునుంచితనముగలదె॥ ౧౦౫.
క॥ కల్లలకెల్లనుబుట్టిన। యిల్లనఁబెల్లునఁజెలంగునెకిమీఁదులకే। బల్లిదు
లుంగోఱయుగుదురె। తెల్లంబుగనొకటినీకుఁదెల్పెద వినుమా॥ ౧౦౬.
తే,గీ॥ రక్కసులదెంతపలుమఱుఁ ద్రుక్కికన్న। పున్నియంబెల్లఁజెడునన్ని
యెన్నిశాక। కినిసితిట్టినఁబఱియొలై చనకయున్నె। పసిఁడి పెన్బొజ్జరా
గ్రుడ్డుపనఁటిగములు॥ ౧౦౭. ఆ,వె॥ అనినవెఱచియొడయఁడయ్యెమీ
రొదనింత। కినుకరేఁలతోడుకొనుచునుండు। కూర్మినంచుఁబెద్ద కొడు
కునుగడపటి। ల్లాలిపెద్దకొడుకునప్పగించె॥ ౧౦౮. క॥ తివిరియిటుద
పసిజన్నపు। నేవమునసమ్మస్తరాచనిసువులనెకిమీఁ। డువనుపఁదోడ్కా
నియటువెడ। లివడింబఱితెంచెనేదలలింజనుకఁకఁకే॥ ౧౦౯. తే,గీ॥ అ
త్తెఱంగునవేవేగనరుగుచుండఁ। ద్రోవనొకచెంతనబ్రంబుడోఁపఁబెద్ద
కొండివలెవచ్చుతొలివేల్పుకొమ్మఁజూపి। బాసవాల్మిన్నయారాచపట్టికని
యె॥ ౧౧౦. క॥ అల్ల[illegible]తాటకయనిమెడు। కల్లరిరాకాసిపొగరుగదురఁగవ
చ్చెఁ। విల్లెక్కిడియొక చిల్లునఁ। ద్రెళ్లింపుముపొలఁతియనుచుఁదెగడకదా
నిఁ॥ ౧౧౧. క॥ చలమేలగ్గలముగన। చ్చలమేపెంచుకొనితులువజాడనడ
రున। పొలమేతరిచెలిద్రిమ్మరు। పొలమేతతినైనవేలుపులుసొరరుసు
మీ॥ ౧౧౨. క॥ అనిపెక్కుదొడ్డతూపులు। నెనరొదవఁగనిడినవేడ్కనిప్పటి
ఱంగై। కొనిరాచపట్టిసింగిణి। గొనయంబెక్కించిమునికిఁ గూరిచికడి
మెఁ॥ ౧౧౩. క॥ తెగనిండఁదీసిరక్కసి। చిగురాకుంబోఁడిమీఁదఁజిమ్మిన
జెడిదం। బుగమింటమంటలెగయఁగ। నెగిఁజనియమ్ములికిదానియుసురులు
గొనియెఁ॥ ౧౧౪. క॥ అపుడుజడదారితేఁడు। ల్లపుఁదామరనలరివార

లందోడ్తాఁనివై శపునడకలతోఁదనజ । స్నపుటప్లలయలరుఁదోఁపునకుఁబ
ఆత్లెంచెఁ॥ ౧౧౫. సీ॥ గుజ్జులేమావిమ్రాఁకులనంటఁ బ్రాఁకినపరువంపుఁద
లిరాకుపందిరులును। వలపుచెంగల్వబావుల క్రేవజాఁగ్గాన్నచలువగొజ్జఁగినీ
టిజక్కఁరలును। బ్రోదికట్టపుటంటి బోదియజాల్మ్రోల జడగొన్ననునుగున్న
సంపఁగులును। బలితంపునెత్తమ్మికొలఁకులకెలఁకులఁ బొదలుమొల్లపుమొల్ల
పూఁబొదలును - తే,గీ॥ గలిగిమఱియును బండ్లుగాయలుచి[illegible] పిందియ
లుపూఁలుముత్తరులందనర్చు। నెల్లచెట్టులునలరనబ్బల్లిదంపు। కాసిరాబారి
నెలమనిఁగోనమెఱయు॥ ౧౧౬. క॥ అనయంబునచటివెలిది। య్యనిపండు
లుమెక్కిఁచొక్కిఁయక్కఁజపుజిగి। న్నైనుమినుకులునక్కోఁనలుం। గొనకొనిమో
లుఁగించుమరునిగుజ్జపుతుటుముల్॥ ౧౧౭. తే,గీ॥ తగిలినెగడకుఁ వ్రేలిమి
పొగలుమొగులు। తెగలనీయుమినుఁటులిపులుతివిరిమెఱయు। నుఱుముఁలనీ
యనుబురివిచ్చియుబ్బిరుఁగాడుఁ। గప్పుమెడపుల్గుగములాముగవిసియం
దు॥ ౧౧౮. ఉ॥ వెన్నెలరాచఱాచలువవిప్పటరుంగులఁ జేరిజాళువా। కి
న్నరలూనిజానుదిలకింపఁగఁ బాటలువాడుబాసవా। లఁన్నియమిన్నగా
ణలకుగాటముగాసుతులిచ్చనచ్చటఁ। గ్రొన్ననకమ్మఁదేనియలు గ్రో
లుచుఁదుమ్మెదబోఁటికూటువల్॥ ౧౧౯. తే,గీ॥ తమ్మికొలఁకులనోలాడి
కమ్మపూవు। కొమ్మలుగదల్చికపురంపుఁదిమ్మలెక్కి। నెమ్మిక్రొమ్మావి
నీడలనిలిచిపొలిచి। మెలఁగువలినాలిచిఱుగాడ్పు[illegible]లమినందు॥ ౧౨౦.
సీ॥ పసిదిండిమెకపులేబాలెంతలాకొన్న జింకకూనలకుఁ బాల్సేపిమొస
గఁ। బడగలడ్డుగఁబట్టి పాఁపచేడియపింఛు లెలుకబోదలకెండదోలఁగఁజే
య। సింగంపుఁజెలులుమచ్చిక[illegible]నెకుఁడుమెకముపిల్లలదువ్వి మేఁత
లిడఁగ। బిత్తరంపుజవాదిపిల్లి వెలందుకల్ప్లులుకముద్దియలతోఁజెలిమి నెఱ
పఁ - తే,గీ॥ గొదమతోఁడేటిజోటిచాల్గాండగొఱియ। కన్నియలఁజేరితర్గ
యుఁగారవింప। నబ్రములకెల్లనాటపట్టనఁగఁజాలి। వెలుఁగునమ్మేటితపసిరే
వెలుఁగునెలపు॥ ౧౨౧ తే,గీ॥ అట్టితనయునిఁ పట్టునకత్తెఱఁగునః బుజముపు

ట్టువుకుఱ్ఱబెబ్బులులఁదెచ్చి। తనియఁబూజలొసంగియ త్తపసిరాయఁ। డం
తఁదాజన్న మొనరించునదనునంచు॥ ౧౨౨. క॥ తులువతొలి వేల్పులిరువు
రు।బలితపుటామెసఁగఁజదలబలుమూఁకలతో।నిలిచిచలమారనల్లయుఁ।బో
లసునుగురియించుచున్నఁబొడగాంచి వెసన్॥ ౧౨౩. క॥ రాకొమరుఁడపు
డుపింటం। జోకగరెండమ్ములూనిచుఱుకలరఁగన। య్యాకసమునఁద్రిమ్మ
రుబ।ల్రాకాసులనేలనిర్వ్రకంబడనేసెన్॥ ౧౨౪. ఉ॥ అత్తఱిజోగివేల్పు
టొడయండేవనాతనిమెచ్చికూర్మితో। నెత్తికవుంగలించుకొని హెచ్చగ
వేలుపులెల్లసొంపుద। ల్వొత్తఁగఁజేరిప్రేలుములనోరెపుపాళ్లుగొనంగ
గిత్తరా। తత్తడిఱేఁడెదందనియఁదప్పకజన్న మొనర్చియంతటన్॥ ౧౨౫
క॥ఇసుచక్కమేనులూన్బలు।దొరకొలపుంబాలవాగుతొగలయనుంగై।ప
రఁగెడునప్పుడితేరుల।దొరపట్టికిఁబొలమునమునిక్కదొరయిట్లనియెన్॥ ౧౨౬.
క॥ వినురాచపట్టిజనకుం। డనునొడయఁడొకండుమిథిలయనియెడువీటన్।
బనిమీఱసీతయనియెడు।తనబిడ్డకుఁబెండ్లి సేయఁదలఁచికడంకన్॥ ౧౨౭.
తే,గీ॥ నలువుమెఱయంగఁబెద్దలనాఁటనుండి। మున్నుదమయింటడాకొని
యున్నవిన్ను।మూలదేవరవిల్లెత్తఁజాలుమేటి। కిత్తుఁదనకన్నెనంచునెట్టి
డుకయతఁడు॥ ౧౨౮. ఆ,వె॥ పుడమిలోనఁగల్గుపుడమిఱేఁడులకెల్లఁ।దేట
పడఁగఁగడలఁజాట[illegible]వె। నయ్యముజ్జగములనలరాచకన్నియ।యుద్దిఁబో
లరెట్టిముద్దియలును॥ ౧౨౯. క॥ మీలుండామరపూలుం। మేలగునమ్ముద్ద
రాలిమినుకుఁగనుఁగవం। బోలకనీటమునింగెన్।మూలకుఁదొరగాకయిగ్లు
మూలకుఁజేరెన్॥ ౧౩౦. క॥ ఒడలుం[illegible]డలున్నడలు। న్నెడయుంజడయుం
దనర్పమెలఁతకుమేల్పు। త్తడినంట్లన[illegible]బోదల।నడరెడుచిందములఁదేంట్ల
నల్లననగుచున్॥ ౧౩౧. క॥తొవలాకన్నులువలిజ।క్కవలాపాలిండ్లచేటిగ
ములాకురులా। నవలాతోనెనఁబోలుప। *నవలానికనొకపొలంతియబ్బదు
సుమ్మీ॥ ౧౩౨. సీ॥ తుమ్మెదరెక్కలవిండ్లుతొగలుసంపఁగి మొగ్గమగఱాలుతే

* ఆవలక్ - ఇఁగియవలాశని ప్రయోగింపఁబడియె.

నియల్లంగెనవిరి। యద్దముల్త్మిదులలఱి వెన్నెలసంకుతూండ్లు కెందా
మరల్పెండ్లుచిలువ। తరఁగలుసుడి మొగిల్దారియరుంగులుమలయనంటులు
దొనల్మఱ్ఱిపండ్లు। తలిరులురిక్కలుతా బెళ్లురాయంచకొదమలుగపురంబు
కుందనంబు — తే,గీ॥ ననలుచిలుకయుసెనఁగూర్చినల్మొగములు। ప్రోడతన
ప్రోడతనమెల్లఁబుడమియందు। నెఱపఁగాఁగోరియమ్ముద్దునెలఁతనల్లు।
వాలుపుమెఱయంగనెనరింపఁబోలుఁజుమ్మి॥ ౧౩౩. క॥ రే[illegible] మొగము
నకెనచివు। రేదొరపల్వల్వతోడనిఱిగుబ్బలయా। రేదొరయుంజ[illegible]కవకవఁ।
బైదలీనలువెన్ననలువపడఁతికిఁదరమే॥ ౧౩౪. సీ॥ తలిరులేమావిక్రొత్తజ
వాదిబలుక్రొపి వలపులదీవిచెంగలువబావి। ముగుదలమేల్బంతిసొగసుల
దొంతిక్రొంబొగడపూబంతియబ్బురపుటెంతి। మానికమ్ములమూటమరుని
గెల్పులకోటపండువెన్నెలతేఁటపసిఁడివేఁట। కపురంపుదిమ్మచొక్కపుత
ళుక్కుకీల్బొమ్మమొల్లంపుజానిమ్మముద్దుగుమ్మ — తే,గీ॥ తేజులకొటారువలు
దముత్తియపుఁబేరు। కడిఁదిజగరంగుతొలుకరికాత్మెఱుంగు। నునుపికిలిచెం
డుపరువంపుపనసపండు। నాఁగఁదగునెన్ననన్నయనాతిమిన్న॥ ౧౩౫.
క॥ *తలతలమనునపరంజిం। దలదలమనుఁజెలువబల్లిదపుడాల్పులువిం। తలఁ
దలరారెడునమ్మెలఁ। తలతలమానికమునెన్నఁదగ మేమానుర్॥ ౧౩౬. క॥ న
గునగువెన్నెలనిగనిగఁ। జిగిమిగిలినకెంపుసొంపుఁ[illegible]ఁబెదవియె। న్నఁగ
నగునమ్ముగుదసొగసా। దుగతిగతీపారుతూపుదొర[illegible]॥ ౧౩౭. మ॥ త
ళుకుల్వేయునిఁకేలయాతెఱవయాదానిమ్మపూ[illegible]యా। నెఱిగప్రం
పుటనంటిక్రొమ్మొలకయానిద్దంపులేమావియా। మెఱుఁగుంబంగరుతీవ
యానసజిగేమేల్జోదువాలారు[illegible]గఱుకుంగైదువయాకడిందినవలా
కన్నాకునీకేతనుః॥ ౧౩౮. [illegible]॥ మోవిచిగురునువలిగుబ్బవూపుగు
త్తు। లక్కజపుపల్కు తేనియలరిదికీలు। గంటుతుమ్మెదదిమ్మనుగలిగియొప్పు।
పుడమికానుపులేఁగొమ్మఁబొగడఁదరమె॥ ౧౩౯. క॥ అనితెల్పుచువారలఁ

*ఇదిపలుప్రతులలోఁగనఁబడదుగానఁ బహిస్తమని తోఁచెడిని.

దో॥ ఘోరనియప్పుడేకదలితపసిగోలఁకులునేటు। ల్వేనుగోసలుబల్లియలుం।
బోనరారఁగఁగడచివైశమునఁజనునెడలన్॥ ౧౮౦. క॥ కడునరుదుగఁదెర
వుననొక।పడుకానాడెంపు రాచపాపనియడుగుం। గడయొక్కంచుకసోఁకి
న। నడరెడుతలిరాముబోఁడియైతగనిలిచెన్॥ ౧౮౧. తే,గీ॥ నిలుచుటయున
బ్బురంబెదనివ్వటిలఁగ। ఔప్పత్రేయకయన్నెలతేఁడుదాని। సోయగంబె
ల్లఁగాం[illegible]బాయిముద్దు। తెలవయైనిల్చు టిదియేమి తెలఁగునేఁ
డు॥ ౧౮[illegible] ఉ॥ వీనులకంటితొయ్యలియొ వేల్పువెలందియొజక్కమోర
లేఁ।జానయొపక్కరాచెలియొజక్కులవంగడపుంబడంతియో। కానిజగం
బునందరయఁగాఁబెఱకొమ్మలకిమ్మిటారపుం। జానొకయింతయుంగలుగఁ
జాలునెయంచుఁదలంచుచుండఁగన్॥ ౧౮౩. క॥ రాకొమరుఁజూచియచ్చి
గు।రాముంబోఁడియువలంతియైయిట్లనునో।సోఁకుడులసూడవినుమా।నీకుం
దనమొదలితెలఁగునెఱినెఱిఁగింతున్॥ ౧౮౪. సీ॥ మునుగౌతముఁడునాఁ
గనొనరుపంటవలంతి జేజేనిరాబారిసింగమునకు। గారాబుటిల్లాలఁబేరహ
ల్యయటందురొకనాఁడువేలుపుటొడయఁడెమ్మె।నఁగోరిపుంజురూపునఁ
జేరినడురేయితఱినింటిదరిఁబొంచియఱచుటయును। దెల్లవాఱెనటంచుఁ
దివిరియజ్జన్నిగట్టెటిపొంతకుఁగ్రుంకులిడఁగఁజన్న - తే,గీ॥ నపుడెజన్నపుఁ
బిండిరాయండునెల్లఁగి।పెక్కుదెఱఁగులరాచిల్కజక్కజోదు।పనులకై వే
డుకొననియ్యకో[illegible]ండు। నేనునెనలేనినెమ్మదినెనయునెడల॥ ౧౮౫.
క॥ వేగుటగనరాము[illegible]న। వేగమరలివచ్చితపసివెన్నెలతేఁడ।జ్జాగడమున
మెలఁగెడుమము। బాగుగఁబోడఁగాంచియెదనుబాయనికినుకన్॥ ౧౮౬.
క॥ వేంద్రముగఁదిట్టుటయుజవ।రా[illegible]ర్వరుమున్నెఱుఁగనియంగదయొ
దవన్। గుంత్రాతిరూపుగైకొని।[illegible]శ్రీపెక్కేఁడులిందుఁదరలకయుం
టెన్॥ ౧౮౭. క॥ కడునరుదుగనీయొడనీ। యడుగుంగొనయంతసోఁకినంత
నెచెడుగుం।గొడిమెలువిడిచనిక్రమ్మఱ। మడఁతితనంబొదవెనన్నమాసిసి
మినాన్న॥ ౧౮౮. క॥ ఓవలఁతియిజ్జగంబు।ల్పావిరినేసుకొనఁగావలసినీవెపు

డుం। గావింపుచుండుకర్జము। లేవారితరంబె తిరిగియెన్నిక సేయన్॥ ౧౪౯.
క॥ అదనొదవమీను మేనం। బొదలుచు మున్నీరుసొచ్చిపూనిక తోడన్। జడు
వుల తెక్కలి కానిం। జిదిమిన ఖువకలఁక దీఱ దితివీ వెకదా॥ ౧౫౦. తే,గీ॥ తివి
రిజేజేలు మానిసిదిండి కాండ్ర। దండులును గూడి పాలేఱు ద్రచ్చుతఱిని। మే
టితా మేటిమేమెత్తి మెట్టుక్రింద। నిలిచియుండిన ప్రోడవునీవెకావె॥ ౧౫౧.
తే,గీ॥ జాళువా కంటితొలి వేల్పు నేలయెల్లఁ। గొంచువిస[illegible]కే తెం
చుచున్నఁ। బూనితొల్పందిగున్నవై వానిఁజీఱి। కోఱకొనమున్న[illegible]ల్ప వేకో
రినీవు॥ ౧౫౨. ఉ॥ వెన్నునిఁజూపు మంచుఁబని వేలవితంబులఁగన్నబిడ్డని।
న్మిన్నక స్రుక్కఁజేయుమిడి మేలపునంజుడుదిండిరాచబ। ల్మన్నియఁజెండ
వేబిరుసుమానిసిసింగపుమేనువూనియో। యన్నపసిండిబొజ్జదొరకైనని
నుంగొనియాడఁబోలునే॥ ౧౫౩. క॥ గుజ్జువడుగవయిమునుదన। యొజ్జవ
లుకువినక చాగ మొసఁగెడు చోముూఁ। డజ్జలముజ్జగములుగొని। యజ్జేజేగొం
గఁగ్రిందికనిచితివిగదా॥ ౧౫౪. క॥ ముయ్యేడుమాఱులెక్కటి। కయ్యం
బుల నేలదాల్పు కన్నాకులబ। ల్వ్రియ్యాలుగగండ్రగొడ్డట। నొయ్యనఁజక్కా
డికడలనునుపవెయసముల్॥ ౧౫౫. క॥ ఈరైదుకుత్తుకలపొల। రేఁడారెపుమ
న్నినిదాడికోర్వక జేజే। బారులు మొఱఁబెట్టినఁబది। తేరులదొరకొపుడుగల్గితి
విగదజియ్యా॥ ౧౫౬. క॥ కొనరిక్కపేరిషాలఁ[illegible]పైనిమిటివై నాఁగలి
యును బెనుదాటిసిడం। బును బూనితవళికాం[illegible]మిపుడమిపడ్డ
తిప్రేఁగుప్రోయుమవుగదా॥ ౧౫౭. తే,గీ॥ పొ[illegible]తరిక్రొన్ననబోఁ
డి తెగల యీలువులు మొక్కపఱిచియు మేలికత్త। లొసపైనెక్కి మొనసిపా
లసుల నెల్లఁ జిమ్ముఁగలబల్లిదు[illegible]గదవెతండ్రి॥ ౧౫౮. సీ॥ చదలు
కానుపుదిండిచలువపాన్పునఁబ[illegible]గంపునిదురలఁజొక్కుఱేఁడ। మా
టలతొగగంటిమగని గ్రుడ్డుపనంటి ప్రోవులుబొజ్జలోఁబూను మేటి। జగడంపు
టొరెంపు జడదారి నాడెంపుఁబాటల కెదనుబ్బుబల్లిదుండ। తళుకులీనుక
డానివలిపెముప్పటి మేనికను వుమీఱఁగఁగప్పకొనునొయారి- తే,గీ॥ [illegible]

విలుకాఁడపలువరక్కసులసూడ। నుడువఁదగుబంటతపసులనోముపంట। యందములగీము నెఱరాచచందమామ। తెలిసియగ్గింపమాభోంట్లతలమె నిన్ను॥ ౧౫౯. క॥ అనియిటులెదనెత్తినబ। త్తినివేమఱుఁబొగడిపొలము తేఁకిముగుదఁగ్రొన్ననబోఁడిసనినవారుం। జనిరొయ్యనమిథిలకపుడుసంతసమెస[illegible]॥ ౧౬౦. క॥అత్తఱినబ్బలువీటికి। మొత్తములై నేలఱేంఁడు మురిప[illegible]వాన్పిత్తరిఁగై కొనిమొదమను। తత్తరమునఁ*జేరి రేలమిదలు కొత్తంగ[illegible]॥ ౧౬౧. క॥ఎక్కుడుమెకములుఁదేరులు। జక్కపసువులందలములుఁజాలుపులసుచుఁ। గ్రిక్కిఱిసిలెక్కలకుఁగడు। మిక్కుటమైమొల్లకడలమెఱసెంబ్రోలఁ॥ ౧౬౨. సీ॥ కొమ్మ కేనుఁగుమబ్బుకూటువల్పిలుక్కమవ్వపుటాముసీర్పొబ్బట్లువానగాఁగఁ। బలుదెఱంగులబోరుకలుగువాయిదములుగడితంపుటుఱుముచప్పుడులుగాఁగ। రవళిఁబొతరలాడుపువ్వుబోండ్ల మేనుదీవియలుమెఱుంగుదీవియలుగాఁగ। ముత్తియిదువలుదట్టముగఁజల్లుబలుసోయగపు ముత్తెములువడగండ్లుగాఁగ - తే,గీ॥ మేలుటెక్కపురతనంపు మిన్కగముఁలు। వేల్పుపాలెంపుటెకిమీనివిండ్లుగాఁగఁ। దెలిగొడుగులెల్లనురువుల తెరలుగాఁగ। వఱలెవీడప్డుతొలుకరి తఱినిబోలి॥ ౧౬౩. తే,గీ॥ పుడమియానినవడువున నెడయొకింత। లేకమూఁకలచేతఁబ్రోల్వెలు[illegible]నిల్ల గూడినయొకిమీంద్రకెల్లఁజెలిమి। మెఱయవిడిపట్టులొసఁ[illegible]ఁడు॥ ౧౬౪. సీ॥ పగడంపుగంబముల్పన్నిపన్నుగనిడ్డతెలిమ[illegible]ంపుపందిరులవలనఁ। దళుకుపసిండిగోడలగీలుకొల్పినపలువన్నియలగ్రాఁతపనులవలనఁ। [illegible]దలిరుబుదొగలుచెంగలువలుగూర్పియందముగనించినతోరనములవ[illegible]లేనితగటుదువ్వాలువలుచుట్టియగ్గలికఁగట్టినమేలుకట్లవలన - తే,గీ॥దట్ట[illegible]మో ్రియు నెఱవాయిదములవలను। బుగులుకొనిమొడుకపురంపుపొగలవలన। మేత్తైఱంగెల్లఁగనఁబడిమెఱయుచున్న। తననగరిలోనికెలమినంపతినిదెచ్చి॥ ౧౬౫. తే,గీ॥ ఓలిఁదగు

* చేరిరే పు-పాఠాంతరము.

చోట్ల వారిఁగూర్పుండఁబెట్టి। తమ్ములమ్ముల మంచిగంధములు జంక । పొక్క లియుఁగప్పురము గంధపొడి మొదలగు । మంచిసరకులచే నామతించియుం త॥ ౧౬౬. క॥ వలనుగనతఁడెంతేనియు । బలియుఁడెకుండ్ర నేర్పిపనిఁ బూనిదిగుబ్బలియుంబలెఁదనయింట। న్డలరెడుసింగాణిఁ గ్రన్ననందెప్పించె॥ ౧౬౭. క॥ తెప్పించి వారిముందఱ। నొప్పారఁగనువి[illegible]గులనుల్ల పుఁదమ్మిఁ॥ముప్పిరిగొనియొడు వేడ్కల । నప్పంటవలం[illegible]ర్మిలినని యొ॥ ౧౬౮. క॥ రాకొమరులారగుబ్బలి । రాకన్నియమగనియబ్బురపు విల్లిదిముం । డాకటిమెడదొరదీనిం । డాకొనిబలుటక్కరులనడంచెంగడి మి॥ ౧౬౯. క॥ పెద్దలతరమువనుండియుఁ। దద్దయునిధియలరుచుండుఁదమునెలవునవే। సుద్దులికేటికివినుఁడా। సద్దేమియుసల్పఁబోకజతనంబొదవ॥ ౧౭౦. ఉ॥ మూఁగినరాచసింగములమూఁకగనుంగొనిమేలుమేలన। న్వీఁగకనిల్పియెక్కిడిఁబెవిల్లరివాసినప్రోడకేనుమేల్గాఁగనెసంగుదువ్వలపుగప్రపుగుప్పయనందనర్చని। న్నాఁగటిచాలు పేరియెలనాగలమిన్నన టంచుఁబలిక్కిన॥ ౧౭౧. తే,గీ॥ వినిపుడమిఱేఁడు లెంతయు వెఱఁగుపడుచు।నద్దిఱాకొండకుద్దియైకొద్ది గాక । యున్నవిలుదెచ్చియందఱబన్నమొందఁ । జేసెఁబోవీఁడుదబ్బఱచేసినేఁడు ॥ ౧౭౨. తే,గీ॥ అనుచునెమ్మొగములవిన్నఁదనముదోఁప । జరిగిరూరకసన్నక[illegible]ండ। ఱొక్కకొం దఱుదొరలువిల్లెక్కిడంగఁ। బూనికదలింపనో[illegible]నుపడిరి॥ ౧౭౩. తే,గీ॥మున్నఱికతోడఁగొందఱుమున్నుఱేండ్లు। [illegible]ంగాణిగొనయంబుగూర్పఁబూని । పొదివిచేతులఁబొరలించిపుడమిపైని । నెగయనెత్తఁగనింతయునేరరైరి॥ ౧౭౪. చ॥అ[illegible]రాచవేల్పుదొరలందఱునుక్కఱిత్రుక్కి వీఁగిరయే । గుటఁగని ప్రో[illegible]గడపుక్రొన్నెలరాజడదారిపంపునం। దటుకునవిల్లువుచ్చుకొనితప్పకయెక్కిడినారిలాగుచోఁ । బెటపెటలాడుచున్విఱిఁగెఁబెల్లుగఁజప్పుడువింటనంటఁగ॥ ౧౭౫. ఆ,వె॥ పప్పుతోడనాము లేనుఁగుగున్న లేఁ।జెఱకుకోలవిలుచు తెలఁగుదోఁపఁ। దోలు[illegible]

ల్లుమనిమినయజ్ఞాణఁ। జూచియచ్చెరువొందిరి రాచగిబ్బ॥ ౧౭౬. క॥ నానయువె అఁగునువేడ్క యు। లో నెరయఁగనతని మెచ్చి లాజ్జించుకయుం। బూనని నెయ్యంబునన। కాకనబిడారంపుసామిఁగన్గొని పలికెన్॥ ౧౭౭. ఆ,వె॥ జోగిబొబ్బమెకమయిగాగళగపుఁగుఱ్ఱ। లెవ్వరెందునుండియేగుదెంచి। రిట్టిబలిమికాండ్రు రెవ్వరికొమరులు। తేటపడఁగమాకుఁదెలుపవయ్య॥ ౧౭౮. క॥ మిమ్మ... బల్లిదులుమే। ల్సమకూర్చుటకొఱకుఁగాదెచను దెంతురుని। కక్కుముగనిపుడెల్లకోర్కులు। నమరెంగదమిమ్ముఁజూచినంత నెమాకున్॥ ౧౭౯. చ॥ అనవుడు నాతఁడిట్టులనునయ్యెకిమీని మొగంబుఁజూచి రయో। గొనములయిక్క యికొక్కమరుగుఱ్ఱలు ప్రొద్దుకొలంపు పెద్దయై। తన రుచునుండు చాల్పుటరదంబులతేనియనుంగు బోదలే। పునసిటవ చ్చిరీవిడిన బూచులరాయనివిల్లుగన్గొనన్॥ ౧౮౦. సీ॥ మున్ను క్రొన్ననబోఁడిమున్నటక్కరిరక్కసులమ్రోవనోపకతలఁకుచున్న। జయువులదేవర మొదలగువేల్పులుజిడ్డునీర్వామికిఁజేరియందుఁ। బెనుబాఁపనును బానుపునఁదమ్మియింటితొయ్యలియజ్జలొత్తంగనత్తమిలిన। వెన్నునకప్పనివిన్నవించిననతండటిముటి వారియక్కఱలుదీర్పఁ। గోరిమువ్వేలుపులయిక్కకొలమునందు। జమిలిచౌవంచతేర్లరాచలి వెలుఁగన। కేపుతోఁబుట్టె నెడరులువాపిపజలఁ। బ్రోవనరుదుగనిరు...పులఁగాని॥ ౧౮౧. ఉ॥ అమ్మగమానికంబుదిట మారఁగనొక్క...రే। దిమ్మరికొమ్మనుక్కడఁచి తేటగజన్నముగా చిచట్టుచం। దమ్ము...న్న పెందపసి తామరకంటిని బ్రోచియుందువ। *చ్చెమ్మోగినీమజన్నముఱ సేయకచూచుకడంకమీఱఁగన్॥ ౧౮౨. తే,గీ॥ అరయఁదీవంచవార్పంపుటగ్గిపట్ల। నస...దొందు నాడెంపుపుటమితేఁడు। లెల్లఁగదలింపలేనియివ్విల్లుమనిమె। నిప్ప...మగతనంబెన్నఁదరమె॥ ౧౮౩ క॥ చుక్కలరాయఁడు మరుఁడుం। జక్కలయొకిమీఱనికొడుకుజతవోలని

* భారతమునందు - కమ్మనిలతాంతములకుమ్మొనసి - పృష్టిఁజే। సెమ్మహానదియనియు నీశియునఁ బ్రాసములుగలవు.

యూ । చక్రనిపాపఁడు నీకుం । డక్రెంబోయల్లుఁడై దిటం బొనరా
రన్॥ ౧౯౪. తే,గీ॥ అనినను ప్పొంగి రాచూలి యయ్యయింక। జాగు గావిం
వ నేలయిచ్చటికయోధ్య।యేలు నొడయనిఁ బెండ్లికిపుడు పిలువఁ బనుపవ
లెనని నెయ్యమేర్పడఁగఁ బలికె॥ ౧౯౫. తే,గీ॥ వలఁతిబంటుల నిరువురఁ బిలి
చి మేలి|కమ్మ యొసఁగిన వారొకయుమ్మడిఁ జని।యోలగంబున నెమ్మదిఁ గ్రా
లుచున్న।బంతి తేరులరాచ మేల్బంతిఁ గాంచి॥ ౧౯౬. క॥ కే[illegible]మ్రొక్కి
వెసఁదము। నేలినవాఁ డిడినకమ్మయిదుటయు నాతం। డోలినది చదువుకొని
క్కడు। నాలెంకలనీగివలన నలరించితగన్॥ ౧౯౭. క॥ వేడుకయు వెఱఁగుఁ
గ్గడకయు। నైడెందము చివురులెత్తనపుడె ప్రగడలన్। నాడెపుఁ బాఱులవిం
దులఁ।వోడిదొరలఁ గూర్చి సొంపుతోఁ బయనంబై ॥౧౯౮. సీ॥ఎడలేక నడచు
తత్తడులు నేనుంగులు* తేరులు తరఁగల తెరలు గాఁగఁ।జడలెల్లన ద్రువవిచ్చ
ళ్ళవిడి మెఱయు వాయిదములు బెడిదంపురొదలు గాఁగ । సొంపారు తెలిము
త్తియంపు జొంపపు టెల్లి తెగలు నిద్దంపు నురుగులు గాఁగ।బలితంపు పొలయ
ళ్ళు చెన్నలరు రాకొమరులు కొమరొందు నెఱమానికములు గాఁగ । హరువు
మెఱయంగఁ బాతరలాడు గడన । వెలఁదుకలు పవడంపుఁ దీవియలు గాఁగ।
నుబ్బి పొదలెడు మున్నీటి యుద్దివోలెఁ । దద్దవేడ్కల మిథిలకుఁ దలరిచని
యె॥ ౧౯౯. క॥ చనుటయు నబ్బలియు నెద్దు|రొ[illegible]గరునకుఁ దోడుకొ
నిచని పూజల్ ।పొనరించి మిథిల ఊఁడా| తని[illegible]ంపుఁ దనరఁగను
నిచెన్॥ ౨౦౦. ఆ,వె॥అంతఁ బెద్దబాపనయ్యలయావల|వడసి యొక్క మంచి
గడియదోయి। యందు రాగవునకుఁ బొందు గాఁదనర్చెఁ।బెండ్లి సేసె మఱి
యుఁ బేర్మిఁ గోడ॥ ౨౦౧. క॥ తనతమ్ముని బిడ్డలనా। తనితమ్ములు ముప్వురకు
నుదద్దయు వేడ్కన్।బెనుమినుకుటొప్పెఁ బెండ్లిం।బొనరించి కరంబు గూర్మి
యుప్పతిలఁగన్॥ ౨౦౨. తే,గీ॥ తగటు చీరలు రతనంపు తళుకుఁ దొడవు।లం
దలంబులుఁ జందువాల్గుందనంపు। టెల్లిగములును దూఁగుటుయ్యేలలు మం

---

* పొరలెడు - ఇది పాఠాంతరము.

ద। సలుపు నయ్యెల్లు వారికొసంగి మఱియు॥ ౨౦౩. క॥ చెయ్యిగల మెకపు
బారుల। పయ్యరవడిగల్గు జక్కపనువుల నిడి తా। నెయ్యంబున వియ్యంబుల। క
య్యొడఁగడ లేని సొమ్ము లప్పన సేసెన్॥ ౨౦౪. ఉ॥ ఆఱని తేజుగల్గి యలరా
రెపు నయ్యొకి మీఁదు వేయునూ। టాలుల రొక్కముల్ దొడవు లందలములు వ్వాలి
పంపుఁజీరలుం। జూజులు గాఁగ నింటఁగల సొమ్ములు నెమ్మి నొసంగి యత్త
ఱిన్। [illegible]ల బీదసాములను బందుగు లందని యించె నెంతయున్॥ ౨౦౫.
ఆ, వె॥ అటులొసంగి యనుప నందఱు దమతమ। నెలవుపట్ల కరిగి రెలమితో
డఁ। బుడమి కాన్పు మగనిఁ బొగడుచు నపుడాకు। టింటి ప్రోడ మొందు నేనిఁ జని
రొ॥ ౨౦౬. అంతఁ గొడుకులఁ గోడండ్ర నందలములు। నునిచికొని వీరకాని వీ
డ్కొని చెలఁగుచు। బంతి తేరుల దొర త్రోవ పట్టి యరుగు। చున్న చో నబ్బురం
బొప్ప నొక్క యెడను॥ ౨౦౭. క॥ వెఱఁగుగఁ దన పేరిటి దొర। మఱియొ
క్కఁడు గలిగె నిపుడు మంచిది మేల్మేల్। తఱిమి నెటిఁ జెఱుతు నని మది। నఱ
మఱితోఁ బరశురాముఁ డడ్డము దాఁకెన్॥ ౨౦౮. తే, గీ॥ తాఁకి యగ్గండ్రగొ
డ్డలి దాల్పు రేయి। ద్రిమ్మరుల లబాయ నలుకతోఁ దేఱిచూచి। యొరిముడి కాఁ
క ప్రాఁత విల్లొకటి త్రుంచి। యుబ్బెదింకను నాదాడి కోర్వఁగలవె॥ ౨౦౯.
సీ॥ కొఱఁత గానీక చిచ్చుఱికంటి చెంగటఁ గుఱుతుగా విలువిద్దె గఱచినాఁడఁ।
దూఱి పేరిమి నైదు[illegible]కేల్గ తలును గలబల్లి దునియా మూముల పినాఁడఁ। జె
లఁగి ముయ్యేడు[illegible]డ్ర గొడ్డటఁ దులువ రాపొఁజులఁ జెలవినాఁడఁ।
దెఱకంటి ప్రోలి కే[illegible]గు తెరవుగా గడితంపు మెట్టులు గట్టినాఁడ- తే, గీ॥ వె
లయ నిరుదచ్చి రాచజాబిలుల లోన। మిక్కుటంబగు తేజున మెఱసినాఁడ। నట్టి
నాతోడ నీతరమా పెనంగ। నహహ హ[illegible]ప్ప నింకేమి యనఁగఁగలదు॥ ౨౧౦.
క॥ ఎట్టి మొనగాండ్రు రేనియు। గట్టిగ నా యెదుట దిటము గలఁగఁగఁ బఱతు।
రెన్నట్టుకొని నేఁడు మిగుల। న్బొట్టెడవీ వెట్లు నిలిచి పోరెదు చెపుమా॥ ౨౧౧.
తరల॥ అనుడు నబ్బలు జోదుఁ గన్గొని యాతఁ డిట్లని పల్కె నాఁ। దనముగంటి
[illegible]వె యుబ్బుచుఁ దగ్గ యుంగొని యాడుతు। ల్వను మదింగొఱ సేయఁబో

రువలంతు శెల్లనుసీకటు । ల్చను నెఱెన్నుకొనంగవీటిఁడి జూడనీవనినుంగ
డుఁగ॥ ౨౧౨. క॥ బవరమునకీవురమ్మని । తఫలినమీవంటిపుడిమిడయ్యంబు
లతోఁ । దివిరిమొనరొక్కనఁగాఁదగ । వవు నే నెఱరాచమన్నియలకెందై
నఁగ॥ ౨౧౩. చ॥ పలుకులువేయు నేమిటికిబల్లిదులై తనరారుమీరలె।ట్లలిగి
నఁజెల్లుఁగానితగవామముఁబోంట్లకుమిమ్ము మారొక్కనఁగ। వలనుగమిన్న
మానికపువంగడపుందొరలెన్నఁడేనిపా।ఱులమొడనల్గఁబోదురెమెఱుంగ
మినైనబెడంగుడాల్గనీ॥ ౨౧౪. ఆ,వె॥ అనినసంతసిల్లియచ్చివ్వపోటరి।
బాపనయ్యరాచపట్టిఁజూచి । మేలుమేలునిన్ను మెచ్చితి నిఁకఁబెక్కు।మా
టలేలవినుముతేటమీఱ॥ ౨౧౫ తే,గీ॥ తొలిఫలుకువారువంబులవలఁతి
చివుకు।విల్లుమనిమితిననిచాలవిజ్జవీఁగు। చున్నవాఁడవునాచేతియుదుటువి
ల్లు। గొనయమెక్కింపుమనియొసంగిననతండు॥ ౨౧౬. క॥ ఆవింటితో
నయ్యాతని।లావును నెఱతనము తేజులాగుకొనికడుఁగ । జేవదలిర్పఁగనెక్కి
డి।వేవేగలకోరిఁబూని వ్రేయఁదొడఁగినఁగ॥ ౨౧౭. తే,గీ॥ తలఁకియోాయ
న్నయిప్పుడిమ్ములికియేను । వేల్పుప్రోలికిఁగట్టినచాల్పుమెట్టు।లేయుమనివే
డుకొనినన శ్లేసియతని । వీడుకొనియెల్లమూఁకలఁగూడిమరలి॥ ౨౧౮.
తే,గీ॥ ఎలమిఁదనప్రోలుసొత్తెంచియెల్లపజలు । కోరికలునివ్వటిలనెదు
రొక్కనికరంబు।బత్తినెఱపంగవారలఁబట్టైఱఁగుల।గారవించుచునేడ్తెఱగ
డలుకొనఁగ॥ ౨౧౯. చ॥ పలుమఱునాటచేడియలుపాతరలాడఁగనేలవేలు
పుం। జెలువలుగ్రొత్తముత్తియపుసేసలుచల్లుచుమేల్నివాళుల।గ్గలముగ
నీగఁబౌఱులొగిఁగ్రమ్ముచుదీవనలియ్యబట్లువే । డ్కలఁబొగడంగలోనగ
రుక్రన్నఁజొచ్చికడంకమీఱఁగఁగ॥ ౨౨౦. తే,గీ॥తల్లులకుమ్రొక్కివార
లెంతయునొసంగు।దీవనలుగాంచిమొనలేనిరీవిమెఱయ।నంతజన్నంపుకాప
రిసంతసమునఁ । బుడమికానుపుచెలిఁగూడిపొదలుచుండె॥ ౨౨౧. క॥ అని
పుట్టఁబుట్టువునకుం।గొనకొనివేలుపులపెద్దకొమరుఁడెఱింగిం।దినసొలకిం
చియతఁడా । యననవ్వలికతయుఁజెల్పుమనివేడుటయుఁగ॥ ౨౨౨. ఉ॥

లుపుటేఁటుగప్పురము వెన్నెలలరఁచలుముత్తియంబులుం। బాలునుమంచున ద్ధములుఁబయ్యెరమేపుడుతేఁడుగల్వరా। తాలును రేవెలుంగుమగతాలు నురికట్టులుఁదమ్మిచూలియు। ల్లాలునుజోడుగాఁగఁదనరారునసంబునఁగే రుదయ్యెమా॥ ౨౨౩. క॥ కలువలదాయయునగ్గియు। నెలయును గేస్తుఁడుఁ జదలు నేలయునీరుఁ। జలినట్టునురూపులుఁగాఁ। బొలుపొందెడువన్నెకాఁ డబూచులతేఁడా॥ ౨౨౪. లయవిభాతి॥ మొలనుబులితోలు వెలిమలను బలుప్రోలువలిఁజిలుకుతలజాలు మెయిఁగులుకుజవరాలుఁ। జిలువ మెడ నూలుపనిమలపుతోలిచాలు మొలనలరునును వాలు మెక మెలయు వలకే లుఁ। గెలుపుగొనఁజాలుపసికోలపుదొరడాలుచలివెలుఁగు నెనవోలువ గఁబోలుచు నెఱడాలుఁ। గలిగికడుమేలుపజకెలమినిడిమేలుగనిచెలఁగిజగ మేలుచును వెలుఁగు నెఱవేల్పా॥

గద్యము.

ఇది శ్రీమదుమారమణ కరుణాకటాక్ష నిరీక్షణ సంలబ్ధసరసకవితా సామ్రాజ్యధురంధర ఘనయశోబంధుర కౌండిన్యసగోత్రపవిత్ర కూచిమంచి గంగనామాత్యపుత్ర బుధజన విధేయ తిమ్మయనామధేయ ప్రణీతంబైన యచ్చతెలుఁగురామాయణ మహాకావ్యమందు బాలకాండము సర్వమేకాశ్వాసము॥

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

అచ్చ తెలుఁగు రామాయణము.

అయోధ్యాకాండము.

క॥ సిరి పెనిమిటియుం బలుకుల । విరిబోఁడిమగండు గడల వేలుపుదొర
లుఁ । దిరముగ డాకొని కొలువఁగ । సరిమీఱిన వేల్పుప్రాపజాబిలి తాల్పౌ॥ ౧.
తే,గీ॥ వినుము కరువలిమేపరి మనికిపట్టు । కాన్పుజడదారి కత్తెఱగంటి తపసి ।
యవలి కత దెల్పఁ బూని నెయ్యంబుతోడ । నింపు దళుకొత్త మెల్లన నిట్టులని
యె॥ ౨. క॥ గొనముల సంద్రముయిత్తెఱఁ । గునఁ జాలుపు తేర్ల ఱేఁడు గొద
ఱొదవని పెం । పున నలరొందుచు నొక నాఁ । డెనమీఱిన వేడ్కనుల్ల మిగురొ
త్తంగ॥ ౩. సీ॥ తెఱగంటి రాచఱా తెగలనుంజిగి వెల్గు కొమరారు మగమా
నికముల మెట్లు । పిల్లికన్రతనంపు బిగి మోడు బిళ్లలు పులుఁగుఱా పచ్చఫే
ల్బోదియలును । గొఱమించు పగడంపు గుండ్రగంబంబులు వలుద తామర కెం
పుతలుపు గములు । కలువయనుంగు గబ్బలితంపు గోడలు జానెప్పు ముత్యా
లచందువాలు – తే, గీ॥ గలిగి మఱియును మెఱుఁగు బంగరపు హరువు । ప
సులన లరొందు గొనబుటుప్పరిగయందుఁ । బురుడుగనరాని రీవులఁ బొదలి
తద్ద । వేల్పుటెకిమీని చాడ్పునఁ బొల్పుమీఱె॥ ౪. తే,గీ॥ దొరలు ప్రగడలు మ
న్నీలు బిరుదులొజ్జ । లూడిగీలును బోగము చేడియలును । బట్లు జెట్లును నెఱజ
న్నిగట్లు బలిసి । కొలువఁ గొలువుండి పెద్దలఁ గూర్చి పలికె॥ ౫. ఆ,వె॥ మంది
వారినెల్ల మనసిదిచెసంటుల । నడఁచి మేటిపున్నియంబు గాంచి । నేలయెల్లఁ జే
ర్చి నేలితిఁ బెకేల్కఁడు । లింక రాచ నెమ్మి యిచ్చ యుడిగె॥ ౬. తే,గీ॥ పు[illegible]

చెలియల్లువానిని బుడమికిప్ప। డొడయనిగఁ జేసికొలువుననునిల్పియెలమిఁ।గ
నుఁగొనెడుకోర్కిఁ దలఁపునఁ గాటమగుచుఁ । బొడమెననివార్ధియానతివడ
సియంత॥ ౭. క॥ తగువారిఁ బిలిచియిదిగో। లగనము దాఁకొనియె నెల్లిలలిఁ
బుడమికి తేఁ।నిఁగఁ జేయవలయు రకఁ సి। మగువంబొరిగొన్న వాఁడిమగనిఁ
గడంకన॥ ౮. క॥ పీడెల్లనలరఁ జేయుడు। వేడుకతో మీరలనుచు వీడుకొ
లిపినం। జేడియలును మగవాండ్రును। నీడొదవనికోరుఁ లెదలనివురొత్తం
గన॥ ౯. సీ॥ తిన్నియలలికి ముత్తియపు మ్రుగ్గులువెట్టి పసిఁడిగోడలరంగుప
నులు సేసి। పగడంపు మెఱుఁగుగంబములఁ బందిరులిడి నలువారఁ దొగతోర
నములుగట్టి। తలదువారంపుఁ బొంతలనంటి బోదియలును నిండు గుండలు
నొనరనిలిపి। యంగళ్ల మేల్కట్టులమరించి లోపలి నగరులఁ గపురంపుఁ బొగ
లువైచి - తే,గీ॥ మేలి గొజ్జంగి పూనీటమెకపు టాము। గలిపి బలురాచతె
రవులఁ గ్రంతలందుఁ। జిలికి మచ్చుల మేడల నెలవులెల్లఁ। గ్రొత్తసింగారము
లఁదళుకొత్తఁ జేసి॥ ౧౦. క॥ తారునురతనపుఁ దొడవులఁ। జీరలఁ గ్రొవ్వి
రిసరములసిరిగందమునన । నేరుపులలరారఁగ సింగారంబొనరించికొని
తగం జెలఁగునెడన॥ ౧౧. తే,గీ॥ రికఁ రాయఁడుదమిమీఱ రేవెలందిఁ।
బెండ్లియగుననికడయనుపేరటాలు। మొనసి యైరేని నీటికై ముంచుపసిఁడి।
కుండయనఁ బ్రొద్దుమున్నీటఁ గ్రుంకెనంత॥ ౧౨. సీ॥ పగలింటి కడనాఁడు
తిగగంటి మొకిమీనిగడితంపునిడువాలు జడలనంగ। వినుద్రిమ్మరులుకటివే
ల్పుహజ్జనుబూజసలిపిన క్రొత్త చెంగలువలనఁగ। జెడిపెచానల నేఁచ వెడ
లుచుమరుఁడిమ్ము కొలిపిన చాలుంబట్టుగొళ్లెలనఁగ। గ్రుంకుసుబ్బలిఁ బుట్టి
కొఱలుచుఁగడల వెంబడిఁ బ్రాఁకు నెరగలిమంటలనఁగ- తే,గీ॥ ద్రాఁడుదాలు
పుచెలిపైఁడి మేడమీఁద। గొండ్లి సలుపుచుననుఁగులఁ గూడిచెల్లు।లాడుబ
గ్గుండి పాడులననలరియపుడు। చదలఁ గొదలేక సంజకెంజాయలమరె॥ ౧౩.
తే,గీ॥ పగలు సేయుచు వేఁడిమిమిగులజగము। ద్రాఁచుజమునబ్బమున్నీటఁగ
లిసెననియొ।తొగవెలందుకనగిమొనమ్ముసుపపెంపు। గనిసయుంపకతమ్మి

మొగంబు వెనుగిచె॥ ౧౪. తే,గీ॥ చలివెలుఁగు రాకగని తమ స్వామి యైన । వేఁడి
వేలుపు నేటఁ బల్విడిని ద్రోచెఁ । గడయనుగ్రయాళియని యొజ్జకట్ల వలువెన్ను ।
నముగవట్టుక మొఱసేయఁ దొడఁగెనపుడు ॥ ౧౫. తే,గీ॥ నెలయు రేజవరా
లుఁ బెండిలికి నెదురు । నెడలఁ దఱియను క్రమ్మఱిఁ డయనంగఁ । గ్రాలు
బిరుసులు నెఱపినఁ బూలుఁ బొగయు । నెగసెననమింటరికట్ల నిరులుఁ బ
ర్వె॥ ౧౬. క॥ పుడుకులకొఱకప్పుడుగడు । విడిముడియిడుకొనికడిఁది వేడ
బములతో । వడివడి వెలవెలఁదులవెం । బడినడతెంచిరివుగ ప్రాయ
పుబాజుఁగుల్ ॥ ౧౭. తే,గీ॥ పొసఁగ రేయింతి వెన్నెలపులుఁగు గములుఁ । బెను
పుటకు మేఁత నిండియుండిన వెడంద । కుందనపుఁ బల్లెరంబనఁ గొఱలియపు
డు । కలువలయనుంగుదూర్పు గుబ్బలిని బొడమె॥ ౧౮. తే,గీ॥ కన్నుదలమా
నికముబండికల్లు *జగిలుగాఁడునై యొప్పమిక్కిలికంటివేల్పు । నలరఁ జేయు
వలంతియగ్గలపుఁ జల్లఁ । దనము నెఱపుచు నంతకంతకు వెలింగె॥ ౧౯. సీ॥ వే
ల్పుశేటనికలయ్యెఁ బోల్పనేనుఁగులెల్లఁ గొండలన్నియు వెండికొండలయ్యెఁ ।
బలుకుచేడియలై రిషాలఁతుకలందఱు చెట్టులన్నియుఁ బెట్టుచెట్టులయ్యెఁ ।
బాలసంద్రములయ్యె [illegible]లి నేల్లన్నియు నలువబాబాలయ్యెఁ బులుఁగులెల్లఁ ।
బుడమిఁ దాలుపులయ్యెఁ బడగదార్లన్నియు మేటిసింగలయ్యె మెకములెల్లఁ
తే,గీ॥ బండురేయెండకన్నులపండువగుచుఁ । బిండిచల్లిన తెఱఁగున మెండు
మీఱి । యొండుకడనైన నెడలేకయుండియుప్పు । డండఁగొనక జగంబెల్ల నిం
డుటయును॥ ౨౦. సీ॥ అత్తఱిఁ గైకక్రచ్చఱనీరుతిట్టబత్తలికవజీరుబల్విలు
దునిమిన । వైరవరినొసలబంగరురేకుగట్టు తెఱంగున ముంధరయను ఱాఁగపొ
లఁతి । వలన నెఱింగి పేరలుకతో నెడయనిఁ బిలిపించి మాకుముం దెలమితో
డ । నీవొసంగెదనన్న నెఱ మెప్పులిప్పుడు మఱచినాఁడవొ లోన నెఱుకమా
లి - తే,గీ॥ యకటయిఁకనైన సరగ నాయసుఁ గుఁ గొడుకు । నెడయనిగఁ
జేసి నీపెద్దకొడుకు నడవి । కనుపు మనుటయుఁ బండియలవిసియాతఁ । డమ్మె

* జగిలెగాఁడనియుంగలదు.

లంతుకఁ జూచియిట్లనుచుఁ బలికె॥ ౨౧. క ॥ పిలుతివియకసాముందఱఁ|
దెఱవా యిప్పగిది నాడదెరవా మేల్ మేల్ । కొఱమాలినయఫ్ఫ్వెలఁడి|కటి
దలునీకెవ్వరిపుడుగఱపిరిచెప్పుమా॥ ౨౨. క॥ పలుచెట్టలగాసిలిమును|గల
వేల్పుల నెల్లఁగొలిచి కాంచినకొడుకుఁ|బలుకానలఁ జేరుపుమని|పలికెదునీ
డెందమెంతపసుకాయెనో కో॥ ౨౩. తే,గీ ॥ పేరుగలయింటి నెఱరాచబి
డ్డవనుచుఁ|దలఁపుచుందుదు నెపఁజాలవలపుమీఱ । వాలుగంటిరో యిప్పు
డింతబేలవగుట|కయ్యయొ యింకనిన్నేమి యనఁగఁగలదు॥ ౨౪. క॥ ఆఱడిఁ
బెట్టెదననిమది|నాఱనిచలమూనికఱకులాడెదవకటా । నూఱిపుమలువా
విడిననిఁక|గాఱడవులకమపఁజాలఁగదయకొడుకుఁ॥ ౨౫. తే,గీ॥ చా
నసిపట్టిపుడమికితేనిఁ జేయఁ । గోరెదా రాఘవుఁడు నీకొడుకు గాఁడె| నే
ర్పెఱుఁగకకటకటా నేతికొఱకు| వెన్నపైనగ్గి సందెడు ద్రేయఁజను నె॥ ౨౬.
క॥ కోరుకొనుమింకనీకుం । గోరినమెప్పులకునిడుదుఁగోరుగ మేల్బం|గా
రునురతనపుఁదొడవులు । వారువములు మొదలుగాఁగవలసినవెల్లన్॥ ౨౭.
చ॥ పొసఁగనిమాటవల్కి మదిఁబూనినకర్జము గాక[illegible]చోఁ|గసరుచుఁ
దొంటిమారుములుగైకొననొల్లకసారెసారెకున్। [illegible]గులఁబెట్టుచుంజ
ళముతో మగలందెగనాడియద్దిరా । యసురులుగొందు రాగడపుటోజగ
యాళులుగా వెలందుకల్. ౨౮॥ ఆ, వె॥ అనినమలికికలికియహహాలోఁగ
నరింత| చిలుకనలుకఁ జులుకఁ బలుకఁదగునె| నేలతేఁడతప్ప నేలయాడినమా
ట|నిలుపుకొనుము మదినినిక్కమాని ॥ ౨౯. ఆ,వె ॥ ఇవము సూడుకొలపు
లేలికల్మి నెందుఁ । గాఱులాడిరనినకతయెఱుంగ| మకటనీకతమునసరు
డుగానిపుడేమొ । వినదికననిదొడ్డవింతపుట్టె॥ ౩౦. తే,గీ॥ ఆడితప్పకకొ
మరునినాలినమ్మి । మాలనికిలెంకయైకొల్చిమాటనిల్పు| కొన్నఁడీవంగడపు
పెద్దయున్నవాఁడె| యతనిపేరెన్నటికిఁబోవదయ్యెఁగాక॥ ౩౧. క॥ కొ
అఁతవడుఁదొంటినోములు । దఱుగున్నఁటి బ్రతుకునేండ్లుతలఁగుసిరిద|
ళ్ళఱకాంద్రకట్లగుటనె| త్తఱి నైనహుళికిఁ పలుకఁ దలఁపరు ప్రోడల్ ॥౩౨.

క॥ పొలఁతుకలుతాఁగలనుచుం। బలికెదుడప్పుడిలకెల్లఁబట్టగునెకిమీఁ। పల
నైదనమ్మఁగవచ్చునె।కలలోపలనైననెఱుకగలవలఁతులకున్॥ ౩౩. చ॥చ
ల్లనిబెల్లిమాటలపసన్మసకొల్పుచునెల్ల వారలన్।మెల్లనచేరఁదీసితుదిమేర
యొకింతయులేకయూరకే ।కొల్లగరొక్క మెల్లఁగయికొందరునిక్క ము
డించిచెల్లఁబో।కల్లలకెల్లనిల్కడలుగారెకనుంగొననేలప్రోవరుల్॥౩౪.
తే,గీ॥ వినుమురాయఁడపలుకులువేయునేల।జాగుసేయకకోరికల్ సాఁగఁ
జేయు।మట్లుగాదేనిక్రన్ననసరుగుమవలఁ। జేయుపనియింకనీవెచూచెద
వుగాని॥ ౩౫. ఆ,వె॥ అనుచునప్పొలంతియాగడంబుననాడ। నాలకించి
యొడయఁడలుకవూని। యిట్టులట్టులనుచునేమియుమాటాడ।నోడి వ్రంత
నూరకుండెనంత॥ ౩౬. క॥చలివెలుఁగుఁగలయుచోరే।వెలఁదుకనెఱిగొ
ప్పవలనవెసజాఱినచెం। గలువవిరినాఁగఁదగిచు।క్కలతెరవునవేగుచు
క్కగనుఁగొననయ్యెన్॥ ౩౭. ఉ॥ మాటికిమాటికింజలముమానకజక్కవ
పెంట్లఁదమ్మిలే।జోటులనేఁపఁదాజగముచుట్టముడాయఁగవచ్చెనింకనీ।
యాటలుడించివేజరుగుమంచునువెన్నెలతేనికేర్పడం।జాటెననంగఁగూఁ
కిడఁజాఁగెదుట[illegible]జ్జవాల్గమల్॥ ౩౮. తే,గీ॥ ప్రొద్దునరదంబుగడ
పుబల్పులుఁగుతేఁడు।దమ్మిపూబోఁడికేలికదరలివచ్చు।తెఱఁగెఱింగింపఁ
దనవారిఁదివిరిపనిచె। ననఁగఁబులుఁగులుగడలఁగూయఁగఁదొడంగె॥ ౩౯.
తే,గీ॥ దివురువిలుకానిచెయ్వులసేదగొన్న।యన్నుమిన్నలసిబ్బెపుఁజన్నుఁ
గవల।నలముకొనియున్నచెమ్మటలార్పుకొనుచుఁ।బొలిచెవలినాలిపయ్యెర
బోదలపుడు॥ ౪౦. ఆ,వె॥ తొగలరొదురుచుక్క ముగురువేల్పులయిక్క।
జగమువిందుతమ్మిముగుదపొందు । కాఁడువేఁడివేల్పుగాములయెకిమీఁడు।
దూర్పుకొండమీఁదఁదోఁచెనంత॥౪౧. తే,గీ॥ నిడుపత్రాళ్లూనిబయలనె
ప్పుడూఁదిరుగుచుఁ।బొసఁగముప్పొద్దుమువ్వేసములఁజెలఁగుచు।వెలుఁగుతె
ల్లెడగాంచుచునలరునిర్ల । వేఁటకాఁడప్పుడెంతయుఁదేటమీఱె ॥ ౪౨.
మ॥ తొగసూడల్గినఁదమ్మిముద్దియకుఁజేతుల్సాఁచినిద్దంపుమే । ల్జిగిఁగ

న్పట్టి నుపంగుమవ్వులువలిచ్చెం గూర్మి సానంచజా। ద్దిగియెన్నిండఁ గొలం
ఘ క్రేవలకుబత్తింబొంగియచ్చానయా। జగవేల్పుంగొనియూడెనా మొఱ
సెనిచ్చెందేంట్లునెత్తమ్ములన్॥ ౪౩. ఆ.వె॥ అప్పుడడను చెయ్యులలరించి
సత్తియ।బ్బయిసుమంత్రుఁడనఁగఁ బరఁగు ప్రెగ్గ। డయును మేల్పనికిఁగ
డంగికూరుపఁడగు। సర్వను లెల్ల నంతసమునఁగూర్చి॥ ౪౪. క॥ పుడమి చెలిప
ట్టినల్లునిఁ।గడు వేడుకతోడఁ గ్రొత్తగా సింగారం। బడరించి యెల్ల పెద్దలఁ।
డడయిక రావించి వాయినములు సెలంగన్॥ ౪౫. తే.గీ॥ అలరఁబుట్టువు లే
నివాఁడనెను పేరఁ।గ్రాలు నెడయనికొడుకు చెంగటికిఁ బోయి। ఈఁడ వేంచే
యుమిపుడు నెజెసి జెలంగి। నీయనుఁగుఁబట్టిదొరను గాఁ జేయవలయు॥ ౪౬.
క॥ *మూరతముడా సెనిదిగో। బారులుకట్టుకొని మేలిపనికన్గొనఁగాఁ। గో
రిపజలెల్లనున్నా। రోరాయఁడ జాగు సేయుటొప్పనె యిటులన్॥ ౪౭.
తే.గీ॥ అనిన నేమియునననోడి యాతఁడూర। కున్నె చోఁగైకవారలనోలిఁ
జూచి। పలికె వినుఁడిది మీరాయఁడెలమిఁదొంటి। మెప్పునకు నేలయెల్ల మాకి
ప్పుడొసఁగె॥ ౪౮. క॥ మోమోటమి చేమీతో। నేమియుననవోపఁడీతఁడి
ప్పుడుమీరా। రామునిఁగానలకనుపుడు। సేమం[illegible]బుడమి యేలఁజేయు
డు భరతున్॥ ౪౯. చ॥ అనుటయు వారు దల్లడిలి యద్దిఱకర్జము దప్పె నిప్ప
డీ। చ్చెనఁటి పొలంతి పల్కులఱ సేయకకైకొని యేఁడుబేలలై।పని చెలుపంద
లంచెఁజెలిపట్టినపట్టు మరల్పనింకనె। ట్లనువగునంచు గాసిలుచు నా పెఁగ
నుంగొని పల్కి రిమ్ముగన్॥ ౫౦. క॥ కటకటయో ముద్దియ నీ। కెటువలెఁబెఱ
తలఁపుపూని యెకిమీనిఁగలం। చుటడగు నెగరి తలకుఁ బెనిమిటి పలుకరయం
గఁ బ్రొఁతమినుకం ద్రుగదా॥ ౫౧. క॥ పున్నియపుఁ జేడియలకత। లెన్నఁ
డుఁబొత్తములఁ బెద్దలెఱిఁగింపఁగము। న్నెన్నావొ లేదొ పెనిమిటి। కన్నం
దెఱవలకు వేఱెకలరే వేల్పుల్॥ ౫౨. క॥ వగవఁబని లేదు లేమికి। మొగినై
దువ్రతా మపదిలముగ నెపుడు మెడం। దగులుకొనియున్నఁజాలు। న్మగఁడే

---

* మూరుతమని యుండఁగలదు.

కదతోడవు ఘెల్లమగువలకెందు౯॥ ౪౩. తే,గీ॥ వలవదెన్నఁడునీళ్లలోప
లమునుంగఁ। బలుదెఱంగులనుప్పిడుల్సలుపవలదు । పున్నియపునేలలకుని
చ్చఁబోవవలవ। దెపుడు పెనిమిటిపైబత్తియొసఁగుచెలికి॥ ౪౪. క॥ కావు
నసాడయనికంగద। గావింపక తలఁచుకొన్నకర్జంబెల్లన్। రీవింగొనసాగిం
పుము।పూవుంబోఁడిరొచలంబుపూనకయేలమిన్॥ ౪౫. క॥ ఆపాలమేపరి
సూడిపు। డీపుడమికిరాఘ్నఁడగుచునెసఁగినయెడల। నీన్నిపట్టియుదొరగాఁ
డే। చూపోపక కీడుదలఁపఁజొప్పడునెమదిన్॥ ౪౬. ఆ,వె॥ అనిననలికికలికి
యహహ మేల్మిమాట।లీఁతెలఁగుచుఁజెవులనాఁటుకొనియె।నింకఁగానికఱ
దలేమియుఁదెల్పక। చనుఁడటన్నఁబిగువుసడలివారు. ౪౭॥ తే,గీ॥ వెల్లనై
యున్న నత్తెఱంగెల్ల నెఱిఁగి। రాచబిన్నలుసడలించిరఘువుకొలపు। సామి
వెలినారచీరలుజడలుదాల్చి । తపసిరూపూనియచటికిఁదరలివచ్చి॥ ౪౮.
క॥ పినతల్లింబొడగనిక।మ్మనిపలుకులనిట్టులనియెమము నేదఁగనో।పినతల్లీ
నీడెందం।బుననిటువలెలాఁతితనముపూనఁగఁజను నే॥ ౪౯. క ॥ ఓయమ్మ
ముట్టులఱమఱ। సేయంగా నేలనీవు సెప్పినచెయ్వు। ద్రోహియంగా నేర్తుమె
యిఁక। నీయానతిఁ[illegible]డవఁబో మునీయానసుమీ॥ ౫౦. తే,గీ॥ ఒనరఁదలిదం
డ్రు లెలమితోఁబనుపుదురఁట । తోడఁబుట్టువుపుడమికిదొరయగునఁట। పు
న్నియపునేలలోఁగాంచఁబోవుటయఁట। మెలఁతమఱియింతకంటెను మే
లుగలదె॥ ౫౧. క॥ తలఁపఁగజగమునఁగలవే।ల్పులుసంగడికాండ్రుఁజుట్టము
లుమఱిసెప్పం। గలవారలెందఱేనియుఁ। దలిదండ్రులకెనయెనర్పఁదగుదు
రెయెంచన్॥ ౫౨. తే,గీ॥ అట్లుగావుననిపుడుమీయానబత్తిఁదవిలియొన
రింతుననియెటఁదరలితనము।తల్లికడకేగియత్తెఱంగెల్లఁదెల్పి।యడుగులకు
మ్రొక్కట్టియు నాతియతనిఁజూచి॥ ౫౩. క॥ కటకటబిడ్డఁడకోరిక।లటమ
టలై[illegible]నియొసిప్పుడద్దిఱతానె।కట్టిదలఁచినదయ్యంబో। కట్టిదలఁచునట
న్నమాటకడుబెడఁగగుచున్॥ ౫౪. క॥ పుడమిఁదనకన్నకొడుకున।కడుగుకొ
నియెఁగాక కైకయహహనినుంగా । ఆడవులకుఁబనుపుమనుచున్నదువఁ

గ నెప్పగిదిఁదనకునో రాఁడెనో కో॥ ౬౫. తే,గీ॥ సవతితనమూని యిట్టులయ్యె
విదవలుక|నటులెత్తానును డెందంబుదిటము పలుచు।కొనియఘోనిన్నుఁగా
నలకనుపుకొనఁగఁ।దండ్రియే చందమున నటదలఁచెఁ జెపుమ॥ ౬౬. క॥ అజ్జో
టియునొడయఁడునీ।పజ్జంగ నికరము మాలి పని గొల్పినచో।నిజ్జాడ మీఱకుఁదగ
దని। యొజ్జయుఁ బ్రగ్గడలు నాడకుండిరె వారిన్॥ ౬౭. క॥ గడియయ యేఁ
డగుమును నినుఁ। బొడగానక యుండు నెడలఁ బొలుపరి నీవి। ల్లెడ వాసి దవ్వ
చనుచోఁ।గొడు కాయిఁక నెట్లు తాళుకొనఁగలఁ జెపుమా॥ ౬౮. తే,గీ॥ అను
చునడలెడు తల్లి నూఱార్చి యంప।దొనలు విల్లును గయికొని చనఁదలంచు। నెడ
లనడ్డంబుగా వచ్చి పుడమి కాన్పు।వలపు గులుకంగ మెల్ల నెపలికె నపుడు॥ ౬౯.
ఆ,వె॥ ఎమ్మె కాఁడ యగ్గియ మెలగాఁగఁ బెండిలి।యైన చెలిని డించి యకట యొం.
టి। నేగఁదగు నెమీర లెఱుఁగని నడవడు।లింకఁ బుడమిఁ గలవె యేర్పఱింప॥ ౭౦
తే,గీ॥ మేలుగలనాఁడు మురియుచు మెసవ నేర్చి। గొడవలాడ వెడఁ తఱిఁబో
వవిడువఁదగునె।తలఁపను సురులయొడయఁడై తనరు మగని। వెరవెఱింగిన
నా డెంపు వెలఁదుకలకు॥ ౭౧. చ॥ ఉడుగక బుత్తిముత్తులిడ నోపి యొడళ్ల అలే
కయుండఁగాఁ। గడు నెదలోఁ దలంచుకొని గాటపు మక్కువఁ బ్రోదిసేయు
న। య్యొడయనిఁ బాసి యాగడపుటోజలఁ ద్రిమ్మరు నట్టి గట్టువా। పడఁతుక
యొయ్యెడందలఁకుఁ బాసిన వెండ్రుకగాదె యెన్నఁగన్॥ ౭౨. ఆ,వె॥ మగని
తోడ నేలమీఁద గిలిము త్తైదువ। పోణిమినిగరంబు రాణఁబొసఁగు।చున్ననాఁ
డె కాకయన్నులకటమీఁద। నెన్నఁడైన నెమ్మి యింత గలదె॥ ౭౩. ఆ,వె॥ అ
ట్టులగుటఁ జేసియరగడియయుఁ దాళఁ।జాల నిన్నుఁ బాసి నేలఱేఁడ।మాఱు
మాటలుడిగి కాఱియఁబెట్టక|తోడుకొనికడంక తోడఁ జనుము॥ ౭౪. క॥ అ
నపుడు నబ్బల్లిదుఁడా।ననబోఁడులమిన్నఁ జూచి నగి యిట్లనియెం| బెనుగాన
లఁబడి చెలులకుఁ|జనఁ జను నే వెఱపు మాలి చక్కెరబొమ్మా॥ ౭౫. క॥ నాగువా
రి నెల్లఁ దలఁపక।మగువా మగవారి వెంట మచ్చికతోరాఁ। దగవా పగవాఁడ
నెనిమఁ। దిగనాడిచనంగలాఁతిఁ తెఱఁగెన్నుదురే॥ ౭౬. సీ॥ చెలిమితో నా

డంగజింకకూనలు గావు గద్దఱికోదమసింగములు గాని। తులుపచుఁ బళికింపఁ
జిలుకబారులు గావు దుగమొగంబుల పుల్గుతెగలు గాని। వలపుతోఁ బెనుపఁజ
వాదిపిల్లులు గావు బలితంపుఁ బొగరు బెబ్బులులు గాని। కయిసేయఁ బువ్వదీ
వియపందిరులు గావు పొదలు జొంపపు కాఱుపొదలు గాని – తే,గీ॥ గొండ్లిన
లుపంగననుఁ గుఁబూఁ బోండ్లు గారు। తులువపొలవోఁగిరపు పొలంతుకలు గా
ని। గోలలెచ్చ్పట గాటంపుఁ గోనలెచట । వలవదుడుగుము పయనంబు తలిరు
బోఁడి॥ ౭౭. క॥ వలనొదవని పనియగుటం। బలికితి రావలవదనుచుఁ బరికింపఁ
గనో। యొలదీ వెబోఁడి నిన్నుం। గలలోపల నైనఁ బాయఁగల నే చెపుమా॥ ౭౮.
క॥ అనియిట్టు లెన్ని సెప్పిన। విననొల్లక కలువకంటి వెగటొదవఁగఁ బా।లికనఁ
దలఁకుచు వెంటం దో। డ్కొని చనుటకు నాతఁడియ్యకొనియుండుటయున్॥ ౭౯.
తే,గీ॥ అత్తలకు మ్రొక్కి వారల యానతిఁ గొని । జానొదవఁ జెల్మిబోఁటులఁ
జాలఁగూర్మి। తోడఁగవుఁగిటఁ బెనచి యాతోడవుతోడవు। నెమ్మిఁ బెనిమిటిడ
రిఁ జేరి నిలుచునేడను॥ ౮౦. క॥ లక్కుమనుఁడు సింగాణియు । నక్కజపుం
దొనలు పూనియరుదెంచి కడున్। మ్రొక్కలిడియున్న నాతని। మక్కువ కె
దలోన నలరి మఱియప్పిదపన్॥ ౮౧. తే,గీ॥ తమ్ముఁడును గేస్తురాలును దా
సునగరు। వెడలి యమ్మేటి దమవీటి నడిమిత్రోవఁ। జనుచునుం డెడుచోఁ గనుం
గొనుచునుండి। యెల్లవారలు దమలోన నిట్టులనిరి॥ ౮౨. క॥ ఇట్టినిగారపు
గొనముల । తిట్టలఁ గనికరము మాని తెంపొదవంగాఁ। *గట్టడవులకుం బనుపఁ
గఁ। గట్టాయమ్ముదుకఁడెంత కట్టడి చెపుమా॥ ౮౩. క॥ తడవేఁడులయ్యేఁద
నకుం। గొడుకులు లేరనుచు ముందుగుందుచు నెన్నో। పడరాని పాట్లు పడియి
పు। డడవులకుం ద్రోచుకొనుటయరుదై తోఁచున్॥ ౮౪. క॥ తప్పక యాఁడు
దిగోరిన। మెప్పులకై వెడఁగుఁదనము మీఱఁగనిటులీ। యొప్పులకుప్పల విడుచు
ట। మ్ముప్పుదటినితనికే మొముదిమది దప్పెన్॥ ౮౫. ఆ,వె॥ ఆలిమాటకొఱ
కు బేలయైకొడలిఁ। గొడుకుఁ బోవఁద్రోచుకొనియె నితని। కేటిమగతనంబిసీ

* నట్ట[illegible]

A C

కడుఁగొదలేని।జట్టువొందెనిరెక జంతులేల॥ ౮౬. తే,గీ॥ అనుచుఁగలఁగుచునెల్లరునాడుకొనఁగ।బ్రోల్వెడలివారలొయ్యనఁబోవుచుండి।రత్తెఱంగెల్లనాలించియపుడుచాల్పు।టరదములదొరదద్దయునడలుకొనుచు॥ ౮౭. శా॥ ఏడీనాబలుమానికంబులకొటారేడీజగావన్నెకాఁ। డేడీరక్కసినీరుతాలుపులగాడ్పేడీజగంజేలుతేఁ। డేడీపేదలపాలివేలుపులచెట్టేడీనిరాబాళ్లమే।లేడీవేఁడివెలుంగువంగడపురేయేల్కొంచుబిట్టేడ్పుచుః॥ ౮౮. ఉ॥ రాయనుఁగాయనుందొగలరాయనిఁగేరునిగారపుంగొటా। రాయనుమేటినాడెపుదొరాయనుఁగిన్కఱొనర్చెదేమిమే। రాయనునింతనీకుఁగనరాయనుదయ్యముపాడిదప్పెనా।రాయనుఁగన్నవారునగరాయనునిప్పనిమానురాయనుః॥ ౮౯. ఉ॥ కాయనుమేటితప్పకొడుకాయనునిద్దపుపూఁతమావిమో। కాయనుఁబంజరంపుఁజిలుకాయనునబ్రపుసోయగంపుఁబ్రో। కాయనుఁబల్కవేమియలుకాయనుబంతముదీఱనోటుకై। కాయనునేరయిట్లుదుడుకాయనుఁబాయగఁగోరికాయనుః॥ ౯౦. క॥ అప్పావిప్పారెడునగ।వొప్పారఁగఁజూచిపలుకవన్నాఁడవదే। చొప్పాతప్పాబంగరు।కుప్పాయిప్పాటనింతకొఱకొఱమెప్పా॥ ౯౧. క॥ ఉడుకావిడకున్నదిమది।పడుకామిడుకంగనుఱకపఱవంజనునే। కొడుకానడుకానలకిటు। దుడుకానాపాలిపుడుకుదొడుకానీకుః॥ ౯౨. నిరోష్ఠ్యసీసము॥ చలియిక్కదిండియందెలతేనిజిగిచేగసింగాణిఁజెటిచినచేఁతకాఁడ।జడదారినెలదండఁజనిక్రచ్చఱగయాళిరాకాసిఁజెండినరాచకంద।తలఁగనికడగండ్లఁదగిలిచట్టైయున్నచాననెదిననెఱజాణరాయ। సీటారనెదిరిననేలజేజేదంటతేజెల్లనడఁచినదిట్టలెంక - తే,గీ॥ తండ్రినైనట్టినాయానదాఁటలేక। కడిఁదికాణాచిరాసిరియొడలఁజేసి।హాళిగానలకరిగినయందగాఁడ। తలఁగనిన్గాంచకేఁడాళ్లఁగలనెయింక॥ ౯౩. క॥ కైకానీపూనినపని।కైకాకైకందినట్టిఘనుఁగుంగొడుకి।కైకానలకేగెదునిఁక। నేకడనీవంటితులువలేరీపుడమిః॥ ౯౪. క॥ నెయ్యపుఁగొడుకులనిటులెడ।నెయ్యా[illegible]మిగులఁజలముఁజేకొనియెను

నేఁ।డయ్యయోధ్య యాఁకట్టడిఁ బ।డ్డయ్యంబున కేమి యెగ్గు దలఁచితినో సుమీ॥౯౫.
తే,గీ॥ అంగదులకోర్చి సిరులపై యాసవదలి । గరితతనమెల్ల జగములఁ గనఁబ
డంగ।మగని వెను వెంటనడవికిఁ దగిలిచని తె।తొడరి మముఁ జూడరోసి యోపు
డమి కాన్ప॥౯౬. తే,గీ॥ కోడలా యింక బంగరుగోడ లేల । మేడ లేటికి రత
నంపు వాడలేల।మాడ లేటికి బలు రాచజాడ లేల। వాడలో నీవు త్రిమ్మరనోడి
చనిన॥౯౭. తే,గీ॥మక్కువలయిమ్మ వలతేనివానికమ్మ। పసిఁడికీల్బొమ్మ జ
గముల వట్టుగొమ్మ।పొగడవ్రాలెమ్మ వలపుగప్పురపుదిమ్మ।కాన వేలమ్మ యో
నేలకాన్పుగొమ్మ॥౯౮. తే,గీ॥అనుచుఁ గడలేని మక్కువ వనజచియజచి।పైఁ
పఁజాలక యారాచ చలివెలుంగు। నేలఁబడి సొమ్మవోయి జేజేల ప్రోలి । కే
గెనట రాముఁడును ద్రోవ నేగి యేగి॥౯౯.క॥సుడివాలు దాల్పునడుగున।బో
డమిన పెన్వ్రేల్లి దరసి పొలుపొందఁగన।క్కడ గుహుఁడని యెడు చెంచుల।యొ
డయనిఁ బొడగాంచి వాని యొద్దిక వలనన్ ॥౧౦౦. ఆ,వె ॥ ఓడయెక్కి వైశ
మొప్పారనవ్యేటి।తేవు దాఁటి చెంచు తేనినచట। మిక్కుటంపు నెనరు నె
క్కొనవీడ్కొని।మువురు గడఁక తోడనవలఁ జనుచు॥౧౦౧. క॥ పనిమీఱ భ
రద్వాజుం।డను తపసుల మిన్నయున్నయండకుఁ జనియా।యనయొసఁగెడు
పూజలుగై।కొని చయ్యనఁ జనిరి చిత్రకూటంబునకున్॥౧౦౨. తే,గీ॥మలల
తలకట్టు తపసుల మనికిపట్టు।నాడెముల కట్టు బలు రతనముల కొట్టు।రమణఁగ
న్పట్టునయ్యబ్బురంపుఁ గట్టు।బిట్టెలమిఁ గూర్చె నా రాచపుట్టువులకు॥౧౦౩.
సీ ॥ బలితంపు గండురా చిలుక పలుకులఁ బిల్చి కడిఁది జక్కరనీళ్లఁ గాళ్లుగడి
గి।నిద్దంపు నెత్తంపు గద్దియల్సవరించి వలినాలిగాడ్పు వీవనలువైచి । కపురం
పు వెలిబూది గందవొడుల్సల్లి కొమరుపూఁబొదచప్పరములును నిచి।నలిమా
విపండ్ల పానకములఁ దగమాంచి నాడెంపు దుంపబోనములు వెట్టి - తే,గీ॥
క్రొత్త తలిరాకు జొంపంపు మెత్తలొసఁగి। మఱియుఁ జెక్కు డెఱంగులనె
ఱినొసంగి। తెరవు బడలికలన్నియుఁ దీర్చి వారిఁ । దనిపె నెదనెన్న నమ్మన్న
తాల్పుమిన్న॥౧౦౪. తే,గీ॥ అట్టులమ్మెట్టు పైవిడిపట్టు సేసి । యుండిరంత

కము న్నెయయోధ్యలోనఁ దనయుఁ బ్రగ్గడలందఱు దాతయుంట । మున్నభర
తుఁ దరప్పించి యొప్పమీఱ॥౧౦౫. క॥ మొదలి తెఱఁగెల్లఁ దెలిపిన । నదరిపడి
యతఁడు మిగుల నడలొందుచు బ।ల్లిదుఁడగు తన తండ్రికిఁ బెం। పొదవఁగఁ బె
ఱజగము చెయ్వులొనరించి వెసన్॥ ౧౦౬. ఆ,వె॥ మూఁకలెల్లఁ దన్ను డాఁ
కొని కొలువంగ। నన్న యున్న తిప్పకరిగి యతని। యడుగుఁ దామరలకుఁ గడువ
డి నెరఁగియుం । బెసఁగ నవ్వలంతి యిట్టు లనియె॥ ౧౦౭. తే,గీ॥ ఓయిండ్లరా
యఁడ మిగులఁ గాఱియలఁ గుంది।తండ్రి వేలుపుఁబ్రోలికిఁ దరలిచనియె। మీరలి
ట్టు గైకమాటకై యూరు వదలి। పొరిదినడవులకిపుడు వచ్చుటను జేసి॥౧౦౮.
ఆ,వె॥ ముసలివాని మాట ముద్దియ మాటయు। నేటు చేసి యేలు నేల వదలి । కట
కటా కడింది కాఱ్ఱెకంబులు గల । పొలము సొరఁగఁ దగునె పొంతఁ గూడి ॥
౧౦౯. క॥ అన్నా తియ్యనెడయఁడు నటు। లన్నా రనినీవు గోనకరుదెంచినచో।
నన్నాయన్నాడికయ। న్నన్నా యాఁగుకొనఁ జాలునట్టిదె చెపుమా॥౧౧౦
క॥ పనినూఁగొలుచుచునుండెదఁ । గానియుఁ కంబుడమి యేలఁ గానొల్లను నీ।
యానయని మ్రొక్కుటయున । వ్వానిసి తేఁడపుడు దండ్రి మడియుటకెద
లోన్॥౧౧౧. ఆ,వె॥ కలఁక మీఱ మిగులఁ గన్నీరునించుచుఁ। గొంత దడవు వా
గిలియుంతఁ జతన। మొనరను వులునీళ్లు నోరెంపుఁ గళ్లను । మొదలు గలుగు చె
య్వులదనఁ జేసి॥౧౧౨. క॥ అక్కైకకొడుకుఁ గనుఁగొని। మఃక్క వతోఁ బలి
కెనీవు ఘుగుడన్మాఁక। లిక్కి తిసిరాఁగఁ బ్రోలికి। గ్రక్కునఁ జని నేలయే
లుకనికర మెసఁగన్॥౧౧౩. తే,గీ॥ తండ్రి యానతియింతయు దాఁటఁ బోల। ద
డవిఁ బదునాలుగేఁడులు గడపి వత్తుఁ। బదిలముగనుండుము నితన పావలొసఁ
గి। నెలవుఁ బెట్టిననతఁ డెవనలరియపుడు॥ ౧౧౪. ఆ,వె॥ దండతోడఁ గూడి
తరలి గొబ్బునఁ దన। నేలకరిగి మొకలి ప్రోలు సొరక। మిత్తి వేఁట కానితత్తడి
యూరనిం। పెసఁగ నిలిచి ప్రజల నేలుచుండె॥ ౧౧౫. క॥ అని నెనరొదవఁగని
టుల। య్యని యోరెపుదిండి దాసరయ్య దెలిపినన్ । వినిబొఱియచూలి యొ
దఱోఁ । దనివిసనక యవలికతయుఁ దమి నడుగుటయున్॥ ౧౧౬. చ॥ కదల

ని తేరు తేరుఁగడ కానక పూనెడు నారి నారి పైఁ। బొదలెడు తూపు తూపు నె
ఱిఁ బ్రోదిన మూపులు మూపు లెట్టకుం। గుదురగు తేరు పూన్పరియు గోమున
గ్రాలఁగఁ గట్టిదీటు చే। యొదిరి చిమూఁడ ప్రోళ్లు తెగనేసిన గ్రద్దతి వేల్పు
రాయఁడా॥ ౧౧౭. క॥ తలమేరుఁజిలువ పేరును। బొలుపారు కడిందిసోరు
బూచుల బారు ల్మ్రలఁయూరుఁ బుడమి తేరును। గలిగిన నెఱవేల్పు మొనలకై
దువ తాల్పా॥ ౧౧౮. మణిగణనికరము॥ కలువలదొర కొఁ అగలతల విరిగా। వ
లిమలలలి నిలువఁగడఁగు బసఁగాఁ। గలుముల చెలువము గఁడు గడు చెలిగా।
మలయు చుజగములమనుచు నొసయఁడా॥ ౧౧౯॥

గద్యము.

ఇది శ్రీమదుమారమణ కరుణాకటాక్ష నిరీక్షణ సంలబ్ధసర
సకవితా సామ్రాజ్యధురంధర ఘనయశోబంధుర కౌండిన్యసగో
త్రపవిత్ర కూచిమంచి గంగనామాత్యపుత్ర బుధజన విధేయ
తిమ్మయనామధేయ ప్రణీతంబైన యచ్చ తెలుఁగు రామాయణ
మహాకావ్యంబందయోధ్యాకాండము సర్వమేకాశ్వాసము॥

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

అచ్చ తెలుఁగు రామాయణము.

ఆరణ్యకాండము.

క॥ సిరులచెలిమగనియడుగునఁ । గరమరుదుగఁబోడమిముజ్జగంబుల యందున్ । గరగరికనెఱపుజక్కర । విరిబోఁడిబోజుంగ ప్రాఁతవేల్పులగొంగా॥ తే,గీ॥ విసుముకతవేల్పుజడదారివిన్నచూలి। మే(?)రులనట్టుపుట్టువుమేటితపసిఁ। గాంచియిట్లనునంతనగ్గట్టుమీఁదఁ। దరలిరాగవులవలికి దాఁటిచనుచు॥ ౨. తే,గీ॥ దారిలోనత్రియనుజడదారితేని। నెలవునకుఁ బోయియమ్మునబ్బలియుఁడౌసఁగు । పూజలెల్లనుగైకొనిపొసఁగనచటు। వెడలిదండకవనియొడునడవిదరసి॥ ౩. సీ॥ పులులువోఁడేండ్లు దుప్పులునుజివ్వాంగులునెలుఁగులుఁబందులునేనుఁగులును । గురుబోతులేఁదులుగోఁతులుమనుబోతులెనుపోతులును ఓఁచులిల్లుదచ్చి । కాళ్లమెకంబులుఁగడతులుమ్పలుఁగుందేళ్లునక్కలుఁగొండముచ్చు। లెకుక్కడుమెకపుసూళ్లిరుదలగ్రుడ్డుకానుపులుఁబిల్లులునడిదపుమెకములు- తే,గీ॥ మొదలుగాఁగలకాత్మెకంబులకునెల్లఁ। దానకంబగునబ్బలుకానలోనఁ। జొచ్చివిచ్చలవిడిఁజనుచోవిరాధుఁడనెడురక్కసుఁడొకఁడుపెంపడరఁజేరి॥ ౪. క॥ అప్పడమికాన్పునెత్తుక। జిప్పనఁజదలునకునెగసితేసినకడఁకన్। గుప్పనఁజనుతఱినొడయఁడు। తప్పకయొకకోలవానితలఁదెగనేసెన్॥ ౫. ఆ,వె॥ పసితలఁకుచున్నయొలనాగవెలిపెల్లఁ। దీర్చిబుజ్జగించితెరవువట్టి। చనుచునెలమినెమటశరభంగుఁడనుజడ। దారితొసఁగుసపూజదనరఁగాంచి॥ ౬. ఆ,వె॥ మఱువకం

దుజోగి తెఱవాయి మెకమున్న। చెంతకరిగియుఘనని చేతవిండ్లు । గత్తలమ్ములు
దూపుగములునుదద్దయుఁ। గొంచునంతఁ జనిరిపంచవటికి॥ ౭. తే,గీ ॥ చనివె
రవుమీఱ నెకయాకుఁజవి కెయచట। నిలుపుకొని పండ్లుదుంపలు నెలమిఁది
నుచు।నున్నచో నబ్బురంబొప్ప నొక్కనాఁడు। సుప్పనకయనురక్కసజోటి
యొకతె॥ ౮. క॥ సీతాదవఁగనయ్యోడయని। చోటికిఁబఱతెంచి వలపుసొంపె
సలార।జ్జోటిపనుల్గోరినన।జ్జోటింగనిపొలసుదిండి సూడిట్లనియెన్॥ ౯. క॥ మ
గువా మగువందగిలిన।మగవానింగోరుకొనుటమంచియెనీకు। వ్వగవాఁడుల
క్ష్మణుండా।జగజెట్టిం గోరికొనుముసరగనటన్నన్॥ ౧౦. ఆ,వె॥ సంతసించి
యతని చెంతకట్టులుపోవఁ। జేటగోళ్ల బోఁటిబూటకంబు। దెలిసియవ్వలంతి
దిటమొప్పఁగాదాని।ముక్కు సెవులు నొకటఁ జెక్కెవైచె॥ ౧౧. సీ॥ వైచినఁ
గ్రొత్తగాఁబూచిన మోదుగుకరణిన త్తెఱవ నెత్తురులఁదోఁగి । నానయున
లుకయులోనఁబెనంగొన ఖరుఁడుదూషణుఁడు త్రిశిరుఁడుననఁగఁ।బరఁగు రే
డ్రిమ్మరి దొరలపాలికిఁబోయియ త్తెఱంగెఱిఁగించియలమటింప। నాలంబు
నకుఁబదువాలుగు వేలరక్కసులతో వాండ్రు రాఘవునిమీఁదఁ- తే,గీ॥ దరలి
వచ్చిననవ్విలుదాల్పుగడిమి। నెదురుకొని పెక్కు నెఱదూపు లేసి సెల్ల। నల్ల
వ్రాపుడుమూఁకల ద్రెళ్లఁజేసి। యగ్గరాసుల పైనిబిట్టార్పుకొనుచు ॥ ౧౨.
క॥ బలునారసములువఱపినఁ। దలఁకక యబ్బలియురుక్కుదళుకొత్తఁగని।
ప్పులు గ్రక్కెడు బెడిదపుము।లుకులుదఱుచుగనతనిమీఁదఁగురిసిరిమరలన్॥
౧౩. క॥ అక్కరణిఁబోరుటక్కరి । రక్కసగమికాండ్రముప్పురన్మానిసి
తేఁ।డొక్కొక్కకఱకుకటమ్మునఁ । జిక్కంగానీకదలలుచిదిమెంగినుకన్॥
౧౪. ఆ,వె॥ అట్లువాండ్రు ముప్పురడఁగిననడలుచు । సుప్పనాతిమిగులస్రు
క్కిలంక।కరిగితోడఁబుట్టువగు రావణునిఁగాంచి । తన తెఱంగు దెలియవిను
చుటయును॥ ౧౫. క॥ కలఁకయునలుకయు నెదలో। మొలవఁగనమ్మేటిసోఁ
కుమూఁకల తేఁడో। చెలియలనిన్నిటు చేసిన।పలువల తెఱఁగెల్ల నేలుపఱుపు
మటన్నన్॥ ౧౬. ఆ,వె॥ అన్నెలంతవలికెనన్నని న్నెఱుఁగక। చేటుకొఱకు

నిల్లుఁ జేసినట్టి। కూళ నేలతాల్చుకొమరుల తెఱఁగేమి। దెలుపవలయు నొక్క
పలుకు వినుము॥౧౭. క॥ ఆరాయని నెడఁబాయక। గారాముననేలఁగుచున్న
కన్నియ నెఱయు। య్యారంబెన్నిక సేయఁగ । నేరాకన్నియలయందు నె
ఱఁగముసుమ్మీ॥౧౮. క॥ రక్కసిమగువలయందును। జక్కలచెలులందు వే
ల్పుచానలయందుం। బక్కదొరకొలపునవలా। రొక్కమునం దైననట్టిరూపసి
గలదే॥౧౯. చ॥ నిలుకడగన్న క్రొమ్మెఱుఁగు నిద్దపుపల్కులు నేర్చుకొన్న క్రొం।
దళుకుపసిండిబొమ్మ మెయిదాల్చి మెలంగెడు గుజ్జుమావి పే । ర్వలపలఁబడ్డ
మానికము వాడఁగ నేరని పూవుబంతి నాఁ। జిలుకలకొల్కి యబ్బురపు చెల్వ
మునందన రారు సారెకున్॥౨౦. సీ॥ తమ్మికెంపులకు నెత్తావిఁ గూర్పనితప్పచి
వురులు గార్కొనఁజేయరవ్వ। కలికి మించులకు నిల్కడయానియాఱడి కడ
లి వెన్నకు మచ్చయిడిన యొగ్గు। జక్కవపులుఁగుల జతవిప్పకొదపుట్ట పెద్దలమ
లకలఁబెట్టు జట్టు। మబ్బులయవయుటల్మాన్పనిఁ జూడిక తొగలడాల్పగ లె
ల్లఁ ద్రోఁచువాడు- తే,గీ॥ మలపుకొనఁబోలునలువయ త్తలిరుబోఁడి। మో
వియును గేలునొడలును ముద్దుమోము । కులుకుగుబ్బలునూగారు క్రొమ్ముడి
యును। దళుకునును సోఁగ వెడఁదకన్నులు నొనర్చి॥౨౧. సీ॥ తాఁబేలు కడుపు
లోఁ దల గ్రుక్కకొనియెఁబో తెఱవమీఁగాళ్లతో దినుసుగాక । బలురాజ
సంపుఁబొట్టలు పీకె బారెఁబో ముద్దియ పిక్కలకు ద్దిగాక। చెలువంపు టిసుకతి
ట్టలు మెత్తవడియెఁబో జోటిపిఱుందులదీటుగాక। పడగతాలుపు మోముము
డుచుకయుండెఁబో జోటినూగారుతో సాటిగాక- తే,గీ॥ తరగచాల్పులు వి
చ్చెఁబో తరతరంబ। చేడియల మిన్నతరులతో నీడుగాక | చిందములు వెల్లన
య్యెఁబో చిగురుటాకు। బోఁటినాడెంపుకుత్తుకపురుడుగాక॥౨౨. ఆ,వె॥ కలి
కికురులనిడుపు కన్నులవెడలుపు। గుబ్బదోయి హెచ్చుఁ గొనబుఁగౌను। కొంచె
దనము పిఱుఁదు గొబరును బొక్కిలి। లోఁతు నెన్న నెనగలుగుటయరిది॥౨౩.
తే,గీ॥ చిత్తరపు గుబ్బ లేపునఁ బెరుగునంచు। నెంచి మునునల్వ మొనలను నినుప
మొలలు। నించనవియంత నిలువక నెరయఁబెరుగఁ బో। లఁతి నెఱిఁగంచెలబి

గించఁబోలుఁజుమ్మీ॥ ౨౪. క॥ కన్నియలమిన్నఋషిఁబూఁదుల। కన్నరొయిఋషముం
తలేసియగుస్సిద్ధంపుం। దిన్నియలుసాటియగునని। యెన్నంగారాదుచువ్వొ
డొంచోన్నైనన్॥ ౨౫. సీ॥ పాలతోనునుమగఱాలతోనలువతేజీలతోబేడి
సమీలతోడ । విండ్లతోఁ(గొ)న్ననచెండ్లతోవిసదారిపిండ్లతోఁదమ్మిలేఁ
దూండ్లతోడ। లేళ్లతోమావియిపుళ్లతోఁగొదమతాఁబేళ్లతోఁగారుమొగి
ళ్లతోడఁ। జవులతోఁజెందొవపువులతోనసలుపుట్టువులతోఁజిలుకకూటువ
లతోడఁ- తే,గీ॥ దొడరుఁజెలినవ్వుపలుచాల్పునడలుగన్ను। లునుబొమలుగు
బ్బచన్నులారునుబుజములు। చూపుఁబెదవియుమీఁగాళ్లుసొబగుతుఱుము।
గోరులడుగులుమొగముఁబలుక్రొలుఁజెలంగి॥ ౨౬. ఉ॥ కన్నులచెన్నుపెన్నె
ఱులకప్పువెడందపిఱుందుముద్దులేఁ । జన్నులనీటుముత్తరులసొరుమిటూత
పుటారుతీరుగొ్న। సన్నముమోముగోముమెయిజానునుబూనిమెలంగుచు
న్నయ। య్యన్నులమిన్ననన్నుఁదరమాపెఱమాటలువేయునేటికిన్ ॥ ౨౭.
తే,గీ॥ ముజ్జగంబులయందునమ్ముద్దుగుమ్మ । కరయనెనలేరుచెలులునీయడు
గులాన। యహహమోహయన్నదానిసోయగముగన్న। సోలిజడదారులైనవి
రాలిగొనరె॥ ౨౮. క॥ అడవులనిడుమలుగుడుచుచుఁ। గడుబడలియుఁగడిఁది
సోయగముపూనెడున। ప్పడఁతుకనగరులనుండెడు । నెడఁబొడఁగనువారి
చూడ్కికెట్లుండునొకో॥ ౨౯. తే,గీ॥ అడవిఁగూరలుదుంపలుగుడుచుచుం
డు। కూళమానిసికమ్ముద్దరాలినోలిఁ । దగులఁగట్టినవేఁడితమ్మిచూలి । చె
య్వులకునెద్దియిఁకగుటిసేయవచ్చు॥ ౩౦. క॥ వినఁబోల్పరానిసొగసుల। గ
నియగునమ్మెఱుఁగుఁబోఁడికౌఁగిటనెపుడుం। బెనఁగొననెనఁగూడనిమగ। తన
మేటికినింకఁబ్రాచతనమేమిటికిన్॥ ౩౧. క॥ పొంగుచుమూఁడుజగంబులు। రం
గెసఁగఁగనేలుచుండి (వ్రా)లనిబలుదీ । వింగేరెడునీకిపుడా। బంగరుబొటిపొ
పచెలిమిపాటిలవలదే॥ ౩౨. తే,గీ॥ అనుచుఁదెలిపినడెందమునందువలపు ।
పెనఁగొనఁగరక్కసులఱేఁడుపనిదలంచి। సరగమారీచునింటికిఁజనినతఁ
డు। భ్రత్తినెఱపుచునిట్లనిపలికెనపుడు॥ ౩౩. క॥ రాయఁడమారిచటికివేం।

చేకిపోఁగఁబనియేమిగ ల్గెఁ జెప్పర నెఱుఁగం| జేయుము మఱిమాయాసతి|ద్రో
యక మొనరింతు వెరవుతో డుతననినన్॥౩౪. ఆ, వె॥ వానిఁజూచి చెలిమి వఱ
లనత్తొలి వేల్పు|ఁ డుపలికె విను ము వాఁడిమగఁడ|పంచవటికి రాచబంటులి
ర్వురునొక్క|యుగ్మలియును జేర్చియున్నవారు॥౩౫. క॥ అబ్బి త్తరి చెలువెం
తయు । నబ్బురముగనిపుడు చెవుల నాలించుటచే। నబ్బరపువలపు మదిలోఁ|
బ్రబ్బికొని యొకింత సైఁపరాదయ్యెఁ జెలీ॥౩౬. ఉ॥ కావున నీవు బంగరు మె
కంబు తెఱంగున వేగ నేగియ । త్తీవియ బోఁడి క్రేవలను ద్రిమ్మరుచుండిన న
వ్వేలందికై । వావిరి నిన్నుఁ బట్టుకొన వచ్చిన రాయనిఁ గొంచు దవ్వుగాఁ|
బోవుము నేను దానిఁగొనిపొల్పుగ లంకకు వత్తు నర్మిలిన్ ॥ ౩౭. క॥ అనిన న
గి వాఁడు పలికెన్ । వినుమా నీకిట్టి కాని వెరవిడికఁ అదల్ । సను నేపెఱ తె
ఱవలఁగై ।కొనఁగోరెడు వాని బ్రతుకుకొంచెము గాదే ॥ ౩౮. క॥ ము
న్నొక్క తపసిరాయని । జన్నము చెఱుపంగఁ బూనిచను దెంచినవో।నన్నే
ల తేఁడూనను గడు| బన్నము వొందించె మరలఁబఱవంజను నే॥౩౯. ఆ, వె॥ అ
నినను లికియతఁడుగనుఁగొనలను నిప్పు । లొలుకనలుకఁ జూచుచున్న చోనె|
ఱింగికినుక యేల తే పెదొసంగులఁ|జెందఁగలవటంచు సెలవుఁగాంచి॥౪౦.
క॥ బంగారు జింకయై పసఁ|బొంగారుచు నేగి పుడమి పుట్టువు మో ప్రిలన్ |సిం
గారము నెఱపినదా|నిం గొని తెమ్మనుచు రాముని౦ జెలివని చెన్॥ ౪౧. క॥ ప
నిచిననయ్యెంతికిఁ ద| మ్మునిగావలియుని చి విల్లుములుకులుఁగొని మొ|ల్ల నెయ
మ్మెకముం బట్టెద|నని మానిసి తేఁడు దరియనరుదెంచుటయున్॥౪౨. సీ॥ ద
ట్టించి చంగున దాఁటి పేఱెము వెట్టునీడలనంతంత నిలిచి చూచుఁ। జేతికిచ్చిన
యట్ల చేరువ నలయించుఁగదిసి పట్టఁగఁబోవ బెదిరియుఱుకుఁ|బొదలడ్డమైన
చోఁ బొడకట్టకయడంగు గడితంపు టడవులనడుమఁ దూఱు । నొకచోట
డాఁగి వేఱొక చోటఁగనఁబడుఁ దననీడ దానెక్కగొనికలంగు- తే,గీ॥ బడలి మొ
కమీఁడు తనుఁగూడఁబడఁగనోడి । తడయు నెడలను మగుడముందటికి వచ్చు|
మచ్చికలు చేసి డాయుచో మెచ్చిపాఱుఁ| జెలఁగియగ్గారడంపుఁబసిండి జిం

క॥ ౪౩. తే,గీ॥ అట్టు ద్రిప్పులఁ బెట్టుచుఁ జెట్లు గట్లు । పొదలు గడ్డలు వరిదాఁ
టిపోవుచున్నఁ । బట్టనొదవక కినిసి యబ్బల్లిదుండు । దివిరి యొకకోలనయ్యిఱ్ఱిఁ
గ్రుళ్లనేసె॥ ౪౪. ఆ,వె॥ ఏయ నేలఁగూలు నేడలనో లక్ష్మణుఁ । డాయటం
చు మేకముగూయుటయును । వినికలంగి పుడమివిరిబోఁడి కూరిమి । కాన్పు
ముద్దుమఱఁదిఁ గాంచి పలికె॥ ౪౫. క॥ ఓలక్ష్మణుఁడా యనురొద । యాలిం
పంబడియెనిప్పుడడవింజనుచో । నేలాటి చేటువొందెనొ । వేళ మవిూయన్న
నరయ వెడలుమటన్నన్॥ ౪౬. క॥ నగి యతఁడు వదినె కనియెన్ । మగువా
బెగడంగ నేల మాయన్నకుఁ జేటగపడియొ నేని జేజేల్ । ముగురును గడలేని
గోరములపాల్గారే॥ ౪౭. చ॥ జగములు గ్రుంకవే నెలయఁ జాయమగం
డును దేటఁ దప్పరే । పగులదె నేల వేతలల పాముదలంక దెతిప్పలుగ్ల వే । పగలి
రులెల్లెడం గవియఁ బర్వవె సంద్రములింకఁ బాఱవే । రగలదె నల్వ గ్రుడ్డుగ
మిరాముననకించుక కీడుగల్గినన్॥ ౪౮. ఆ,వె॥ గోలయిట్టి కారుగోనలోని
నొంటి । డించి చనఁగఁ జను నె యించుకైన । నిడుమ కలుగ నేరదిపుడు మాయ
న్నకు । వింతకఱదలెల్ల విడువుమింక॥ ౪౯. తే,గీ॥ అనినఁ గనలుచు నయ్యిం
తివినఁగరాని । మాటలాడిన నతఁడు వేమఱుఁగలంగి । దయ్యమింక నేమిగా
వింపఁదలఁచుకొనెనొ । కానిపని పూనెనీ వెఱ్ఱికలికి యనుచు॥ ౫౦. క॥ ఉల్ల
మున నలుజూఁ జూపని । తల్లడమున నడుగు దోయి తడఁబడ విల్లున్ । బల్లెపుకోల
లు గైకొని । యల్లన పఱతెంచె నన్నయరిగిన త్రోవన్॥ ౫౧. క॥ అంతట నె
దఁ గొదవయొదవని । సంతసమునఁ బొంగి తలఁపు సాఁగెనటంచున్ । బంతి మొ
గంబుల రక్కసుఁ । డెంతయు వైళంబ రవళి యేఱుపడంగన్॥ ౫౨. తే,గీ॥ పు
లికళౌసమంకక పాలబూదిబూఁత । జడలుఁ బొత్తంబురు మరక్కసరులు కా
వి । పుట్టములు లాతమును జోగి పట్టియయును । దసరనయ్యింతిఁ జేరి దీవనలిడు
టయు॥ ౫౩. క॥ ఎలతీవ బోఁడి దగ్గయు । నెలమిం జెయి దోయి మోడ్చి యొడ
లనిబత్తిం । దలఁకుచునున్నం గనియ । త్తొలివేలుపు పెద్దయాపె తోనిట్లని
యెన్॥ ౫౪. క॥ పువ్వారుబోఁడి నీపే । రెవ్వరు నీ తల్లి దండ్రు లెవ్వారు మగం ।

డెవ్వఁడుమీ ప్రోలెయ్యది। యివ్వఁడువునను నొంటిఁదిరుగ నేటికిఁ జెపుమా॥ ౫౫
తే,గీ॥ అనినఁదొయ్యలితన తెఱఁగతనితోఁడ। నంతయును జెప్పిపిదపనోయ
య్యమీర। లెవ్వరెందుండి వచ్చితి రెఱుఁగఁబలుకుఁ। డనినఁ జిఱునవ్వు నిగుడ
నచ్చెనఁటివలికె॥ ౫౬. తే,గీ॥ ఇంతిమున్నిటి నడుదీవి యేలుఱేఁడు। నరయ
రావణుఁడను పేరఁబరఁగు వాఁడు। దుదమొఱుంగని కలుములఁబొదలుప్రో
డు। జెలఁగి జగములు మూఁడును గెలిచినాఁడు॥ ౫౭. సీ॥ గిబ్బబాబాజోదు
గుబ్బలి పెకలించి బంతికై వడి కేలఁబట్టినాఁడు। గడయేలికల నెల్లఁగడిమిమీ
ఱఁగఁబట్టి యుడియాడిగములు సేయించినాఁడు। మేలువన్నియ పొట్టవే
ల్పుమిన్న చేఁగడలేని మెప్పులు గాంచినాఁడు। వేల్పురాయని ప్రోలవెలయు
నా తెపుటచ్చరల నెల్లఁదమిఁగొల్పి కలసినాఁడు - తే,గీ॥ బులుఁగు రాము
ద్దుగుమ్మలఁ జిలువచెలులఁ। జదలుద్రిమ్మరుకొమ్మల జక్కిమోము। మెఱుఁగు
బోఁడుల నెల్లను జెఱలు దెచ్చి। మానికిపట్టున నన్నఘంబును నిచినాఁడు॥ ౫౮.
సీ॥ వేల్పురాయఁడు బత్తి వెలయఁబుత్తెంచినపుడు కుమ్రాన్వలి తావి
పూవు వెన్నుఁ। లేఁద మేపరిసామి యిమ్ము గాఁబంచిన మవ్వంపు బలుదమ్మి మా
నికములు। త్రాడుదాలుపు మిత్తదనమున నొసఁగిన క్రొత్తనున్గట్టాణిముత్తి
యంబు। లెన్నుతత్తడిజోదునుద్ది కాఁడిడిన పాలుంబట్టు నా డెపుజిల్గుపుట్టము
లును - తే,గీ॥ మఱియుఁదక్కిన కడలఱేండ్లు అకమంచి। సేయుటకుఁ బంచునప
రంజియూఁ మొలలును। గద్దియలు మేలి సెజ్జలు పెద్దతొడవు। లెపుడు నాయిం
టఁగొదలేక యొనసియుండు॥ ౫౯. క॥ త్రుంపులగనివగు నీవీ। సొంపెడలిన పేద
మానుసుల వెంటఁగటా। దుంపలు గూరలు నసులుచుఁ। గంపలఁబడి తిరుగనేల
కైకొనుమమ్మా॥ ౬౦. తే,గీ॥ అనుచుఁ దనతొంటిరూపు చూపిన నడంకి। య
న్నుతలమిన్న బెబ్బులిఁగన్న లేడి। జోటియుంబోలె నేలపై సొమ్మసిలినఁ। జూచి
యబ్బేరజపురక్కసుండు వేగ॥ ౬౧. క॥ పొంగుచు నరదము పైఁబోల। తింగూ
రిమినునిచి వేల్పుతెరవునఁ బఱచెం। బంగరుపిచ్చికఁ గొంచుణా। నింగికిసాళు
వపుపులుఁగు నెగయు తెఱఁగున॥ ౬౨. తే,గీ॥ అత్తెఱంగున నొనిపోవు నపు

డుగన్న। విచ్చి కడలెల్లఁ జూచియమ్మచ్చెకంటి। యుఱుకపలవింపఁదొడఁగెన
య్యోమయంది। నేలపొమ్మంటిఁ గొదలేని యొగ్గులాడి॥ ౬౩. క॥ కటకటయిపు
డద్దోసమె। తటుకునఁదగులుకొనఁబోలుఁదప్పకయుఁ కనె। చ్చటఁగలరువీనిఁ
దెరలిచి। దిటముగ ననుఁగాచుకొనఁగఁదివిరెడు వారల్॥ ౬౪. ఆ, వె॥ కడల
ఱేఁడులార జడదారులార మె। కంబులార గ్రుడ్డు కాన్పులార। చెట్టులారతో
డఁబుట్టువులార పెన్గట్టులార నన్నుఁ గావరయ్య॥ ౬౫. క॥ కల్లరితొలివేలు
పుఁ ఱేఁ। డల్లన చెఱవట్టుకొనుచు నరుగుచు నున్నాఁ। డెల్ల దెఱంగుల నిపుడో। త
ల్లీ విడిపింపరాఁగద వెపంటచెలీ॥ ౬౬. తే, గీ॥ జనకుఁడను ఱేనిపట్టి నిజాల్పు తే
ర్ల। ఱేనికోడల రామునిచాననిట్లు। రక్కసునిచేత ననదనై చిక్కవడితి। వేల్పు
దొరలార కావరే వేగఁ జేరి॥ ౬౭. తే, గీ॥ అనుచుఁ బెక్కు దెఱంగుల నమ్మెలం
త। మొఱయొనంగిన నాలించి నెఱిజటాయు। వనెడిపులుఁగుల దొరయొ
క్కఁడద్దుదాఁకి। సోఁకుమూఁకలయెకిమీనిఁ జూచి పలికె॥ ౬౮. ఆ, వె॥ ఓరిదో
సకారియుఁడుగని క్రొవ్వునఁ। బెల్లుమీఱి జగముతల్లి యైన। ప్రొద్దుకొలపుసా
మిముద్ది యనిటులేల। కొంచుఁబోయెదిపుడుగొంకు లేక॥ ౬౯. క॥ తాతకుమ
నుమఁడవైపొల। మేతరితెగలందువాసిమీఱితనరుసీ। కీతెఱఁగుఁ గొమగక
పెఱ। నాతిందమిని గుడడాఁకొనందగవగునే॥ ౭౦. క॥ వలదుముడికాఁడరా
ముని। కలికిండిగనాడిచనుము కాకుండిననబ్బలుమగని తూపుటగ్గిం। దొరి
వేలుపువంగడంబు ద్రుంగెడుఁజుమ్మీ॥ ౭౧. క॥ అనియదలించుచువడిఁ
బై। కొనియప్పాలసుని తలలఁ గొనబారెడుకుం। దనపుంబొమిడికములు
పడి। యనుదటుకున నేలఁగూలను రువడిఁదన్నెఁ॥ ౭౨. ఉ॥ తన్నిన
నాతఁడల్లి శౌడిదమ్ముగముమ్మెనవాలు వానిపైఁ। గ్రన్నన నేయనప్పలుఁ
గురాయఁడుముక్కనఁ జక్కసేసియా। మన్నియ తేరియక్కజపుమా
వులఁగూల్చికడంగుచున్నచోఁ। గన్నెఱఁ జేసిచాలుపు మొగంబుల రక్క
సుఁడుక్కుమీఱఁగన్ ॥ ౭౩. క॥ పదివాఁడితూపులాపు। ల్గుదొరంగుటఁ
సిమేయ గొబ్బున నవిపైఁ। బొమువఁగనీక తెకక్కలఁ। జదియంగా మోఁదె

బలిమిఁ బడలక యతఁడు౯॥ ౭౪. తే,గీ॥ అట్టు లెడలేక డిమిఁగయ్యంబొనర్చి
జడబ్రతుకుగాఁడు పుట్టువు సామి యీఁదఁ। గినిసి కైదువ కేలనందించి చిరకు
సుందు గాఱ్ఱను తెకల్లు చెండి వైచె॥ ౭౫. ఆ,వె॥ వైచి నెమ్మితోడ వడిఁజను
చున్నచోఁ। బుడమి కాన్పు చీరకడ చెఱంగు। సింధు తోడవు లెల్లఁగొంచకముడి
చియా। పజ్జనున్న కొండపైని వైచె॥ ౭౬. తే,గీ॥ వేల్పుగొంగయుఁగడలే
ని వేడ్క తోడ। నపుడు తనదీవి కేగి నెయ్యమున నింటి। చెంతపూఁదోఁటలోన
నచ్చెలువను నిచ్చి। కఱుకు రాకాసికొమ్మలఁ గాపు వెట్టె॥ ౭౭. తే,గీ॥ అంతన
చ్చట నడవిలోన మ్మెకంబు। నొఱవ పజియలు చేసి తిత్తొలిచి తెచ్చు। నెడలఁ
దోఁబుట్టు వెదురైన నడలి రాముఁ। డతనిఁగనుఁగొని కినుక నిట్లనుచుఁబలి
కె॥ ౭౮. క॥ అక్కట బలితపు టడవిని। మొక్కలముగఁ గోలనునిచి మోమో
డక నీ। విక్కడికి రాఁగనెదలో। నక్కటికంబేల పొడమదయ్యొం జెపుమా॥ ౭౯.
క॥ తోడంబుట్టువవనుచు। నాడెంబుగ నెదను జాలనమ్మిక మీఱం। దోడిడివ
చ్చిన నదెన్యా। చేడియ నిటు డించి రాఁగఁ జెల్లునె నీకు౯॥ ౮౦. ఆ,వె॥ అనినఁ
దల్లడిల్లి యతఁడిట్టులను నింత। కినుక యేల యన్న పీను మెకంబు। గూలుచున్న
యెడలనోలక్ష్మణుఁడయంచు। నఱచుటయు వెలందియాలకించి॥ ౮౧.
తే,గీ॥ కళవళించుచు నెన్నిలా గులఁ దెలిపిన। మానదొల్లక కొఱగాని మాట
ల-ఁడ। పని చెనటు సేయకున్నచోఁ బడఁతియలుగుఁ। జేయుటకు మీరలుగ నేమి
సేయువాఁడ॥ ౮౨. క॥ అనినుడివినఁ దమ్ముని పైఁ। గినుక యొకించుక యుమ
దిని గీల్గొల్పక గో। ల్బున తోఁడాకుం జవికకుఁ। జని చెలి గనఁబడక యున్నస
డలి నకడఁక౯॥ ౮౩. క॥ సందులగొందులఁ బడుకుల। క్రిందులనయ్యా
కుటింటి క్రేవల నెల్ల౯। సందడిగొని నెమకుచుఁ జెలి। నెందుం బొ
డగానలేక యెంతయు వ్రంత౯॥ ౮౪. సీ॥ కటకట సైదోడ క్రొల్లంటి
కాత్మగంబుల చేతఁ బొలిసెనో యలుకఁ జేసి। కానలడాఁగెనో కఱుకు రక్క
సుల చేఁజిక్కెనో లోయలఁ జేరుకొనెనో। పెనుజక్కరలయందు మునిఁగె
నో చిఱుతగుబ్బలు లెక్కమరలనో పక యడఁగెనో। పొదలలో నీఁగెనో [illegible]

కచెంతఁ దొయ్యాలులతోఁ జేరికనాడఁ జనెను- తే,గీ॥ కానికనఁబడదయ్యెన
కఱ్ఱలికిచంప। నారసికొందమురమ్మంచుఁ దెరవుపట్టి। గుట్టువీడంగ నెపఁగ్రా
లుబెట్టినంపు। వెతలఁ గుందుచుం దండవెదకికొనుచు॥ ౮౫. సీ॥ చానలతలమి
న్నఁగానరుగద గోరవంకలార తుటాౘిజింకలార। సోయగంబులఁ ద్రోకఁ జూ
డుగద నెమ్మి దాఁటులార పసాళి తేఁటులార। రతనంపుఁ గనియొందు రామఁగ
దా చెంచుకల్కులార వయారిపల్కులార। పసిఁడికిల్బొన్నమీ పజ్జనీఁగదుగ
దాకొంచలారకోలంకుటంచలార- తే,గీ॥ వన్నియలదొంతమీచెంతనున్నదే
మొ। కన్నులలరారఁ జూపరే పొన్నలార। మిన్నుముట్టినయేనిక గున్నలార। తి
న్నెలారని రాబారిక న్నెలార॥ ౮౬. క॥ తోవలారకోదమజకఱవ। కవలా
రకడిందిసోయగపుఁ దుమ్మెకపూటువలార మీరిపుడు మహా। నవలారతనం
బుఁ జూచినారె చెపుఁడా॥ ౮౭. సీ॥ మీకెంజివురుఁబోలు మెఱుఁగు వాతె
రగలముగుదఁగానరె మావిమోకలార। మీక్రొన్ననలఁబోలు మేనిఖాకఱలి
గలకొమ్మఁగానరె పొన్నగున్నలార। మీపండ్ల చెలువూను మేటిగుబ్బలుగల
చేడియఁగానరే యీంతవెలార। మీకంబములగేరు మేలితొడల్గలనాతిఁగాన
రెలేయనంటులార॥ తే,గీ॥ మీయలరు రేకుగమిపోల్కి మిగులనలరు। వికిలికొ
నగోళ్లుగలముద్దుదిగురుబోఁడి। తాఁగతనమున నెచ్చోటడాఁగెనొక। సుంగా
నరెమీరు కమ్మగేదంగులార॥ ౮౮. తే,గీ॥ మొల్లపొదలార మీతెలిమొగ్గ
చాల్పు। కరణిసొంపునఁబొదలుపల్వరుసగలిగి। చెలఁగునాడెంపురాచకెం
జిగురుటాకు। బోఁడినెందైనఁ బరికించిచూడరుగద॥ ౮౯. క॥ నడలందొడలం
గుబ్బల। నడరఁగనినొన్నెటుపతిచెనని డెందమునన్। గడునలుగకయేనుంగు
రొ। పడఁతుక తెలఁగిప్పుడెటుక పలుపుముమాకున్॥ ౯౦. క॥ రంగున నెన్నడు
మునవి। న్నుంగేరెనటంచుఁ గినుకనూల్కొనగరితః। న్మిగ్రింగితివాసికఱంబు
గ। సింగముకలచందమెల్లఁ జెపుమాసరగన్॥ ౯౧. క॥ ఇదెమాటికిఁబెనఁగొ
నియెదు। గొదమాలినవలపు తేఁటికొదమా చెలిపైఁ। నెదమాననియెఱవూను
చుఁ। బొదమా పరికింతములకుఁ బోదమాటునకున్॥ ౯౨. క॥ పలుకులతియ్యఁ

దినంబున|నెలువు నీతోడనీడనంజాలిన లేఁ | జిలుకలకొలికినిజ్జాడదెలి|దిలు కామాతోడ ముద్దుదిలుకం జెపుమా ॥౯౩. తే,గీ॥ అను చుఁదద్దయుఁబలవించు కొనుచు మనుచు|వచ్చి నిలిచినచోటికివచ్చికొనుచుఁ| నొడరియడిగినదాని నే యడిగికొనుచు|నంతకంతకు వెక్కసంబైన వెతల॥౯౪. సీ॥ పురివిచ్చి నట్టువ పుల్గులాడెడిచోటఁ బడఁతి వేనలియంచుఁ బలుపు వెట్టుఁ| గవగూడికొదమజ క్కవలేగుచోనింతి పాలిండులని కేలఁబట్టఁదివురు| గుంపుగట్టుక గండుఁగో యిలల్గూయుచో నతివ మెలుంగనియాలకించుఁ| జెలరేఁగి రాయంచ చేరువ న్మెలఁగుచోఁగలికి నెన్నడలనికలువరించుఁ - తే,గీ॥ జిలుక బోదలు గిలిగొనిప లుకుచోటఁ| జెలువ నునుఁబలుకులనితమిఁ జేరఁబోవుఁ| దేఁటిదాఁటులు మొ అయుచో బోఁటిజిలుఁగు | పాటలనిచొక్కు వలవంత ప్రబ్బికొనఁగ ॥౯౫. ఉ॥ మాయనుఁగుంజెలి న్వెదకుమాయను వొప్పతుటారి చిల్క లే| మాయను గండుఁదేఁటికొదమాయను నిద్దపు ముద్దుఁజందమా। మాయనుఁజుట్టుపుల్గు తుటుమాయను గ్రద్దటికారు దింకమా|మాయనునింక నోర్వఁదరమాయను నక్కటదయ్యమాయనుఁ॥౯౬. ఉ॥ పాయను నేరమేమి బలుపాయపు వాడె పు ప్రొడచంచపా।పాయనుఁగుందనంపు మెఱుపాయనుఁబూవిలుకానివా లుఁగు| పాయనుఁబల్కవేమి విసుపాయనుఁబంటవలంతి ముద్దుఁగా। న్పా యను నిట్టులింతమఱపాయను నీకిది నేరుపాయనుఁ॥౯౭. క॥ అలుకేల లే దు మదిలో|బలుకానల నడుమ డాఁగి పలుకవు మరుపూ। ములికికలికీ దిలుకల| కొలికీ చెలికిట్టియలుక గూడు నె మెందుఁ॥౯౮. క॥ వంతలపొంతలఁబడిపలు| వంతలఁగాసిలఁగఁడగు నెవలిగొజ్జఁగిపూ|బంతీ యింతీ సొగసుల | దొంతీ మ మునింతగలఁపవో సముగాదే॥౯౯. క॥ వలదని యెన్ని దెఱంగుల|మలపినవి ననొల్లఁబోక మక్కువతోఁగా।నలకువ న్నాతో వచ్చితి। వెలనాగ రొనిన్నుఁ బాసియుఁక నెటులోర్తుఁ॥౧౦౦. తే,గీ॥ మెలఁతనిద్దంపుఁబానుపు మీఁద నలరు| రేకుసోఁకినఁ గందఁబారెడు నలంతి| మేనుఁదీఁగి యయిబ్బలు కానలో న|నోలిఁద్రిమ్మరుచో నెట్టులోర్చెఁజెపుము॥౧౦౧. సీ॥ ఆకుటికక్కులునాడెమై

సమాధుల్వడెయ్యెనంటిదుంపలుపిండివంటలయ్యె। నారచీరలుజిల్గుసలువుఁ
బుట్టములయ్యెఁబడుసెజ్జలుపూవుఁబాన్పులయ్యె। వాఁగనీరులుదివ్యావ
లిపానకములయ్యెబిగువునేలలుపైఁడిజగిలులయ్యెఁ। బోలమఁడొంకలుమేలి
చలువపందిరులయ్యెబూదిపూఁతలుదావిపూఁతలయ్యెఁ— తే,గీ॥ దిప్పలెల్ల
నుగప్రఋఁదిప్పలయ్యెఁ। గాష్ఠకంబులుదలఁగనికాఁపులయ్యె।నిన్నుఁదగఁ
గూడియడవులనున్నయపుడు। చానయొడఁబాసియుఁకనెట్లుసైఁచువాఁడ॥
౧౦౨. తే,గీ॥ అనుచుఁబెక్కు—దెఱఁగులనఁపలుచున్న। యన్నఁగన్గొనిలక్ష్మ
ణుండనియెనహహ। తెలివకైయిట్లుచెల్లఁబోదిటముదప్పి। యొఱలఁదగున
య్యనీవంటియుతియదొరకు॥ ౧౦౩. క॥ మగఁటిమివిడనాడియయో। నగు
వారలనెల్లఁదలఁపునంబెట్టకపల్వగలంబొగలందగవా। జగమెల్లంబ్రోవ
సేయఁజాలెడునీకున్॥ ౧౦౪. ఉ॥ ఉల్లమునందునీకువెఱపూనఁగనేటికిఁ
దమ్మిచూలిబల్ । త్రుళ్లడఁగింతుఁబంతమునదుంతహుమాయివజీరుఁబట్టి
యే । పెల్లనడంతువేలుపులనేఁచికలంతుజగంబులన్నియుం । ఠల్లడమం
దఁజేతుఁగదతామరకంటినిజూపకుండినన్॥ ౧౦౫. ఉ॥ ఇంతరొఅంతయే
లవినమేచిజగంబులుతాఱుమాఱుగా। వింతునెప్రొష్టవేఁదియుడిగింతు
నెసంద్రములొక్క—మాఱెయిం । కింతునొనల్వగ్రుడ్డులుడికింతునొవేల్పు
లఁబట్టిబిట్టుదూ। లింతునెకొండలెల్లఁబెకలింతునొనిక్క—మెఱుంగఁజేయ
వే ॥ ౧౦౬. క ॥ ఓతేఁడనీకుమదివే । మాఱునుగుందంగనేలమాననికి
నుకం । దేఱికనుంగొనుచోమఱి । మాఱువడంగలరెయెట్టివఁన్నిలై
నన్॥ ౧౦౭. తే,గీ॥ అనినఁదమ్ముఁనిపలుకులకలరికొంత।దిటముగైకొనివేగన
చ్చటనుదరలి । దక్కి—నపునేలకెదురుగాదారివట్టి। యొార్మివెలయంగఁజని
చనియొక్క—చోట॥ ౧౦౮. క॥ స్రుక్కి—తునింగినకాళ్లను। ఱెక్క—లునైపడ్డ
పక్కి—ఱేనింగనియే।రక్క—సిబూటకిమోయిది। చకొ—డెవనంచుదరియఁజ
నుచున్నతఱిన్॥ ౧౦౯. తే,గీ॥ పుడమితేఁనిఁగనుంగొనిపుల్గురాయఁడనిటు
నోతంత్రిమీఁతంత్రికనుఁగనరుఁణుఁ । డనఁగఁబరఁగినగ్రుడ్డుకొన్నపేరఁ

గూర్చుండిడఁజటాయువనియెడి పేరివాఁడ॥ ౧౧౦. క॥ వినుమో దేవర రా
వణుఁ డనురక్కసతేఁడు సెనఁటి వైనీపాలఁతిం। గొనిపోవఁగ వానిఁ బై।కొ
నియని యొనరింపనిట్టిగొడవలు సెందెన్॥ ౧౧౧. తే,గీ॥ పున్నెముల ప్రోవ
వాతొంటిపున్నియంబు। వలనవలనుగఁగడు దొలిపలుకుఁగొనలు। గాంచి
మించినజడదారిగముల్లకైనఁ। గనఁబడఁగ రాక యుండునిట్టంటి నేఁడు॥ ౧౧౨
క॥ తలఁగెంగడితపు దోసము। లల రెండొందంబుపున్నియంబుల కెల్లన్। నె
లవయ్యెఁబుట్టు వింకను। గలపని మఱియేమిగలదు కనికరపు గనీ॥ ౧౧౩॥ సర్వల
ఘుసీసము॥ తొలిపలుకుఁగొనలు దెలియు తపసిచెలి వెలుఁగులకు దొరకు చెలు
వులగని। తెలికడలి నిగరు వలికు డుపరి దొరపఱుపు పయిని మురఁగొఱలు నుతి
య। మలవిలుతుఁడు నలువలల యొడయఁడును బలియురొగిఁబొగడ నలరు
వలఁతి। పలుదెఱఁగులు గలపొలసు దినెడుగమిఁగడి మిపయి నడఁచుకడిఁది
విరుద - తే,గీ॥ వలమురిసుడికయిదువయుఁబులుఁగుసిడము। పసిఁడినునువలు
వకలిమిఁ షడఁతుకయును। గలుగుమగఁడగు నిను మదిఁదలఁచినపుడె। విడిచిచ
నుఁగ దెబ్బకొలలి డుమగములు॥ ౧౧౪. క॥ అనిపొగడుచు నతఁడా సా। మిని
డెందమున నథమబత్తి మీఱఁగ నిడిచ। య్యనఁ నొడలు విడిచి సంతస। మున నె
న్నఁడు న్గజెడక యుండు పోలికిఁ జనియెన్॥ ౧౧౫. తే,గీ॥ అపుడు రాచూలిద
ద్దియు నడలుకొనుచు। నప్పలుఁగు వంగడపు దొరకగ్గి పనులు। తొలిమిను కుజా
డనెనరించి యలరనచట। వెడలి యరుగుచు నొక్క చో వెఱఁగు మీఱ॥ ౧౧౬.
క॥ తలలేకనిడుపులసుచే। తులు గ్రాలఁగ నడవిలోన దొరకిన మేతా। ల్పుల
నెల్లఁబట్టి మ్రింగెడు। పొలమేపరినొకనిఁ జూచి పొదపినకిమున్ ॥ ౧౧౭.
క॥ రెండు మొనవాఁడికోలల। రెండు బుజంబులును వావిరింగూలి కడం।
గొండవలె నున్న యబ్బలు। మొండెపురక్కసుని మేను మఱియులు చే
సెన్॥ ౧౧౮. క॥ చేసినవాతఁడుతొల్లిటి। దోసంబులఁ బాసి మొగిలుత్రో
వను జెజే। వేసంబు ననుగుచు రా। కాసుల దొరసన్న దాశిక్రన్నఁ దెలి
పెన్॥ ౧౧౯. క॥ తెలిపినఁ జనుచో ముండఱ్ఱ వలను గనొక చెంచు తెఱవ పొర

లఁదనయి। మ్ములకుం దోడ్తోఁ జనిచని దుం। పలుబండులు చాలనో సఁగిబలితపు
టెలమిన్॥ ౧౨౦. క॥ ఒరిమిక యబ్బ్రియున్మదిఁ। గరమలరఁగఁ బూజఁ జే
సెఁగన్నియయపుడా । గరువంపు టెంబదిండుల। నిరుసతపదినూఱ్లదో
రల నేసినదొరలన్ ॥ ౧౨౧. ఆ,వె॥ అట్లు పూజ చేసి యాలేమ రాముఁ
గాంచి పలికె వినుము కడిఁది మగఁడ। పంపయను నేడు వాఁకపజ్జలఋశ్యమూ।
కంబనంగ నొక్క గట్టు గలదు॥ ౧౨౨. తే.గీ॥ అందు సుగ్రీవుఁడను పేరి నలరు
నొక్క। చెట్టు ద్రిమ్మరియొకీమిఁడు సెలఁగుచుండు। వానితోఁ జెల్మి యొనరిం
చి దేవి నీదు। కర్జ మెల్లను సమకూఱఁగలదు సువ్వె॥ ౧౨౩. క॥ అని తెల్పియ
మ్మెలంతుక। పనిఁ బూనిచి పంపఁ బంపపజ్జకు వారల్। సని యచటి చెట్ల నీడల।
నొనరారఁగ మెలఁగుచుండిరోరిమి వెలయన్॥ ౧౨౪. తే,గీ॥ అనుచు జేజే
నిరాబారి యనువు మెఱయ । నెఱుఁగఁ జెప్పినకతః నియొదువలంతి। యవలి
కతయును దెలుపవెయను చునతనిఁ । గడఁ దైవారమెల్లన యడుగటయు
ను॥ ౧౨౫. చ ॥ తొలికడరాయఁడగ్గియనుదుంతసిడంబు మగఁడు సోఁకు
మూఁ। కలయొడయండు నిల్లదొంగాడు పుజకుల తేఁడుఁ జిల్సొ। మ్ముల
యొకివాఁడు నాల్గుబుజముల్గల వేలుపుఁ దమ్మిచూలియుం। గొలవఁగ వెండి
కొండపయిఁ గూర్మిఁ జెలంగు ఁడిందిదయ్యనా॥ ౧౨౬. క॥ కోఅలపాలుఁగ
డితపు। చాఅలదుప్పటియు సారెసారెకుఁ జలువ। ల్మీఱ నెఱక్రొంబువ్వులమి।
న్నేఱును నెత్తిఁ బూని వెలుఁగునెక్కటి వేల్పా॥ ౧౨౭. తోటకము ॥ పొలు
పొగునుగంటి మిఁ బూనజగం। బులవేనలు నేఁచుచుఁ బొంగెడుబ । ల్పొల
మేపరిబంటులప్రోల్లోకయె । మ్మెలుతూపునఁ గూల్చిన మేల్పిసుదా॥ ౧౨౮.

గద్యము.

ఇది శ్రీమదుమారమణ కరుణాకటాక్ష నిరీక్షణ సంలబ్ధసర
సకవితా సామ్రాజ్యధురంధర ఘనయశోబంధుర కౌండిన్యసగో
త్రపవిత్ర కూచిమంచి గంగనామాత్యపుత్త్ర బుధజనవిధేయ
తిమ్మయనామధేయ ప్రణీతంబైన యచ్చతెలుఁగు రామాయణ
మహాకావ్యమం దారణ్యకాండము సర్వమేకాశ్వాసము॥

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

అచ్చ తెలుఁగు రామాయణము.

కిష్కింధా కాండము.

క॥ సిరులనడుమనికిపట్టా । గరువపుఱకఁసులప్రోఁగుల్గాల్చినదిట్టా । హరువుగొనమ్ములతిట్టా । పురుడెన్నఁగరాని వేలుపులతలకట్టా॥ తే,గీ ॥ వినుము వాల్మీకిఁజూచియవ్వేల్పుతపసి । వఱలు రాచందమామలప్పగిదిఁబంప । కడమెలంగఁగనద్దరిగట్టుమీఁద । నుండికన్గొనిప్రొద్దుకుల్లుండుదలఁకె॥ ౨. క॥ వీరలు రాకొమరులొజడ । దారులొతూపులును విండ్లుదాలిచియున్నా । రారయ వాలికతంబున । నీమాపునవచ్చిరేమొ యిపుడిచ్చటికిన్॥ ౩. ఉ॥ వీరలచందమెల్ల సరవింబరికింపక కానియింకలో । నోరిమిగల్గదంచు నలుకొప్పఁగనాడిన నాంచితంచివి । న్గారిమిమున్మఁడాసొబగుకుత్తుకకోఁతుల తేనిఁజూచియే । నాడసివత్తువారి తెఱఁగంతయు వింతదలంప నేటికిన్॥ ౪. తే,గీ ॥ పున్నియపుమానుసులుగానిమొన్నదోస । కారితీఱులువీరిలోఁగానఁబడవు । వంతయొంతయుఁబూనఁగావలవదిచట । నెలమితోనుండుమీవనిపలుకుటయును॥ ౫. క॥ సంతసిలియాతఁడాహను । మంతునకానతియొసంగిమదిలోఁబిగులన్ । వంతయొలర్పఁగనపుడే । మంతులతోఁగూడిచనియె మలయంబునకున్॥ ౬. ఆ,వె॥ అంతనీడఁజూలియమ్మన్నతేఁడుల । చెంతకరిగిబత్తిఁజేయిదోయి । మొగిదపలికెనరిదిమొనగాండ్రరారమీ । రెవ్వరిందుమెలఁగనేటికిటుల॥ ౭. క॥ అనివినిరాముతమ్ముఁడు । నెనరొదవఁగనతనిఁజూచి నేర్పునఁబలికెన్ । వినుకొమ్మమొకపుబలియుఁడ । గొనకొనిమాచందమెల్లగుఱుతెఱిఁగింతున్॥ ౮. సీ॥

పుడమినయోధ్యయన్ ప్రోలికేలికైన యైనబంతి తేరుఁ ఈశపట్ల మేము । తం
డ్రిపంపున బల్లిదపుఁ గానలకువచ్చి మెలఁగుచో నీటేఁ మెలఁతనొకర్తు । చె
నఁటిరకర్తు సుఁడెత్తుకొనిపోవ వాపైకై వలగొని వెదకుచువచ్చివచ్చి । చెంచు
మ ద్రియనోర్తుఁగాంచియ త్తెఱఁగెల్ల వినిపింపనయ్యింతి వెరవుమీఱ- తే.గీ॥
మందిమెడకోనద్రిమ్మరిమన్నెగాని । కతయెఱింగింపనాతనిఁ గనుఁగొనం
గఁ । దలఁచివచ్చితిమిచటికిఁ బోలుపుమెఱయ । నతఁడురాముఁడులక్ష్మణుఁ
డంద్రునన్ను॥౯. తే.గీ॥ ఒనరఁద్దొరచేఁగానిపనియొకింత । లేదుజగమునని
తనికిలెంకయైనఁ । బ్రొద్దుకొమరునిపనిమొల్లఁ బూనఁగఁజేయు । ంకనీవెవ్వఁ
డవుమాకునెఱుఁగఁ బలుకు॥౧౦. తే.గీ॥ అనిననాతఁడువల్కె నోయయ్యది
నుర్కు । దారిదారియనుఁగుఁగూనఁగోరికూర్మి । దనరఁగేసరియనుకోనమునికి
పట్టి । కలికియంజనయనునదిగన్నవాఁడ॥౧౧. క॥ హనుమంతుండను పేరఁ ।
ధనరారెడువాఁడఁ బచ్చతత్తడులవజీ । రునికొమరునికెంతయున । మ్మినబం
టఁగడిందితేజుమీఱినవాఁడన్॥౧౨. క॥ అకోర్కె నద్రిమ్మరులదొ । యకర్కె
జపుంజెలిమితోడననిచిననిపుడీ । చక్కికిమీ తెఱఁగరయఁగ । నకర్కె అఁబఱతెం
చినాఁడనయ్యవలంతీ॥౧౩. తే.గీ॥ లెక్కకెక్కు వయసు మ్రాఁటికర్కె దొర
లు । గలరుబలుజోదులాతనిఁగొలుచువార । లట్టిబలియుఁడుమీకుబంటన్నెనే
ని । యరయనీరేడుజగములనడ్డుగలదె॥౧౪. తే.గీ॥ అట్లుగావునమీకిపుడతని
తోడఁ । జెలిమిగావింపఁజెల్లు వేంచేయుఁడనుచు । వారిఁదోడ్కొనియకర్కె రు
వలియనుంగుఁ । గొమరుఁడెలమిఁ ఋశ్యమూకమునకరిగి॥౧౫. తే.గీ॥ అచ
టవారినునిచియపుడుకోఁతులఱేని । సరసకేగితానుజన్న తెఱఁగు । విన్నవం
బొనర్చి ప్రేల్మిడినతనిన । ద్దొరలకడకు వేడ్కఁదోడితెచ్చె॥౧౬. క॥ తెచ్చిన
నతఁడాఱేఁడుల । కొచ్చెముగనరాఁబత్తిరొదవఁగ మ్రొక్కెల్ । చె
చ్చెరనిడిరామునితో । మచ్చికవెలయంగఁదియ్యమాటలువలికెన్ ॥ ౧౭.
ఆ.వె॥ రాచవేల్పుఱేఁడమీచొక్కటపుహజ్జ । దోయిగంటివెలుఁగుదోఁచని
పుడు । దొలఁగెనెల్లచెడుగుదొసఁగులుగడగేని । పున్నియంబులెల్లఁబొదలె

మాకు॥ ౧౮. ఆ. వె॥ కడిఁది బిరుదు నెవ్వ రే కాని మా త్రేఁగిఁ గఁ బోన్యగ నాగుణ్గా
కంఠపూర్ణఁ గలఁడె। ప్రఘుమువడఁ ద్రేఁగ పడ దాలుపు రాయ్య । దూయుఁ
గాకలాఁ యూనఁ గలఁడె। ౧౯. తే, గీ॥ నలువపుట్టిల్లంగనన్న మీనలువురికి
నిఁ। వోడఁబుట్టువునుఁ గఁ జెల్మి తోడఁ జూచి । కరము పెనుపొందు నీకని రము
నెఱపి। యిడుము లెడఁ బాపి కోరికి లిడుముని మాకు॥ ౨౦. క॥ అనిమునుకద్ర
సుఁడెత్తు। దనుసప్పసుపుడమి గాన్పుజతనంబుగఁ గొం। గునవుడిచిగట్టు
పైపై। ననత్రోవపులు దెప్ప హో. చేయఁగో సఁగెన్॥ ౨౧. క॥ ఒసఁగిననసగ్గె
కొనివె। కద్ర సమసుతు నీన్నదోరుఁ గఁ గళవళముననలో। నసుసుసుంసుచుంగడి
తవు। దెసలఁ బడికొఁ తవడికిఁ దెలిపిదలిర్చెన్॥ ౨౨. క॥ ముచ్చొకపురూపు
లుప్పా। న్వచ్ఛని జేజే ముసుంగు నిసుగుంగనిలో। లొచ్చొ యింత యుసొనిన
వని । మద్విఁనవ్వసి రాచమానిసిపలికెన్॥ ౨౩. క॥ వాల ద్రిస్మ్మరిరా
యుఁడదిట। మలరఁ నిపగతుఁ చెవఁ డఁ దిపుమిరి। మ్ము లనొడయనిఁ జేసెన
నిను। ద్రుపునమామా టనమ్ము గలఁ కుమింెన్॥ ౨౪. క॥ ఆకొండసూ
డుపట్టికి । మనుబగ్గయొట్టులోని వెనిదు వమొసరిన్। మాకెత్తింగింపుము
దిగ్గన। నీకగ్గజ్ఞ బెల్ల * బోదిపి నెగడఁగఁ జేతున్॥ ౨౫. సీ॥ అని నా తఁడువ
లెద్ర నగ్ర్యముస్నా నూపియ నెడురకద్ర సుఁడోకద్రఁ డామునిరాఁ జఁ । జేరపో
రొనరింప జీడిన నెన్నిక గనుతోఁ గకలకోనవా నికిబంటు। ననుఁ బోడుపిల్చుక
మొనసియచ్చెన టి పైనరుగనిడ్డ తిఁ జూచి కరము వెఱచి । పఱది వాఁడొకద్ర
సుబ్బలి పెనుబొజ్జి ములోఁ దూజినసతఁడును దోనతూజి - తే, గీ॥ పెకద్ర
లానులఁ బైకొని పెనఁగుచున్న। గజిఁ నెత్తుగువఱద లై పఱచుటయును। బొల
సు మేపరబొబ్బలు సెలఁగుటయును । జూచి యవ్వాలిమడ సెనంచుందలం
చి॥ ౨౬. క॥ కడువడిఁ గలుఁగు మొగంబునఁ బడుకొకద్ర టిద్రో చివెనుకప
నులాతని కే। గ్నఁడఁ జేసి వీడు సేరినఁ । గడకంబడ వెల్లనన్నుఁ గనుఁగొని యొల
మిన్॥ ౨౭. తే, గీ॥ త్రిప్పత్రిస్మ్మరి నాఁ డెల్ల దిపిరిప్రోవు। మనుచు నొడయనిఁ

* తేవిరి-పాఠాంతరము,

గావించియును చనంత । రక్కసునిఁ ద్రుంచి మిక్కిలియుక్కు మెఱయ । వచ్చి
ననుఁ జూచి కినిసి యవ్వాలి వలికె ॥ ౨౮. ఆ, వె॥ ఓరి దోసకారి కూరిమి సై
దోడ । వనుచు నిన్ను నమ్మి యకట పగతు । తోడఁ బోరొనర్పఁ దొడఁగినచోఁ గి
కు । రించి రాఁగఁ జను నెకొంచు లేక ॥ ౨౯. తే, గీ॥ అనుచు నాకూర్మి గేస్తురా
లై నరుమను । గొని పుడమిరొల్లఁ గొని తటిమినఁ గరంబు । దలఁకి యికొక్కఁడ
పైఁ జేరి మెలఁగుచుండి । తిచటి కాతఁడు రాలేమి యొద నెటెంగి ॥ ౩౦. చ॥ అన
పుడు నేలఱేఁడ వెఱఁగందుచుఁ గోఁతులఱేఁడ మేటితే । జును జగమెంత
యుం గెలువఁ జొప్పడులావునుగల్గు వాలికి । పైనుమలకెక్కరామి వినిపిం
పు మునిశాపము గానటన్నన । మ్మినుకులయిక్కుకుఱ్ఱఁ డెకిమీనిఁ గనుంగొనిప
ల్కె వెండియుఁ ॥ ౩౧. క॥ విను దేవర మును దుందుభి । యనురక్కసుఁ డోకఁ
డు దుంతయై వేల్పులరా । యని కొమరునిఁ దనతోఁ దుర । మునకుం బిలిచినఁ గడిం
దిమురితోఁ నతఁడుఁ ॥ ౩౨. ఉత్సాహ॥ అలుకమీఱ నప్పిసాళి యామదుం
తరక్కసుం । దలఁకొకింత లేక కూడఁదటిమి రెండుకొమ్ములుం । గ[illegible]యఁబట్టి
యబ్బురంబు గాఁగఁ గ్రిందఁ ద్రోచి రే । వెలుఁగుజోడుబిడ్డఁ డే[illegible]పీటికంచె
వ్రేల్మిడిఁ ॥ ౩౩. ఆ, వె ॥ అనిచి బలిమి నొక్కయామడ నరవాని మొండెలుద
న్నివై వనురిలినల్ల । బొట్టులి వ్వెడంద గట్టు పైఁబడినను । తంగుఁడ నెడుజొల్ల
తపసి కినిసి ॥ ౩౪. క॥ ఇకొంక్కడ వాలికెన్నఁడు । నెక్కఁగరాకుండ మేరయి
డెనటులాంబల్ । రక్కసుని మేను జిమ్మెడు । నుక్కఁ తని కెకాక పుడమి నొరుల
కుఁగలదే ॥ ౩౫. తే, గీ॥ అనినరత నాలబొజ్జ ప్రోయాలి ముద్దు । పాప పెనిమిటి
తొగ దాయపట్టినపుడె । పలువ యెను పోతుపొలదిండి వడ్డచోటి । కెలమితోఁ దో
డికొని చని బలిమి మెఱయ ॥ ౩౬. క॥ కొదుకక యారక్కసు మెయి । వొదలుచుఁ
దననను పుటజ్జ బొటమన వ్రేలఁ । బదియామడసనఁ జిమ్మిన । నెదనలరుచుఁ
గొమ్మ మెకపు టేలిక యనియెఁ ॥ ౩౭. తే, గీ ॥ అయ్యమును వాలి వంకరలై
న తాటి । చెట్టులొక యేడు గొఁగిటఁ బట్టియాకు । లెల్లఁ గోయును నీవ విఱిపష్ట
డొక్క । యమ్ము న నడంచుమనుట యునట్ల యేసి ॥ ౩౮. సీ॥ అడవి ద్రిమ్మరిఱేఁడ

తడవేలకిష్కింధకరిగిమీయన్నతోదురమొనర్పు। చుండుము నేమునీయుం
డనేపటు తెంచియక్కూళఁబోనీకయుక్కడంచి। నినుదొరఁజేయుదుమనితోఁ
డువని చిననతఁడట్లచని వాలిననికిఁబిలువఁ।గొఅకొఅతోఁడగ్రక్కునవాఁడు
వెడలిననిరువురుగదిసివావిరిఁబెనంగు- తే,గీ॥ నెడలఁదోఁడనచని వారినేటుప
టువు। రాకయుండినఁగొంకుచురాముఁడొక్క। యిక్కనూరకయున్నన
య్యెవముసూచు।పట్టిక్రేటులఁబడివేగఁబాఱుతెంచి॥౩౯. క॥బడయనియ
డుగులఁబడికడు।నడలిననూరార్పిమరలనరుగుమటంచున్। మెడనొకపూ
లసరంబిడి।వడిననిచిననేగిపెనఁకువకుఁబిల్చుటయున్॥ ౪౦. తే,గీ॥పొసఁగఁ
దోఁబుట్టువనుకూర్మివోవవిడిచి। బ్రతుకఁజాలకమిక్కిలిబంటువోలెఁ। దిరు
గనరుదెంచుటకువీనిఁదేర్తుననుచు। నెడలిచూపులయొడయనికొడుకువెడ
లి॥౪౧. క॥ఉడివోవనికొఅకొఅతోఁ।గడువడిఁబైఁగదసికడిమిగడలుకొనఁ
గబల్। పిడుగునకెనయనఁదగుతన। పిడికిటనప్పొద్దుకొడుకుపేరెదఁబొడి
చెన్॥౪౨. క॥ పొడిచిననిలువకపుడమిం।బడినెత్తురుగ్రక్కిలేచిపాయకయ
తఁడు।గ్గడుసరిపైబలితపులా। వడరఁగనొకమద్దివెటికియార్చుచువైచెన్॥
౪౩. తే,గీ॥వైచుటయువాలిముమ్మొనవాలువ్రాని। చీఁకటులగొంగకొడు
ప్పైఁజలఁగియేయ।నతఁడుదానియడంగించియతనిమీఁదఁ। దొడరిక్రమ్మఱి
నొకపెద్దపడుకువైచె॥౪౪. సీ॥అటువలెవారుపేరలుకలిబ్బడిగాఁగఁదొడ
రియక్కజమొప్పఁదొడయుఁదొడయుఁ। బెనచుకపెనఁగుచుఁబిడికిళ్లనను
చుచుఁదాఁచుచుఁజటుచుచుఁదటిమిబొబ్బ।లిడుచుఁబెన్మ్రాఁకులఁబడుకుల
రువ్వుచుఁదోఁకలమోఁదుచుఁదొలఁగఁజనుచు।గోళ్లవ్రచ్చుచుఁబండ్లగురు
కొనికటచుచుమెడలునొక్కుచుఁదూలిపుడమిఁబడుచు- తే,గీ॥ బిట్టుప్రాచి
నబూరుగుచెట్టులట్ల।నెత్తురులఁదోఁగిపోరుచోనేలఱేఁడు। వేఁడివేలుపుబిడ్డ
నివాఁడిచెడుట। తెలిసిసింగిణినొకదొడ్డచిలుకుఁగూర్చి॥౪౫. తే,గీ॥ వేయుగ
న్నులుగలబలువేల్పుకొడుకు।ఔమ్ముగుఱిఁజేసియేయమెఱుంగులెల్ల। క
డలనింపుచనదిసనికాఁడుటయును। బుడమిపైఁద్రెళ్లినీల్గెఁగొబ్బననతం

డు॥౪౬. ఆ,వె॥అపుడుకోఁతితేనికమ్మానుసులఁ దేఁడు। ఱిక్కపేరిచెలినిద
క్కనెసఁగి।కొమ్మమెకపుఁబ్రోలికిమ్ముగా నేలికఁ। జేసియనుపబత్తిచేనతం
డు॥౪౭. క॥తొడవులుమానికములువిడి।ముడియున్నాడెంపుఁబుట్టములుఁ
బ్రోవులుగా। నుడుగరలుదెచ్చియిడియ। య్యొడయనియడుగులకెఱంగి
యొప్పుగఁబలికెన్॥౪౮. ఆ,వె॥రాచరేవెలుంగనీచేతనిపుడెల్ల। గొడవలు
సుదొలంగిచెడనిమేలు।గలిగెమాకునిన్నుఁగొలిచినవారల। కొకటముత్తిబు
త్తులొందవుఁగదవె॥౪౯. క॥వేలుపులకైనఁజిక్కని। వాలింబోరిగొంటివా
క్కవాల్తాపుననీ। మ్రోలనిఁకనిలిచిమగఁటిమి। నాలముగావింపనెరులక
లవిమొపుడమిన్॥౫౦. క॥పదిమోములరక్కసునిఁక।సదమదమొనరించికో
అలుసంతసమునన। మ్మిథిలదొరబోఁటిఁజేకొని।మొదవెదలోఁదిటమువిడకు
మింతయుఁదండ్రీ॥౫౧. క॥వానతఱివచ్చెనిదిగో। మానుగనీనాల్గునెలలు
మక్కువమీఱన్।మానెలవుననుండితుదిం। జానుతెఱఁగరసిదండుసాగిం
పఁదగున్॥౫౨. క॥కావుననావిన్నపమో।దేవరనీమొదనునిలిపి[illegible]ఁకువమీ
ఱం। గావెంచేయుఁడుగొబ్బున। నాపుడురారిక్కతేఁడునగుచుఁబలి
కెన్॥౫౩. తే,గీ॥కోఁతిరాయఁడమాపయిఁగూర్మినిలిపి। వానఱితొల్లన
గఘులలోననుండుఁ।దపసిరూపులఁబ్రోల్లకుఁదవిలిరాఁగ। మాకుఁబో
డుపొమ్మనుతాకర్మమ్ము॥౫౪. క॥అనియతనికిసెలవిడితలఁ।పునఁబంటనెలం
తకానుపున్నిలిపివెతం।గనలుచుఁదమ్మునితోనా।య్యనకూడుకమాల్యవంత
మున్నమలకరిగెన్॥౫౫. తే,గీ॥అంతఁదనవట్టియగువాలినడఁగఁజేసె।నీకొమ
రుఁడంచువేల్పుమన్నిఁడుప్రొద్దు।నలమిమట్టడివేయించెననఁగమబ్బు। తెగ
లువడిఁబర్వెఁజుక్కలతెరవునందు॥౫౬. క॥తొలివేల్పుతేనిసిరులిఁక।నిలు
వకచనునిట్టులంచునెఱిజగములకుం।దెలుపుతెఱంగుననఱిముఱి।మెలఁగెం
దెఱగంటిత్రోవమించుందుటుములే॥౫౭. క॥పంటచెలియల్లునకుఁదె
ఱ। గంటిదొరల్పగతుగట్టిగాగెల్పుటకై। యొంటెఱిఁగియనుచువిం
ఙ్లన। వింటన్వేలుపులరాచవిండ్లుదనర్చెన్॥౫౮. ఆ,వె॥ జగము

లేఁచుచాల్పు మొగములరక్కసుఁ । జిడిమి వైచి నెయ్యి మొదవమ్ముఁ।
బ్రోవుమనుచు వేలుపులు రామునిగుఱించి । మొఱలు వెట్టిరనఁగనుఱుము
లమరె ॥ ౫౯. చ ॥ పొలకవణంపుతేని నిఁకఁ బూనఁగఁజాలనటంచు నేల
తో। య్యెలిగఱి వేల్పుపాఙ్జఁబడియుంగదతోఁదన చందమంతయున్ । బొ
లుపుగవిన్నవించుకొనఁబోయెనొకోయనమబ్బుత్రోవకుం । బలుపుగఁగ్ర
మ్మిదుమ్మెగసిపారెవడిన్ సురగాడ్పుపెంపునన్ ॥ ౬౦. క ॥ మొఱకుఁదనంబు
నఁబెఱచెలిఁ। జెఱఁగొని నీమనుమఁడుఱకఁ జెడఁబొల్పడెరా। పఱియనినలు
వకుఁదెలుపఁగఁ। బఱచెనన న్మింటనంచ బారులుసనియెన్ ॥ ౬౧. తే,గీ॥ తన
యనుఁగుఁగూనచెఱనుంటడలఁ ది వెతల। దూలు నేలపొలంతుక దూఁపయుడఁ
వ। మొగిలుకడవల జేజేలుముంచినించు । వలిచదలువాఁక నీరనవానలెసఁ
గె॥ ౬౨. తే,గీ॥ రక్కసునిఁదోఁకఁగట్టిసంద్రముల నెల్ల ।ముంచు వాలినిఁ
ద్రుంచితౌనంచు వేల్పు। తెఱవలా రామునిమీఁదము త్తియపుఁబ్రాలు। గ
డఁకతోఁజల్లిరనవడగండ్లురాలె॥ ౬౩. చ॥ కలువలదాయవంగడపుగామి
డిచామను దెచ్చినట్టిమెు। కఱలపుపిసాళి రక్కసునిగట్టిగలోనిడుకొంటివిం
కరా। నెలకడిమింగలంచుఁగదనిన్నుచుందమతేని కేర్పడం। దెలుపఁగనే
సైపాఁబఱచెఁదెల్లగనేఱులు నీటివామికిన్ ॥ ౬౪. తే,గీ॥ ఎఱచి మేపరి నెత్తు
రుటేఱులట్ల। పఱచునని తెల్పువడపునవఱదలెసఁగె। వానినంజూడుముఱియ
శివ్వరుసఁబుడమిఁ । బొరలునంచన జేవురుపురుపులడరె॥ ౬౫, సీ॥ గా
టంపువలినాలిగాడ్పులూర్పులుగాఁగనిండారువఱదకన్నీరుగాఁగఁ । గొ
మరొందు తెలినుర్వులుమియుక్లైలుగాఁగ నెఱయసజ్జీరాడు నెఱులుగాఁ
గ । మొగలిపూపొదలు మోమునఁజేర్చు చీరగాఁబూరిమోసులుగగుర్పా
టుపుగాఁగఁ । జిమ్మటరొదలుగాసిలియుస్సురనుటగా నలరు నెమలికూఁ
తలార్పులుగను - తే,గీ॥ గడిఁదివేలుపు రాచదాపుడుపురువులు। రాలురవ
ణంపునుఁగెంపుఱాలుగాఁగ । నేలప్రోయాలుదసముద్దుచాలిఁదలఁచి।
తెఱపిగనరానివంతలఁగొఱవికొలె ॥ ౬౬. సీ ॥ చిలువదిండులకుఁజె

చ్చెరవాటతమిమీఁదివానకోయిలలకిర్వట్టుదీఱెఁ। దెరవరిగములపైపరుఁ
షుగైదువన్నాఱెఁబొటిఁబొటినేఱులుపొరలిపాఱె। నడవులలో నెల్లగడి
తంపుఁజిచ్చాఱెమీఁదటిడిగ్గియల్మిగులనూఱెఁ। గొదకొనిరాయంచపదువు
నింగికిఁబాఱె మొల్లంపుటెండలపెల్లుదీఱెఁ- తే,గీ॥ గాఱుదుంతలవంతలుక
డకుఁజాఱె। గ్రుడ్లఁబెట్టుకపులుఁగులుగూళ్లుదూఱెఁ। వేదగేస్తులకొంపలు
బిట్టుగాఱెఁ।బజలవెట్టలువడినింకఁబాఱెనపుడు॥ ౬౭. తే,గీ॥ అంతనవ్వా
నతరువాతియదనుదోఁపఁ। బంటపూఁబోఁడితనముద్దుపట్టికొఱకుఁ।బలువ
గలఁగుందమేనెల్లఁబచ్చవాఱె। ననఁగఁబరువంపుఁ బైరులుగొనబుమీ
ఱె॥ ౬౮. సీ॥ కప్పుకుత్తుకపుల్గుగములపెల్లుదొలంగెఁదెలిమొగుల్పదలనే
డ్డైఱఁజెలంగెఁ। గొలఁకులఁదామరల్గలువలునలరాఱెఁగిబ్బపోతులుదద్ద
యుబ్బిపాఱె। నలువబాబాపిండునులివులెంతయుహెచ్చెఁ బొలముపొం
తలఱెల్లుపూయఁజొచ్చెఁ।బొదలెల్లఁగారొక్కసిపొరిఁబొరిఁబచరించెఁ బ్రా
ల్నిగ్గువరిచేలపసలుమించె- తే,గీ॥ రొంపులెడవాసె నేఱులకెంపుదీఱె।
జగములుప్పొంగరేలెల్లమిసులఁదేట। వెన్నెలలుగాసెఁగన్నులవిల్తున
య్య। నిదురమేల్కాంచెఁగడలినయ్యదనునందు॥ ౬౯. తే,గీ॥ మొగుడనె
డఁబాసివంతలఁబొగలుచున్న।రాగవునిమీఁదదండెత్తసాగెననుచుఁ। జిబు
కతుటుములఁదోలఁజొచ్చిరిచెలంగి। పొలముకాపరికాఁపులేఁడలిరుబోం
ట్లు॥ ౭౦. తే,గీ॥ అపుడుకోఁతులఱేఁడువాయునికడంక। నారెషలచేతవ
డిఁగమ్మలనిలిచిరెల్ల। కోనద్రిమ్మరిమూఁకలఁగూడఁబెట్టి।ఠీవిమెఱయం
గబూరవట్టించితరలి॥ ౭౧. క॥ అటిమిటినప్పొక్లెముదను। గిటిగొనిక్రో
లువంగనరిగికెరలెడుబత్తికా।ముటియుచునడుగులకెరఁగిన।నఱకడఁబెట్టు
కొనిరాముఁడాతనికనిరో॥ ౭౨. ఆ,వె॥ జగమువిందుకందజాగేమిఁ
కిఁగ్రొమ్మె। ఉంగుబోఁడినింకరోయుకొఱకు। దంటలైనపోటుబంటులఁ
గొందటి। నేర్చిపనిచిజాడయెఱుఁగవలయు॥ ౭౩. తే,గీ॥ తెఱవయున్నట్టి
తెఱఁగెల్లఁదెలిసిపిదప। ధరముగావింపఁబగరపైనరుగవలయు। సనిన

వల్లెయనుచు నాతఁడక్కడింది । మగనిఁగనుఁగొని యింపొందు మరలనని
యె॥ ౨౪. క॥ ఱేఁడుల రాయఁడవిను మి।వ్వాఁడిమగల్ల య్యమునకువచ్చిన
చోన।వ్వేఁడిమికన్నొర నైనన్ । బోఁడిమితో గెలుచుటకును బోలుదురు సు
మీ॥ ౨౫. తే,గీ॥ పుడమివీరికిఁ జొరరాని యెడలు లేవు।మీఱి నిక్కపుజగమైనఁ
దాఁటి వాలు। గంటిచందంబు దెలిసి రాఁగలరు మీరు । సెలవొసంగిననంచుఁ
జెచ్చెరనతండు॥ ౨౬. సీ॥ కరువలికొమరుఁడంగదుఁడు గవాక్షుండు నలుఁ
డు నీలుఁడు శతవలి గజుండు । గవయుండు మైందుండు గంధమాదనుఁడు ధూ
మ్రుండును బావకాక్షుండు వాల । పాశుండు తారుండు పనసుండు వేగద
ర్శియు వినతుఁడు గేసరియు సుషేణుఁ । డెలుఁగులఱేకి మీఁదు వృషభుండు
గిరిభేదనుఁడు కుముదుఁడు శరభుఁడును మొదలు – తే,గీ॥ గలుగు నాడెపు మొ
నగాండ్రఁ గదియఁబిలిచి । కడఁక తో మీర లేగి యిప్పుడమి నెల్ల ।కడలసుట్టలఁ
బ్రోళ్లఁగా డడవులందు।దీవులందును జెలిజాడ దెలిసిరండు॥ ౨౭. క॥ మీ
మీలావులు నెఱపుచు। వేమఱుఁ జొరరానిచోట్ల వెదకికడంకన్ । జాముతె
ఱఁగరసి గొబ్బున। సేమంబు నరండటంచు సెలవొసరించెన్॥ ౨౮. తే,గీ॥ ఆ
పుడు రాచూలి జింకవార్వపు వజీరు । గారవపుఁబట్టినెయ్యునఁ జేరఁబిలిచి।
మ్రోలియుంగరమొసఁగి కూరిమి దలిర్ప । నవ్వలంతినిఁ జూచి యిట్లను చుఁబ
లికె॥ ౨౯. క॥ కోఁతితొగవిందమాకుం । బ్రాఁతగదొరకినయనుంగు బంట
వగుటన్। లోఁతెఱిఁగి యుంగరంబా । గోతికినిమ్మనుచుఁ గోరుకొంటిమి ని
న్నున్॥ ౩౦. క॥ ఓడక లంకకుఁ జనియా।వీడెల్లను వెదకి యందు వెలఁదుక్కఁగని
యి। న్నాడెంపు రవణమిడి యా। చేడియతలమానికంబుఁ జేకొని రమ్మా॥ ౩౧
చ॥ అనవుడు నాతఁడుక్కదనరారఁగ నిట్లను నేలతాల్పయి।ప్పనిఁదలఁబూ
నికక్కసుని పాలెము వాలెముఁ జొచ్చి చేడియం।గనుగొని యుంగరం బొసఁ
గి క్రన్నన నౌదలమానికంబు గై।కొని పఱతెంతు వెండియును గోఁతిదొరల్గని
సంతసిల్లఁగన్॥ ౩౨. చ॥ తెఱవను జూపకున్నఁ దొలిదేవర ప్రేవులు ప్రో
వులై వడన్।బెఱికెద నౌదలల్లలఁగఁ బెట్టెదఁ జుట్టులు వట్టి నేలపైఁ। జిఱజిఱఁ

త్రిప్పికొట్టె ఘోయిఁ జిప్పిలి నెత్తురులుబ్బి పాఱఁగా । జఱజఱనీడ్చి పై చెదనె
సంగదొసంగుల నెల్ల ముంచెదన్॥ ౭౩. చ॥ త్రావలయనుంగుఁ బ్రొద్దు నె
కతూకున మ్రింగుమ వేల్పు మూఁకలం। దవిలి కలంతు నజ్జముని దామరచూలి
నిగ్రొవ్వడంతుఁ దేఁ । కువ మెఱయంగ రక్కసుని గుండియ లెల్లను జింతు
నేలయుం। దివియును వ్రక్కలింతుఁ గద దేవర యానతి యింతగల్గినన్॥ ౭౪.
క॥ రాకలువ ఱేఁడగట్టిగ। మీకడకు జగంబులెల్ల మేలని పొగడన్ । రాకాసుల
దొరఁ దెచ్చెదఁ। గా కుండిన లంక వెఱికి కడిమిం దెత్తున్॥ ౭౫. ఆ,వె॥ అనిన
సంతసిల్లి యద్దొర యొంతయు। గారవించి యనుపగట్ల సూడు। కొడుకుకొడు
కుఁబుట్టకూడ మేపరి ఱేఁడుఁ। దోడుగాఁగ నెలమితోడఁ జనియె॥ ౭౬. క॥ మి
గిలిన చెట్టుం ద్రిమ్మరి। జగబంటులు నందునందుఁ జనిరటు వలెన। మ్మొగిలు పగ
వానికూనయు । నొగిఁ గొందఱఁ గూడి యరుగుచుండెడు నెడలన్ ॥ ౭౭.
తే,గీ॥ అలరసంపాతియని మొదపులుఁగు రాయఁ। డొకఁడు బలు వేల్పురా మె
ట్టు నెద్దవారిఁ। గాంచి యీ రైదు మెడలరక్కసునిదీవి। కేరుపడఁ బ్రోవ మొ
ఱఁగించి యేగుటయును॥ ౭౮. క॥ అక్కొమ్మ మెకపు జోదులు। విక్కుచున
క్కొండ యెక్కి విరిదేనియలం। జొక్కటపుఁ దియ్యపండులఁ। జక్కర తెలినీ
ళ్లనలపు సడలించితగన్॥ ౭౯. తే,గీ॥ మ్రుచ్చుఁదనమున రాకొమ్మఁ దెచ్చిన
ట్టి। యుఱియ రక్కసుఁడి దె డాఁగియున్నవాఁడు। రండను చుఁ దమ్ము నెలమిఁ
జేరంగఁ బిలుచు । కరణిఁ గడు మ్రోయు నీర్వామిఁ గాంచి రెదుట ॥ ౮౦.
ఆ,వె॥ కాంచి యబ్బురంబు గదురనీ మున్నీరు। దాఁటి చనఁగ నేరితరమటంచుఁ।
గొంకు మీఱ గాడ్పుకొమరునిఁ గన్గొని ।' వలఁతితనము వెలయఁ బలికిరపు
డు॥ ౮౧. క॥ వినుమనుమఁడ మానుడువులు। వినుమనువుదలిర్పనీవు వేఱొం
డు తలంపు సనుండిన నీరతనవు। గని యింది కనెుసుఁడు దాఁటఁగలఁడే చెపు
మా॥ ౮౨. క॥ పిల్లారి జియ్య తేజునఁ। డెల్లయుఁ గజింక మావు దేవర కతనన్। బె
ల్లడరారఁగఁ బుట్టిన; బల్లిదుఁడవు నీకు గడ్డు పనులుం గలవే॥ ౮౩. ఆ,వె॥ పిన్న
నాఁడె జగము లెన్నన బ్రమ్ముమీ। రెదుకడంక తోడ రేఁగుఁబంటి। బగిదినిరుల

గొంకఁబట్టుక త్రుంగిన। ప్రోడ వింక నిన్నుఁ బొగడ నేల॥ ౯౪. క॥ ముందటిబం
టవటంచు౯। డెందంబునఁ గూర్మి నివ్వటిల్లఁగ నపుడే। కుందనపుటుంగరము
తేఁ। డిందటిలోని న్నెపిలిచి యిచ్చెనొ లేదో॥ ౯౫. క॥ కావున నేలికకర్జము।
గావింపఁగఁ బూనికొంకఁ గాఁదగ దింక౯। లావడరఁ గడలి దాఁటుము। వేవే
గఁ దెలవఁ జూచి వెండియు రమ్మా॥ ౯౬. ఆ,వె॥ అనుడు వారిఁ జూచి యతఁ
డిట్టు లనియెనో। కోఁతుసాములార కొంతలేని। యేపుతోడఁ జెలఁగి
యుపుడ మీయానతి। దాఁటఁబోక కడలి దాఁటువాఁడ॥ ౯౭. ఆ,వె॥ దాఁ
టి లంకఁ జొచ్చి బోఁటి యున్న తెఱంగుఁ। గాంచి మగిడి వత్తుఁ గాక యున్నఁ।
జెఱుగుపాలసుదిండి యొడయ నిచ్చటికిఁ। గడిమిమీఱ నంటఁగట్టి తెత్తు॥ ౯౮.
క॥ తెచ్చు నెడల నడ్డంబై। వచ్చిన రాయంచ వారువపు దొరనైనం।
గ్రచ్చఱ నిడుమలఁ బెట్టెద। నిచ్చలు నిప్పుడమిలోన నించెద నసముల్॥ ౯౯.
ఆ,వె॥ అనుచు జగము లెల్ల నడఁపఁ గడంగెడు। జమునికరణిఁ బొంగి చదలు
మూలిఁ। డల్లఁడి రాముసజ్జ దామర నెదలోన। నిలుపుకొని దిటంబు నివ్వటిలఁ
గ॥ ౧౦౦. ఆ,వె॥ అడుగులూనఁ ద్రొక్కి మెడయుఁ జేతులు సాఁచి। తోఁక
యూఁచి మ్రేసు వీఁకఁ బెంచి। చెవులు నిక్కఁ జేసి చివ్వనఁ జుక్కల। దారి కెగసి
కడలి దాఁటె వేగ॥ ౧౦౧. క॥ దాఁటుటయుఁ గొండ గొఁపురుటు। బీటలువా
సెం గడిందిబీతున జేజే। దాటువడంకం బారెను। గాటపుఁ బవ్వెరల మొగిలు
గడలకుఁ బాఱె౯॥ ౧౦౨. ఆ,వె॥ అపుడు మింట వేల్పు లాతని దిట మెల్ల। నరయు
కొఱకు సురస యనెడు వేల్పు। పడఁతిఁ బనుప నదియుఁ గడు నబ్బురపు రూపుఁ।
దాల్చి యెదుట నడ్డు దాఁకుటయును॥ ౧౦౩. క॥ నఱజు మెఱువ్రానియాద। బ్బ
ఱపొలఁతుకలోనఁ దూఱి పరువడి వెలికి౯। బఱచి తటాలున దానిం। బఱియలు
గావించి యొలమి బరఁగం జనియె౯॥ ౧౦౪. క॥ చని యామోఱలసు వేలం।
బనుగుబ్బలి యెక్క నప్పు డాతని కర్జం। బునకుం దోడసు చందం। బున వేఁడి
వెలుంగు గ్రుంకఁ బోయెన్ గడలి౯॥ ౧౦౫. క॥ అని నాఁడు దుఁడెఱిఁగించిన। వి
నియ వాల్మీకి మిగుల వేడుకతోడ౯। దనరుచు నవ్వలికతయు౯। వినిపింప

మటంచునతని వేడుకొనుటయుఁగా॥౧౦౬. చ॥ పొడలవెడందదుప్పటియుఁబు
న్కలపేరుల్ఁగాడ్పుదిండిబ । ల్తొడవులుమిన్కుటందియలుఁదోరపుక్రొ
న్నెలపువ్వువిన్నక్రొ।మ్ముడియునుజింకపిల్లయునుముమ్మొనవాలునుబూ
దిపూఁతయు।న్మైడనలుపెద్దవారువముమిక్కిలికన్నునుగల్గుదేవరా॥౧౦౭
క॥ మిత్రియుఁబితరులతోఁడు। న్మత్రిలితిరుగంగఁజూచినలిఁబోఁగరడఁగ౯।
మొత్తినతెలిగిత్తరవాల్ । తత్తడినెఱరౌతనల్లలలదోరంతాతా ॥ ౧౦౮.
మాలిని॥ జగములమొకిమీఁడాజాళువావింటివాఁడా । తిగకొటికలగొం
గాదిట్టజేజేభొజుంగా । పొగడికగనువేల్పాపూపజాబిల్లిదాల్పా।సొగసు
లనెఱదంటాజోగిబార్నోముపంటా॥౧౦౯.

గద్యము.

ఇది శ్రీమ దుమారమణ కరుణాకటాక్ష నిరీక్షణ సంలబ్ధసర
సకవితా సామ్రాజ్యధురంధర ఘనయశోబంధుర కౌండిన్యసగో
త్రపవిత్ర కూచిమంచి గంగనామాత్యపుత్ర బుధజన విధేయ
తిమ్మయనామధేయ ప్రణీతంబైన యచ్చతెలుఁగురామాయణ
మహాకావ్యంబునందుఁగిష్కింధాకాండముసర్వమేకాశ్వాసము॥

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

అచ్చ తెలుఁగు రామాయణము.

సుందరకాండము.

క॥ సిరులఁబరఁగించిబత్తుల । నిరవగుకనికరముతోడ నేలుచు నెపుడుం
దొరమీఁటినదొరయనఁదగి । విరివిగజగమేదుమెట్టు విలుబలుదిట్టా ॥ ౧.
తే,గీ॥ ఆలకింపుముశార్మిఁగయ్యంపుదిండి । తపసికన్నాకుకతవినుతపసిఁ
జూచి।యిట్టులనుగాడ్పుచూలియిట్లివముసూడు।గ్రుంకునంతకునోదిగియ
కొండనున్న॥ ౨. క॥ అంతటఁగడలందెల్లఁగొ। అంతయొకింతయును లేక
అంపిల్లెనిరుల్ ।పంతపురక్కసిమూఁకల। అంతులుడిగె నెలమిగనిరిఅంకువె
లందుల్ ॥ ౩. ఆ,వె॥ అపుడుకోఁతిమిన్నయసదురూపునఁజని।ప్రోలిచాగకా
నిమూలగవను।దూఱియచటఁగాంచెమాఱటమిత్తిరో। యనఁగఁబరఁగు
లంకిణిని జెలంగి॥ ౪. ఆ,వె॥ కాంచిదీనినిపుడుద్రుంచినఁబ్రోలివా।రెఱఁగి
చేరవచ్చెరేనికర్జ।మెల్లఁదప్పమరలనేగుచోఁదునిమెద।ననితలంచిసరగనవ
నికరిగె॥ ౫. క॥ అరిగెడుచోనీతఁడునెఱె। నరయునెడన్వెలుఁగువలయునని
జేజేల్వా। విరిఁబట్టుదివ్వటీయనఁ । దిరముగరేతేఁడుదూర్పు దెసఁగన్పె
ట్టెన్ ॥ ౬. తే,గీ॥ అట్లుజాబిల్లిదనకుజోడై వెలుంగ।బొలుపుదళుకొత్తమె
ల్లవేప్రోలుసొచ్చి। యొకులుదన్నెవ్వరెఱుఁగకయుండునటుల।గలయనె
ల్లెడఁబరికింపఁగాఁదొడంగి॥ ౭. సీ॥ ఇరవులురోసిదేవరగుళ్లనెమకియుప్పరి
గలువెదకిచప్పరములరసి।మోసలల్దడవిలోముంగిళ్లఁగనుఁగొనిగొందులుప
రికించికొట్లుగాంచి।మందసంబులుదేవిమాడువుల్వాడగనికొత్తడంబులు

చూడికోటగ్వఁకు। లారసిబలితంపు తేరులుగాలించి కోలఁకులుతోఁటలుగల
యాఁకొట్టి- తే,గీ॥ యాటపట్టులుచొరరానిచోటులెల్లఁ। దేటతెల్లంబుగాఁగ
నీ తెలివ నెందుఁ। బొడగనఁగ లేకకడు డెందమునఁగలంక। నిగుడఁబొలదింతి
యొకమీానినగరు సేరె॥ ౮. సీ॥ పసిఁడిగోడలుపుల్గుపచ్చతోరణములుగొప్ప
క్రొన్నెలతాలయుప్పరిగలు। వఁగజాలుదాపినపగడంపుగంబము త్తైజగంటి
రాచజాతీనియలును। బిల్లికకరతనంపుపెద్దచుందసములుప్రొద్దుకల్గా
డెంపుమిద్దియలును। జెలువంపుముత్తెంపుచలువచప్పరములువలుదనెత్తమ్మి
కెంపులతలుపులు- తే,గీ॥మఱియు వెలలేనిముత్తిగమానికముల। యెందలం
బులును వ్యాలలరథములును। గవనికట్టులుఁబెండియగద్దియలును। బారఁజూ
చుచుసరగలోపలికిఁదూఱె॥ ౯. తే,గీ॥ తూఱిమొనలేనిసొగసులమీఱుచున్న।
జాళువామేడగన్గొనిసంతసమున। డాయఁజనియందుమేలికడానిచీని। పసు
లసలరొందునొకపూలపాన్పునందు॥ ౧౦. సీ॥ చెఱిగొన్నముగుదజేజేపొలం
తులలంతినిదురలతోనజ్జలాడిగియొత్త। మొనసియీారైదుక్రొమ్ముడుఁ
జాగపుచెట్లపూవుటెత్తులుక్రొత్తతావులీన। నొడలిమేల్రవణంపుటొం
పుమానికములుమలయుదివ్వెలలతోమాఱ్వెలుంగఁ। దివిరి వేల్పులమీఁదరవ
రల్నిగుడించువడువునమూర్పులుగడలుకొనఁగఁ- తే,గీ॥ బుడమిపుట్టువు నెద
లోననిడిమరల్చ। రానివలవంతసెకలఁగరంగిబయల। మఱచినిదురించుర
కదసిమన్నెగానిఁ। జూచితనలోననిట్లనుచుందలంచె॥ ౧౧. ఉ॥ అద్దిఱవీనిఠీ
వియునొయారముదిట్టతనంబుచేవయుం। దద్దయునబ్బురంబెదకుడారొ
నఁజేయఁదొడంగెనిట్టిబ। ల్గద్దఱికాఁడువాఁడినిజగంబులుగెల్పుటయేమి
వింతమే। ల్బుద్దియొకింతలేకచెడిపోవఁదలంపిడెగాకయిత్తఱిన్॥ ౧౨.
క॥ తురీవికిని నేర్మికి। మేటితనంబునకుఁజాలమేలిగొనంబే। నాఁటుకొని
యున్ననీతఁడు। సేటెన్నఁడులేనిసిరులఁజెన్నారుగదా॥ ౧౩. క॥ తెలిఁగొ
లుఁగకరామునితో। గులుతుగఁబగగూడఁబెట్టుకొనికొలమెల్లం। జెఱుచుకొ
నెఁగాకయీాతం। డుఱుఁడుగదాపూనివేల్పులగతులయజేర్చె॥ ౧౪. క॥ అ

A C ....

నిమొదలో నెన్నుచు మెల్లన నాతని సెజ్జపజ్జలకుఁ జని యొకమూ| టునదిలిచి
కోఁతిదొరతన| కనుదోయి కినబ్బురంబు గడలుకొనంగన్ ॥ ౧౫. సీ ॥ ఎడ
సినఁజిలుఁగు పయ్యెదతోడ ముడివిడి నేలజీరాడు పెన్నెఱులతోడఁ | గరఁగినె
మ్మొగమెల్లఁ బెరయు గస్తురితోడఁ దొలఁగిన చెవియాకుదోయి తోడ| సుడు
గకనినుచు నిట్టూర్పుగాడ్పులతోడ జాఱిన నెఱిబన్నసరము తోడఁ| జెదరి పా
పటచేర్పు కెంబొట్టుతోఁ బాడిపాడి మైన మేపూఁతతోడ - తే,గీ ॥ మగనిపి
మ్మట నెమ్మేను మఱచి నిదురఁ | జెందు మందోదరిని జూచి చెలువకిపుడు| చె
డు తెఱంగులుఁ గడుఁ గనఁబడఁ దొడంగె| నంచుఁ దలయూచి చయ్యన నచటు
దరలి॥ ౧౬. తే,గీ॥ పొలసు మేపరి తేనితోఁ బుట్టువులును | గొడుకులును నె
మ్మినుండు తెంకులకుఁ బోయి| వెలఁదిన చోట్లు లందెల్ల వెదకి వాండ్ర| పెం
పుగన్గొని మొదలో నబిట్టుసోలి॥ ౧౭. క॥ మఱియుం బేరగు రక్కసి| నెఱజో
దుల కాపురంపు నెలవులయందుం| జెఱసాలలందుఁ జెలిబ| ల్మలు నారసి కనఁ
గ లేకమ|ఱిఁదలఁకెలయన్॥ ౧౮. చ॥ కటకట రాచరేవెలుఁగు కర్జము పూని
కడిందిచేవతో | నిటకరుదెంచి బోఁటినిపుడెందును గానక కోఁతి తేనిచెం|
గటికిఁ కనార కేమరలఁ గాఁబఱ తెంచిన నెల్ల వారుఁబి| మ్మటనగరే మగంటి
మియు మాటనిజంబును గోలుపోవదే॥ ౧౯. తే,గీ॥ లెక్కకెక్కు వయగు కోఁ
తి లెంకలెల్లఁ |గనుఁ గొనఁగ నేల తేఁడు నన్నదియఁ బిలిచి| పడఁతి కిమ్మనియుం
గరంబిడుట కెటులఁ |బని యొనర్పక క్రమ్మఱఁ జనఁగఁ బోలు॥ ౨౦. ఆ,వె॥ తు
లువరక్కసుండు దొంగిలి తెచ్చువో | మడఁతి బీతుగుడిచి మడిసె నొక్క|
కానఁగాన రానికడ దాఁచెనొక్కయి | చ్చనఁటి యింక నేమి సేయువాఁ
డ ॥ ౨౧. చ ॥ వెలఁదిని జూపుమంచు త్రొలివేలుపు రాయని మొమ్ములో
క్కటం|గులగులగా నడంతునొరగుల్కనఁ జేతునె ముజ్జగంబులున్| మిల
మిలలాడుచుం దవిలి మింట వెలుంగెడు రిక్కలన్నియుం| జలజల రాలఁదన్ను
దునొ సంద్రములుమ్మడి నింకఁ జేతునో॥ ౨౨. క॥ కొండలు పిండి యొనర్తును|
గండెసఁగఁ [illegible]తునా వే | చెండుదునొ గుదియ తాలుపు|

కంఠలుగుండియలు వేల్పుగమి నెంపుదునో॥ ౨౩. క॥ అనియిట్లెంచుచు
డెందంబునఁ దలఁపుచుఁ గొమ్మ మెకపుపోటరియత్తాపునఁ దరలి మెల్ల మెల్ల
న చని యొకచో మిగుల సంతసమునై వారిఁ గనె॥ ౨౪. సీ॥ మారేళ్లు నేరేళ్లు
మావులు రావులు పనసలు గొజ్జంగులు నంటులిప్ప। లీడెలు సంపంగులిరువుడు
ల్పొగడలు దబ్బలు ప్రబ్బలు త్రాళ్లు మేళ్లు। గోఁగులు రేఁగులు క్రోవులు మోవు
లు మద్దులు నిమ్మలు లొద్దుగులును। గలుగొట్లు పొన్నలు కడిమిలు వెలగలు గో
రంటలు సిరికల్నారికేడము - తే,గీ॥ లందుగులు గేదఁగులు వట్టులిందుగులును।
మోదుగులు దాసనంబులు మొదలు గలుగు। మ్రాఁకులకునిక్క యగుచు వేమ
ఱుఁజెలంగు। చున్న నా డెందుపూఁదోఁటయొకటిఁ గనియె॥ ౨౫. క॥ కనిత
ప్పటడుగులిడుచుం। జని మెల్లనె యందుఁ దూటిజతనంబుగనిం। తిని నెమకు
చు మ్రోలంజ। కక్కనిబంగరు మేడయొకటి గనుఁగొని సరగన్॥ ౨౬. క॥ అ
మ్మేడ చివరకెంతయు। నెమ్మదితో నెక్కి కడలు నెమకుచుఁ జెట్టుం। ద్రిమ్మరి తె
లిడాలు మెకం। బిమ్ముగ నొక మ్రానిక్రింద నెనసినకడఁకన్॥ ౨౭. సీ॥ కట్టిన
నెఱమాపు గడితంపు పట్టంబు సెన్నుమీఱెడు నారచీర గాఁగఁ। గలయంగ
నంటలు గట్టిమూపున ప్రేలునిడుదపెన్నెఱులు కెంజడలు గాఁగఁ। బుడమిపై
నిచ్చలుఁ బొరలుచో నొదవినబూడిదమే పూఁతబూదిగాఁగ। నిదురయుఁ
గుడుపును వదలియుండుట మెల్లఁ దరలక యొనరించు తపసు గాఁగ - తే,గీ॥ వా
నలకు నెండలకుఁ గరువలికివలికి। సైఁచి డెందంబు తనపాలిసామియందె। ని
లుపుకొని కేరుజోగిజాబిలి తెఱంగునఁ। బొనరునొక రాచతలిరాకు బోఁడిఁ
జూచె॥ ౨౮. తే,గీ॥ పెల్లుగితిగొన్న బావురుపిల్లి గముల। చేతఁ జిక్కినయా
టరాచిలుకవోలెఁ। జెడుగుపాలదిండిపడఁతులనడుమనున్న। యన్నెలంతు
కనటఁ జూడ్కి మిన్నుముట్టి॥ ౨౯॥ ఆ,వె॥ పడఁతిచందమెల్లఁ బరికింపఁ బంట
పైదలియనుంగుపట్టికలె నెతోఁచు। చున్నదనుచు మేడ గ్రన్న నడిగియాపై।
గూరుచున్న మ్రానికొనకుఁ బ్రాఁకె॥ ౩౦. తే,గీ॥ ప్రాఁకియమ్మేటి యిరు
గుఱు మ్రాఁకుచివురు। జొంపములలోన నచ్చికియజ్జోటి సారె। సారెకును

రామ రామయనేర్పరు నుడువ। నొనరనాలించి సీతయంచును జెలంగి॥ ౩౧
క॥ ఈపున్నియంపుఁ జెలికే। యూపునఁ దననిక్కువంపు రూపేరుపడం। జూపు
దుఁ బైదలి తోనిఁక। నీవట్టు నమాటలాడ నెట్లొనఁగూడున్॥ ౩౨. తే,గీ॥ అన
తలంచుచునున్నచో నంతలోనె। మున్ను కానుపు సొగసెల్ల మదిని నిలిపి। రక్క
సులతేఁడు మిగుల విరాళిఁ దేలి। తాల్మియెల్లను బ్రీలి తత్తరముతోడ॥ ౩౩.
సీ॥ చలువగొజ్జఁగినీట జలకంబులాడి జిల్గుమణుంగు కొనబుపుట్టములుగట్టి। వి
ను మ్రానిపరువంపు విరిదండ లెదనిం దిక లయనెమ్మెయిఁ గమ్మకలప మలఁది।
వెలమించు రతనంపు గిలుకుపావలు మెట్టి కేలజాబిలినవ్వు వాలువట్టి। మొ
సలివాపోఁగులింపెసఁగ వీనులఁ బెట్టి తలలపాలుఁ బొమిడి కల్లనరనిల్పి।
తే,గీ॥ గొలుసులుంగరములు మురుంగులు నుబతక। ములును దాళీలు నేవళం
బులును గండ। పెండెరంబులు మొదలగు పెద్దతొడవు। లెల్ల బలితంపు సింగార
మెలయఁ బూని॥ ౩౪. సీ॥ అచ్చరవిరిబోఁడులాలపిట్టములూనవిను టెంకిచె
లులు వీవనలు వైవఁ। బాఁపచానలు దమ్మపడగలు సేకొనఁ బక్కకొమ్మలు బరా
బరులొనర్పఁ। దెలిగంటి గాణల తెలివలెల్లను బాడఁ దొలివేల్పుబోండ్లు కై
దువలు దాల్ప। జక్కులపొలఁతులిచ్చలదివ్వటీల్వట్టఁ దత్తడి మోర పైదలులు
వొగడఁ। తే,గీ॥ మఱియుఁ దక్కిన వేలుపు మచ్చెకంటు। లూడిగపు చెయ్వులొన
రింపనీడులేని। రీవిఁ బొదలుచుఁ జెలువంపు పూవుదోఁట। కేపుదళుకొత్తగొ
బ్బున నేగుదెంచె॥ ౩౫. ఆ,వె॥ ఏగుదెంచి సొగసు లేర్పడ నమ్మన్ను। చూలి మ్రొ
లనిలిచి సొరిదిఁ బలికె। వాలుగంటి నట్టి బేలవై నీవిట్లు। వెతలఁ గుందఁదగునె వె
రవుమాలి॥ ౩౬. క॥ ఇమ్మేటి సోయగంబున। కిమ్మేలిమి గారవమునకిప్పగిదిన
యో । నెమ్మదిఁ బెరయక ముద్దుల । గుమ్మా బలితంబు దెసలఁ గుందుట మే
లే॥ ౩౭. క॥ క్రొన్నన బోఁడి రొదిటమగు। జన్నియ గైకొని మెఱుంగు జవ్వన మె
ల్లన్। మిన్నక కోనంగా దిన। వెన్నలగాఁ జేయఁదగునె వేఁడివగుచున్॥ ౩౮
క॥ అలములు దుంపలు నములుచుఁ। బొలములఁ బడి తిరుగు రాచపురువుల పైని।
చ్చలముగఁ దలఁపిడియకటా। చలమున నిటులుంట ప్రోడజాడ మెనీకున్॥ ౩౯

క॥ తెఱవా నాడెపుటచ్చర। తెఱవలకుఁ లేని మేల్పడియ వచ్చు నెడం। జెలు
చుకొనఁగూడదిపుడీ। కఱటితనంబుడిగి నెమ్మిఁ గైకొను నన్నుఁ॥౧౦. సీ॥ మల
గొంగ యలరు సెత్తులుగట్టి యిడుచుండు దంటమోముల సామివంటసేయు।
గవని హాకిలినిచ్చఁగాచుచుండు జముండు వాలు మోచుకయుండు మూలతేఁ
డు। త్రాడు దాలుపు మేలిరతనముల్గొని తెచ్చు గంధవాల్గొ సఁగు నాకసముకు
జ్జి। బచ్చాయి వెచ్చంబులిచ్చు రోకఁ పుదోరదళవాయి యైకొల్చు చిలువ తా
ల్పు - తే,గీ॥ తమ్మిపూఁజూలి మ్రొలఁబొత్తమ్ము విప్పి। చదువుచుండుఁ గరంబు
హెచ్చరితోడ। నిట్టి నా దొడ్డతనమెద నెన్నికొనక। గోలయూరక చెడిపోవనే
ల చెపుము॥౧౧. సీ॥ అడవులనిడుమలుగుడుచుచుఁదిరుగు రాగవుఁడింకనిచ
టికే కరణి వచ్చు। వచ్చి యచ్చెరువుగా విచ్చలవిడిఁ బొంగి పాతెడు కడలి నేప
గిది దాఁటు। దాఁటి గాటపు నల్ల ద్రావుడు పాఁజులఁ గొఱలు నిద్దీవి యే నేఁటిని
జొచ్చుఁ। జొచ్చి యొచ్చెము లేక హెచ్చు ననదరు నాతోడఁ గడంగి యేజాడ నె
దురు - తే,గీ॥ నెదిరిపఱవక దురమున నెట్లు నిలుచు। నిలిచి యే చందమున నన్ను
నెమ్మిఁ గెలుచు। గెలువఁ గాఁబోల దిఁకఁ జెఱతలఁపు లుడిగి। తీవబోఁడి రొకోరి
కల్దీర్పుమిపుడు॥౧౨. తే,గీ॥ కోఁతులను గొండముచ్చులఁ గూడఁ బెట్టు। కొని
పుడమి తేఁడు మాతోడ మొనయఁగలఁడె। వట్టియడియాసలన్నియుఁ గట్టిపె
ట్టి। పైదలి రొయింక మేల్పట్టుఁ బట్టుకొనుము॥౧౩. తే,గీ॥ కొదమ బెబ్బులి నేడి
క లెదురఁగలవె। దొడ్డసింగంబు నేనుఁ గుద్దాడఁగలవె। పిల్లి తో నింటియెలు
కలు పెనఁగఁగలవె। కలన నా మ్రోలమానుసుల్నిలువఁగలరె॥౧౪. క॥ ప్ర
స్నని జాణఁడు లేఁడిఁక। వెన్నవలెం గరఁగిమదికి వేడుకలూదవఱ। సన్నకసు
న్నంగ వయిక। మున్నటికలఁ బోవఁదగు నెముగుదల కెందుఱ॥౧౫. ఆ,వె॥ అని
న మోమువాంచి యవ్వెలందుకయొక। పూరిపుడక కేలఁ బూని వానిఁ। గూర్చి
పలికె నోరి కూళ రక్కసుఁడ యి। కొక్కఁ అంతకఱదలేటికొఱకు వినుర॥౧౬.
క॥ ఊక్కెదినేల తేఁదులఁ। డక్కనఁగను ద్రావిడ నన్నిటకుఁ దెచ్చినఱ। త్రైక
లి కాఁడవునీకీ। దిక్కని మగతనము దెల్పసిబ్బితిగాదే॥౧౭. క॥ ఎల్లజగంబుల

లోపలఁ బల్లిదుఁడగు రాగవుండు వరికింపంగాఁ। జెల్లం బోనీ కెంతయు। నెల్లి
దమైతోఁ జెనింక నేమియనఁ జనుఁ॥౪౮. క॥ అల నేల తేసి బెడిదపు। టలుగు
లునీలంకము౦చియరుదుగ నీచే। తులుదలలు దునుము చోని। మ్ముల నాతని లావు
నీవు పొడగనెమగదా॥౪౯. క॥ కుఱుకుఱ వేలుపు తెఱవలఁ। జెఱవట్టినయటు
లె తెలివిచెడి రామునితోఁ। నుఱుకపగ దెచ్చుకొంటివి। కొఱవిం దలఁ గ్రోఁకుకొ
నఁగఁ గోరెదు కరణిఁ॥౫౦. తే,గీ॥ పొట్టక్రొవ్వున నిప్పుడప్పుడమి తేని। కడి
మిమొఱిఁగియు నెఱుఁగవు గాక నీవు। పాలివాండ్రు కపదు వాల్గు వేలకూళ।
పొలసు మేపరులతని చేఁ బాలిసిచనరె॥౫౧. క॥ గరితలఁ బలుమఱుఁ గలఁచుచు।
గరువము మెఱయంగ నీవు గంటిమి నీవే। కరమరుదుగఁ గొనియాడెదు। సిరి
యుం బ్రతుకెల్ల సరగఁ జెడుఁగద చెనఁటీ॥ తే,గీ॥ మిడుతగడితంపు టెరగలి మీఁ
దను ఱెక్కి। పొలయు తెఱఁగున నాతేని దిలుకుటగ్గి। కగ్గమై నీవు దగ్గన గ్రుగ్గెదు
ఱకఁ। దలువతనమున నిపుడింత గ్రుళ్ళ నేల॥౫౩. క॥ సిరిమగఁడు జడలసిక దే।
వరయుఁ ఱ్ఱాయంచవారు వపుజోదును జె। చ్చెర నడ్డగింపఁ బూనిన। దురము
న రాగవుఁడు నిన్నుఁ దునిమెడుఁ జుమ్మీ॥౫౪. తే,గీ॥ అనుచు నింతయు సరవు
సేయక నెలంత। మూలఁ బలికిన రక్కసదొర కడింది। కినుక నిగుడంగ నెడుపు
ద్దప్పినపిసాళి। నాగుఁబామును బోలుచు నపుడు గఱఁచి॥౫౫. క॥ అద్దిఱయాఁడు
దిగాయని। తద్దయుఁ గనికరము సేయఁ దలఁచిన నెంతో। గ్రద్దఱిమై ప్రేలె
దునిమ్ముద్దియయుఁ కఁ దేర్పకున్న మోసము గాదే॥౫౬. సీ॥ నిడుదవెన్నుగ
యాళితోడవుల దోరయుండు గుండుగండెసఁగఁగఁ బెండు సేసి। తెలిగూడు
కానుపు తేజీవజీరు చేవిప్పగాఁ గొదలేని మెప్పులంది। మగమానికపు వాలుజగ
బంటు నగరునఁ గొఱలేని సిరి మొల్లఁ గొల్లవెట్టె। కూడి నెన్నికగన్న నా డెంపు
తెఱగంటి చిగురాకు బోఁడులఁ జెఱలు దెచ్చి - తే,గీ॥ మొపుడు నిరుసతజగముల
నెదురులేక। మిక్కుటంబైన తేజున మెఱయుచున్నఁ। జులుకఁ బలుకుచునున్న
దిక్కలికి యిపుడు। చెండుకొండాడి రూపఱఁ జేతు ననుచు॥౫౭. క॥ తివిరి కర
వాలు సేకొని। అవఅవలెసఁగంగ నత్తెఱవపైఁ జనుచోఁ। దివజడల రేటుఁ గ్రి

స్మని|వువుబోఁడియొక ర్తు నెయ్యమున నడ్డంబై ॥౫౮. క॥ దేవర నీవిపుడేలుకొ
నఁగ|నీ వెలఁదుక జేసి కంటి మొకమీఁడొ జము|డో వేల్పు తేఁడొ వెత్తురు|ద్రా
వుడుగమి కాఁడొ నీల్ల రాయఁడొ చెపుమా॥ ౫౯. తే,గీ॥ బమ్మకోలమునఁబు
ట్టినబల్లిదుఁడవు| చదువులన్నియు నెఱిఁగిన జాణ వెల్ల । కడలు గెలిచిన నేత
మొనగాఁడవిట్లు| తెలవపై నీవు కైదువు వెఱుకఁజన్నె॥ ౬౦. క॥ తాలిమి
పూనుము కోఱకోఱ|చాలింపుము కోఱఁతగొనము సడలింపుము వే । వేలిం
బలజే జేనవ|లాలుండఁగనీక్షుని వ్వేలందుకగోఱ యమే॥ ౬౧. తరల ॥ అనుచున
న్వలి యొూర్పుపుట్టఁగ నాడుచోఁదనుఁజాలన| చ్చెనఁటి రక్కసి తేఁడువల్కి
నదిన్న మాటలకెడ్డలోఁ|గనలిపంటవలంతి గాదిలి కాన్పు పెద్దయెలుంగుతో|
మొనసి యామని గండుఁగోయిల మ్రోఁగుచాడ్పున నేడిచెన్॥ ౬౨. తే,గీ॥ వ
ద్పుటలు చూఁచి తెఱఁగంటి యిగురుబోండ్లు| చిలువబోఁటులు జక్కులచెలులుఁ
బులుఁగు|చేడియలు నేడ్చి రప్పుడచ్చెట్టుమీఁద|నుండి రిక్కలత్రోవ మన్మండు
గినిసి॥ ౬౩. ఆ,వె॥ తొడరి వీని నిపుడె తునుముదునో కాక|మన్ను కాన్పుఁ జూడ
మాటలాడి|మరలి పోవునపుడు నడియింతునో యంచు|దత్తరమున మదిని ద
లఁచుచుండె॥ ౬౪. క॥ మసలక నాకిప్పొలఁతిం|బొసఁగింపుఁడు కాక యున్నఁ
బొరిగొనుఁడనిర|క్కసిచెలులను నిచి రావణుఁ । డుసని యొఁ వెసనగరునకుఁ
గడుఁగాసిబ్బితితోఁగా॥ ౬౫. తే,గీ॥ అంతనా రేయి ద్రిమ్మరియలరుబోఁడు|లల
సియందందనిదురించునపుడు త్రిజట|చెడుగుకలఁగాంచి రావణు చేటు వారి|
కెల్ల నెఱిఁగించి మక్కువ మొదదలిర్ప॥ ౬౬. తే,గీ॥ పొలఁతిగములార యింక
నిప్పుడమి కాన్పు| నేఁప వలదంచుఁగను మూయునెడ మెఱింగి|చెట్టులోనుండి
కరువలి పట్టి మిగుల|నెలమి నారాచవాల్గంటికిట్టులనియె॥ ౬౭. తే,గీ॥ పడఁతి
నీ తేనికూరిమిబంటనతఁడు | దమ్ముఁడును దానుమాల్యవంతమ్మునందుఁ|ద
మ్ము వలగొనికోఁతిమొత్తమ్ములెల్ల । నోలిఁగొలువంగ నెమ్మది నున్నవాఁ
డు॥ ౬౮. క॥ ఓచానయాన వాలుగ|నా చేనీయుంగరంబు నలువుగనీకా|రా
చూలి పని చేసి నిదిగో । చూచుకొనుమటంచు నెలమిఁజూపించుటయున్॥ ౬౯.

తే,గీ॥ వెందమిగురొత్తనమ్మెచెపుందనంపు । టుంగరముదనమగని చేయుంగ
రంబు। గానెఱింగియునమ్మక వానిఁజూచి। యన్నుతలమానికంబెట్టులనుచుఁ
బలికె॥ ౭౦. తే,గీ॥ అన్నమే ప్రొద్దుఁడకట రులగుకడింది। పొలసుదిండులచే
తిచెట్టులఁగలంగు। చున్నకతమున నెకిమీనియుంగరంబు । గన్గొనియులోనన
మ్మికగలుగదిపుడు॥ ౭౧. తే.గీ॥ ఎవ్వఁడవునీవునీకుఁబెరెద్దిమొట్లు। పుడమితే
నికినీకునుబొందుబెరసె। నద్దొరలరూపులెట్టివిందనుచునపుడు । సామిననుఁ
గూర్చినీతోడనేమిపలికె॥ ౭౨. క॥ ఏకరణిఁగడలిదాఁటితి। నీకడకేపగిదిఁ బ్రో
వ మెఱిఁగితివెట్లీ। రాకాసులమొఱఁగితివిఁక । నీకలతెఱఁగెల్ల మాకునిక్క
ము చెపుమా॥ ౭౩. క॥ అనవుడునతఁడప్పొలఁతిం । గనుఁగొనియిట్లనుచుఁ దె
ల్పఁగడఁగెందల్లీ। వినుమేఁజలినట్టుకతం। బునసంజనయనెడు చెలికిఁబుట్టిన
వాఁడన్॥ ౭౪. క॥ హనుమంతుఁడనెడుపేరం । దనరారెడువాఁడఁదొవల
దాయయనుఁగుబి। డ్డనికింగడు నెయ్యుఁడనీ । పెనిమిటికింగూర్చునట్టిబిరుదు
మగండన్॥ ౭౫. సీ॥ అమ్మనిన్నీరేయిద్రిమ్మరియొకిమీఁడుగొనివచ్చునెడని
ల్లగొంగకొమరుఁ। డిమ్ముగాఋశ్యమూకమ్మునగట్టుపైమముఁగూడి మె
లఁగుచోనమరనీవు। రవణముల్గివిచి చీరచెఱంగుతోఁగట్టి పైచినవవిదాఁచివ
గపుమీఱ. రాముఁడుఁదమ్ముఁడురమణని న్వెదకుచునచటికేతెంచిననతఁ
డు వారి- తే,గీ॥ తోడనెయ్యంబొనర్పియత్తొడవులిడిన। మిగులనలరొందిదొ
రవానిపగతుఁడైన। వాలిఁదెగటార్చివాఁడేలునేలకెల్ల। నొడయనిగఁజేసి
నెమ్మదిమొదవనని చె॥ ౭౬. క॥ ఆకోఁతులదొరదనుఁబలు । మూఁకలతోఁ
గొలువనుండి ముద్దియరోయా। రాకొమరుఁడునిన్వెదకుట। కైకొందఱుబం
ట్ల నేర్పియనిపెడునెడలన్॥ ౭౭. క॥ రంగుగనాచేతికెని। యుంగరమిడిసె
లవువెట్టనుప్పొంగుచును। ప్పంగడలిదాఁటివచ్చిని। నుంగాంచితినిచట వేడ్క
నూలొకనఁబడఁతీ॥ ౭౮. క॥ బల్లిదపుఁగోఁతిమూఁకలు। పెల్లుగఁదనుఁగొ
ల్వనీదు పెనిమిటియిదిగో। నెల్లిటనేఁటనిచటికిఁ। దల్లీయరుదెంచునింకఁదలఁ
కకుమెదలో॥ ౭౯. తే,గీ॥ ఎఁదిమొరదిండిమున్నియయిపుడువచ్చి। నీనుఁ

గఱకుఱుకులుకుచున్నయెడలఁ। జానయిచ్చోట్లు పైనుండి వానిదునుమఁదె
ల్లఁదిమరలితనీకుఁగీడెలయుననుచు ॥౨౦. ఉ॥ కల్లరిరక్కసుండునినుఁగై
కొనివచ్చినగోలెబల్లిదం। బెల్లనుదూలిపూటయొకయేఁడుగఁద్రోయుచున
బ్బురపుబల్। తల్లడమూనితిండియునుదప్పియునిద్దురయుందొఱంగితేఁ
డుల్లముదర్దనీవయినెయుంచికలంగుఁజుమీపొలంతుకా॥౨౧. తే,గీ॥తడవులే
దిదెదండుతోఁదరలివచ్చి।కడలివడిదాఁటిరక్కసునడఁచినిన్ను। మరలఁగై
కొందునుమ్మలింపకుమటంచుఁ। దెలుపుమనిపల్కెనతఁడు గ్రొందలిరుబోఁ
డి॥౨౨. సీ॥ మొలకనవ్వులవాఁడుతలుకారుతొలుకారుబలుకారుమొగులగే
రుపొలుపువాఁడు। నిడుదచేతులవాఁడునిద్దంపుటద్దంపుసుద్దంపునెఱిచెక్కు
జోటివాఁడు। వెడఁదకన్నులవాఁడువిప్పారియుప్పారుగొప్పనెన్నుదురుచే
నొప్పువాఁడు।పఱపుపేరెదవాఁడుపరువంపుగరువంపునెలవోనినెమ్మొము
గలుగువాఁడు. తే,గీ॥ కేలఁసింగాణివిల్లూఁగఁ గ్రాలువాఁడు।కులుకుచమెడవాఁ
డుసోగపెన్నెఱులవాఁడు। వలఁతియగువాఁడుముజ్జగంబులునువేల్చు। సో
యగమువాఁడుసువ్వెనీరాయఁడింతి॥౨౩. తే,గీ॥అరయనిన్నిశుభాంగులన
లరువాఁడు। సూవెనీముద్దులమఱందితీవబోఁడి। యనిననెదనమ్మిసంతసంబె
నయనతని।గారవించుచుఁబడఁతియుంగరముగొనియె॥౨౪. క॥[illegible]దికన్నుల
నద్దుచున।క్కునఁజేర్చుచుఁదలనుమోపుకొనుచున్మదిలోఁ।బెనిమిటిఁజూచి
నకంటిం।దనరారియొకింతవడికతనికిట్లనియెన్॥ ౨౫. తే,గీ॥ అన్నగాదిలి
చుట్టమువగుచుఁదేని। నెమ్మిమెఱఁగించియుసురులునిలిపినట్టి। నిన్నెకింతయు
నగ్గింపనేరనింకఁ।బుడమినెమరెందులను లేకతడవుమనుము॥౨౬. క॥సుబ్బ
లిద్రిమ్మరిసింగము। దబ్బరరక్కసుఁడునన్నొదవఁబల్కటయున్। దబ్బునవిం
టివిగదయిది। గొబ్బునసీవరిగిదొరకుఁగుఱుతుగఁజెపుమా॥ ౨౭. తే,గీ॥వల
వనంగనువెంటఁగానలకువచ్చి। యింతపుట్టించెననికినుయిడకుమనుము।
తనశెలందుకనొరులకప్పనముసేసి। యూరకుండినమగఁటిమియొదవదను
ము॥౨౮. తే,గీ॥అరుదుమీఱినబల్లిదుండనుచుఁదనకుఁ।దవిలిమాతండ్రియు

డుటలోఁదలఁపుమనుము।కోరి పెండిలియాడినకోలము చెలిని। విడువఁజనద
నితగవిన్నవింపవయ్య॥ ౮౯. చ॥ కడుననుఁగన్నతల్లి కెనగానలరాముని
దండ్రిమాటగా। నుడుగనిబత్తితోఁగొలుచుచుండెడుతన్ను వెడంగుబా
నికా। అడవులలోపలం గటుకులాడినదోసపుపంటయంతయుఁ। గుడి
చితినంచు నామఱఁదిపట్టను నిక్కమెఱుంగఁబల్కుమా॥ ౯౦. క॥ అ
మాటమదినిబెట్టక। నామీఁదంగనికరంబు నాఁటుకొలుపుచుఁ। వేమె
నలుదెద్విరక్కసి। గామిడినడఁపుమనియతనికడఁగడుఁజెపుమా॥ ౯౧
తే,గీ॥ అనిననతఁడట్ల చేసెదనమ్మయింక। రిత్తచేతులదొరకడకె త్తెఱఁగె
న। మరలిచనఁజనునీతలమానికమ్ము। నెమ్మియలరారనానవాలిమ్ము న
ను॥ ౯౨. ఆ,వె॥ అనినన న్నెలంతయన్ననీనిక్కపు। రూపుఁజూచికానిరు
డినిక్కి।డిందిమానికంబు డెందంబులో నిన్ను। నచ్చిగారవమున నిచ్చెఁబన
వ॥ ౯౩, తే,గీ॥ అనిననతఁడల్లెయొనరింపనలరియీలరు।బోఁడితలమానిక
బుగొబ్బననొసంగి।వీడుకొల్పిన మ్రొక్కియవ్విన్నుచూలి।కొమరుఁడచో
టువెలువడికొమరుమెఱయ॥ ౯౪. సీ॥ బావులుగలఁచిచప్పరములువడి
ద్రోచి పేరైన మ్రాఁకులు పెల్లగించి। పూవుగుత్తులు ద్రెంచిపులుఁగుల
దరించిపండ్లురాలిచిపొదరిండ్లసదిపి। తేనెతెరల్ రేఁచితీవియల్ నుగ్గాడి
డలుగోడలుఁబాడుచేసి। యాటతిప్పలువ్రచ్చిపాటబండులుగూల్చి కట్టి
వలన్నియుగాళ్ళు చేసి - తేగీ॥ తోఁటకావలిరక్కసిదాఁటునొక్క। మా
మొనిమిదివేలనుమడియఁజేసి। యడరుచున్నఁగనుంగొనిపుడమికాన్పు
తగాపున్నపొలదిండిచెలులుపఱచి॥ ౯౫. తే,గీ॥ రక్కసులతేనిఁబొడగ
మ్రొక్కులొసఁగి। వెఱఁగుగన్పట్టనిట్లనివిన్నవించి। రేమిచెప్పదుమెకిపి
డఖుప్పుడొక్క।కోఁతియొందుండివోరాచగొంతిఁజేరి॥ ౯౬. తే,గీ॥వ
తనంబున నేమే మొమాటలాడి।కడిమిఁబూదోఁటయెల్లనుగాళ్ళుసేసిఁ
చటఁగావలియున్న గయాళిప్రొఁత। వేల్పుమూఁకలనెనిమిదివేలఁదు
మె॥ ౯౭. క॥ తునిమియొన లేనికడిమిం। దనరారుచునున్నవాఁడతనిఁదె

కనుం । గొననలవిగాదు వేల్పులకు నరకక్రియ వంగడంపుఁ గ్రొన్నెలయనం
దుగ॥ ౯౮. తే,గీ॥ మండిపడియాతఁ డాకోఁతిఁ గంఠముంచి వేగరండని యెు
నిమిది వేలపోలసు । దిండిబంటులఁ బనిచినఁ దివిరి వార । లీఁదకొమరుని ప
యిననికేగుటయును ॥ ౯౯. క॥ ఆరక్కసిమూఁకలఁ గని । పేరిమి మెయి
వెంచి గాడ్పుబిడ్డఁడు నిక్కిఁ బొం। గారు నెడఁ బచ్చ మావులు । తేరివజీరుండు దూ
ర్పుదెసఁ గన్పట్టెన్ ॥ ౧౦౦. సీ॥ అప్పుడాజగజెట్టి యారేయిద్రిమ్మరి దండు
పైనెవ్వడిఁ దాఁకి యార్చి । తోఁకతోఁ జుట్టి పదువురనూఱువురను బట్టి తోరన
పుఁగంబమునఁ గొట్టి । మూపులు వీఁపులు మోగలు బోరలు కాళ్లు చేతులుఁ ద
త్తుకలును దలలు । పిక్కలుఁ డొక్కలుఁ జక్కగాఁ జెండాడి యందఱి జముప్రో
లికనిచివైచి - తే.గీ॥ మొదలితోరనమెక్కి యామునఁ జెలంగు । మున్నఁ బొలి
యక చిక్కినయుఱియబంట్లు । పఱచి తొలివేల్పుతేనికత్తెఱఁగు దెలుప । న
దరిపడి వాఁడు కొఱకొఱనొదవి కొనఁగ॥ ౧౦౧. తే,గీ॥ మున్నటి నెప్ప
శార్దూలముఖుని నశ్మ । వర్షు నతిపింగళాక్షుని వక్రనాసు । దీర్ఘజిహ్వు
నిఁ బిలిచి యాదిట్టకోఁతిఁ । దునియలుగఁ జేసి సరగ రండనుచుఁ బంచె॥ ౧౦౨.
క॥ పనిచినన మ్మేటిముగ । ల్పనిబిట్టుగఁ బొదవి యంపజడి వానయెున । ర్చినసతఁ
డయ్యంపఱయెల్లను దోఁకం బాయఁ ద్రోదిలా వెలయంగన్॥ ౧౦౩. సీ॥ పో
నీక తఱిమి జాబోరరక్కసుఁ బొమ్ము బెడితంపు పిడికిటఁ బొడిచి చంపి । వాత
ముక్కనునల్ల వఱదలుబ్బగఁ దాఁచి వెసవంక ముక్కుతో ల్వేల్పుఁ జెండి । మొ
గితోరనపుఁగంబమునఁ గొట్టి బెబ్బులి మోము రేద్రిమ్మరిముఱియడంచి । తోఁ
కతోఁ జుట్టి వేవీఁక మింటికి వైచి నిడునాల్కపొలదిండిఁ బుడమిఁ గెడపి - తే,గీ॥
వ్రేలిమిడిఁ గ్రచ్చకన్నుల వేల్పుసూడుఁ । జిదిమి వైచిన ప్రగ్గ కచిక్కియున్న । బి
రుదులొక కొందఱేతెంచి వరుస మెదల । నల్లద్రావుడు దొరకు విన్నపమొన
ర్చు॥ ౧౦౪. ఆ,వె॥ కనలి ప్రగడ కొమరులను శతజిహ్వుని । స్తనితహస్తు శూలదం
ష్ట్రు ఘోర క్త్రు । రోము వ్యాఘ్రు కబళు రుధిరాక్షు నతని పై । ననిచె నర్పుఁడనుచుఁ
బనుచుటయును॥ ౧౦౫. క॥ మా తెందు లేనికడిమి । న్మీఱుచు నరదంబు లెక్క

నెఱమొనగాం డ్రయ్యూఱుసరుఁబోదలి తాఁకినఁ। బాఱిచనఁ గొమ్మ మొక
పుబంటుకడంకన్ ॥ ౧౦౬. తే,గీ ॥ తోఁకయల్లార్చి కేవునఁ గూఁకఁ బెట్టి।
తోరనముడిగ్గి పోరికిఁ దోడరు నెడలఁ । గఱుకుటమ్ములవాండ్రు మేఁగాఁడ
నేసి। బిట్టునొప్పింపఁగినిసియా జెట్టిబిరుదు॥ ౧౦౭. సీ॥ అరదంబులన్నియు
నఱవఱల్గా మోఁదిమావుపిండులసదమదము చేసి । చేగలమెకములఁజెం
డుబెండొనరించి కాలరిపాఁజుల నేలఁజమిరిఁ। గొడుగులుపడగలుఁబొడిపొ
డిగావించిదొనలునుదూపులుఁదునిమివైచి। కైదువుల్ విండ్లునుగత్తళంబు
లుపేల్చిబూరలుఁదుడుములుబుగ్గిఁగలిపి – తే,గీ॥ చివ్వపట్టెల్లనల్లయఁ
గ్రొవ్వు మెదడుఁ। బొలసుఁ బ్రేవులు నెముకలుఁ బఱియగములు। నిండుకొ
ల్పినఱవఱవల్ నిగుడనగ్గ । రాసురాకాసు లతనిఁ జేరంగడాసి ॥ ౧౦౮.
తే,గీ॥ కొండపైఁ బెల్లుజడివాన గురియుకరణి। బెట్టిదపుతూపులేసినబెగడ
కతఁడు । పేర్మినొక్కొక్కరునిఁ బట్టిపిడుగులట్ల । నడరుపిడికిడిపోటులఁబుడ
మిఁగూల్చె॥ ౧౦౯. తే,గీ॥ అత్తెఱంగెల్లఁ గనిపఱువెత్తికొంద। ఱొఱచిఱిం
డులు రావణు నెదుటఁ జేరి। యనిరి దేవరవినుకోఁతియబ్బురముగ। రక్కసుల
బూదియైయుండ వ్రాలినదిగ॥ ౧౧౦. క॥ అఱిముఱి నెఱిమొనగాండ్రే।
డ్త్రైఅదుర నసకరిగి కడుఁగడిందిగనిపుడం । దఱు నెక్కుయమ్మడింబో।
ల్పఱిరబ్బలుకోఁతిబారి కగ్గంబగుచున్ ॥ ౧౧౧. తే,గీ ॥ అనినవిని నెయ్యి
సోఁకినయగ్గివోలె। మండిపడివాఁడపుడుజంబుమాలిననుప। నక్కడిఁదిజో
దువడిఁజనియుక్కు మెఱయ। గట్టుద్రిమ్మరితలకట్టుఁజుట్టుముట్టె॥ ౧౧౨. క॥ క
ఱుకుమొనవాఁడిములుకులు। వఱపినసగ్గాలియనుఁగుఁబాపఁడు మదిలో। వె
ఱచుటువక యొక పెనుమ్రా। న్వెఱికివెసన్వానితేరు నేలంగూల్చెన్॥ ౧౧౩.
ఆ, వె॥ కూల్చియామురేనుఁగులగుజ్జుములమూఁక । నెల్లఁ బొలియఁజేసి
యొసఁగుచున్న। నలిగివాఁడుగేలనడిదంబుగొనిగాడ్పు। పట్టిఁబట్టినొసలు
బిట్టునఱికె॥ ౧౧౪. చ ॥ నఱికినసోలియయ్యెడవినట్టుజగామొనగాండ్ర
మిన్నయు। క్కుఱికియొకింతసేపునకుఁ గ్రమ్మఱదెప్పిఱియప్పిసాళిపై। ను

ఱికిచలంబుమీఁదలయాడఁగ మొత్తెను వానిఁ ద్రియ్యే| వెఱఁగుఁదలిర్పఁబు
చ్చుకొని వేల్పులునింగి చెలంగియార్వఁగ॥౧౧౫. ఆ,వె॥ అటులుజంబు
మాలిదిటమంతయునుదూలి|సరగఁబోరఁగూలిజముని ప్రోలి| కేగినట్టిజోలి
యెఱిఁగి మేపరులోలిఁ| దెలుపనవుడు గఱచిదీవితేఁడు॥౧౧౬. తే,గీ॥ అక్షుఁ
డనుపేరుగలదనయునుఁగుఁగొడుగుఁ| బిలిచి యాకోఁతితలకోసి బీర మొద
వఁ|దోరనపుఁగంబమునఁగట్టి పేరువాడి|మరలి రమ్మని సెలవిడ్డఁగరముచెలఁ
గి॥౧౧౭. క॥ వాఁడొక తేరెక్కి కదుర | వాఁడిమెయింజని మెఱుంగు వా
ల్నారసముల్| పోఁడిమిని గోఁతిపయి | న్వాఁడుపము ల్వేకఱు సముగనో నే
యుటయుఱ॥౧౧౮. సీ॥ మబ్బుత్రోఁ బరికూనగొబ్బునవానిసింగాణిముత్తుని
యలుగానడంప| వేలొండువిల్గొనితూఁటి ప్రా జేజేలతేనిప్రేముడిపట్టి
తేనిబలఱ|ఢంకనచ్చెట్టుబిడారుబొబ్బ మెకంబుపైనగ్గలంబుగఁబోఱవాఁ
డి| యమ్ములునినుపనయ్యసుమఁడుతోఁక చేనవిమొల్ల నుగ్గాడియార్చియె
కఱ-- తే,గీ॥ తాడిమ్రానుకుఱమీఱంగనూడఁబెఱికి| యకుఱ వాళంపురకఱ
సుఁడెకుఱకొన్న|యరదమ్రవఱలొనరింపనలిగివాఁడు| వానిసెన్నొసలు
ఱకనెవ్వంగనేసె॥౧౧౯. తే,గీ॥ పయుటయుబిట్టుసోలియయ్యవమునూ
డు|కొలపురారికఱదొరబంటుగొంతవడికిఁ| దెలిసిబిగిరొప్పఁగప్పెలదిండి
మిన్న|తొమ్ముపిడికిటఁబొడిచినసొమ్మసిల్లె॥౧౨౦. క॥ సొమ్మసిలిసరగఁదె
ప్పిఱి|యమ్మేటిమగండుగుదియనయ్యనుమనిపైఁ|ఱొమ్ముపగిలింపనాతఁ
డు|గ్రమ్మఱనగ్గదియనతనిఁగడువడి మోఁదె॥౧౨౧. తే,గీ॥ మోఁదుట
యువాఁడువాల్గొని మొనసికోఁతి|తొడలునెవ్వఁగనడిచినఁదోనయొగసి|ప
ట్టుకొని నేలపైఁబడఁగొట్టి గాలి|పట్టియారకఱసునిజముపట్టుఁజేర్చె॥౧౨౨.
తే,గీ॥ అంతమడియక మిగిలియున్నట్టిసోఁకు| బంట్లుపదికొత్తుకలతేనిపాలి
కేగి| మిక్కుటంబుగఁబాముల మేఁతబుడుత|మగతనంబెల్లఁబలుమఱుఁబొగ
డియగిరి॥౧౨౩. సీ॥ శార్దూలముఖుఁడీల్గె స్తనితహస్తుఁడు సెల్లెదీర్ఘజిహ్వుఁ
డుగడతేఱిపోయె | శూలదంష్ట్రుఁడుమ్రగ్గఁగూలెఁ బింగళనేత్రుఁడశ్శ్మవ

ఘోఁష దెగటార్చె రక్త। రాముఁడు మెయివీడె రుధిరాశుఁడును వ్యాఘ్రకబ
భుండునతుండుఁ గంతుఁగొనిరి । జంబుమాలియడఁగె శతజిహ్వుఁడును వ
క్త్రవాసుండును సురులఁజాసిచనిరి- తే,గీ॥ మఱియు నెనిమిది వేలు గ్రద్ధజీవ
జీర్ణులు వడిరిపూఁదోఁట కావలివానసీంద్రు। సాలఁజచ్చిరి నేఁడునీ మ్రోలనే
మి। దెలుపుదము సామి యాక్రోఁతి తెలుఁగు మేము॥ ౧౨౪. చ॥ అనవిని సోఁకు
రాయఁ డెదనల్కయు నుమ్మలికంబు నబ్బురం। బునుగదురంగ నతుఁడలపోసి
కడుం బలవించి యద్దిరా । మును పెపుడున్ వినంగనని ముచ్చట వుట్టెను గాక
కోఁతులెం। దును బాలదిండి పోటరుల దుమ్మట గంటి మెతప్పిజాతియు॥ ౧౨౫.
ఆ,వె॥ తలఁపఁదఱియు నిపుడు దాలు మా అయ్యోఁగాఁ। బోలు నేమి సేయఁబో
లు దీని। కనుచు నుత్తలంబు పెనఁగొనదురటిల్లు। నెడల నింద్రజితుఁడు నేగు దెం
చి॥ ౧౨౬. క॥ అప్పా జగములు మూఁడును। విప్పారెదు కడిమి గెలిచి వెలసిన
నీపీ। చొప్పన నొక కోఁతికినై। తప్పక పలుమఱుఁగల్గఁగదగ వే చెపుమా. ౧౨౭
క॥ ఉమ్మలికయుడిగి తద్దయు। నెమ్మది తోనుండు మిపుడు నీచెంతకు బీర। మ్మొ
దవఁగనగ్గట్టుం। ద్రిమ్మరి మొనగానిఁ బట్టి తెచ్చెద నెలమిన్॥ ౧౨౮. క॥ అని
యరద మెక్కి యుక్కునఁ। జని తెమ్మెర కూనఁ నంపజడి వానలమాం। చిననవి
యూతఁ డున్మోఁకం । దునిమిమలలు చెట్టులే సెఁదొడరియతని పై॥ ౧౨౯.
తే,గీ॥ దానికలిగి నల్లద్రావుడు మేల్బంతి । తోనమరలి వాలుఁదూపులేసె।
నవియుఁదునిమి వాని యరదంబు మావుల । గాలిబుడుతనుగ్గుగా నొన
ర్చె॥ ౧౩౦. తే,గీ॥ అట్లొనర్చిన రక్కసుండతని కడిమి। కబ్రపడి కొన్ని నెఱ
తూపులడరియేయ । నవియొకింతయుఁ గాఁడక యవలఁ జనియె। నప్పుడమ్మ
బ్బురొందసోఁకుఁడలుకనిగుడ॥ ౧౩౧. తే,గీ ॥ బమ్మయమ్మోఘ మజ్జగబంటు
మీఁద। వైవనదిసంపఁజాలక వానిఁగుదియఁ । గట్టివై చిన మెల్లనఁ బట్టి వైచి।
తండ్రికడనిల్పెనగ్గట్టుదాయసూడు ॥ ౧౩౨. క ॥ నిలిపిన నమ్మలద్రిమ్మరి
తలకట్టుం జూచి నల్లద్రావుడు కన్నా। కలుకయును లుకును మదిలో। నెలయఁ
గగన్బొమలుముడిచియిట్లని పలికెన్॥ ౧౩౩. ఆ.వె॥ ఓరికోఁతిమూలవొ

క్రొంతయును మదిఁ। గొంకు లేక నీరుకుప్పదాఁటి । గడుసుపొలసుదిండిగము
లుండు నిద్దీవి కెల్లఁ జేరినాఁడ వెటుకమాలి॥౧౩౪. తే,గీ॥ అరయ జగముల
రావణుఁడనెడు పేరు। విన్న గుండియలవియఁబో వేలుపులకు। నహహా నీ డెం
దమున నించుకైన జంకు। దవులకున్నదిదేమి చందంబొ కాని॥౧౩౫. క॥ ఎవ్వ
ని పంపున వచ్చితి। వెవ్వఁడవు నీ పేరు కర్జమెయ్యది నీకి। ట్లివ్వీడు సొరఁగ నిమ్మె
యిఁ। గ్రొవ్వెల్ల నడంతు నింక గొబ్బునఁ జెపుమా॥౧౩౬. తే,గీ॥ అనిన విని గా
లియచ్చెనఁటి సోఁకు। కొలముదేవరఁ గసుఁగొని పలికె మరల। నోరి టక్కరి కా
నయి యొ్యోజలేని। కటువలేటికి వినురనిక్కముగ నిపుడు॥౧౩౭. క॥ మూను గ
జగములయాావడి। మానుపఁగాఁగోరి పుడమి మడఁతుకకై వి। న్నాణికపువంగ
డంబున। రానెలవై పొడమినట్టి రాముని బంటన్॥౧౩౮. క॥ వినుసుగ్రీవుఁడనం
బరఁగినకోఁతులమన్నె గానికి నెయ్యుఁడగా। దున్నకుంగాదిలికొమరుఁ
డ। హనుమంతుఁడనంగఁ జేర్మి నలరిన వాఁడన్॥౧౩౯. క॥ కావరమున నారా
యని। దేవేరి నిన్ను పట్టి తెచ్చిన వెదుకం। గావలసి కడలి దాఁటి। ద్దీవికిగం డెసఁ
గనరుగు దెంచినవాఁడన్॥౧౪౦. క॥ ఇమ్ముగ నీ ప్రోలంతయుఁ। ద్రిమ్మరి పూఁ
దోఁటలోనఁ దెల్లంబుగ రా। కొమ్మఁగని మాటలాడిక। రమ్మెలమి న్నీ యేనిక డ
కుఁ గ్రమ్మఱిచనుచున్॥౧౪౧. తే,గీ॥ కెరలి వారాక నీ కెటిఁగొంపఁ గోరి। మేలి
పూఁదోఁటయెల్లను గూలఁద్రోచి । మొనసి యని లోన నతుండు మొదలుగ
లుగు। రక్కసుల నెల్ల పెక్కండ్ర నుక్కడించి॥౧౪౨. ఆ,వె॥ నిన్నుఁ జూచి కూ
ర్మి నివ్వటిల్లఁగఁగొన్ని। బుద్ధులెటుఁగఁ జెప్పి బుజ్జగింపఁ। దలఁచి పట్టువడితిఁ
దప్పక నామాట। దిటము చేసి బ్రతుకు తెరవుగనుము॥౧౪౩. చ॥ జగములతల్లి
యైపుడమిజవ్వనిగాదిలి పట్టియైనయి। మ్ముగుదల మిన్నఁ దెచ్చితివి మోసమె
ఱుంగక నీకు నెవ్వరుం। దగదిది యంచుఁ దెల్పఁగల దంటలు గల్గమిఁ జేసియిట్టి
కీడగపడెనింకనైన విడనాడక రాముని ప్రాపుఁ జేరుమీ॥౧౪౪. క॥ చెన్నగు
రతనపు దొడవులు। ఘనున్నగమన్నుం బడంతి ముడ్డలపట్టిన్। మిన్నక యుడుగ
రయి సుమీ। చెన్నఁటి తనము డిగి తాచసింగంబునకున్॥౧౪౫. క॥ అక్కటిక

పుగనియుగుస। యొక్కటి రాచందమామ నెలమిఁ గొలిచియా। రక్కసి వంగ
డమంతయుఁ। డక్కంచుకొనంగఁ జూడుటకు డిగియెఁ గదా ॥ ౧౪౬. తే,గీ॥ చు
ట్టలనుఁగులు బంట్లుతోఁ బుట్టువులును । గొడుకు లేనుఁగులరదములుట్టములు
ను। నలరు నా తేని తూపు టింగలమునందు । బ్రుగ్గిపోవక మున్నె వేమలఁపు
కొనుము ॥ ౧౪౭. క॥ ఇప్పని సేయక మసలినఁ। గప్పమెడవలంతి వచ్చి, కాదనని
న్నుఁ। ఉప్పునఁ బొరిగొను రాముఁడు। దప్పదు నా మాటవినుము తలుచులిఁ కే
లా ॥ ౧౪౮. క॥ నలువకొలంబునఁ బుట్టిన। బలియుండవు తొలిపలుకులు బరికిం
చిన మేల్। ల్వాలఁతి విసీకిటు పెఱచెలిఁ । దెలివి యొకింతయును లేక తేఁదగవగు
నే ॥ ౧౪౯. ఆ,వె॥ అనినఁ గినిసి వాఁడు హనుమను తుతోడని । ట్లని యెనోరి వె
డఁగ వినుర యిట్లు। వెఱపు మాలి యొక్క చిఱుత మానిసి నినా। యెదుటఁ గొం
డఁ జేసి యెన్నెదిపుడు ॥ ౧౫౦. మ॥ జముఁడో వేల్పుల ఱేఁడో నీళ్లదొరయో చా
గంపు రాయండొ వి । న్నెఱ మరుఁడో పసదారి తాల్పరియొ సోకుం బెద్దయో
గాడ్పుచు। ట్టమొ మున్నీటియనుం గుపట్టి మగఁడో డంబారనాతోడనా । ల
ముగా వింపఁ దోడంగి యుక్క ఱకనిల్వ స్థల్వ మాద్రి త్రిమ్మరీ ॥ ౧౫౧. తే,గీ॥ తొ
డరి యెడలేని మూఁకలతోడఁ గూడఁ । గట్టువిలుకాఁడు గొలువున్న మెట్టునె
త్తి। నట్టి హాతేడఁ బోరాడు టెట్టు వాసఁగుఁ। బేదమానుసులకుఁ గోఁతపిండు
లకును ॥ ౧౫౨. క॥ కొండలయందుం జేరుక। పండులు గాయలును నమలి బ్రతి
కెడు మీకుఱ। దండులు గూడుక మానిసి। పిండుల పైనడువ నెట్టి తెంపాదవెనా
కో ॥ ౧౫౩. తే,గీ॥ అడవి దుంపలె కాని సంబడములొసఁగఁ। గానువీసంబు చే
త నెక్కడను లేక। మగువ గోల్పోయి కడు నిడుములఁ గలంగు। నలఁతి వారిఁ గొ
ల్వఁ గడఁగు వెంగలులు గలరె ॥ ౧౫౪. క॥ కడయొడఁ గలఁదఱ మెడాసం। జు
డు దిండులు నిమ్ము మనుపఁ జూతు రెపోరం। గుడిత్రిం గెడు వానికిలో। నడరె
డు వేల్పు ట్రవడియ మగుఁగద తలఁపఁగ ॥ ౧౫౫. తే,గీ॥ అనిన విని తొలి వేల్పు
రాయనికిఁ జెట్టు। నట్టు మొనగాఁడు వెండియు నిట్టులనియె। నహహ పెనుగో
రుకొను వానికరయ నోరుల। పలుకు సెవులకుఁ గొఱవిరై యెవఁగకున్నె ॥ ౧౫౬

సీ॥ నినుఁదోఁకఁజుట్టి తున్నీటఁబల్మఱు ముంచి పిడిచిన వాలినుక్కడఁగఁజే
సె। నీవొకింతయుఁగేల నెగయనెత్తఁగలేని వినుసిక యొకమీని విల్లు మనిమె।ని
ను గెల్చుకొని హాఁడినొనరెకు వేయి చేతుల తేఁగెడపిన బలియు గెలిచె।నీచు
ట్టలగు ఖరుని కాదూషణుని త్రిశిరసు లలరాకాసి నిబిలు కుమార్చె- తే,గీ॥ నీ మపం
పున నిల్లాదైన నెఱి నిజసన్న।మూళతొలి వేల్పు నొక కోలఁగూలనేసె। నట్టిరాము
నియందు నీయంతఁగలుగు।దొడ్డుకొంచెంబు లెంచు మాత్రుల్లసడలి॥౧౫౭
తే,గీ॥మిత్త్రితలదన్ని సుదె తాల్చు మీసలూడఁ। బెఱికి విసదారి రాయని బెదరఁ
దోలి।గట్లు వెకలించి సంద్రము ల్గలఁపఁజాలు।కోఁతిబిందములా రాముఁగొలు
చుఁజుమ్మి॥౧౫౮.క॥నీ పేరు సెప్పినప్పుడె।యాపోటరులెల్ల నలుకలతిముతిఁ
బెరయం। జాపోపక బల్లిద్దలు। లైపలికెడు తెటఁగుఁజెప్పనచ్చెరువుగ
దా॥౧౫౯. తే,గీ॥ ... రాకాసి నొరబొమలదరఁబండ్లు। గొఱుకుకొంచును
గన్నులనెఱుపుమీఱ।వీని నిటుడాయఁబిల్చినఁబూని వేయి। చందములఁద్రే
లుచున్నాఁడుజంకుమాలి॥౧౬౦. క॥కావున నింకం గొంకక। నీ వెడఁగుంగొ
మ్మమొకమునిపుడడలాదవం।దావిమలచక్ర రాయని। తావునకనుపుఁడని
బంట్లఁదగఁబనికొలిపె॥౧౬౧. తే,గీ॥ అత్తఱి విభీషణుఁడుడాసియన్న
యిట్లు।తెగువతోఁ ... చపనులూని తిరుగుబంటు।లేమియాడినవాఁడు దురింతె
కాని।తప్పగాఁగొని చంపింపఁదగదుసుమ్మి॥౧౬౨. తే,గీ॥కాకయుంచుకకిను
కలోఁగలిగె నేని।కొంత వెత వెట్టి విడుచుటగూడునని న। నట్ల కాకని యొప్పన
గ్గట్ల సూడు।పగతుఁడబ్బంట్లఁగనుఁగొని నగుచుఁబలికె॥౧౬౩. క॥ ఈ మడు
తుకోఁతిఁగొని చని।మీదిట్టతనంబు లెల్ల మెఱయఁగనిపుడొఁ। గాదనక తోఁకఁ
గాలిచి।వీధీవీధులను ద్రిప్పి విడువుడుకడఁకన్॥౧౬౪. తే,గీ॥ అనుడు రక్క
సులతనిఁదోడ్తో నితోలంగ।నేగి మ్రోఁకులుపగ్గము లెన్నియేని।గూర్చి బిగఁ
గట్టిశర్దయు వార్చుకొనుచుఁ। దప్పెటలు మ్రోయఁబ్రోలెల్లఁద్రిప్పు చుతి
యు॥౧౬౫. తే,గీ॥పుట్టములు దిట్టులుగఁగూడఁబెట్టి నేయి।నూనియులముంచి
యపితోఁకపైనిజుట్టి।నిప్పుకలు వెట్టిరవులింపఁగొప్ప తెరవు। జాణమంటలు వె

దచల్లఁ జూ గెమిగుల॥ ౧౬౬. తే,గీ॥ అపుడు గొండలు సోఁకుఁ దొయ్యలులువ
కఱ । చాలు పేరింటి రాచ ప్రోయాలికడకు। నేగి యత్తెఱఁగంతయు నెఱుఁగఁ
జెప్ప। నమ్మెలంతుక తద్దయు నుమ్మలించి ॥ ౧౬౭. క ॥ ఆకఱటయు సురుల
విందగు । నికోఱఁతులమిన్న కిప్పు డిట్టి దొసంగుల్ । డెకఱలిదయ్యం
బింతయున । కఱటికము లేక యిట్లుహత్తించెనొకో ॥ ౧౬౮. తే,గీ ॥ అ
నుచుఁ జేదోయి మోడ్పి రెమో యంటరాని । వేల్పనీసంగడీఁడగు విన్న
చూలి । కనుఁగుఁగొడుకగుకోఁతికన్నాకునంటు । నుడుకుచూపకచల్లనై
యుండుమయ్య॥ ౧౬౯. ఆ,వె॥ అనుచు వేడుకొనిన హనుమంతునకుఁ గడు।
నగ్గి చల్లనయ్యె నాతఁడంతఁ। గడఁకఁ బ్రాఁతమినుకునుడువులు గొడగినఁ। గ
డిఁదిమీఁఱబమ్మకట్లు వీడె॥ ౧౭౦. క॥ వీడినఁ దద్దయు నేడ్తెఱ । తోడన్నెయి
వెంధిటులు వతొలి వేలుపులం। గాడుపడఁదఱిమియార్చుచు । గాడుపుచూ
లీ వ్వడు సొచ్చె గాటపుకినుకన్॥ ౧౭౧. సీ॥ మేడలురవులించి మాడువుల్గా
ల్చి పెఱరచ్చకొట్టంబులంజిచ్చునించి । చప్పరంబులుసూఁడి చవికలుమసి
చేసి తత్తడి నెలవులుదగులవైచి। విడిముడిపట్టులు వ్రేలిమిగావించి మల్లెసా
లలుబిట్టు మండఁజేసి । లోనగళ్లెల్లఁ బెల్లుగ నగ్గికెరచేసి నెఱిమించు సరకుల
న్నియును మాడ్చి- తే,గీ॥ గట్టువిలుకాఁడుదిగ ప్రోళ్లు గాల్చు తెఱఁగు । దోఁప
రాకాసివీడెల్ల దుమ్ముచేసి। కడలిఁజిచ్చార్చుకొని నేలకాన్పు కడకు। మరలితన
చందమంతయు నరయఁజెప్పి॥ ౧౭౨. క॥ ఇది దెసిరాయనిఁ దెచ్చెద। నెవను
మ్మలికంబు మానియొలనాగరొనె। మ్మదినుండుమింక ననిచే। యిదోయి మొగి
డించి జొహారులిడిచను నెడలన్ ॥ ౧౭౩. తే,గీ ॥ వేగలంకిణియ సెడుత్రొ
త్వేల్పుపడఁతి। త్రో వకడ్డంబుగా వచ్చి తొడరదాని। నొకఱ గ్రుద్దునఁ గెడపి
లావొప్పఁగడలి। మగుడఁజంగున దాఁటి యజ్జగము గండు॥ ౧౭౪. తే,గీ॥ అచ
ట నెలుఁగుల ఱెకిమీఁదునంగదుండు । మొదలుగలిగిన తమ వార లెదురువ
చ్చి। కాఁగిలులఁ గూర్పఁ దాఁ జన్న కర్జమెల్లఁ । దెల్లముగ వారికెలమితోఁ దెలి
యఁజెప్పి॥ ౧౭౫. తే,గీ॥ గారు దానును సతవారు వములజోము। కొడుకు వ

ల్పినపెనుదేనెకోనకరిగి। పండ్లుగాయలిగుళ్లమంపలునుదేని। యలుఁగనివిడి యఁజూఁగానారగించి॥౧౭౬. క॥ అచ్చోటఁదరలియందఱు।విచ్చలవిడిన రిగిరాచవెన్నెలతోన్ని।మచ్చికఁబొడగనియడుగుల।కొచ్చెముగనరానిబ త్తినొరఁగినపిదపన్॥ ౧౭౭. ఆ,వె॥ మొగిలువిప్పసురటిముద్దులపట్టిదా। నరిగినేలకాన్పునరసివచ్చ। టెలమిఁదెలిపినాపె తలమానికమురాగ। వునకొనంగుటయు మివులఁజెలంగి॥౧౭౮. తే,గీ॥ అతనిగౌఁగిటఁగదియిం చివెతలుడించి।పుడమితోఁడుల్లమునఁదర్దపొంగుచుండె । ననుచునారదుఁ డెటెఁగింపనవలికతయుఁ।దెలుపుమనిపుట్టఁబుట్టువుపలుకుటయును॥౧౭౯. క॥ నలువయువెన్నుఁడగ్గిచలినట్టునుగట్టులసూడుఁబ్రొద్దురే। వెలుఁగు నుకీళ్లదేవరయు విన్నును నేలయుఁ బైఁడిరాయఁడు । న్మలలునుసంద్ర ముల్మొదలనందగునిజ్జగమెల్లనీవయై । వెలుఁగుచునుండు వేలుపుల వేలుప ముమ్మొనవాలుదాలుపా ॥ ౧౮౦. క ॥ ఎనలేనిగొనబుకాఁడా। పెను మినుకుందెగలువొగడుపేరిమివాఁడా। చెనఁటిపొలదిండ్లసూడా। కను వినుకులరాచసూడిగంబులతోఁడా॥ ౧౮౧. తోటకమువృత్తము ॥ పెను బాములపున్కలపేరులతో। మ్మునవ్రేలఁగఁగేలనుముమ్మొనవాల్।గొన బాగఁగనొదలఁగ్రొన్నెలయున్।మినువాఁకలుఁగల్గినమేచ్చిరుదా॥౧౮౨

గద్యము.

ఇదిశ్రీమదుమారమణకరుణాకటాక్షనిరీక్షణసంలబ్ధసరసకవి తాసామ్రాజ్యధురంధరఘనయశోబంధుర కౌండిన్యసగోత్రపవి త్రకూచిమంచిగంగనామాత్యపుత్ర బుధజనవిధేయతిమ్మయనా మధేయప్రణీతంబైనయచ్చతెలుఁగురామాయణ మహాకావ్యం బునందుసుందరకాండంబుసర్వమేకాశ్వాసము॥

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

అచ్చతెలుఁగు రామాయణము.

యుద్ధకాండము.

క॥ సిరిగొఱలువరుస తేరుల।దొరబిడ్డని పొలఁగలిగి మురమున గెలుపుల్।
బెరయించియతని చేవా। విరిబూజలు గొన్న మేటి వేల్పులమి నా॥౧. సీ॥ వి
నుము బొబ్బిలియ కొనుపునకుఁ గయ్యపుదిండి జడదారియిట్లనినుడి.వెనట్లు।గా
డుపు చూలిలంకను నేగి క్రమ్మఱఁబఱతెంచి తాఁబంటపడఁతినినుఫు।జూచుట
యునురక్కసుల రాయఁడున్న చందంబును మఱి వానితమ్ము గోయి। తెఱఁ
గును బంట్లయేడ్తెఱయును మూఁకల పెల్లును బ్రెగ్గడపిండు పెంపు-తే,గీ॥ ప్రో
లికోవియు నారాచబొబ్బ మొకము। తోడ నెఱిఁగింపఁగడఁక నా ప్రోడ తేఁడు।
కొలఁదిమీఱినజోటరికొమ్మ కపు । వెల్లువలు గూడియప్పుడె వేగఁదరలి॥౨.
తే,గీ॥ మీలుగప్పలు దాఁబేళ్లు గాలిదిండ్లు। మొసలులెండ్రులు నెగడులు మొ
దలుగలుగు।నీరుదిమ్మరిపదువులు నెఱయఁబెరయఁ।బొనరు మున్నీరు సేరియ
బ్బరము మీఱ॥౩. తే,గీ॥ అద్దఱిని దండు విడియించి తద్దఁ జెలఁగు । చున్న
చోనంతలంక లో నెన్న రాని।రీవిఁ బేరోలగంబుండి రావణుండు। గడఁకదై
వారననుఁగుఁ బ్రెగ్గడలఁ బలికె॥ ౪. ఉ॥ ప్రెగ్గడలార నా పలుకు ప్రేముడి
తోడవినుండు వేల్పులఁ । బెగ్గిలదోలి యక్కజపు పేర్మి కలిర్పుఁగ ముజ్జగం
బులఁ।ప్రగ్గగతీవి నేలుచుఁగరంబు జెలంగుచునుంటిగాని ము। నెగ్గొడవ
ల్దనుం గొననొకించుక చేటొనగూడెనియ్యెడన్॥౫. ఆ,వె॥ ఒక్క కోఁతి సే
దిప్రుక్కఁ గెక్కండ్రు।రక్కసులను బట్టియుక్కడంచి।చనియెనింక నేమియ

నఁబోలుఁదతితాటు। మాటుగాఁదోడంగెమదిఁదలంప॥౬. తే,గీ॥ కదలి
కోఁతులకొకితోఁటకాల్వయయ్యెఁ । బెంపలరులంక యొకపేదకొంపయ
య్యెఁ।బోలసుమేపరులొకచిటుపురువులైరి।యహహదయ్యంబునకనేమి
యనఁగఁబోలు॥౭. తే,గీ॥ అక్కజంబైన తపసునకలరిమున్ను। నలువకోరిక
లొసఁగెడునాఁడుమేయి। తాలుపులనెల్లగెల్వనట్లొసఁగినడిగి।కోఁతులను
మానుసులఁగెల్వఁగోరనైతి॥ ౮. క॥అటులగుటఁజేసియిపుడో।కట్టఁగోఁ
తులుమానుసులునగయ్యమునకునై।కట్టిమగటిమితోవచ్చిరి।కటకట యిఁ
కనెద్దివెరవుక్రన్ననఁజెపుఁడా॥ ౯. మ॥ అనినారక్కసిపెద్దలిట్టులనిరా
హావేల్పురాహూడరయెం।మనుమున్నాడనిబీదపల్కులిపుడెంతో నెవ్వగంబ
ల్కఁగాఁ జను నేపూనిజగంబులెల్లనెటిహెచ్చుఁగెల్చిగాటంపుటు।కుక్క
నఁజెన్నారెడునీకుమానుసులెలుంగుల్ గోఁతులుంబెద్దయే॥౧౦. తే,గీ॥ చె
ల్లఁబోతేఁడనీయట్టిబల్లిదునకుఁ।గడిమిదిగఁ్రోఁచితద్దయుఁగన్నవిన్న।వా
రలెల్లనునగఁగనివ్వరుసఁగొఱంత।మాటవాక్రువ్వఁదగునెయుక్కలికపూ
ని॥౧౧. తే,గీ॥జమునికంటెనుజేజేలసామికంటె।జంటమోములవేలుపుకం
టెనీళ్ల।తేనికంటెనులిబ్బులతేనికంటె।మేటియేరాగవుఁడునిన్నుమీఱిపో
ర॥ ౧౨. ఉ॥ అంచహవుమాయిజోదు నలరఁగఁజేసికడిందికోరిక।
ల్గాంచివెడందరక్కసికొలంబునకెల్లనుమేలుబంతియై। మంచపుకోడుతా
లుపరిమన్కిబిడారపుమెట్టునెంతయుం।గొంచకయొత్తినట్టినినుఁగోఁతులు
గీతులుగెల్వఁజాలునే॥ ౧౩ ॥ ఆ,వె॥అదియుఁగాకమన్మనెదిరించిపోరజే।
జేలకైనబలిమిసాలకుండు।మానుసులునుజెట్టువనికివజీరులు।నెంతవారు
కలననెఱిసలుప॥ ౧౪. ఉ॥ కొండలుపిండిసేతుమొమొగుత్తైరువొక్కట
గ్రుంగివైతుమో।గండలరారఁజిల్వగమికానిఁగలంతుమొమొల్ల వేలుపుం।
చిందులఁబట్టికాఱియలఁబెట్టుదుమో వెసమిత్తిగుండియల్ । సెండుదు
మోజగంబులకుఁజేటొదవింతుమొదీవిరాయఁడా॥ ౧౫. క॥ పంతమునఁ
బ్రొమ్మపసయుడి।గింతుమొసతమొసలిపట్ల।గొనుకనిసుదనిం।కింతుమొఋఘను

నినదంతు మొఱఁగొంకయుఁ గాదనక మాకుఁ గొబ్బునఁ జెపుమా॥ ౧౬. క॥ అను
నెడ విభీషణుఁడు మెల్లన యిరుచౌవంచయూదలల రక్కసిరా। యనిఁ జూచి
యిట్టులని యెం।దనపలుకుల వలఁతితనము దనరారంగన్॥ ౧౭. తే,గీ॥ అన్న
యాపోటరులమాటలాలకించి।వీటికెల్ల ను జేటుఁగావింపఁబోకు।రాచ జేజే
లతోఁడగు రాగవునకు । నెలఁత నొప్పించి సిరులెల్ల నిలుపుకొనుము॥ ౧౮.
తే,గీ॥ మొదలి వెన్నుఁడు పంటలముగుదగొడవ । లుడుపుకొఱకిల్ల గొంగవం
గడమునందు।రాముఁడై పుట్టె లిబ్బులచాన సీత।యై పొడమె వేలుపులు గోఁ
రులై రిసుమ్ము॥ ౧౯. క॥ పులసూడగ్గియుజముఁడును । బొలదిండియుఁ ద్రా
డు దాలుపుం గాడ్పును జ।కుఱ్ఱలయొకిమీఁదును లేఁ గ్రొ।న్నెల తాల్పును గారు
పోరనీ వెదిరింపన్॥ ౨౦. క॥ కలికపుమానిసి యనినీ।తలఁపునని పల్ల నేల తా
లుపు మిన్నం।జులుకఁగఁ జూచెద వతనిన్ । గెలువఁగ నీవంటి వారికిం దరము గు
నే॥ ౨౧. సీ॥ జడదారి వెను వెంటఁ జనుచుఁ డక్కరిసోఁకు తెలవాగ నొక కోల
బిలుకుమార్చె । నేబల్లి ముల్రేవేఁడె త్తనోపని గట్టువిలు కానిసింగాణివి
తిచివైచె।బలు రాచమిన్న పౌఁజులబిట్టు సెలవిన గండ్రగొడ్డలి తాల్పు గండ
డంచెఁ। బెనుగానలో నేలబిత్తరి కానుపుఁగొని యేగు చెడువేల్పు గొంగఁ జిది
మె- తే,గీ॥ పూని చౌవంచ ఱ్ఱులకోనలోన। ఖరుఁడు మొదలగు మేటి రక్క
సులఁ గెడపె। నెడలి చూపుల తొడయని కొడుకుఁ గూల్చె । నహహ రాముని
మగతనంబరుదు గాదె॥ ౨౨. తే,గీ॥ తగరు బలితపుకొండతోఁ దాఁకునట్లు।దో
మ బలు హజ్జ మెకముతోఁ దొడరునట్లు।నీవు రారిక్కఱేనిపైఁ బోవు టెల్ల।వల
దు జత గాని సూడు నా పలుకు వినుము॥ ౨౩. ఆ,వె॥ ఒక్కఱ్కోఁతి సేరి యుక్కు
నసీదు ప్రో। లెల్లఁ గాల్చి మేటి మొఱ్బిదిండి।బంట్లదునిమి వైచు పెట్ట్ల నీటాటో
టు।తనపు పెద్దలెందుఁ జనిరి చెపుము॥ ౨౪. క॥ అని నవినియతని నేమియు।నన
నొల్లక సోఁకుటొడయఁడలుక మొయింగు।ప్పున లేచి కొలువు వీడ్కొని।తనలో
నగరునకుఁ జనియెఁ దత్తరమెసఁగన్॥ ౨౫. తే,గీ॥ అంత నమ్మలు నాఁడేదనం
తసంబు।గదురనన్న కడకుఁ గుంభకర్ణుఁ డెమ్మెఁ। జనిన తోడన చని విభీషణుఁ

డుబత్తి।నన్నలకునిర్వ్వరకు మ్రొక్కి యున్నయెడల॥౨౬. తే,గీ॥ వారిఁదడ్డ
యునర్మిలి గారవించి।బంతిమోములదొరతనబంతిఁగుడువఁ। జెట్టివీడెంబు
లిడి యొకనట్టునందు। నెమ్మిఁగూర్చున్నచోఁబినతమ్ముఁడనియె॥౨౭. క॥ పె
ద్దవునీవెఱుఁగనివని। యెద్దియులేదైన నొక్కఁడేఁదెల్పెదనీ। విద్దెసఁగినేక
యోనర్పక। గ్రద్దనరా వేల్పుతేనికలికిన్విడుమా॥౨౮. క॥పంతము మెఱయఁ
గరాచప।సంతిన్విడలేక యక్కటా యొకటఁగొలం। బంతయుఁజెఱుపఁగఁ
జూచెద।వెంతయు మేల్గొనముప్రాన కేమియనఁజనుఁ॥ ౨౯. ఆ,వె॥తూఁ
డుదిండిమాఁవుదొరవంగడంబునఁ।బుట్టి ప్రాఁతమినుకు తిట్లలరసి। పొలసు
దిండికొలపుతలకట్టవై పెఱ। తెఱవఁగొనుటనీకు నెఱతనంబె॥౩౦. క ॥ ఈ
డొదవనికార్యమిటు।ల్లాడదు నా విన్నపంబు గుఱుతుగ వినుమా। కీడు తెఱం
గులుమిగులం।జూడంబడుచున్నవిపుడు సోఁకుడురాయా॥౩౧. తే,గీ॥ కడల
యేకిమీంద్ర గెలి యినగరువమూని। యిపుడు జన్నంపుఁగాపరి నెదుర్కఁదివిరె।
తవాహూయాంతనిలావుగోరంతయైనఁ। దెలియరాదుగదానీకుఁదలఁపునం
దు॥౩౨. ఆ,వె॥పుడమి తేనితోడఁదొడరనీలావేమి। ఖరునికంటె నల్లగట్ల
సూడు।కొడుకుకంటెగండ్రగొడ్డలితాలుపు। నేలవేల్పుకంటె నెఱయెచెపు
మ॥౩౩. ఆ,వె॥ వేయు నేలవినుము వేగ నేలపాలంతి। పట్టిఁగొనక ఁబెట్టిబత్తి
మీఱ।మ్రొక్కు లొసఁగిరాచరిక్కలయెకిమీని। మఱుఁగుచేరి చెడకమనుట
మేలు॥౩౪. తే,గీ॥అనినఁదద్దయుఁగిన్కతో నవుడుగఱది। యెఱచిమేపరి దొ
రకన్నులెఱ్ఱఁజేసి।కొలువులోపలివారెల్లనలుకుపూని। జలదరింపంగనవ్వి
భీషణున్జూచి॥౩౫. సీ॥ ఓరి తమ్ముఁడవయ్యునోడక దొంగచేతికిఁద్రాళ్లో
సంగి నెట్టారి నియింటి। వారల మేల్కొల్పవడువునఁబగవారిఁగూడుక నా
ప్రాలఁగొంకు లేక। మాటికి నొక పేదమానిసి నెన్నుచుఁజీకున కెంతయుఁ
జేవయుడుచు। గాని యోజలుఁదెల్పఁగడఁగితివిపుడు నీయెదలోనిట క్కెల్ల
నెఱిఁగఁబడియె- తే,గీ॥నహహ నీవంటి కూళ నుక్కడఁచియింక।వంగడంబె
ల్లఁబాగొనర్పంగజనునన్।టంచు నడిదంబు వెఱికి ప్రేయంగఁజనిన। నడ్డుకొని

సోఁకువోరకు ప్రహస్తుఁడనిరి॥౩౬. క॥ ఒండయుఁడతోఁ బుట్టువునిటు। లడిద
ముఁగొని వ్రేయఁబోయెద కటా మదిరొ। కుక్కడుకినుకఁ బూనుకొనియా। అ
డిఁజెంచుటనీకు మేలైఅంగెతలంపఁగ॥౩౭. తే,గీ॥ ఇతనిపలుకులునీ చెవికింపు
గాక। యుండుఁగాకేమి విననియట్లుండుటొప్పుఁ। గాక తెగఁజూడఁదగునె
యిక్కడిఁదిమగఁడు। లేనిసిరు లేలమురు వేలలిబ్బ లేల॥౩౮. క॥ అని మరలిం
చినరక్కసి। మొనగాఁడొకయింత డెందమునఁ దాలిమిఁగై। కొనియుండెఁ
గుంభకర్ణుఁడు। దనమనికికిఁ జనియె నిదురతమి మీఱంగ॥౩౯. తే,గీ॥ అప్పుడప్పు
సరమమగండెవనలుకనిగుడ। గట్ల మారుతుపగతునిఁ గాంచిపలికె। నహహ
యిపుడన్న మదిలోననడలుపూని। నీకు మేల్బుద్ధి గఱపుట నేరమొదవె॥౪౦.
తే,గీ॥ కనికరంబున నీచేటు గాంచనోడి। తోడరి మేల్బుద్ధిఁ జెప్పిన క్రుంపఁ
జూచె। దగ్గిఁబడఁబోవు పొట్టియనమరఁ బట్టి। మనుపఁబూన్నా వనిఁ గుట్టక మానఁ
గలదె॥౪౧. క॥ మలద్రిమ్మరిగమి తోరా। నెలసంద్రము దాఁటివచ్చి నీవు
త్తుకచా। ల్నెలవ్రునపుడైన నెదలోఁ। దలఁపుము నామాటనల్ల ద్రావుడు తేఁ
డా॥౪౨. క॥ గట్టులవలెనీకొడుకులుఁ। జుట్టలు మొనగాండ్రు రాచచుక్కల
దొరపై। న్దట్టపుటలుగులఁ బెనఁకువ। పట్టునఁ బడునప్పుడైనఁ బరికింపుమె
దఁగ॥౪౩. తే,గీ॥ మేరమీఱినబలొక్కవైష్మ మెకపుబంట్లు। మూఁగి నీపూవుబోం
ట్లక్రొమ్ముడులువట్టి। యక్కజంబుగ నీడ్చుచున్నప్పుడైన। నీవు నాబుద్ధి తలఁ
పున నిలుపుకొనుము॥౪౪. తే,గీ॥ పుడమిపుట్టువుఁ గ్రమ్మఅవిడువలేక। మస
లెదవు గాని యాపెరక్కసి కొలంబు। మ్రింగవచ్చిన మాఱటమిత్తియనుచు।
నరయనేరవు నిన్నేమియందు నింక॥౪౫. సీ॥ అనుటయు నేయిసోఁకిన గొడ్డు
చెలికాని మాడిక్కనెంతేనియు మండిపడుచు। లేచి జేజేలసూడ చనక్రొవ్వు
నఁ గెరలుచునతనినుంకించి తాఁచు। టయుసొమ్మసిలియబ్బలియుఁడు వేతెప్పి
లివిన రానినుడువులు వేనవేలు। గొదుగక యాడినఁ గొఱకొఱతోఁ గుండవీ
నులబల్తొలి వేల్పుమిన్న - తే,గీ॥ యన్నదనమనిక్క పట్టునకరిగెనవ్వి। భీషణుఁ
డుతల్లి కడకేగిబిట్టువగచి। యన్నచేసినపని యెల్ల విన్నవించి। యాపెయూన

తిఁగ్రైకొనియపుడె కదలి॥౪౬. క॥ నలువురుబలెట్లుం దానును । వలనుగఁజని
శేఁడి వెలుఁగుపంగడపుంజా।బిలిఁగాంచిదవ్వులనెసా । గిలఁబడియిట్లనిమొ
హోమ్ప గేల్గవతోడఁ॥౪౭. సీ॥ జగములమొకిమీఁడజతలేని మొనగాఁడక
ఱుకుసోఁకుడుసూడ కావు కావు। జోగులవెలియావసోయగంబుల ప్రోవకని
కరంబులతావ కావు కావు। మేటివేల్పులవేల్ప మేల్గానంబులచాల్పకడిఁదిసిం
గిణితాల్ప కావు కావు । ప్రోడలతలకట్టపున్నియంబులకొట్టకయ్యంపుపెను
దిట్ట కావు కావు . తే,గీ॥ వరుసతేరులమన్నినివంగడంబు । కరము వెల
యింపఁదగునయ్య కావు కావు । గట్టుద్రిమ్మరిఱేనిఁజే పట్టిగొడవ । గము
లు వాపినబలియుఁడ కావు కావు ॥ ౪౮. క ॥ కావరపురక్కసుఁడుచెడు ।
ద్రోవంబడఁదన్నివెడలఁ ద్రోయించుటచే । నీవేదరియనివచ్చితిఁ । గా
వుమునన్నిపుడు రాచకలువల ఱేఁడా ॥ ౪౯. ఆ,వె ॥ అనుచు వేఁడుకొ
నినవినిరాగవుఁడు ప్రొద్దు । చూలినెమ్మొగంబు చూచిపలికెఁ । గావుకా
వుమంచు నేవురు రక్కసు । లుఱక చేగవచ్చుచున్నవారు ॥ ౫౦.
ఆ,వె ॥ వారిచందమెల్ల నారసిరాఁదగు । వారిఁబనుపుమిపుడె కోరిమ
ఱవు । సేరుకొనెడువారిఁ జేపట్టఁజనుఁగదా। వెరవెఱుంగు మేటిదొరల
కెల్ల ॥౫౧. క॥ అనవుడుఁగోఁతులదొరచ।య్యనఁగొం[illegible]బంట్లనటులెయ
నిపినవారల్ । చనిరక్కసిరాయనిత। మ్మునిఁబొడగని మాటలాడి మరువుద
లిర్పక ॥ ౫౨. ఉ ॥ క్రమ్మఱవచ్చియత్తెఱఁగుకల్వలదాయయనుంగుఁబ
ట్టితో।నిమ్ముగవిన్నవింపనతఁడేలికముందటనిల్పి కేలుగెం।దమ్ములదోయిలిం
చుకొనితద్దయునేర్పునఁబలెక్కరాచమొ। త్తమ్ములమిన్ననీవిపుడుదప్పకనా
నుడువాలకింపుమా॥ ౫౩. తే,గీ॥ చాల్పుమోములచెడుగుతొ వ్వేల్పుఱే
ని।తమ్ముఁడువిభీషణుండనఁదనరునాతఁ । డన్నచేనొప్పివడియుండునిన్నుఁ
గొలువఁ। గోరియరుదెంచినాఁడఁటగొంకులేక॥ ౫౪. తే,గీ॥ దాయతోఁ
బుట్టుటఁట వేల్పుదాయకొలపు। పెద్దయఁట మెయిదాలుపుపిండువులను।మె
ఱుఁగుటక్కరియఁట వాఁడుమిమ్ముఁగొలువ । వత్తుఁ తెఱఁగే మొపరికింపవల

యుండి॥ ౫౫. ఉ॥ అనునెడఁ గోనద్రిమ్మరిగయాళులు గొందఱూడాసి పలికిరో! గోనములఁ బ్రోకలారయ దిగోపగ చేతికివచ్చినప్పుడే! పనిసవరింపఁ జెల్లుఁ బెఱపల్కులిఁకేటికిఁ బంపు వెట్టుఁడ! చ్చనఁటులఁ బట్టికట్టడఁచి చెప్పర వచ్చెదముక్కుమీఱఁగన్॥ ౫౬. ఉ॥ కల్లల కెల్ల నిక్కలనఁ గాఁదగునంజుడుదిండికూళలి! ల్లెల్ల దెఱంగులందవిలి యే డ్డెఁద్రిమ్మరుచుండువాండ్రు మీ! రుల్లమునందు నమ్మకొని యూరక చెల్మి యొనర్పఁ జూచుటల్! సెల్లదటన్న రాకొదమసింగము వారలఁ జూచియిట్లనున్॥ ౫౭. ఆ,వె॥ వినుఁడు కొమ్మ మెకపు మొనగాఁడులార లో! నలుకపూని కావుమను చుమఱువుఁ! దూఱినట్టి వారిఁ ద్రోచిపుచ్చుట నేల। తాల్పు జాబిలులకుఁదగదు సుండి॥ ౫౮. తే,గీ॥ వేలుపులగొంగ సైదోడు వెనుకఁదూఱి! కావుమని వేడుకొనెడి చోఁగడఁకనితని! మనుపుట కూళపాలదిండిమన్నెగాని। పెనుపుఁ జేవయుఁదేజుఁ గైకొనుటసుండి॥ ౫౯. క॥ కావునమీరా నెత్తురు! ద్రావుడువంగడపుఁగడలి తామరదాయ! న్వేవేగఁదెండు నేఁడ। ద్దీవికిదొరఁజేసియును తుఁదిరమొప్పారన్॥ ౬౦. క॥ అనుటయు మల ద్రిమ్మరిరా। యని పంపున బంట్లు గొందఱర్మిలిఁ జనిగొ! బ్బున రక్కసిమిన్నందో! డ్కొని తెచ్చినవచ్చియాతఁడుగడుంబత్తికి [illegible]. తే,గీ॥ రాచముక్కంటి యడుగుల వ్రాలి పెక్కు! చందములఁ గొనియాడి యాసామికిట్టు। లనియెనో వేల్పనలువలో నైన వేల్పు! దొరలుగన లేని నీ హజ్జదోయి గంటి॥ ౬౨. క॥ తులువలు గొందఱు నిన్నదిఁ! దలఁపరు నెఱదంట లెల్లఁ దమినీయడుగున్! గలమునఁ బుట్టువు మున్నీ! రలరఁగ దరిముట్టఁగడతురన్నిటి తేఁడా॥ ౬౩. రగడ॥ సిరియుఁ బంటవలంతియుందమిఁ జేరి చేరిక నడుగులొత్తఁగఁ। బొరిఁ బొరి నవ్వెలమ్ముఁ మోమునఁ బూపనవ్వులు మొలకలెత్తఁగ। జెలువెసంగఁ బయింగడానిపసిండి దుప్పటి తళుకులీనఁగ। దలను రతనపుఁ బొమిడికము తొగదాయతో బలువాదుపూనఁగ। వెడఁద తామర కెంపు ఱొమ్మున వేమఱుం గొనబారి వ్రేలఁగ। గుడుసువాలు నుజిందము న్బైను గుదియ దమ్మి యఱఁగేలఁ గ్రాలఁగ। తొలు మొగు

త్తైగదెగడు నెమ్మేయి తోరపుం జిగి కీడలం గప్పఁగ। వలపుగులుకుచు నాసలిపై
ఖిడువాలుకస్తురి రేక యొప్పఁగ। మొసలి వానుసుబోఁగురంగులుమురుపుఁ
జెక్కులపై మెలంగఁగ। బొసఁగఁ జేతుల పాఁప మేపు డుపులుఁగు కల్మురుపు
లైలంగఁగ। బాలసంద్రములోన నిద్దపుపడగ దాలుపు రాచ సెజ్జను। వే
లుపుం జడదారి పాటలు వించుఁ బండుకయుండి బొజ్జను। జగములన్నియు నిని
చి నెమ్మి నిసాఁకుచుండు కడింది వేలుప। చిగురు కైదువుజోదు తోనెనఁ జేయఁ
బోలెన్నటి మేను తాలుప। పంటపైదలి కొఱకు జేజేబ్బలసి వేఁడినఁ జాల్పు తేరు
ల। పంటగీమునఁ బుట్టి సోఁకుమదలి రుబోఁడి నడంచి పోరుల। హెచ్చు మీఱిన
మంచిజబ్బలమెఱఁగి బోనపు బంటు డేటిచి। మెచ్చుగా జడదారియాదలవి
న్నజన్నము నిండఁ గూరిచి। చట్టుదొయ్యలిఁ జేసి బూచులసామి విల్లును మా
డిసొరుల। తిట్టయగు చాల్పేరినాడెపుఁ దెఱవఁ గైకొని రాచబారుఁ గడి
మిఁదిగ సతమాఱులడఁచి నగంద్ర గొడ్డలి తాల్పుఁ బైకొని। కడిఁది లావిదియం
చు నెల్లరు గాంచి మెచ్చగ గెల్పు సేకొని। యప్పయానతి పూని కానల కరిగి త
పసుల వెఱపుదీర్చి। సుప్పనాతి నిముక్కు సెవులును సొరిదిఁ గోసి గొఱంతఁ జే
రిచి। ఖరుని పీఁచమడంచి కల్ల మెకంబు నెక్కు వెడందతూపున। మఱియ
లొనరిచి పక్కి తేనికి ముత్తిసతముగనొసఁగి యేపు[illegible]వాలిఁ ద్రెళ్ళఁగ నేసి స
తవార్ధ్యముల దేవరపట్టిఁ గూరిమి। నేలిడాఁటుల నరుగు మెకముల నేర్చి కూ
ర్చుక వచ్చి పేరిమిఁ। బొలసు మేపరి తేనినడఁపఁగఁ బూని చెలఁగెడు రాచ
యేనుఁగ। యొలసినీ నెఱగోనములన్నియు నెన్న నేరితరంబు జానుగ। మీను
తాఁబేల్పంది మానిసి మెకము గిడ్డయు నేలవేల్పును। గోనద్రిమ్మరి మూఁకఁ
గూరుచు నన్న నీవును తాడి తాల్పును। ప్రాణి లోఁ బొడకట్టు దిట్టయు మా
వు నెక్కు జగాము గండును। లోను గాఁ బలురూపులూని వెలుంగుదయ్యము వే
ల్పు పిండును। నిక్కువంబుగ నిన్నుఁ జేరొకనేరరని పెను మిన్కులాడఁగ।
జక్కగా మము బోఁటులెట్టుగ జాలుదురొ కనియాడి చూడఁగ। ప్రాంత
మిన్కుకొనల్గనుంగొని బల్మిఁ బుట్టువు కట్టుల విడిచి। రోఁత కాపురమునకు వే

సరిరొక్కమె త్తికడంకఁ బూడిచి। చెలఁగి గాటపు తెలివి దిచ్చు లఁ జెయ్యువా టువు లెల్ల వ్రేలిచి । యలరిలోపలి దాయలను వెస నా ఱువురో మొదలంటఁ గూలిచి । కనుఁగొనం బడు నెల్ల జగమును గల్ల యని డెందమున నెంచుచు। నెనసి దిటముగు లోని చూపున నెప్పుడుం దనుఁదా నెకాంచుచుఁ । దివిరి తొద్దియుఁ గోరఁ బోవక తివగొనమ్ములు సెందనీయక। తవిలి యెన్నఁడు నేనిని మ్మయి తాలుపులకు నుగీడు సేయక। పుడమిపైఁ దనయందు నెల్లెడఁ బున్నియపు చందము లేవా మిగ। నడర నడరెడు జోగి చేరువ నండఁ బాయక యుండు సామి । కడలి పుడమియు నాకసంబును గట్టు జెట్టును నీరు వాములు । గడలి వెన్నయు వేఁడి వేలుపు గాడ్పు నగ్గియు నెల్ల గాములుఁ।జిలువరాయఁడు ప్రొద్దు చూలియు జింక తాల్పును వేల్పు పెద్దయు । వెలిహు మాయి।వజీరుఁడుం గరి వేల్పు నీ వెయటంచుఁ దద్దయు । నెలమి దలఁపున నిల్పి సారెకు నెంతు నర్మిలి నన్నుఁ బ్రోవుము । పలు దొసంగుల వాపి కూళల పోలఁ జిక్కఁ గనీక కావుము॥ ౬౪. తే,గీ॥ అనుచుఁ బొగడినఁ దద్దయు నలరి రాచ । యంచ మున్నిటి నీరు దెప్పించి యపుడె।పైని జిలికించి దీవికి తేనిఁ జేసి। యతని నట లేని నెయ్యమొప్పారఁ జూచి॥ ౬౫. క॥ పొలమే పరివంగడపుం।దెలిడాలు మెకంబ నెమ్మది నిమ్మదీవిం।గల పెద్దలె తెలుఁగును మూఁ। కలకొలఁదియు నేర్పు అించి క్రన్నన ఁ జెపుమా॥ ౬౬. తే,గీ॥ అనుడు రాచూలి కతఁడిట్టు లనియెఁ దండ్రి । తెలియ నాలింపు మిపుడు మా దీవి లోని । వేల్పు గొంగల తెలుఁగును జాల్పు తలల । రక్కసుని దిట మెటిఁగింతు నిక్కువముగ ॥ ౬౭. తే,గీ ॥ నలువ నలరించి కొలఁది యొసర్ప రాని । మెప్పు లెన్నేనిఁ జేకొని మేటి యగుచు । జగములన్నియు గెలిచిన జగమగండు । రావణుం డొప్పు నెన లేని తవిలోక॥౬౮. క ॥ జన్నంపు దిండిదొరలన్ । మున్న టికంబా అఁదోలి ముజ్జగములు చే।కొన్న నెఱబిరుదు రావణు । కన్నం బలియుండు కుంభకర్ణుఁడు దనరున్॥ ౬౯. చ॥తునుము గరాని జోళ్లు నొక తూరి యువమ్మ యిపోని తూపులున్।మిను విసువున్న డిందెగడి మీఱెడి మా వులు లాజ్జు గాని బ । ల్గొనలును దొడ్డసింగిణులు

దూఁకొని వెనుకకు రాని బీరముల | బొనరఁగ వేల్పుగొంగ త్రాలిబొట్టిఁ గుయిం
ద్రజితుండుఁ బిలుల॥ ౨౦. సీ॥ రాయఁడవినుమతికాయుండు మొదలగు
వాలుమగల్పె కుక్క వేలురక్క | సుల తేనికొడుకుల జ్యోదు లొక్కొక్కఁడు వేన
వేల్పూని జేసి వేలబంట్లఁ | గూడుక ప్రోలిబలొక్కట లేడునుగాచుకొనియేమ
అక వేఁడిమిని జెలంగు | చుందు రాతనికి నెయ్యుఁడుడళ వాయుయునై ప్రహ
స్తుండనునట్టి జెట్టి- తే,గీ॥ బిరుదు రాణించు మటియుఁ బెకదురమునందు | వా
సిమీఱిన ప్రోడ రాకాసిబంటు | లక్కజంబుగ లెక్కల క్కెక్కు వగుచుఁ | గ్రిక్కి
ఱిసియుందురెన లేనియుక్కు మెఱయ॥ ౨౧. తే,గీ॥ అట్టిబల్మిఁ సోఁకురాయఁ
డునీవ | డంతిఁ జెఱఁగొనియు నిచె నేనెంతమంచి | బుద్ధిఁ జెప్పిన వినక యబ్బుర
పుకినుకఁ | గెరలివడిఁ దన్ని వెడలనూకించె నిందు॥ ౨౨. ఆ,వె॥ అనుడుఁ గినుకని
గుడనప్పు డెయొకిమీఁదు | దండుతోడఁ గడలిదరియనరిగి | కట్టకట్టఁ దివురుపట్టు
నఁ జెలఁగయ | నీరుకుప్పటొంగి నింగిముట్టె॥ ౨౩. క॥ అటులుప్పొంగిన గని
నాఁ | గటిచాల్పేరింటివాలుగంటిమగఁడుమి | కుటమునుగుకొఅకొఅతోఁడల |
దటుకున వీల్గొనిలకొరిదగఁ బూనుటయుల॥ ౨౪. క॥ గడగడవడఁకుచు మున్నీ | ర
డరెడు నెమ్మేను దాల్చియన్నెఅ జేజే | యడుసులపైనొరఁగెందన | యడుగస
లునుజిప్ప ప్రోవునై కనఁబడఁగల॥ ౨౫. ఆ,వె॥ అట్టులొరఁడి లేచియమ్మగర
తనంబు | మ్రోలనిల్పి కేలుమోడ్చి పలికె | నప్పయింతకినుక యొప్ప నేమముఁ
బోఁటి | పలుచఁదనపువారిపట్ల మీకు॥ ౨౬. క॥ సుడివడియడలుచు బన్నము | తె
డసూపక పొడమువంత తెలయఁగఁగడులో | నుడుకుచునుండెడి వారల | మొడ
దొరలకుఁగినియఁ బోలు నేయొకిమీఁదా॥ ౨౭. క॥ మల ద్రిమ్మరిమూఁకలతో |
వలన్నుగ్రీ..ందుఁదరలివచ్చుటగనిలో | నలరిచెలంగితిఁగాకెదఁ | డలఁతునె
మీకొక్క కీడుతపసులవిందా॥ ౨౮. సీ॥ కల్లరిజింకరక్కసియు సురులగొం
గకలువలదాయవంగడపుఁదోడవ | చాల్పుబండులమన్నతాల్పుతొల్బిడ్డఁడ
చెట్టుద్రిమ్మరితేండ్లపట్టుగొమ్మ | పొలదిండిపిండు చిల్వలపుల్గురాయఁడచా
లుపేరింటిప్రోయాలిమగఁడ | నేలక్రొన్ననఁబోఁడినెయ్యంపుటల్లుఁడచట్టు

చెట్లుమెట్టు మెట్టు వాఁడ- తే,గీ॥ కడిఁదిజడదారిజన్నంపు కాపు కాఁడ। యింక
నేనరొప్పమా తప్పులెల్ల సైఁచి। గట్లు చెట్లును దెప్పించి కట్టగట్టి। వేగిరము దాఁ
టి చెడుతోలి వేల్పుబోదువు॥ ౭౯. క॥ అని చెప్పియేఁగ రాయఁడు। మునుపటి
రూపూని యుండె మురియుచు దొరయున్|దనములికి దృశ్యగుల్మం। బనియుడు
వుపయున్నిగుడ్పి యటయుంకించెన్॥ ౮౦. ఆ,వె॥ అంత ప్రొద్దుచూలి యానతిఁ
గడలకుఁ। దరులమోరమెకపు దాఁటులేగి। గట్లు చెట్లు దెచ్చి కడలిపైపై చి
న। నవిమునింగిపోయెనబ్బుర ముగ॥ ౮౧. తే,గీ॥ మునిఁగిపోవుటఁగని డెందము
వనొకింత|సందియంబూనుచో రాచ చందమామ। కడకుఁ గ్రమ్మఅవచ్చిజ
క్కరల ఱేఁడు। వేరవుదై వారనిట్లని విన్నవించె॥ ౮౨. క॥ ఎకిమీఁడా విను రా
వణు|నకుఁ జెల్మిరొము సంగమేలో నర్పుచుఁదనలో| నొకరెండు మేటిమీఁలే। రి
కిఁ జిక్కక నిచ్చ నిచ్చ ద్రిమ్మరుచుందుర్॥ ౮౩. క॥ ఆ చేఁపలిపుడు మీరల్। వై
చిన మలలెల్ల మ్రింగి వైచెఁజుమీ యో। రాచల్వ ఱేఁడపదిలుఁడ। వైచెచ్చె
రనడవఁగట్టనంపుమనలునిన్॥ ౮౪. చ॥ అనవుడు నేల ఱేఁడు వెఱగందుచు
నప్పుడెకట్టఁగట్టఁబె। ల్లుననలుఁబూన్చి కోఁతుల నెలుంగలగొండలు దెంచుటం
చుఁబం। పిననొగి వారలందఱును బెల్లుగ నంబడఁ గ్రేళ్లు దాఁటుచున్|జనికడ
లెల్లఁ గ్రమ్ముకొని చట్టులుబిట్టు పెకల్చి వ్రెల్మిడిన్॥ ౮౫. తే,గీ॥ ప్రొద్దునిసు
వును గాడుపు బొట్టియఁడును। వేల్పురాయని మనుమఁడు వెనుకచూపు। మే
కపుఱేఁడును మొదలగు మేటిమగలు। గ్రొత్తలాగొప్ప పెనుగట్టులెత్తుకొని
రి॥ ౮౬. తే,గీ॥ వఃటియుఁదక్కిన మ్రాను ద్రిమ్మరి కడింది। మగలుదమతమ పే
ర్మికిఁ దగినకొలఁది। గట్లుచెట్లును గొనితెచ్చి కడలి యందు। వైచుచుండిరి రా
కిమీఁడు సూచి మెచ్చ ॥ ౮౭. తే,గీ॥ అత్తెఱంగున మలమని[illegible]త్రములు
గ|డంకదై వారఁ జెట్లుగొండలును దెచ్చి। వైవ నాలుగు నాళ్లకవ్వలఁ తిరిమైన।
నలుఁడు గడలికి నిండారనడవఁగట్టె॥ ౮౮. ఉ॥ కట్టుటకుబ్బిరాచ నెలగాముల
రాయని పట్టిఁజూచి మీ। చెట్టుబిడారపుం దొరలఁజెచ్చెరమూఁకలతోఁడఁగూ
డియు।కట్టపయి న్నెఱిన్నడవఁగాఁబనికొల్పుము పేర్మి నానతం। డట్లు తె

పాఁజులంబిలిచియానతియిచ్చినఁబొంగి ప్రేల్మడికా॥ ౮౯. సీ॥ కోయతియా
ర్పుచుఁగుప్పించి దాఁటుచు నేలలు వాడుచు నీలలిడుచు। మెరముల్వైచుచు
మింటికి నెగయుచుఁ జప్పటల్పఅచుచుఁ గుప్పవడుచు। నెండొరుఁగడచుచును
ఉవుటు సూపుచుఁ బాతరలాడుచుఁ బఱువుగొనుచు। నీటిపైను ఉఱుచు నే
టుగా నీఁదుచుఁ గ్రమ్మఅనడవకుదొమ్మిఁజనుచుఁ -. తే,గీ॥ బుడమియానినవ
డువున నెడయొకింత। లేక యేకడఁజూచిన లెక్కసేయ। రాక తేఁకువనక్కోఁ
తిమూఁకయొలమి। నడచిబడిబడిమున్నీరుగడచుచుండె॥ ౯౦. తే,గీ॥ అంత
కోఁతులదొరతన చెంతరాఁగ। నంగదునిమీఁదఁదమ్ముఁడు వాకసంబు। కూ
ర్మిమనుమని పైఁ దాను బేర్మి నెక్కె। పుడమికాపరి మేల్బంతిగడలిదాఁటె॥ ౯౧.
ఆ,వె॥ దాఁటిమున్నె పోయి దరిడిగ్గియున్నమూఁక। కలువిభీషణుండుఁగలసి
కొలువ। వేగఁదరలిదొరసు వేలంబు చేరువ। పుడమిఁజుట్టు ముట్టికడఁకనుం
డె॥ ౯౨. సీ॥ అటువలెసుండుటద్భుటముగా వేగులవారలవలన రావణుఁడె
ఱింగి। కోటలుకొమ్మలుకొత్తడమ్ములు పెద్దగవఁకులు నరవళ్లు గట్టిపఱచి। కొ
డుకుల దొరల ప్రెగ్గడలబందుగుల నెంటరులఁదీర్పరులదట్టముగఁగూర్చి। తె
క్కెకెక్కు వలగురక్కసిమూఁకలబరవసంబొనరించి పల్దెఱఁగుల-తే,గీ॥ హె
చ్చరికఁజేసివీట నెల్లెడలఁగాపు। లిడి దురంబునకే డ్తెఱఁగడఁగుచుండె। నం
తమూఁకలతో రాముఁడచటఁదరలి। లంకపైఁబోరికరిగెఁ జలంబుమెఱ
య॥ ౯౩. ఆ,వె॥ అరిగిబంట్లకెల్ల నానతియిడవారు। గట్లుచెట్లుఁ బూనికడఁ
గిరనికి। విండ్లుఁగైదువులును వెసఁబూని రాకాసి। దొరలు వారితోడఁదొడరి
రడరి॥ ౯౪. తే,గీ॥ అపుడు కనికరములగనియైన రాముఁ। డంగదుని డాయఁ
బిల్చి నీవన్గ [illegible] సు। రక్కసుల ఱేని కడకేగి యొక్క మాట। గట్టిగాఁ దెల్పిరమ్మ
నియిట్టులనియె॥ ౯౫. క॥ ముచ్చృతనంబున సీతం। దెచ్చితివిఁకనైన మేలు
తెఱఁగూనుకనీ। వచ్చి గురుబోఁడిఁ గ్రమ్మఱ। నిచ్చి కొలంబెల్లఁ బ్రోదియిడుకొ
నుమనుమీ॥ ౯౬. క॥ మూఁకలు చుట్టలు కొడుకులుఁ। జాకుండు తెఱంగుఁగ
నుమును సరగన టంచుగా। డాకొని యెఱిఁగింపుమటు। ల్గాకుండిన దుర మొనర్పఁ

గారష్మనుమీ॥ ౯౭. ఆ,వె॥ అనిన వేల్పుఱేని మనుమఁ డుల్లములోనఁ। బొం
గియపుడె తరలి నింగి నరిగి। పొలసుదిండిమిన్న గొలువున్న బలుహజా। రంబు
లోన నిలిచెడంబు మీఱ॥ ౯౮. చ॥ నిలిచినఁ జూచి రక్కసులు నివ్వెఱయా
నుచు బొబ్బరించుచు। నెవ్వెలవెలఁబోవుచుం గడలు నింగియుఁ జూచుచు నార
మున్నులా। వెలయఁగ లంకఁ గాల్చితము నేదినకోఁతియొ నేఁడు గ్రమ్మఱం।
గలనికి వచ్చెనంచును బికాపికలై పఱతెంచి రందఱున్॥ ౯౯. ఆ,వె॥ అట్లుప
ఱచు వారిఁ బొల్లెముగా మఱ। లించి సోఁకుఱేఁడు గొంచుగాని। కినుకతో
జనతనిఁ గనుఁగొని బొమముడు। లదర నిట్టులనుచు నుదరి పలికె॥ ౧౦౦.
ఉ॥ ఓరి వెడంగు మ్రాన్మనికి యొంటరి కాన తలంపు మాలి యి। ట్లూరక బల్లిదం
పుఁ బొలఱో రెపుమూఁకలలోని కెట్టుగాఁ। జేరితి వెవ్వఁ డంపె నినుఁ జేడ్ప
డఁ జేయఁదలంచి యింక నీ। యూరును బేరుఁ జెప్పకొను మున్నటులన్నియు
నంతనయ్యెడిన్॥ ౧౦౧. క॥ మొన్న నొక కోఁతి యొక్కటి। మున్నఱికన్వచ్చి
తోఁక మొదలికి ముట్టన్। మిన్నక కాల్పించుక మఱి। సన్నకసన్నం దొలంగిచ
నియెంజుమ్మీ॥ ౧౦౨. క॥ అమ్మాట నీవు సెవులఁది। రమ్ముగ విన్నావొ లేదొ ర
క్కసిబంటు। ల్గ్రమ్ముకొని వానిఁ జేసిన। యమ్ములు చపనుల్దలంప నచ్చెరువుగ
దా॥ ౧౦౩. ఆ,వె॥ అనిన వానిఁ జూచి యంగదుఁ డిట్లని। పలికె నించుకైనన
లుకలేక। యోరి బెరసుపొలసు టోరెంపుఱేఁడనా। పలుకు వినుర వింతతలఁ
పుమాని॥ ౧౦౪. క॥ నినుఁ బెక్కేఁడులు చెఱనుని। చిననయ్యర్జునుని వేయుచే
తులు వరుసం। దునిమిన బలియుని గడును। కుక్కనఁ గెలిచిన నేలఱేని కూరిమి
బంటన్॥ ౧౦౫. ఆ,వె॥ నిన్నుఁ దోఁకఁ జుట్టి మున్నీటఁ బలుమఱు। ముంచి కనిక
రంబు మించి మఱల। విడిచినట్టి వానికొడుక నంగదుఁడను। వా[illegible]ఱేఁడు పను
పవచ్చినాఁడ॥ ౧౦౬. క॥ మా రాయఁడు నను నీపై। కూరిమిచే బుద్ధి దెలుపు
కొఱకై పనిచెన్। నేరుపరి వగుచుఁ దద్దయుఁ। జేరిక వెలయంగ నతనిఁ జేరి బ్ర
తుకుమీ॥ ౧౦౭. చ॥ మొఱకుఁదనంబు పూని జగముల్వలుచంధము లంగలం
చియే। డ్రైఱఁ దెఱగంటి ముద్దియలఁ దెచ్చి కడిందిగఁ బ్రోలనందఱిం। జెఱ

యిడినట్లు కాదలఁచి చేటొనగూడునటన్న మాటలో । నెఱుఁగక నేలఖాన్పని
టు లేటికి దెచ్చితివీవు వెంగలీ ॥ ౧౦౮. తే,గీ॥ జగములకు నెల్లఁదల్లివైపొగ
డుగన్న। మన్నుకాన్పనునీవునుగన్నతల్లి।కై వడినిజూచుకొనవలెఁగాక యి
ట్లు।తమిని జెఱవట్టియును చుటతగవె చెపుమ॥ ౧౦౯. క॥ పసుఁగులుస్గుజ్జము
లు। న్నానికములు మేలికుందనపుఁదొడవులు నా। ఈనికిఁబన్నగసీతం। గానుక
యిడి బ్రతుకుమట్లు గాకున్నయెడన్॥౧౧౦. క॥ నాడెంపుంబోటరివై। పేడె
త్తక మొగిసి రాచబెబ్బులితోఁబో। రాడుము వేలుపులందఱుఁ। జూడఁగ వాల
మునసిలి చిప్రుక్క నిక డిమిన్॥౧౧౧. తే,గీ॥ఇసుక ప్రోవులుఁ జుక్కలు నెన్నవ
చ్చుఁ। గాని మాఱేని కడనున్నకోనమున్క। బంట్ల లెక్కింపఁబోనఁగ దబ్బలియ
రింక। నిమ్నుఁగనుఁగొన్నబొందితో నిల్వనీరు॥ ౧౧౨. తే,గీ॥ మొన్ననీలంకఁ
గాలిచిచన్నకోఁతి। మిన్నయును నేను వారిలో సన్నగాండ్ర। మనుచునిటువం
టికోఁ అగానిపనులకనుచు। జామ్మమునిర్వ్వరను ఈడఁడుసోఁకుఈఁడ॥ ౧౧౩
క॥ వెంగలివై రాపాలఁతిం। దొంగిలి తెచ్చితివి చేటు ద్రోవన యోనీ। వంగడ
మద్గొరములుకుల । యింగలమునఁబడక మున్నె యిడుమిఁక నైనన్॥ ౧౧౪.
క॥ చెడుసుఁదనంబునఁబలుమఱుఁ । గడయొడయలఁదఱమినట్లు గాదాఈ
నిం। దొడరికడ తేర వాతని । కడిమి యొకింతైన నీకుఁగన రాదుగదా॥ ౧౧౫.
ఆ,వె॥ పునుక తొల్పు విల్లు దునిమెఁదాటకఁజం పె। ఖరునిఁ దేర్చె వాలిఁ గడవఁ
బనిచెఁ। గల్లజింకఁ జిదిమె గంద్ర గొడ్డలితొల్పు। గరువమడఁచె నతని కడిమియ
సదె॥ ౧౧౬. తే,గీ॥ అనుడునంజుడుదిండి రాయండు వాని। కిట్టులనిపల్కె వి
నరోరిచెట్టునట్టు। మెకపు ముడి కాఁడ రాముని మేటితనము। సెప్పెదవు వేనవే
లునాచెంతనలిచి॥ ౧౧౭. ఆ,వె॥ రాముఁడేమి వేల్పు రాయనికం టెను । జ
మునికంటె నీళ్ల సామికంటె। మఱియుఁ జేరుకలుగునుఱియ ఈ ద్రిమ్మరి। దొర
లకంటె బల్లిదుండె చెపుమ॥ ౧౧౮. చ॥ చివికిన విల్లు ద్రుంచుటయుఁ జేడియ
నొంచుటయున్ నెసుళ్లనె। క్కు వచల మారఁ జంపుటయుఁ గోఁతిని జింకను గీట
డంచుటల్ । తవిలి వెడంగు ప్రాఁబుడమిదయ్యము గెల్పుటయుందిటంబు

గా। నిధి యొక బంటు చెయ్యవలెనియె న్నెద వేమనియందు నిన్నుఁ గన్॥ ౧౧౯.
ఆ. వె॥ ఓరి కోఁచబంట యొక్కించుకేనియు। మగతనంబు లేక పగతుఁ జేరి। కొ
లుచుచుండి వాలికొడుకు నంచితువలెఁ। జెప్పుకొనఁగ నీకు సిగ్గుగాదె॥ ౧౨౦.
తే. గీ॥ కోలఁది మీఱిన మగఁటిమిఁ గోఱలు వాలి। యెదుటఁ జొరలేక వడిఁ బాం
చియేసినట్టి। కూళ నొకబంటుగా నెన్ని కొలిచెదింకఁ। దోలఁగిచను కొల్వు మఱి
యెందు దొరలు లేరె॥ ౧౨౧. క॥ జగములు వొగడఁగ నెగడిన। జగబంటుకొమ
రుఁడవయ్యు జతనమునఁ గటా। పగదీఱుప నోపవు నీ। మగతన మేమిటికిఁ దులు
వ మాన్ త్రిమ్మరిగా॥ ౧౨౨. సీ॥ అన్నయన్న నికరం బెన్నక మీతండ్రి నడఁ
గించియతఁ డేలుపుడమి యెల్లఁ। దలఁగక కైకొన్న తులువను బినతండ్రి యని
డెందమున నమ్మియతని చెంత। మగరాచతనము మానితగుదునంచు మెలంగెదక
టయిఁ చమక యైనన అదలఁపక। పడుచువాఁడవు నిన్నుఁ బొడగన్న నాముదిగడి
తంపుటక్కటికంబు వొడమె - తే. గీ॥ నహహ యింక నైనఁ జెడిపోక యదవ నె
ఱింగి। మమ్ముఁ గొలువుము సుగ్రీవుఁడపి నీకుఁ। గొండ త్రిమ్మరి నాఁడొనగూ
డఁ జేతు। నిపుడు వలసిన సొమ్మెల్ల నెలమి నిడుదు॥ ౧౨౩. ఆ. వె॥ అనినఁ జుక్క
పేరినన బోఁడి కూరిమి। కొమరుఁ డలిగి యోరి కూళ కాన। కానిక అదలింక మా
నుర నీ పాలి। దయ్యము అక చెలుపఁ దలఁచినాఁడు॥ ౧౨౪. సీ॥ అని పలికి క్రు
ష్మఁ జనఁ జూచుచో వీవి తేఁడు జోదులఁ గన్ని అపియ దల్పు। టయు వారల
కోఁ తిపయిరులమెకి మీనిఁ బొదవి పద్దెఁ గులఁ బోరనాతఁ। డందఱఁ జింద
అవందఅగా మోఁది కొండఱఁ జిదిమి సోఁకుమల సామి। గొలువున్న బలు మేడ
గూలఁదన్ని కడింది నింగినరిగి రాముని నెఱయడుగు - తే. గీ॥ దామరలఁ జేరి చా
లుపు తలలతులువ। తెలఁగె ఱింగింప నీ రైదు తేర్ల ఈని। కొమరుఁ డుపన్నగి లంక
పైఁ గొమ్మ మెక ము। పోఁజు నప్పుడెవడిలగ్గఁ బట్టఁబని చె॥ ౧౨౫. క॥ పని దినఁజని
యొకఁడు మ్మడిఁ। బెనఁకువ తమిఁ గోనమనికి బిందంబులు కే। పునవార్చి కోటలె
క్కఁ నఁ। గనుఁగొని రక్కసులు వారిఁ గదిసిరి కడఁకన్॥ ౧౨౬. చ॥ కదిసి వెడం
దబల్లెములఁ గైదువులఁ జముదాళ్ల వంకుల। స్గదియలనీటెలన్ను రెలఁ గోల

లగొడ్డళులం బొరింబొరి । నైదడును బున్కలేమ్ములను నెత్తుగనంజూడు గ్రొ
వ్వు ప్రేవులున్ । బ్రిదిలికడిందిగాఁ బుడమిఁ బేర్కొన మోఁదిరి కోఁతిబంటు
లన్ ॥ ౧౨౭. ఉ ॥ హారునుగట్టుఁ జెట్లుఁ గొని వార్వము జేనుఁగులందలం
బులుం । దేరులు బొండలంబులును తేటగు కైదువులున్ సిడంబులున్ । బే
రగుకాళ్లెల్లలును బిట్టుగఁ దుత్తుమురై పడంగడన్ । బోరొనరించియ
క్కజపు బొంపునఁ గూల్చిరి ప్రాఁత వేల్పులన్ ॥ ౧౨౮. సీ ॥ అపుడింద్ర
జిత్తుతో నంగదుఁడును బ్రహస్తునితోడ సుగ్రీవుఁడును నికుంభు । తో నీలుఁడు
ను గుంభుతో ధూమ్రుఁడును నరాంతకునితోఁ బనసుఁడు తపనుతోడ । నలుఁ
డును జంభుతో లలి వేగదర్శియు సారణుతోడ వృషభుఁడు జంబు । మాలితో గా
డుపు చూలియు మకరాక్షుతోడు తజాంబవంతుఁడును త్రిశిరు- తే,గీ॥ తోడ
శరభుఁడు కంపనుతోడ కుముదుఁ । డును మహోదరుతోడ నేటుగ సుషేణుఁ ।
డును విరూపాక్షుతోడ రాముని యనుంగు । తోడఁబుట్టువు నేత్తెఱఁ దొడర
మఱియు ॥ ౧౨౯. తే,గీ॥ పేరుగల జోదులొండొరుల్ దారసిల్లి । మిక్కటంబుగ
నార్పులు మిన్నుముట్ట । బిట్టుగనలుచుఁ దరలక పెనఁగఁ దొడఁగి । రయ్యెడలఁ
గోఁతిదొరలు గయ్యంబునందు ॥ ౧౩౦. చ॥ కఱచియుఁ గాళ్లఁ దాఁచియును
గట్టులు చెట్లులు బిట్టువైచియుం । జఱచియు గ్రుద్దియుం బిసువు సళ్లకతోఁక
లఁ జుట్టికొట్టియున్ । మఱిమఱియాము తేనుఁగుల మావుల లొట్టియలం గ
డిందిగా । నుఱుమొనరించి హెచ్చరిక నూల్కొన దేరులు పిండిసేయు
చున్ ॥ ౧౩౧. క॥ క్రమ్ముకొని సోఁకుజోదుల । నెమ్మేనులు పగిలి మెదడు నెత్తు
రు గ్రొవ్వన్ । దుమ్ములు గండలు దొరుఁగఁగ । నిమ్ములఁ జెలరేఁగి మోఁది రేచిన
కడిమిన్ ॥ ౧౩౨. క॥ మోఁదిన నప్పాలబోనపు । జోదులు వెండియును వాఁడి
సురియలసు దెలం । గైదువుల నారసంబులఁ । బాదుకొని కలంచి యోటు
పఱచిరి వారిన్ ॥ ౧౩౩. తే,గీ ॥ అత్తెఱంగున నిరువాగు సందుఁగలుగు ।
జోదులును బంట్లు దార్కొని స్రుక్కలేని । బలిమిఁ బోరొనరింపుచు గా
లుపు తలఁపు । సంతకంతకు నగ్గలంబగుచు నిగుడ ॥ ౧౩౪ సీ ॥ మో

కలుబొరలుమూపులువీఁపులు గౌనులువీనులు కాళ్లువ్రేళ్లు । చేతులువాతులుచెక్కులు ముక్కులుప్రక్కలుపిక్కలుబరులుదరులు । పొట్టలుచట్టలు బొమ్మలుదమ్ములు మోవులుప్రేవులుమొలలుదలలు । గుండెలుగండలు గోళ్లనుగీళ్లనుదొడలును మెడలుతుత్తుమురుగాఁగ- తే,గీ ॥ హత్తుకొని మొత్తులాడి పెన్నెత్తురొలుకఁ। జూచువారల కెంతయుసొబగుమీఱ। బూరుగులపోల్కిఁబొలిచిరప్పోరు నేల । బూదిగములును బందులుఁ బొదలియాడ॥ ౧౩౫. తే,గీ॥ అంతఁబడమటికడలినీ రారు మేను। లూను దేవర గ్రుంకినను బ్బిరేయి। ద్రిమ్మరులు సెట్టు ద్రిమ్మరి తెగలఁబొదివి। పలుదెఅంగుల నెంపనబ్బలియురలిరి॥ ౧౩౬. ఉ॥ కొండఅనేలతోఁ జదియఁగొట్టియుఁగొందఱఁగూలమట్టియుం। గొందఱిబొండుగుల్వగుల గ్రుద్దియుఁ గొందఱినోళ్లు వ్రచ్చియుఁ దా। గొంపఱిఁదోఁక త్రాళ్లిఱియఁగుత్తుక లందవిలించి లాగియుం। జిందఱవందఱైపడఁగ జివ్వకడన్మడియించి రంతటన్॥ ౧౩౭. తే,గీ॥ అందుఁబొలియక చిక్కియున్నట్టిసోఁకు। దొరలతోఁగూడి యింద్రజితుండుదివి। కరిగిగాడుపు సంగడీఁడలరనెక్క। దండిప్రేలిమియొనరింపదానివలన॥ ౧౩౮. క॥ అక్కజపువిండ్లు గైదువు । లెక్కుడుమెకములును దేరు లెల్లులుములుకు । లైక్కములు దొనలు బేరులు । జక్కితెగలు బొడమటయు వెసంగొని యనికిన్॥ ౧౩౯॥ తే,గీ॥ మరలనరుదెంచి మిన్నంటి మబ్బు తెగల। నడుమనెవ్వారికి నిగనఁబడక యుండి । రాగవునిదండు పైవాఁడురవళినంప । వానగురియింపవారలోర్వకకలంగి॥ ౧౪౦. ఆ,వె ॥ పొదలదూఱు వారుఁబుట్టల మాటునఁ। నీఁగువారుఁబఱువులెత్తు వారుఁ। డ్రెళ్లువారు బొబ్బరించువారును నేలఁ। బొరలువారునైరి పొంపుదరిగి॥ ౧౪౧. తే,గీ॥ అట్టులేసగ్గుఁగుందెడు చెట్టునట్టు। మెకపుబంటులఁగనియడల్మి అరాచ। పచ్చగన్నుల మెకము రావణునితోడఁ । బుట్టువును డాయఁబిల్చి తానిట్టులనియె॥ ౧౪౨. క॥ జగములు సెడిపోవుతఱి। న్మొగులతెగల్మింటదట్టముగఁ గ్రమ్మక వా। నగురియు చందమునఁ జి। ల్కగముల్గుఱిసెడిని దేమిగోరము చెపుమా॥ ౧౪౩. ఉత్సా

హా॥ అనిననాతఁడిట్టులనియెనయ్యవినుముసేఁకురా। యనియనుఁగుగో
మరుఁడగ్గినలరఁజేసిమేటితే। గ్లునుగడిందియేనుఁగులును లొట్టియలును
మావులుం। దొనలువిండ్లునతనికతన దొరకినం జెలంగుచుణ్ ॥ ౧౪౪.
మత్తకోకిల॥ నీరుతాలుపుచాల్పులోపల నెమ్మిఁదూటి మెఱుంగువాల్। నా
రసంబులుదండు పైజతనంబుగాఁబఱగించుచే। ర్వారికెంగనరాకయుక్కున
వ్రాలిక్రాలుచునున్నవాఁ। డారయంగడుబల్లిదుండితఁడన్ని నేలరా
యఁడా॥౧౪౫. పంచచామరము॥అనంగొఱంత లేనికిన్కనక్కడిందిజోదు
గ్రన్ననంబెడంగువింటవాలునారసంబులూనియే। పునంజెలంగినింగిమొ
ల్లఁ బొల్పరంగడంగియే। సినక్కలకోరియొక్క పైనఁజెందదయ్యెవాని
పైణ్॥ ౧౪౬. తే,గీ॥ అందులకుఁజాలసందియంబందిఱేఁడు|వీనిఁదెగటా
ర్చిరండనివేగగజుఁడు। వృషభుఁడంగదుఁడీఁదయర్కిలినిసుంగు। నలుఁడు
మొదలగుబలియురఁబిలిచెపనిచె॥ ౧౪౭. క॥ పనిచిననబ్బిరుదుమగ।ల్వీను
తెరువుననెగసియుద్ధవిడిఁజనుచోన। చ్చెనఁటితొలివేల్పుగడుఁజె। ల్లునఁ
బై పైఁజికిలివాల్ములుషలునిగుడ్చెణ్॥ ౧౪౮. భుజంగప్రయాతము॥ నిగు
డ్పంజొరన్నేకనేర్పేదియవ్వా। ల్మగల్ గ్రమ్మఱవ్వ్రీలిమన్నైనిమెట్టుణ్।
జిగుల్గ్లాఁతగానిల్చిచేడ్పాటులన్బి। ట్టుగాఁగుందుచో సోఁకుఁడున్దుల్వయా
లోణ్॥ ౧౪౯. తోటకము॥ కొంచకనాల్కలుగోయుచుమంటల్ ।నించు
చునింగియునేలయునెల్లణ్ | ముంచుకబున్ననమ్రోఁగుచువాఁడి।న్మ్రింగిన
పాములమేల్పిలుకేసెణ్ ॥ ౧౫౦. తే,గీ ॥ ఏయుటయుఁబాఁపకములుపె
క్కేసియగుచుఁ। గ్రమ్మిరామునినాతనితమ్ముగుఱ్ఱి। నెల్లమూఁకలబిగఁబట్టి
యుడిగనీయమిఁ।ద్రెళ్లియందఱునొగిసొమ్మసిల్లిరపుడు॥ ౧౫౧. ఆ,వె॥ప
గయడంగెనంచుమిగులడెందములోన।నలరివేల్పురాచగెలుపుకాఁడు। దీవి
కేగిగెలుపుతెఱఁగెల్లఁదండ్రికిఁ।దెలియఁజెప్పిమెలమినెలయఁజేసె॥౧౫౨
క ॥ అంతనచ్చటరాముఁడుగొంతవడికిఁ । గన్నుగవవిచ్చితోఁబుట్టువు
న్నతెఱఁగుఁ। జూచితద్దయువనటలస్రుక్కుచున్న । యెడలనాఱేనిచెం

తనుఁగడిఁచిమీఁద ॥ ౧౫౩. సీ ॥ విన్నుగేళ్లాకూళివెలఁదినీర్నిదినపసిఁ
డిజారిచెంబుపసపొసంగ । మేఘ్రాఁతవెలిబూదిమిసిమియంటి వెలుంగు
నిద్దంపుటలఁతిజన్నిదములమర । నునుగోళ్ల తెలిచాయనెనసి తళ్కులుగు
ల్కు పటికంపుసరములు బాళిమీఁఱఁ । బూపతామరవిందుఁబోల్పనీడైత
గుగడితంపునిడుదకెంజడలువఱల – తే,గీ ॥ వానకోనతటిమబ్బుచేర్వల
నుదెగడు । మేననాఁడెంపుటిత్త్రితోల్జానెసంగ । నోరజగములయెకిమీని
పేరుసారె । గోణుగుచునువచ్చెజగడంపుఁగూటితపసి ॥ ౧౫౪. తే,గీ॥ వ
చ్చియవ్వేఁడివేలుపువంగడంపు । నేలమొలత్రాటినిండుకుంజేటితాల్పు।
మ్రోలనిల్పికరంబుప్రేముడిదలిర్ప । వెరవుతోఁబలెక్కఁగేలుదామరలు
మొగిచి॥ ౧౫౫. కమలవిలసితము॥ జగములయొడయఁడచదువులుమూఁ
డుఁ॥ దగిలినకడఁకవాదలనినుజేజేల్। ముగురికిమొదలగుముదుకఁడవం
చుఁ। బొగడెదుఁగదగొనబుగఁబలుమాఱుఁ॥ ౧౫౬. స్వాగతము॥ మే
రలేనిపలుమేనులఁబేరుల్।సారెఁబూనునెఱజాణలమిన్నం। గోరిచిచ్చలు
నుగోల్తురునిన్నం।దోరమైనమదితోజడదాగుల్॥౧౫౭. స్రగ్విణి॥ చీమ
లుందోమలుంజెట్టులుంగట్టులుం।బాములుంబుల్గులుంబందులుంజేఁపలుం।
గాములున్వేల్పులుంగల్గుమేతాల్పులు। న్వేమఁబల్లిదానీవెకానెన్ను
దుఁ॥౧౫౮. తే,గీ॥వాసిదయ్యాలనీవెవెయ్యేసిమైన । తలలుఁజేతులుఁగ
న్నులజ్జలునుగలిగి।యలరలాడితెడుమగవాఁడవగుచు నేల।యల్లనాగుదు
వనిమిన్నులెన్నుఁగడవె॥ ౧౫౯. తే,గీ॥తలఁపనివ్వారిముంటిచందమునమి
గులఁ।గొంచెమైకప్పమొగులలోమించుఁదీవ।పోల్కిమెఱయుచుఁబచ్చనై
పొలుచుతేజు।నీవకదనిక్కముగమేటినేలతోఁడ ॥ ౧౬౦. దండకము॥ అరిది
బిరుదానీవురాయంచతేజీవజీరుండవై చుట్టువాల్దాల్పవై మెట్టు విన్వేల్ప
వై తీవితోముజ్జగంబెల్లఁబుట్టించుచుంబ్రోచుచుంద్రుంచుచుంనీవెజాబిల్లి
వై ప్రొద్దవై యుద్దిగా రేవగల్లున్నెతిం జేయుచుం దుంతపెక్కెంబు రా
యండవైపున్నియంబుల్గొలల్నిచ్చలుంబంచిమెక్కింపుచుం దూర్పునాడే

లుమసీ్నఁడవై వానఁ జేఁబంటలొందింపుచుఁ బంట నెమ్మెమ్ములన్దంట్లవై వం
ఱకర్ణంబు సాగించుచుఁ వెండియుఁ జేయఁగాఁ గల్గుకర్ణంబు లెనై నఁబ
బ్రూపులుంబూని కావించుచుఁ మాటికిఁ బూటకంబారఁజే రాటలన్బొల్తు
వంచోరినీమాట ప్రాఁబాసవాత్మేటు లేర్పాటు గాఁజాటఁగాఁ బేటగావీ
నులనాఁటియే నాఁటికింబాయదో సామి నీకీఁదలావగ్గి నెమ్మెము రేరాయ
డుం బ్రొద్దుఁగన్నుల్ మొగుల్తోఁవ నాడెంపు మేన్వెల్పు ప్రోలట్టు క్రొంద
మ్మిపూనట్టుకట్టుందు డెందంబు జేజేల్పుబంబుల్ నిరాబారులు న్వెం ద్రుక
ల్నల్వయాలాల్నెల్కఁ ప్రాఁబల్కుఁ జాత్తల్లి కిల్గంటు ప్రాఁబల్కుఁ లూర్పుం
గముల్సంద్రముల్బొజ్జనున్న జ్ఞకెంజామరల్వేల్పు వెజ్జుల్పుటుంముల్కఁ డల్వ్వీ
నులై యొప్పనీచొప్పు గావింపఁగానన్ని యున్నీవమైయుందు వొండెద్ది యు
న్నీవు గాకున్న దెచ్చోటులఁ లేదు గా పాడుగాబమ్మగుర్డుంగ ముల్నీమె
యున్నైడిపంట్లుంబ లెంబ్రోవులై యుండుఁబోతం డ్రినీ వెప్పుడుం వుల్వలం
గాల్పఁగా సాదులం బ్రోదిగావింపఁగాఁ గోరి వేవేలవేసంబు లెంతేనియు
న్వేడబం బొప్పఁగాఁబూనిరాణింతు వెట్లన్న మున్మీను మేనూని మున్నీరు
సొత్తెంచి పెన్మిన్కుఁ జాత్తైకఁ లింజక్కఁ జక్కాడి నెత్తమ్మి పూఁజూలిను
బ్బింపవా ప్రాఁత జేజేలు దేజారఁగాఁ జేరి వేజాడలంజిడ్డు నీర్వామి వేత
ర్పుచోమేటి తాఁబేటి మేయెత్తినువ్వంపు కవ్వంపుగట్టూని వేల్పుంగ మింగా
వ వాదేవరాక్రొవ్విమన్నంతయుం గొంచుబల్పాఁపరాయిక్కఁ కుం బ్రాఁకు
బంగారపుంగంటి రేద్రిమ్మరిం జన్నపుంబందివై చెందివైళంబ వాల్గొమ్ము
నం గ్రుమ్మ వాగిట్టి గాఁగన్నతో ల్బొట్టెని బట్టి యుట్టట్టు గా బిట్టు డట్టింపుచుం
జెట్టల్కఁ బొట్టల్ గట్టు వారకఁ సు న్వెకఁ సంబైన పేరుకుఁ తో నుకుఁ గంబం
బునంబట్టి ట్టిపవా పొట్టివై నేల మూఁడజ్జ లేవేడి వేజగంబాగి చాగంపు
తొల్వేలుపుం గ్రిందికిన్మట్టవా మెండు నింపఁడార జామదగ్న్యుండవై గం
డ్రగొడ్డంటముద్యోధమాన్షే దిగయ్యాళి రాపిండులం జెండుబెండాడవా
శేవరాయిప్పుడి చ్చాలుపుఁ గుత్తుకల్గల్గు ప్రాఁ వేలుపుంగూలుపంగోరి యీూ

రై దుఃసంగ్లెక్కు రాకల్పసంగాతికింగూనవై పుట్టి యున్నాఁడవీపిట్లుల్లోఁదె
ల్వి యొక్కింతయున్లేక ప్రక్కంగనిం గేలనీజక్కయై యుక్కునం గేరునప్ప
క్కరారిక్క తేనిండలంపంగ గజంబులెన్నేనియుంజక్క సైసాగుఁ బొ
మ్మంచు నెయ్యంబుతోఁ దెల్పి జేజేనిరా బారియొందేనియుం బోవరాచూలి
దానప్పుడాగూడుకాన్పుందొరంగూర్మి డెందంబున న్నిల్పుడున్ ॥ ౧౬౧.
చ॥ గడితపుటెక్కగాడ్పులజగంబులగడ్పడి తాలుమాలుగాఁ। గడలిగము
ల్కడుందొణఁకికట్టడికట్టలుదాఁటిపాఱఁగాఁ। బుడమిగలంగ వేదలలుపూ
నెడు పాముదలంకి పాఱఁగాఁ। దడయక వచ్చెవేలుపులదారికి పాముల వేఁట
కాఁడొగిన్॥ ౧౬౨. క॥ వచ్చినఁ బొడగాంచి పెనల్। విచ్చుకొనికడుందలంకి
విసదారిగము। ల్విచ్చన్మొగ్గయికడలకు। విచ్చలవిడిఁబఱచెఁగట్లువీడెంబజ
దున్॥ ౧౬౩. ఆ, వె॥ అపుడుపుల్లురాయఁడర్మిలిఁ బుడమికి। డిగ్గి నేలతేని డెం
దములరఁ। జేసిమరలమింటఁజెచ్చ్యరఁబఱతెంచె। నెలమితోడమూఁకలెల్లఁ
బొదలె॥ ౧౬౪. ఆ, వె॥ అంతఁ బొడపుదిప్ప నెంతయుఁగడఁకతో। జక్కదాయ
పడగసామియబ్బ। వొడముటయును బొంగియడవిద్రిమ్మరిజోదు। లార్పులె
సఁగలంకకరిగిరనికి॥ ౧౬౫. క॥ అరిగినఁగని వేగులవా। రరుదారఁగదీవి తేని
యండకుఁజనివా। విరినత్తైఱఁగెఱిఁగించినఁ। గరమువగంబొందెనతఁడుకళ
వళమొదవన్॥ ౧౬౬. ఆ, వె॥ ప్రగడపిండు నెల్లఁ బిలిపించి వింటిరే। యిట్టిక
డిఁదిమీరలింద్రజిత్తు। చేతివిలువ త్రాళ్లఁ జెయు వేదిపాలసిన। కోఁతిబంట్లు
మరలఁగూడిరనికి॥ ౧౬౭. సీ॥ అనిపలికి ధూమ్రాక్షుఁడను వానిదురమునక
నిదిననతఁడులావడరమూఁక। లేనుఁగుల్గుఱ్ఱములెడపక తోడరానక్క జంబు
గఁబైఁడియరదమెక్కి। యడవిద్రిమ్మరులపైనడచినని రువాగ వారునుదా
ర్గొని వాఁడిమీఱఁ। బోరాడునెడ నేచిపాలదిండిబంటులుకొండద్రిమ్మరిబం
ట్లనంపగొనఁగ- తే, గీ॥ బల్లెములఁ గ్రుమ్మిమూపులుఁ బఱపినఱికి। యేనుఁగు
లఁదోలిమట్టించియును పగుడెల। మోఁది నెఱఁకులువాలుటమ్ములఁ బగిల్చి। వి
ట్లు నొప్పింపనజ్ఞగజెట్టులలిగ॥ ౧౬౮. లయగ్రాహి॥ గట్టులును జట్టులును జె

ట్టులునుబట్టుకొని నెట్టుకొని రక్కసులఁజుట్టుంగొనఁబొమ్మల్ | మట్టియును
రోఁకలనుగట్టియును మాత్మ్యడలు పెట్టియునుదట్టముగఁగట్టిపగమీఱఁగా। బొ
ట్టలునుజట్టలునుబిట్టువగిలించిపలుచెట్టలను నెంచిజముపట్టునకుఁబోవఁగా|బె
ట్టిదఁడ నేనుఁగుల లొట్టియలదట్టువల దెట్టువలఁగొట్టుటయుఁ గట్టలుకతో
డఁగా॥౧౬౯. క॥నలుపుగలత్రావరుకన్నుల| పొలమేపరికొమ్ము మెకపుపోటరు
లపయిఁగా। జెలఁగియరదంబువఱపుచుఁ। జలమునవెదిరించియంపజడిరొమున
రించెఁగా॥౧౭౦. క॥ఒనరింపఁబిచ్చలింపక। మునుకొనియయ్యేడవిమునికిమొన
గాంద్రతనిం| జెనసిపెనుగట్టుఁజెట్టును। బెనుపొదవఁగరువ్వటయును బెగడక
వాఁడుఁగా॥౧౭౧ తే,గీ॥ తేరువడిఁజొన్పియుఁకఁగడ తేరుఁడనుచు। వాఁడితూ
పులుదఱుచుగా వారిమీఁద| వేయుటయుఁ బ్రుక్కికొల్లల సేయలేక| పఱవఁ
జూచినఁగని గాడ్పుపట్టిగినిసి॥౧౭౨. తే,గీ॥ఊలువుమీఱంగమావిమ్రానొ
కటివెఱికి।రక్కసునిపై వ బెదరక యుక్కుతునియ| బలిమిమైనదియొకదొడ్డ
పాఱవాతి।తూపునఁగడంగినడుము నెతునియవై చె॥ ౧౭౩. ఆ,వె॥వైచుట
యునుజింకవార్వపుజోదుబి। డ్డండుబెండియునుగడంగివాని | తేరుగడపు
వాఁడుదేరునుగుల్లము।ల్చదియనొక్కపెద్దచట్టువైచె॥౧౭౪. క॥అటులనర
దంబుపోయిన।దిటము సెడకపుడమికుతికిదిగ్గననయ్యే । కట్టిజోదొక పెను
బడియం। దటుకుననక్కోఁతిమిన్నతలనొనడిచెఁగా॥౧౭౫. తే,గీ॥అందులకుఁ
చాల నెదలోననలుకపూని । జబ్బలుబ్బంగనక్కోఁతిబొబ్బమెకము । కొం
డకొనతున్క వేగ నొక్కటివగిల్చి । వానితలమీఁదఁ జదియంగవైచి చం
పె॥ ౧౭౬. తే,గీ॥అట్లుధూమ్రాక్షుఁడనినీల్గి నట్టితెఱఁగు।సోఁకురాయఁ
డువినిశ్చద్దనోలితెలిసి।వడినకంపనుఁడనియెడువానిఁబిలిచి।యచ్చెనంటులఁ
దునిమిరమ్మనుచుఁబలికె॥ ౧౭౭. క॥పనిచిననతఁడెన్నికమీ।ఱినపోఁజులఁ
గూడుకొని నెతెఁగాదురమునకుఁగా। జననచ్చెట్టుం ద్రిమ్మరి । మొనగాఁడులు
జాలహానమొగిఁగుర్రియుటయుఁగా॥ ౧౭౮. క॥ మిక్కుటమగుకొఱకొఅన|
యొక్కిపుఁడరదంబువఱపియురువడిఁదూపు । ల్పెక్కునిగుడ్పుచుమూఁక

లు నొక్కటఁబురికొల్పవారలుకు దలిర్పఁగ॥ ౧౭౯. సీ॥ తేరులువఱపియే
డ్తెఱఁదూపులడరించివడిగలమావులవై చినటికి । యామ్ము టేనుఁగులఁబా
యక డీకొలిపి ద్రుగ్గఁ ద్రొక్కించియినుపపెళ ద్రుడ్లనడచి। వంకులజముదా
ళ్లవాల్బల్లెములఁ గ్రుమ్మి పయికొని పెద్దయీటియలఁబొడిచి। గండ్రగొడ్డం
డ్లనుకడఁ జెండుబెండాడి మొనలకై దువులతో మ్ముఁలువగిల్చి – తే,గీ॥ మి
గులనొప్పింపఁగనలిమ్రా న్నెకపుబిరుదు । లొక్క మొగి వాండ్రఁబోనీక చి
క్కఁబట్టి। పొడిచియడిచియుఁదాఁచియుఁబుడమి వైచి। పట్టిగ్రుద్దియుఁగఱ
చియుసుడపిరపుడు॥ ౧౮౦. ఆ,వె॥ గండుమీఱనయ్యకఁ పనుఁడజేముటెఁ। నూ
పులేసికొఁతిదొరలఁగలఁచి। కనుపుగొట్టుచున్నఁగనుఁగొనిజగములు। యుసు
రుకందులోననులుసునిగుడ॥ ౧౮౧ ఆ,వె॥ మోటనద్దియొకటిమురిఁబెకలిం
చియమ్మేటిసోఁకుజోదుమీఁదవైచి। సదమదంబుచేసికొదుకకసింగపు। రొద
యొనర్చె మూఁకలాదటపొగడ॥ ౧౮౨. క॥ అంతటనప్పనియీరేఁ। న్గొంకు
కలగయాళి వేల్పుగొంగవినిమదిం। బంతమునిగుడఁగనెంతయు। వంతమ
హాకాయుననికివడిఁబుచ్చుటయుఁ॥ ౧౮౩. సీ॥ బలుహజ్జమెఁ పుదాఁటులు
సెలుకదట్టపుటామునీరున నేలయసలుగొనఁగ। దత్తడిడెక్కగ్రుద్దలివ్రక్క
లింతలనెగసినదుమ్ము మిన్నెల్లఁగప్ప । మెండుమీఱడుబండిఁ గదులరొుట
పునఁజీలువలయొకిమీఁదుదలలుముడువఁ। గాలరిపాఁజువెక్కసపుటార్పులఁ
జంటచవువంచకడలును జెవుడుపడఁగఁ- తే,గీ॥ కఱుకుబడిదంపుబెడిదంపుమె
ఱుఁగుగములు। మిగులఁజూపఱచూడ్క మిఱ్ఱెట్లుగొలుపఁ। బొసఁగఁబదినూ
ఱ్లతత్తడుల్పూనినట్టి। పసిఁడితేరెక్కి పోరికిబయలువెడలె॥ ౧౮౪. ఆ,వె॥ వె
డలికొఁతితుటుమ దొడరినబిఱబిఱ । రెండుమొనలుబెరసి గఁడుమెఱ
యఁ। బోరుచున్నయెడలఁబొలదిండిపోటరు। లడవినెలవుబంట్లఁగడిమినల
మి॥ ౧౮౫. చ॥ ములుకులుసిమ్మియుంగు దెలమోఁదియునీటెలఁ గ్రుమ్మిక
త్తులం। జెలవియుమావులంబఱపి చెండియు మోములుగాళ్లడొక్కలుం। ద
లలును జేతులుందొడ లెదల్మెడలుంబరులుంబిఱుందలు । న్నలియొనరించి

క్రొమ్మెఱుఁగునంజుడునల్లయుమర్లఁజేసెన్॥ ౧౮౬. ఆ.వె॥ ఇవముఁగూడు
కొలపులెకిమిగానిబంటుల । కగ్గజపుమగతనంబుగడలుకొనఁగ। నార్చి తేని
కెలమిఁగూర్చుచుఁదూఁటియా । సోఁకుమూఁకనెల్లఁజుట్టుముట్టి॥ ౧౮౭.
ఆ.వె॥ తేరితోఁడఁదేరు తెజితోఁ జేజియు । మంగుతోడ నేన్గు ముంగఁగొ
ట్టి । బంట్లఁబట్టైఅఁగులఁ బరిమార్చి వైచినఁ । జూచి దొడ్డయొడలిసోఁకుడ
లిగి ॥ ౧౮౮. చ॥ అగడుమిడోలివింటగొనయంబుదవిల్చి మెఱుంగుటమ్ము
ల । బ్బగముగఁబూన్చి యయ్యుటియబంటులనిద్దపుమేనులెల్లవా । విరిన
లియంగ నేసి గొడివెల్ బెరయించిన సైఁపనోపక । బ్బిరుమమగల్ వడిం
బమవు వెట్టఁదొడంగిన నంగదుండొగిన్ ॥ ౧౮౯. క॥ నిలుఁడు నిలుఁడను
చు వారలఁ। బొలుపుగఁ*బెనఁకువకుమగుడఁబురికొల్పుచున । త్తులువతొ
లి వేల్పుఁబైకొని।బలితపుమ్రానొక్కటిమీఁదఁబడవైచుటయున్॥౧౯౦. క॥
నొప్పివడి వాఁడు దద్దయు। నుప్పరమ్ము వంగనార్చి యొకవాలుం దూఁపప్పా
లముద్రిమ్మరిపయి।న్గుప్పునఁ దరింపనొమ్మగొనియుండు నెడన్॥౧౯౧. సీ॥ గు
బ్బలిద్రిమ్మరులగ్గొంకలు నెట్టులుఁబడుకులుఁబూనియగ్గడుసునల్ల । ద్రావు
డుబిరుసు పైఁబోవ వాతఁడు శతవలినై దుమములుకులంబనసు నేడు । తూపు
లవృషభుని దొమ్మిదిదిలు లనలిగ వాత్రుసన్మాఱు నారసములఁ। గ్రోధమునీ
రై దుకోలలఁబ్బృథుని మూఁడమ్ములగజుబదియాఱుపములు॥ తే.గీ॥ బలులకోరు
లఁదక్కనపాలములనుస కి। బంట్లనొక్కొక్క చిలుకునఁబడలువడఁగఁ। జేసియా
ర్చినవంత జేజేలతేని । యనుఁగు మనుమఁడు దెప్పిటికినుక తోడ ॥ ౧౯౨.
క॥ మాఁపిడి చెట్టొక్కటి పెం। ల్లావడరఁగఁబెఱికియా చెనఁటియరదము। న్మ్రా
వులుఁబల్గనుముఁ రై। పోవఁగవై చిననతండు వాలివొనిబిగిన్॥ ౧౯౩. చ॥ పు
డమికిదాఁటిబల్గుదియఁబుచ్చుక నెవ్వడిఁదారబోద పైఁ। గడఁగిన వాతఁడున్గ
దియఁగైకొని పైకొనెనట్టువిర్వురుం। జెడనికడంకతోఁగొదమసింగముల
ట్లనెచర్చి బోరలు । న్దొడలునువీఁపులుందలలు నెవ్వఁగడిందిని మోఁదుటా

* పెనుకువ - పాఠాంతరము.

డుచుఁ॥ ౧౯౪. సీ॥ విడుచుచుం బట్టుచుం బొడుచుచు నడుచుచుం దన్ను
చు గ్రుద్దుచు దాఁటుకొనుచు। నెగయుచు మొగియుచు నేలఁ ద్రెళ్లుచుఁ గ్రింద
మీఁదై పెనంగుచుఁ బాదుకొనుచు। నార్చుచుఁ బేర్వాడి యదలింపుచుఁ
గడంక నెఱపుచు భుజములు సఱచుకొనుచు। నీసడింపుచుఁ గన్నులెఱ్ఱఁజేయు
చు బుసకొట్టుచుఁ బకపక బిట్టు నగుచు — తే,గీ॥ నెత్తురును దుమ్ము మేనుల
పొత్తుకొనఁగ। బెకు రెఱఁగులఁ బోరుచోనుకు మెఱసి। వాలికుఱ్ఱఁడు
పిడికిట వాని నెత్తి। బీటలుగ గ్రుద్దిపడవైచి బిలుకుమార్చె॥ ౧౯౫. క॥ అత్త
ఱినీల్లకు చిక్కిన। నెత్తురు ద్రావుమలవలన నెవ్వడిఁ జాల్పుఁ। గుత్తుకలర
క్కసుఁడు విని। మెత్తం బాటూని లోనమిగులనడలుచుఁ॥ ౧౯౬. క॥ నే
త్తంబు మెఱయ నపుడెప్ర। హస్తుని రావించి బలియుఁడాయిపు డెదలోఁ। గ
స్తి విడఁబుడమి కానుపు। గేస్తుసగీటడఁచిరమ్మొగిని నీవనుడుఁ॥ ౧౯౭. సీ॥ వి
నుచూలి తేజీలఁ జెనయు మావులతోడ మొగిలు చెన్నెరయు నేనుఁగులతోడ।
గట్లతో నుద్దియై క్రాలు తేరులతోడ బలిమి సూపెడుపోటుబంట్లతోడ। ముజ్జ
గంబు వడంక మ్రోఁగు బేరులతోడఁ గొమరారు బిరుదు టెక్కెములతోడఁ।
జొంపంపుఁ దెలిమిత్తియంపు టెల్లులతోడఁ దులకించు చికిలి కైదువులతోడ-
తే,గీ॥ మేలి రతనంపుఁ బనిపల్లకీలతోడఁ। బోరమగు పైఁడికాళెలతోడఁ దరుల।
మొకపు మెకములపై హెచ్చరికల వెడలె। నప్పుడిరుదెగ మూఁకలును నికిఁదో
డరి॥ ౧౯౮. చ॥ విలుకులగట్లఁ గైదువులఁ జెట్టులఁ ద్రుడ్ల నొడళ్లు నజ్జుగాఁ। ద
లకొని మొత్తులాడి బెడిదమ్ముగ నెత్తురు లేఱులై చనం। జలమునఁ బోరుచో
మలహజారపుజోదులు సోఁకుమూఁకలఁ। బొలుపఱఁ జేసియాజమున ద్రో
లికిఁ గావలియున్న నత్తఱిఁ॥ ౧౯౯. సీ॥ అలుకతోడఁ బ్రహస్తుఁడన్సుమలజ
డిగురియించి పౌఁజుల నెల్ల నొంచుచున్నఁ। గనుఁగొని నీలుఁడక్కఱ ఱుకురక్క
సువిల్లు దేరును మావులఁ దేరునడపు। వానిని నొకతాడి మ్రాను నఁజదిపినఁ బు
డమికిఁ దాఁటియప్పాలసుదిండి। తూపుల నా బిరుదు నొసలు నొప్పింపఁ గనలియ
కొక్కెఁ లిసింగంబు బెద్ద- తే,గీ॥ పడుకొకటి దెచ్చినడునెత్తి పగులవైచి। వానిఁ

బోకార్చి నెమ్మదివఱలబూది।గములకామెత్తఁగొసఁగెనక్క సమ్మెసంగి। రా
వణుఁడుదద్దయొఱలిబీరమ్ముహెచ్చ॥౨౦౦. క॥ పడవాళ్లఁబిలిచిమూకల।వ
ఢిదురమునకేగుదేరవలెనని నేమం।బడరనెఱిఁగింపుడనిపది। కడలఁద్రువఁగ
బేరిమ్రోయఁగాఁజేయుటయు॥౨౦౧. ఆ,వె॥ తేరులందలములు దేజీలు నే
నుఁగు । లాదిగలుగు వానిముఱిమెలర్ప । నెక్కియక్క జముగరక్క
సినెఱజోదు।లెలమిఁజేరి మ్రోలనిలిచిరంత॥ ౨౦౨. సీ॥ వెలలేనిరతనంపు
బలునొడవులువెట్టితోరంపుచికిలికైదువులుగట్టి । పొసఁగనొదలలహొ
న్నెమిడికమ్ములఁబూనిడాకాలగండపెండరముమర్చి । తళతళమెఱయుపు
త్తడిపుట్టములుదాల్చికేలముమ్మొనవాలుగీలుకొల్పి । కమ్మకస్తురిసిరిగం
దంబు మెయిఁబూసియరవేల్పుదమ్మానప్పువుటెత్తులునిచి- తే,గీ॥పసిఁడిబెత్తు
లవాంద్రిరుదెసలఁగ్రమ్మి।హెచ్చరికలబరాబరులెనసిసేయ।పొడవుగుబ్బలి
పైప్రొద్దుగడఁకనెక్క।క్రరణినవ్వేలుపులగొంగయరదమెక్క॥ ౨౦౩-సీ॥జ
గములదిగులనిచ్చలపుమేలిమిగట్టకుఱ్ఱవేల్పులతలగుండుగండ । ప్రావే
ల్పుమన్నిఁడబమ్మదేవర మెప్పనెలతాల్పుకొండపూనికబలియుఁడ । జేజేల
దొరపాలిచిచ్చఆపిడుగవెగ్గలపుదురంబులగెలుపుకాఁడ। గడిఁదివాల్మగఁ
డబంగరుదీవిరాయఁడడక్క రిమొకిమీంద్రముక్కు గొయ్య!- తే,గీ॥ గొనబు
టచ్చరననబోండ్లననుపుకాఁడ।కడమయొదవసిరీవులనడరుతేఁడ।గెలువుగె
లుపుమటంచునగ్గించుబిరుదు।పద్యములుబట్లుసదువుచుబలసిచనఁగ॥౨౦౪.
సీ॥ బేరులుడోల్లుతప్పెటలుకాళెలుపిల్లగ్రోవులుతుమములురీవిమెఱయఁ।బ
డగలుముత్యాలగొడుగులుజల్లులునాలవట్టములుసొంపారిమెఱయఁ।బసిఁ
డిపక్కెరఁలనాబాలుమానికపుజౌడోలీలమేనుంగులోలిఁజెలఁగ। విచ్చుకై
దువులుబల్వింగ్లనీటియులూనియారు చుఁబోటుబంట్లగ్గలింపఁ- తే,గీ॥ బుడ
మిపఱియబువాఅనల్లడలునద్రువఁ । బెనుదుమారంబుమిన్నెల్లబిట్టుగప్ప।
జగములడఁగింపఁగడఁగెడుజమునిమాడ్కిఁ । బొంపురాణింపవడినాలము
నకుఁదరలె॥ ౨౦౫. తే,గీ॥తరలిరాచూలిదంపుపైఁదారసిల్లి।మూఁకనొం

శెకవిఢి యుంచి పీఁకఁ దానె। యూని యొనర్చఁగఁ దొడఁగిన నడవిగీము। బంట్లు
మ్రాఁకులుఁ బడుకులుఁ బట్టుకొనుచు ॥ ౨౦౬. క॥ దురమున కుమొనయుట
యునతఁ డరుదుగ వాల్మ్ములుకు లేసి యందఱిఁ గ్రొన్నెత్తురజొత్తిల్లం జేయు
చు। నరదము వడిఁ జొన్పి తఱమియార్చుచు రాఁగన్॥ ౨౦౭. చ॥ కనుఁగొని
ప్రోడు కట్టడలు కన్మలయొక్క టి రెండు చేతులం। గొనికడల న్నియుం బగులఁ
గూఁకలు వెట్టుచు వాని మీఁదఁ గుప్పి నసనవిను గ్గగాఁ బసిఁడి పింజలమర్చిన తూ
పుతిట్టలం। దునిమి పిసాళి రక్కసుఁడు తోడనె వేల్పులుపిచ్చలింపఁగన్॥ ౨౦౮
ఆ,వె॥ ఔరొమ్ము గాఁడి పాఱ నమ్ముల నేసిన। సొమ్మవోయి మేటి కొమ్మ మెకపు।
బిరుదు రాగి జుట్టుపిట్ట తాలుపు వాలు। గోలఁ గొంచగట్టువోలె వ్రాలె॥ ౨౦౯
సీ॥ వ్రాలినఁ జూచి గవయుఁడు గవాక్షుండు జ్యోతిర్ముఖుండు సుదంష్ట్రుఁడు
నలుండు। గజుఁడును వృషభుండు గనలుచు నొక్కటఁ బెను మ్రొకులతని పైని మొ
నసిపైవ। నడుమనే వాఁడవి వెడఁద వాతిలకోరిగుంపునఁ దునిమి యేడ్గురి నొ
క్కొక్క। చిలుకు నవడి సొమ్మసిలఁ జేసి తోడనే మూఁకల నెల్ల చీకాఁకు పఱఁగఁ-
తే,గీ॥ మూఱ నేసినఁ గాసిలి పాఱి వాగ। లురువడిని వ్రాలి రాముని మఱువు సే
రి। బొబ్బరించిన నళుకొల్లఁ బోవఁ బలికి। యప్పుడు రాచూలి సరగ నిల్లందికొను
డు॥ ౨౧౦. క॥ అన్నకుమున్న గబలి తపు। మున్నటి నల్లమ్ముఁ గొను మొగిఁ దో
బి జేజే। మిన్నపయి నడరు చోఁగని। విన్నుమనుఁ డు నిగ్రోధి వెసదానెది
రేగ॥ ౨౧౧. ఆ,వె॥ ఎదిరి తేఁ మీఁ ది కెంగిసినవరచేత। వాఁడు వ్రేయనొచ్చి
వాఁడి సెఱక। మరలి వానినడిచి మంటికిదాఁటిన। వేల్పుగొంగసోలె వేల్పుల
లర॥ ౨౧౨. తే,గీ॥ సోలి మెల్లనె తెలిసి యాసోఁకుఱేఁడు। కోఁతి తాయని
బిడికిట గ్రుద్దుటయును। బొలసు మేపరులాగ్గ నప్పొటు కాఁడు। డఁకఁ దిగఁ
ద్రోచి సయ్యనపుడమి వ్రాలె॥ ౨౧౩. తే,గీ॥ అంతనీలుని పైఁబడి యల్లజో
దు। తేరువోనిచ్చి బలువాలు నారసములు। నిసుపనవియొడ్డుకొని వాని నెత్తి
తోడవు। మానికములూడ నవ్వాఁడి మగఁడు డాఁచె॥ ౨౧౪. క॥ తాఁచిన మో
మెఱవాఱఁగఁ। జూచుచు నింగలపు ములికి సోఁకు దనునన్నీఁ। డా చెట్టుం త్రిప్పు

రిపై వైచిననొడలెల్లఁగమరిపడిసొమ్మసిలెన్. ౨౧౫. తే,గీ॥ అట్టులోతఁడు
పడినఁబిట్టార్చుకొనుచుఁ దేరులత్మణుపైఁదోలిదీవిరాయఁ, డేడుబెడిదంపు
వాల్తూపు లేయనతఁడు మెఱుఁగుటమ్ములనవిదోనవటికెవైచి॥౨౧౬. క॥ త
ఱుచగుచుఁబింజపింజయుఁ । గఱచుకమిడుఁగురులు సెదరఁగడుమిడుతల
చా । లైఱఁగుననడరెడుచిలుకులు । గిఱిగొనఁబఱవుటయువాఁడుగిజగిజప
డుచున్॥౨౧౭. తే,గీ॥ మున్ను నేత్తమ్మిచూలిచేఁగొన్నయట్టి సత్తియను
తూపునిగుడింపసరగతోమ్ము దూటుటయుసొమ్మసిలిరాముతోడఁబుట్టు
వొఱఁగెఁబుడమికిఁగోఁతులువెఱచిపఱవ॥౨౧౮. క॥ అత్తెఱఁగునసైదోడ
ని న త్తమిలినఁజూచిరాముఁడలుకనిగుడఁగా నత్తోలివేలుపుగలువల మిత్తు
రుడాకొనికడంక మీాఱఁగఁబలికెన్॥౨౧౯. ఆ,వె॥ ఓరిరవళికాఁడవోడక
మిగులనా కెగ్గు చేసితింక నెందుఁదూఱఁ గలవునలువవచ్చి కావఁబూనినని
న్నుఁజుడిఁగిపోవనీకమడఁపువాఁడ॥౨౨౦. తే,గీ॥ అనినఁదర్దయునులికియో
రైమతలలరక్కసుఁడురాగవునికఫ్జుజక్కియైన గాలికొమరునిపైఁబెక్కు
వాలుతూపులేసె నేసినఁగినిసియువ్వాసితేఁడు॥౨౨౧. సీ॥ బలితంపు క్రొ
వ్వాఁడిములుకులుసింగాణిఁగూరిచియరిసెవికొనకలాగి । పొలదిండితేని
మోవులుదేరుగై దువులరదంబుసాగింపునతఁడుసిడము । గత్తలంబును వ్ర
గ్గఁగా నేసి వెండియుఁబిడుగుల కెనయైన వెడఁదతూపు । కొనితోమ్మువగు
లించికొంకఁజేసికడంకనరచందమామువాలమ్ము వఱపి- తే,గీ॥ బొమిడికం
బులుపడియునుబుడమిఁగూల్చి బన్నమొందింపబెగడియప్పాలసుండు । వే
ఱొకనితేరిపైఁబడిపాఱితనదు దీవిసొచ్చెనురాకాసితెగలువొగుల॥౨౨౨
తే,గీ॥ ఇంతరాముఁడుదనమొనయంచుసొమ్ము, సిలినజోదులమందులవలన
మనువు కొనిచెలఁగుచుండె వేల్పులగొంగయటులఁ । బాటిచనిదీవిఁగొలు
వుండిపంతమెలయ॥౨౨౩. క॥ మానిసిదిండులఁగనుఁగొని పూనికతోఁగడ
వచెవులపోటరినిపుడే వేనిదురదెలిపిపోరికి లేనెత్తుఁడటంచునర్మిలింబనుచు
టయున్॥౨౨౪. క॥ అటిముటివారలుసనిమే । నెఱుఁగకనిద్దురలనూర్పుటీఁ

డలుగొ ఱలంగుఱువెట్టుచుఁ గొండవలె। న్వెఱఁ గొప్పఁగనున్న కుండవీనుల
జోదుఁ॥ ౨౨౫. క॥ కనుఁగొని పలుదెఱఁగుల దా। కొని లేపఁగ నతఁడు గుదు
రుకొని పెన్మల లాగునఁ దరలక యుండిన బో। రన బూరలు బేరులును గరంబు చె
లంగన్॥ ౨౨౬. తే,గీ॥ గొల్లుగాఁ గూఁకలిడుచు గ్గోలు సేసి। లేవకుండిన వి
సికియా లెంకలినుప। ముస్లగుదియలఁ బిడికిళ్ల రోఁకళులను। మొత్తి బలితం
పుఁజెట్లపై నెత్తినఁ జీయు॥ ౨౨౭. క॥ కఱచియుఁ జఱచియుఁ గారులు। నిటికి
యుగుల్లములనాము సేనుంగులఁ బైఁ। బఱపియుఁ దాఁచియు మీసలు। వెటికి
యునూనియలఁగాఁ జిబిట్టు చిలికియుఁ॥ ౨౨౮. ఆ,వె॥ మేలుకొలుపుచున్న
మెల్ల నేయించుక। పొరలి చిన్ననల్లి పొడిచె నంచు। లేచి కూరుచుండి లెంకలఁ
జూచి మీ। రేమి వచ్చి వారలి చటికనుడు॥ ౨౨౯. క॥ వారందఱుదరిఁ జేరి జో।
హారులు గావించి తేనియా నతియొల్లం। బేరిమిని దెలిపి సంతస। మారఁగన
మ్మేటి మగనికాఁకలిదీరన్॥ ౨౩౦. తే,గీ॥ మేరమీఱిన గొఱియల మేకగము
లఁ। గొఱియ పోతుల నటికి ప్రోగులుగ నిడ్డ। వెగ్గలపు పచ్చినంజుళ్లు వెట్టి కీళ్లు।
దోరహత్తుగ నిడఁగడుపార మెసఁగి॥ ౨౩౧. ఆ,వె॥ అపుడె తరలి యాతఁడన్న
కడకు వచ్చి। మ్రొక్కు విడినఁ జూచి పెక్కు చంద। ములఁ బొసంగ నాడి పాల
దిండిరాయఁడ। పోటుఁగానిఁ గయ్యమునకుఁ బనిచె॥ ౨౩౨. చ॥ పనిచిన జంగ
సాఁచి యొకసారి యెకోటలు దాఁటియె ద్రెఱం। జనుటయు వానిఁ జూచి పెను
సత్తి యొమిత్తి యొవచ్చె నంచు మ్రా। న్మనికి వజీరు లెల్ల నిడుమల్బెరయన్న
డిఁబ్రాటి బాగుగా। వినురతనంపు వంగడపు వెన్నెలరాయని మఱ్ఱు సేరి
నన్॥ ౨౩౩. తే,గీ॥ ఓడకుఁడటంచు నయ్యేకిమీఁడు వారి। నుగుడఁబోరికిఁబు
రికొల్పు మగతనంబు। మెఱయఁగెంగేల విలుగొని వఱలుచుండె। నప్పుడారక్కు
సుని నోలమాసగొనక॥ ౨౩౪. తే,గీ॥ కొదమబెబ్బులి వేలేటిపసువు మీఁద।
దాడి వెడలు తెఱంగునఁ దరుల మోర। మెకపు బంటుల పైఁ బేర్మి మీఱ మొనల।
వాలు ద్రిప్పుచు నడరిన వాండ్రు బెగడి॥ ౨౩౫. క॥ బలుగాలిఁ దూలు మబ్బు
తెఁగల చాడ్పునఁ బఱచుచున్నఁ గనుఁగొని యో హో। నిలుఁడు నిలుండను

చున్నోల్పులదోరమను మండు మరలఁ బురికొల్పుటయుఁ॥ ౨౩౬. ఉ॥ అని
కింగొల్లలఁ జేయ వార్నడచుచో నకుంభకర్ణుండు డా। కొనికై ముమ్మొన
కైదువన్మెదడుల్ గ్రొవ్వుంగళాసంబులు। న్బుసుకల్ నంజుడుఁ బ్రేవులె
మ్ములు నరంబుల్గుండెలున్బ్రోవులై | తనరన్నెత్తురు లేటులై పఱవ మ్రుందం
జేసి పెల్లార్చెన్॥ ౨౩౭. తే,గీ॥ ఒక్క వ్రేటున నూర్లు వేలోలిఁ గూల। వ్రే
యుచును గాళ్లఁ జమరుచు వాయి దెఱచి। మ్రింగుచును గౌఁగిటను బిగియంగ
నొత్తి। నలియఁ జేయుచునున్న బిట్టలుకతోడ॥ ౨౩౮. క॥ చలినట్టు పట్టి బలుగు।
బ్బలి యొక్కటి దెబ్బి వానిపై వ్రేయుఁడున | త్తులువ మొనవాలు చేన। బ్బలి
యుని యెదపొడిచి సౌమ్మ పాలుగఁ జేసెన్॥ ౨౩౯. సీ॥ అది చూచి నీలుఁడు గొ
దుకకై యొక పెద్దగుల వానిపై వ్రేయనలిగి నూఱు। తునియలై పడ దానిదూ
కొని పిడికిట నాతండు వొడిచిననపుడె మఱి వృ। షభుఁడు గవాక్షుండు శరభుఁ
డు నలుఁడును గంధమాదనుఁడును గడఁగి గొప్ప। పడుపులు మ్రాఁకులు నెడప
కవైచి నొప్పించినఁ దలఁకక బ్బిరుడు మగఁడు- తే,గీ॥ వారి నేపురిసౌమ్మవోవం
గఁబొడిచి। చూడక్క కగపడ్డకోఁతులఁ జుఱుఁగనీక। మ్రింగఁజాగినఁ దద్దయు మి
డికిపవలు। సేయు వేలుపుపట్టి యచ్చెనఁటిఁబొదివి॥ ౨౪౦. క॥ గుబ్బలికొమ్మె
క్కటిగడు। నిబ్బరమునఁ బెఱికి యాతని న్వైచిన వాఁ। డుబ్బు సెడక మల ద్రి
మ్మరి। బెబ్బులిపై మొనలవాలు పేర్మిన్వైచెన్॥ ౨౪౧. తే,గీ॥ వైవఁగా దుప్పు
ముట్టఁడవ్వాలు నడుమఁ। బట్టుకొని కిన్క మ్రోఁకాలఁ బెట్టి విఱిచె। నంములకుఁ
జాలరక్కసుఁ డలిగి తమ్మి। నంటుకొమరుని సౌమ్మ గొనంగ నడిచె॥ ౨౪౨
ఆ,వె॥ అడిచి యతని మూపునందిడుకొని దీవి। కరుగుచున్న మంచి యత్తికొమ్మ।
మెకపుఁ గిన్న దెలిసి మెల్లన వానిపీ। నులును ముక్కు గోఱికి మొలమి నరిగె॥ ౨౪౩
క॥ అరిగినఁ గనుఁగొని రక్కసుఁ। డరుదందుచు మేనురోసి యప్పుడె యనికిన్।
మరలి యొకయినుపచ్రుడ్డునఁ | బరిగొనియకోఁకనతెంకి బంట్లఁ జమము
చున్॥ ౨౪౪. సీ॥ కడఁక మై వేనాఁరికెడపు బొండుములట్ల బెట్టిదంబుగఁ దలల్వ్రీ
ల్చుకొనుచుఁ। దులకించు నించుగోలల తెఱంగున సంత సము మీఱఁ జేతులు

నములుకొనుచుఁ దియ్యని క్రొవ్విరి తేనియ చాఱ్పునగొదకొని నెత్తురుల్గ్రో
లుకొనుచు । బలితంపుజున్నుబిళ్లలచందమునఁ గ్రొవ్వు మెదడును నోరూర
ద్రెంగికొనుచు- తే,గీ॥ మొనసి తన వారు బెఱవారు నని తలంపక । యబ్బు
రంబుగఁ దనకగ్గమైనవారి। నేది యెత్తుక బొఱియలో వైచికొనుచు। మ్రాఁకుమోచ
ట లేనికడిమిఁ ద్రిమ్మరుచునుండె॥ ౨౮౫. తే,గీ॥ అపుడు రాముఁడు వానిపై
నడరి వింటి। నారి మొఱయించి కఱకువాల్నారసములు। పెక్కు వఱపినఁ ద
లఁకక బ్బిరుదు గేల । ద్రుడ్డు ద్రిప్పుచు రాచ చందురునిఁ దొడరె ॥ ౨౮౬.
చ॥ తొడరిన వెండియుం గినుకతో నెకిమీఁదు మెఱుంగుటమ్ముల। గ్గడుసరి సోఁ
కు మిన్నుమెయి గాఁడఁగ నేసిన నొచ్చియుం జలం । బడరఁగ నాతఁడొత్తుకొ
నియార్చుచు రాఁగని గాడ్పుతూపునె । వ్వడిఁ బఱగించి చేయి దెగవైచెఁ
గడిందిగ రాముఁడత్తఱిన్॥ ౨౮౭. సీ॥ తెగవ్రేయఁ వాఁడెద్దఁ బొంగలి రెం
డవ చేత నొక మ్రానుగొనివచ్చుచున్నఁ జూచి । గ్గాచూలి వేలుపు రాచిలుకు
నిగిడించి యా చెయ్యి దెగవైచి యపుడె సామి। నెలములికి దోయి నిచ్చలము
గాఁ బఱగించి కాళ్లు రెండును ద్రుంచి కలువదాయ । కూనతూపేసి బల్లుజ్జ
లి చివరతో దిను సైనయప్పొలదిండి మేలు- తే,గీ॥ బంతి యావలపుడమి పైఁబ
డఁగ నేసె । నేయుటయు రక్కసులు గొందరేగి వరుస। నుత్తుకల రేయి ద్రిమ్మ
రక త్రైఱంగు। గదిసి వినిపింపగుండియ ల్పెదరి యతఁడు॥ ౨౮౮. తే,గీ॥ పలుదె
ఱంగుల సైదోడు బంటుతనము । లెన్నుకొని నేలఁ బొరలుచు నేడ్చి యేడ్చి। సొ
మ్మసిలి కొంత వడికి దిటమ్ము మెఱయ । డెలిసి కూర్చుండి తద్దయుఁ జలమెల
ర్ప॥ ౨౮౯. సీ॥ దేవాంతకుండును ద్రిశిరుండు నతికాయుఁడును నరాంత
కుఁడు నాఁ దనరు కూర్మి । పట్లకుఁ దగ మహాపార్శ్వ మహోదరుఁ డోడిడి
యనికిఁ బోఁ దోలుటయును। వారలాఱుగురును మేర మీఱిన మూఁకతోఁ జని
కోఁతులఁ దొడరు నెడల । నిరుదెఱంగుల దండు బెరసి యుక్కున వ్రేటులాడు
చోఁ జెలరేఁగి యడవి ద్రిమ్మ - తే,గీ॥ రులు గడిందిగ రేద్రిమ్మరుల ను జుట్టు। ము
ట్టి పలుచందములఁ బడఁ గొట్టి శక్కి।నంపు రాయసి వీఁడునకంపివైవఁ। జూచి

యమ్మేటి రాకాసిజోదు లలిగి॥ ౨౫౦. ఆ.వె॥ కైదువులఁ ద్రుళ్లఁ దూపులఁ గ
డఁగిన యలికి । మోఁది గ్రుచ్చియుఁ బలుచందములఁ గలంగఁ । జేసి మూఁక
లఁ జీకాఁకు సేయుచున్నఁ । గాంచి యత్తఱి నెనలేని కడిమితోడ॥ ౨౫౧ సీ॥ తె
మ్మెరఁ గజ్జుఁడు త్రిశిరు దేవాంతకు నతికాయుని నిదారయనుఁ గుగొమరుఁ
డును మహోదరు నీలుఁడును వృషభుఁడు మహాపార్శ్వుఁ డునిఁ దొడరి గుబ్బలు
లుఁ జెట్లుఁ । బడుకులుఁ దలుచు గాఁ బై ద్రేయ వాండ్రవిదప్పించుకొని బంటుత
నము వెలయ । ద్రుళ్లనీటియలఁ గైదువులఁ దూపులసురియల జముదాడులన
కట- ఱంది- తే.గీ॥ చెట్టు ద్రిమ్మరి జోదులఁ బిట్టు నెప్పి । వెట్టుటయు వారలాసోఁ
కు జెట్టిమగల । దిట్టలై పట్టుకొని పడఁ గొట్టి జముని । పట్టునకుఁ బంచిరిరువా
గు పజలువొగడ॥ ౨౫౨. తే.గీ॥ అప్పు డతికాయుఁ డలుకతోఁ దిప్పద్రిమ్మరు
లఁ బటాపంచలుగఁ దోలి బలిమి మీఱఁ । బంతి తేరుల మొకిమీని పట్టికరియ । నరద
మొగిఁ జొన్పియ తనకిట్లనుచుఁ బలికె॥ ౨౫౩. ఆ.వె॥ రాచబిరుదవేల్పురా
యని కైననగ్గ । గదిసి పోరనలవిగాక యుండుఁ । గోఁతిమూఁకఁ గూర్పుకొనివ
చ్చిని బోఁటి । సన్నగాఁడ లెమరఁ జాలు టెట్లు॥ ౨౫౪. సీ॥ చివికిన ప్రాఁత
విల్సిల్ చుటయును బొలదిండి క్రొన్ననబోఁడిఁ జెండుటయును । లేడి నేయు
టయుఁ జెల్మి యొనర్పఁ జేరిన చెలిముక్క సెవులును జిమ్ముటయును । తాటి
కినుసురులు రాపించుటయు డాఁగి కోఁతి నెక్కమ్మునఁ గూల్చుటయును । మం
దిమి చేలా వెల్లఁ గొదపడ్డ ఖరుని ద్రుంచుటయు నీళ్లకు నడ్డు వోయుటయును-
తే.గీ॥ మగతనంబులు గాఁగ నీమదిఁ దలంచు । కొని కరంబును దిక్కుమిక్కుట
పుసూషు । దెచ్చుకొంటి విగద చెడు తెఱఁగువ్రాని । యకట నీకింక నెందువొన
గుఁ జెనంటి॥ ౨౫౫. తే.గీ॥ బలిమి భరతుఁడుమును ప్రోలు వెడలఁ ద్రోయ ।
నడవులకుఁ జేరి యాలి గోల్పడితి విందుఁ । గాయగసరులు దిని బ్రతుకక గయా
ళి । పొలసుదిండులతోఁ బగపూనఁ జను నె ॥ ౨౫౬. ఆ.వె ॥ నలువకైనఁ గ
న్గొనఁగరాని టక్కరి యగుచు జోగి తెగలయందె డాఁగి । కొలముగొనము రూ
పుగలుగకయుండు నీ కిట్టి రాచ చిన్నె లేల యిపుడు॥ ౨౫౭. క॥ మాతండ్రిక

తనమానిసి । వైతవిగాహూకు పేరునంతకుమునునీ । కేతఱిఁగలదుజగం
బున । నీతెఱఁగెవ్వండెఱుంగు నిక్కము సెప్పుమా॥ ౨౫౮. క॥ నీ
వారమనుచునమ్మిక । తోవాలెము గొలుచువారిదొసఁగుల్పాలం । బో
విడిచి నిరాబారులఁ । గావించుచెనంటిపీవెకద పరికింపన్ ॥ ౨౫౯.
సీ॥ కడలిసొచ్చినకొండయడుగునడాఁగిన నేలలోఁదూఱిన నెఱియఁగడచి।
వేసమూనినటక్క వెలయఁజేసాపినఁబుడమిరొల్లనుడిగ్గ విడిచిచనిన।నడవు
లఁజేరినవిడువక నాఁగలిపట్టినప్రానిలోపలనిఱికినఁ।దట్టువనెక్క నఁదర్దయు
వీఁగినమఱియుబల్రూపులవఱలుచున్నఁ- తే,గీ॥ దలఁపునీయందెనిలిపినిచ్చ
లును వెదకు।చుండుఁగాక జుణింగిని న్నెందునైనఁ । బోవనిత్తునె వినుము నా
పొంతనింక।సాఁగనేరవుసుమ్ము నీయాఁగడములు ॥ ౨౬౦. తే,గీ॥ ఆనినరా
ముఁడువానిపైనలిగి యోరి। పాలసుఁడకానయూరకబవరమునకుఁ।దొడరు
దువుగాకకడురిత్తనుడువులేల।యనుచువిల్గొనఁటమ్మణుండడ్డుదగిలి॥ ౨౬౧
క॥ఆసోఁకుజోదుఁబైకొని।రోసంబునవింటినారి మ్రోయించికడు। న్వాసి
లకోరులుబడిబడి । వేసికలంచుటయు వాఁడు హెచ్చుగుకినుకన్ ॥ ౨౬౨
తే,గీ॥ పెక్కునెఱతూపులారాచబిరుదుమీఁద।వ్రేయనతఁడవియరతా
గవిందుములికి।గములఁదునుమాడివైచినఁగనలిరక్క।సుండువెండియుఁగ
ఱుకుతూపొందుసిమ్మె ॥ ౨౬౩. సీ॥ చిమ్మినన కోఁలయిమ్ములఁజనిపెను
ఱొమ్ముగాఁడుటయురాతమ్మిదాయ। తమ్ముఁడొకించుకసొమ్మవోయికరం
బునుమ్మలించుచు లేచియమ్మెఱుంగు। టమ్ముగ్రొన్నెత్తురు ల్నెమ్మెయిఁబొ
రిఁబొరిఁగ్రమ్మఁగఁబెఱికిబీరమ్ము మెఱయ। తెమ్మెర తెలిదిలుక నెమ్మదినా
రేయిద్రిమ్మరిబొబ్బమెకమ్ము పైఁది- తే,గీ॥ రమ్ముగా నేయవాఁడుగన్బెమ్మ
లదర। ఘుమ్మరపుటల్క తోఁజిల్వసొమ్ముములికి। గ్రమ్మఅనిగుడ్పనత్తూపులె
మ్మెనాక।సమ్మునందంటి పెనఁగెజగంబుబెగడ॥ ౨౬౪. తే,గీ॥ అత్తెఱంగు
నఁబెనఁగియయ్యమ్ముదోయి । బూదిమ్రై రాలుటయుసోఁకుజోదుగువియ।
తాల్పుతూపెసెనేసినదానిసిపుడె। రాకొమరుఁడీఁదతూపేసిక్రమ్మఱిం

చె॥ ౨౬౫. క॥ మఱియుఁ జలంబున నిరువురు। గుఱిరొమ్ముఁగఁ బెక్కు వాలు
గోలలు పైపైఁ|బఱపుచు నేర్తైఱంబోరెడు। తఱి నెదలోఁగినిసి రాముతమ్ముఁ
డుగడిమిన్॥ ౨౬౬. సీ॥ నలువతూపఱివోసి బలిమిమైనద్దోనకారిరక్కసు
మేలికాసిమీఁద। నేసిననది మంటలెగయుచు మిడుఁగురులెసెదర నొక్కమ్మ
డిఁగడియవచ్చు।చున్నఁగన్గొని వాఁడు గ్రన్ననఁ దూలఁగ్రుడ్డులఁబటువుకైదు
వులనడిద। ములమరల్పినఁబోక మొనసి నాడెంపుబొమిడికముతోఁగూడఁ
బడమిఁబడఁగ- తే,గీ॥ వానితలఁద్రుంచెఁద్రుంచినఁగోనమానికి। విరుదులం
దఱు బొబ్బలు పెట్టుకొనుచుఁ| జెలఁగియాడిరిమింటఁ జేజేలు రాచ।పట్టిఁద
ద్దయునగ్గించిపల్కి రంత॥ ౨౬౭. తే,గీ॥ కలనఁబొలియక చిక్కినపొలసుదిం
డి।బంట్లుగొందఱు నెవ్వడిఁ బఱవిదీవి। తోసికత్తెఱఁగెఱఁగింపమానరాని।
ప్రంతఁగొడుకులఁదలఁచిలోవగచుచుండె॥ ౨౬౮. ఆ,వె ॥ అప్పుడింద్రజి
తుఁడు నబ్బడెందములోన। వగవుమాంచి యగ్గివలనబన్ని। తూపుఁగాంచి
సరగ దురమునకరుదెంచి। చదలనంటికోఁతిపదువుఁగూల్చి॥ ౨౬౯. క॥బలు
ములుకులేసి కాళ్లుం। దలలుం జేతులును దొడలు నడుములు బెనుతి।ట్టలుగాఁ
దున్మచుఁ బలువురఁ|బొలియించి కడిందిలావువొడమగ మఱియున్॥ ౨౭౦
సీ॥ క్రొవ్వాఁడి దికిలిములుకులు పెంటఁ దొడిగి జ్యోతిర్ముఖు నాజిటద్వివిదు
మూఁట। నెలుఁగులదొరఁ బదియేనింట నలుని నీరైదింట వేల్పురాయతనూజు
మనిఁ।బ్రొద్దుచూలిని వృషభుని నీలు గజు ముప్పదేసింటఁ బనసుని నెనిమిదింట।
మైందు నేడిట గంధమాదను రెండుతొమ్మిదులఁ దక్కినకొమ్మమెకపుబంట్ల -
తే,గీ॥ నెల్ల నొండొంట నేలపైఁద్రెళ్ల నేసి। నలువతూపున రాచజాబిలులఁ
దద్ద।సొమ్మసిల్లఁగ నొనరించి బిట్టార్చి నెమ్మితోడ। లంకకరుదెంచి తంత్రి కెలమి
యొనర్చె॥ ౨౭౧. తే,గీ॥ అప్పడెలుఁగుల రాయని యానతిఁగొని। గాడ్పుకొ
మరుఁడు మందులఁ గట్టు దెచ్చి। కోఁతిమూఁకలమనిపెరాకొదమసింగ। ము
లును పేజాము గాసొమ్మదెలిసిరంత॥ ౨౭౨. క॥ చెయ్వులపాకిరిశుజ్జుఁడు।
సెయిదోయి మొగిడ్చి రాచసింగముతోడన్|దయివారు వేడ్క నిట్టులు|నినా

మల ద్రిమ్మరికోలంపు నెలలరారఁ॥ ౨౬౩. చ॥ ఒడయఁడనాదు విన్నప
ము లొప్పుగ నిప్పు డెవ్వం దలంపుమీ। తడయక కుంభకర్ణుఁడు మొగ్గలనాడెపు
జోదులందఱుఁ। మడియుటఁ జేసి రావణుఁడు మాఱొక్కనియింక దురంబొన
ర్పఁగా। వెడలఁడు లంకఁ గాల్పుటకు వేపను పందగుకోఁతిమూఁకలఁ॥ ౨౬౪
ఆ, వె॥ అనిన నట్ల సేయుమని రాముఁ డానతి। యిడిన వేఁడి వేల్పుకొడుకు ప్రొద్దు
గ్రుంకనిచ్చి యెల్లకొమ్మ మెకంబులఁ। గడిఁది మీఱ లంకఁ గాల్పనరిగె॥ ౨౬౫
ఉ॥ అంచిన వారలొక్కమొగి నార్పుల నెల్లకడల్వడంకఁగాఁ। గొంచక చేతు
లం గొఱవికోలలు వట్టుక యేగి వేపటా। పంచలు గాఁగఁ బెన్నవని పట్టులఁగా
వలియున్న వాండ్రఁబో। డంచిక లంక ప్రోలు తుగడంకఁ దలిర్పఁగఁ జొచ్చి
వేఁడిమిఁ॥ ౨౬౬. క॥ అగపడ్డ రేయి ద్రిమ్మరి। తెగలం బోనీక పట్టి తెగ
టార్చుచుము। జగములకుం దిగులొదవఁగ। నొగి నెక్కుడు మేఁపు గొం
గ యుఱవులొసఁగుచుఁ॥ ౨౬౭. తే, గీ॥ పాడవాడలఁ గ్రమ్ముక మేడ
లందు। మోసలలయందును గ్రాణములను మిద్దె। టింట్లఁ జవికలయందె
ల్లనింగలంపు। కొఱవులడరించి వెసరవుల్ కొల్పుటయును॥ ౨౬౮.
క॥ పొగయుచు మంటలు సదలున। కెగయఁగ మిడుఁగురులు సెదర నేర్తైఱన
పుడా। దుగ మొగముల వేల్పాగు। బ్బగదరి కొని కాల్వఁ దొడఁగెఁ బ్రోలెల్లె
డలఁ॥ ౨౬౯. సీ॥ కొలుచులు మానికంబులు మంచిగందములొక్కకలుజము
రులు గుందనంబు। వెండియుఁ గైదువు పిండులుపల్లకీలందలమ్ములు పేడియ
ల్పంచు వాలు। గద్దియలుయ్యాలల్మిద్దియల్మేడలు చప్పరంబులు మొగసాలలిం
డ్లు। తలుపులు గవని కట్టులు తెలెల్చెంబులుపక్కెరల్తొడవులుజక్కి నెలవు-
తే, గీ॥ లేమఁగులపట్లు మొదలగు నెల్లవియును। మొగిని సతనాలుకలు సొంచి
రగులఁ గొనుచు। దంట మోములదేవరదని విదీఱ। బుసులుకొని మెక్కెఁ దద్ద
యబ్బురముగాఁగ॥ ౨౭౦. సీ॥ అప్పుడు గడ లేని యలజడిఁ బడి తలల్విడి యా
డవడిఁ బర్విలి డెడువారు। కూనలముదుసళ్లఁగానక నెమకుచునగ్గికగ్గంబ
యి ద్రుగ్గు వారలిఁక నేమి సేయుదమెక్కడికేగుదమని చాలవగపుతో నడలు

వారు। ముంగిళ్ల సందులమూలలఁగొందుల నెడలేక మంటల నెనయువారు॥ తే,గీ॥ పొగయు సెగలును దమ్ము వేపొదివికొనిన। దట్టమగు చిచ్చులోపలఁ దెట్టు వులుగ। డెల్లువారును రావణుఁ డిట్టువారు। నగుచు రక్కసు లిడుమలనడలిరొకట॥ ౨౯౧. ఆ,వె॥ అట్లు ప్రోలు గాల్చి యడవి ద్రిమ్మరులెల్లఁ। గోటగవఁకులందుఁ గూడి సోఁకు। మగని నెచటఁ గన్నమడియించుచున్న చో। జంటపదిబుజములబంటు గినిసి॥ ౨౯౨. తే,గీ॥ కుంభకర్ణుని కొడుకులఁ గుంభుఁ డును ని। కుంభుఁడను వాండ్రఁ బిలిచి యాకోఁతిపదువు। దునిమి రండని పను పనత్తులు వతొంటి। వేల్పు గొమరులు మగఁటిమి విప్పమీఱ॥ ౨౯౩. క॥ మీసలు దువ్వుచు నుడుగని। రోసంబునఁ దేరు లెక్కి ప్రోడలయిన రా। కాసివజీరులు గొందఱి। బాసటఁ గొని నడ్దైఱఁగుల పాఁజులు గొలువన్॥ ౨౯౪. క॥ ఓలి మెయిఁ దెల్లడాలు మెఱి। కాలిబ్బులమీఁద నడరుకై వడి నపుడే। యాలమునకుఁ జనుటయుఁ దోలి। వేలుపులాకోఁతిగముల వెసఁ గనికినుకన్॥ ౨౯౫. ఆ,వె॥ ఓరికోఁతిమూకలార కాఱడవులఁ। దూఱికాయగసరు లేఱుక తిని। బ్రదుక లేక రాచగుదియతోఁ బొత్తూని। పొలసు దిండ్ల నెదిరి పోరఁదగునె॥ ౨౯౬. ఆ,వె॥ ఆలినప్పగించి నంతటఁ బోకమి। మప్పగింపఁ దెచ్చె నఱదలంచి। రాచవాని నమ్మ రాదను మాటమీ। రెఱుఁగరై తిరింకనేమి గలదు॥ ౨౯౭. సీ॥ చివచివ నెగఁ బ్రాఁకఁ జిఱుతమ్రాఁకులు గావు పొగరు శేనుఁగు గున్నతెగలు గాని। కూడియాడు కొనంగ లేడికూనలు గావు వడిగల మేటి తత్తడులు గాని। చెలఁగి గంతులిడంగఁ బొలముగుట్టలు గావు తలరుపు త్తడియరదములు గాని। యుఱికి దాఁటులు గొను నూటవాగులు గావు కఱుకునంజుడు దిండిగములు గాని- తే,గీ॥ పొదవియాలింపఁ బులుఁగు నుస్రొద్దు ళ్లు గావు। కడిఁదిసింగాణి బెడఁగు చప్పుడులు గాని। కోఁతులెచ్చటజగడంపు చేఁత లెచట। పగ్గెలటు పెట్టి తిన్నఁగఁ బాఱిచనుఁడు॥ ౨౯౮. సీ॥ అనిపల్కి కేవునార్చి యొక్కమ్మడిఁ గదలి రొండొరు మీఱి పొదఁడు పొదఁడు। బవిమి మైఁబొదువుఁడు పట్టుఁడు కొట్టుఁడంచే త్తెఱఁ దొడరి యత్యాఱచి దిండ్లు। సబిడీల వంకులజము దాళ్లతోఁ జేవ ద్రుడ్డల బటువుకై దువుల నడిద।

ములఁగల్లెములనీటియలసెలగత్తులగుదియలఁదూపులగొడ్డళులను - తే,గీ॥ జెం
డుబెండాడికండలుగుండియలును। గ్రొవ్వునెత్తురు మెదడు ప్రేగులునర్ర
మ్ముఁ లెమ్ములును నేలఁబొరలంగఁ గొమ్మమెకపు। పిండు నెంచిరి జేజేలు బెగ
డిపఁబవ॥ ౫౯. ఉ॥ అప్పుడు తిప్పద్రిమ్మరిగయాళులు సెట్టులుగట్టుఁజట్టు
లుం। గుప్పలుగాఁగరువ్వియును గ్రుద్దియుఁ దాఁచియు గోళ్లప్రచ్చియుం। డె
ప్పరమైనయుక్కలఁగడిందిగరక్కసిబంట్ల నొక్కనిం। దప్పిచనంగనీకగు దె
తాలుప్రోలికిఁదోలిరోలిగ౯॥ ౬౦. క॥ మరియుఁ బ్రజంఘుని గ్రోధను।
నురుమాడెన్వాలికొడుకు నూల్కొనికడిమి౯। వెరవొప్పశోణితాక్షునిఁ।
బరిమార్చె౯ ద్వివిదుఁడల్లపాఁజులు వొగడ౯॥ ౬౧. ఆ,వె॥ అట్టులడరుచు
న్నచెట్టు ద్రిమ్మరుల పైఁ। గినిసి కుంభుఁడనికి మొనసి పెద్ద। కొండవంటి వింట
గొనయమెక్కించి నల్గడలును ద్రువ బొబ్బయిడి కడంగి॥ ౬౨. క॥ గాలికవ
ణంపు మేపుడు। చాలుపులంబోలి తరకసంబున నొఱపు౯। మైలియపరంజిపిం
జల। వాలారుం దూపులు ఱిక వామిగ నేసె౯॥ ౬౩. క॥ ఏయుటగనుఁగొని
ద్వివిదుఁడు। పాయని రోసమున నొక్క పడుకా వేల్పుం। దాయపయిం బడ
వైచుట। కైయెత్తిన వాఁడుదోనె యదిదును మాడె౯॥ ౬౪. క॥ తును మా
డి యొక్క నెఱతూ। పునవాతని బోరయుచ్చిపో నేసిన ఁగ్ర। న్నన నేల నొరఁ
గెనటులొరఁ। గినఁదోఁ బుట్టువును జూచికినుకదలిర్ప౯॥ ౬౫. తే,గీ॥ మైం
దుఁడురవడి యొక్క పెద్ద మ్రాఁకు వెఱికి। పొలసు మేపరి నేయనప్పొటు కాఁ
డు। నెయ్యిసోఁకిన గాడుపు నెయ్యునట్లు। మండి యొక్క కోలనాతనిఁ బండఁ బె
ట్టె॥ ౬౬. క॥ మామలపాటుగనుంగొని। తామదిలోఁ గుందిగట్ల ధాయకొ
మరుఁడెం। తోమగఁటిమి నెదుగుడువాఁ। డామెసఁగఁగఁబలుఃఖలుకులనా
తని నొంచె౯॥ ౬౭. తే,గీ॥ అంతఁగొందఱుకోఁతిబంట్లు త్రైఅంగు। రాముక
డకేగి తెలుపనా రాచమిన్న। మోరతెల్పు మెకపు ఱేఁడు మొదలుగల్గు। బల్లి
దుల నేర్చి పోరికిఁ బనుపుటయును॥ ౬౮. క॥ మ్రాఁకులుఁ బడుకులుఁ గైకొని।
వీఁకం జని వారుమిగుల వెఱఁ గొప్పఁగడుం। గూఁకలొనఁగుచు నతని౯। దాఁ

కినవచ్చికుదుమగఁడుదరలనికడిమిన్॥౨౯౯. తే,గీ॥ వారినందఱిబెడిదంపు
వాఁడివారసములనొనేసితఱిమినజగముకన్ను। కొమరుఁడాకుంభకర్ణుని
కొడుకుఁదోడీరిమలలుఁజెట్టులుఁబడుకులుఁజెలఁగివైచె॥౩౦౦. తే,గీ॥ వై
చుటయువాఁడునడుమనవానినెల్లఁ। దునిమివేంద్రంపుమొనవాఁడితూ
పుగములుకోఁతిరాయనిపైఁబెల్లుగురియనతఁడు। వానిసింగాణిముఱియ
లుగానెనర్చె॥౩౦౧. సీ॥అంములకలిగివాఁడరదంబుడిగివడిఁబఱతెంచిసు
గ్రీవుఁబట్టుకొనిన। నిరువురునపుడామతేనుఁగుగున్నలపోలికఁబోరొని
పొంపుగదుర। నడుగులతాఁకునఁబుడమిగ్రక్కదలనార్పులఁదమ్మికానుపు
గ్రుడ్లువగుల। గడితంపుదుమ్మునఁగడలిపట్టుగలంగనూర్పులమొగులజాలొ
దిగిపఱవఁ— తే,గీ॥బలుదెఱంగులఁబోరుచోఁగలువదాయ। పట్టియారక్కసు
నిజిక్కఁబట్టిఱొమ్ము। మట్టిపిడికిటఁబొడిచిననిట్టునట్టు। గదలనేరకయసురు
లువదలిచనియె॥౩౦౨. క॥అంతనికుంభుండెంతయుఁ। బంతంబుననినుపకట్లబ
ల్గుదియఁగడున్। వింతగఁద్రిప్పుకొనుచుహను। మంతునెదిరియతనిబోరమ
సలకమోఁదెన్॥౩౦౩. ఆ,వె॥మోఁదుటయునుగాడ్పుగాదిలికజ్జని। య
ప్పుసోఁకిగుదియముక్కలయ్యె। నపుడుసోఁకుబంటునలమిపట్టుకనల్ల। గ్ర
క్కఁబొడిచెనడరియుక్కుజోదు॥౩౦౪. చ॥ పొడిచినమొగ్గియప్పాలసుబో
నపుమేటిమగండుబీరమే। ర్పడవడిలేచికోఁతిదొరఁబట్టుకబిట్టుగలంపనా
తఁడగ్గడుసరిరక్కసుంబొదివిశాలునుగేలుఁగదల్పనీకబ। ల్విడిఁబడఁద్రో
చిత్రొక్కసరవిందలద్రుంచెఁజలంబెలర్పఁగన్॥ ౩౦౫. క॥అయ్యెడఁగొం
దఱురక్కసు। లొయ్యనపఱతెంచిసోఁకుటొడయనిఁగనియ। క్కయ్యంపు
తెఱఁగుసెప్పిన। నయ్యైకిమీఁదుఱకయడలియాఱనికినుకన్॥౩౦౬. తే,గీ॥ఖ
రునికొడుకైనమకరాక్షుఁగదియఁబిలిచి। నీవునీమూఁకతోఁగూడిరీవినేగి।
నేఁడురాచూలులనుగోననెలవుబంట్లఁ। జెనసివైళంబరూపఱఁజేసిర
మ్ము॥౩౦౭. క॥అనిపనిచినమూఁకలతోఁ। బనివినియజ్జోదుకోఁతిపోఁజుల
పైడా। కొనికినుకనిగుడఁదూపుల। పెనుజడియొనరింపవారుఁబెంపలరా

రణ॥ ౩౦౮. తే,గీ॥ కొలఁదిమీఱిన మ్రాఁకులు మలలు తాలుఁ। బూనియడిచిన
రక్కసపోటరులును । గైదువులు విండ్లు గైకొని కదిసిరట్టు । తిరుదెఱంగుల
మూఁకలు నేలమిఁ బెరసి॥ ౩౦౯. క॥ మేమలు నలినలిగాఁగం। బీనుఁగు పెంట
లుగఁగడిమిఁ బెనఁగెడు నెడన। క్రొన్నబిడారపు బంటులు। మానక రాకాసి తె
గలమడియించుటయుఁ॥ ౩౧౦. సీ॥ కన్నులనిప్పుకల్ గ్రమ్ముచు మువ్వన్నె
మెకమిల్లిఁగదియుపోలికల మొసలి । కన్నుల రాకాసి మిన్నకోనమెకంపు
గుంపుల దార్కొనియంపవాన। గురిసియీ తెలఁగ్రుచ్చి గుదియలమోఁది
యడిదముల గొడ్డండ్లఁజదియనటికి। సురియలఁ బొడిచి నజ్జుగనొడ్లెల్లను జెం
డాడి చీకాఁకుచేసి కలఁచి- తే,గీ॥ బారిసమరిననిలువక పారి వార। లివము మే
పరికొలపు జక్కవలసూడు। మలువు సేరిరి సేరినమఱక మొఱకు । రక్కసుఁ
డుదోనెయరిగిసీ రాముఁదొడరి॥ ౩౧౧. క॥ నెఱజోదవనుచు నినుఁబ। ల్మఱు
బిరుదులు సెప్పకొం ద్రుమతి నేఁడెందుఁ । బఱవక నిల్చి దురంబున । గు
ఱుతుగనీలావు సూపుకొను మెకమీఁడా ॥ ౩౧౨. క ॥ కుఱుకుఱుతొలి వే
ల్పులఁగొం। దఱిఁగూలిచినిక్కెదేమొ తాటోటనినుం । బిఱుతీకపట్టు
కొనిరూ । పఱఁజేసెదఁ దంష్ట్రి నాఁటి పగదీఱంగఁ ॥ ౩౧౩. సీ॥ ట
క్కరివై పొంచి నిక్కుచు నెకకోలఁగూలఁ ద్రేయఁగ నల్లవాలి గాఁడు । మ
గఁటిమి సూపి నెమ్మది గెల్పు చేకొన వేటఁడి ముధి నేల వేల్పు గాఁడు । దప్పు
నఁబొడచూపి తటుకునఁ బుడమి పైఁ ద్రెళ్ళింప రాకాసి తెఱవగాఁడు । వెఱ
పొకింతయు లేక దఱిమి పీఁచమడంపఁ బోటెఱుంగని జింకపోతు గాఁడు।
తే,గీ ॥ ఖరుఁడు గాఁడు విరాధుండు గాఁడు వట్టి। నోరు మాలినయా కబంధుం
డు గాఁడు । పీఁడుమకరాక్షుఁడి పుడు నీవాఁడి యొల్ల । మలిపిపాలుసఱఁజే
యువాల్మగఁడు సుమ్ము॥ ౩౧౪. ఆ,వె ॥ అనుచుఁ బెక్కుతూపులడరించి
వెండియుఁ। గొలఁదిమించు వాఁడిములుకులేయ । రాగవుండు పులుఁగుసా
యఁడుముక్కునఁ । బాఁపగములఁదునుముపగిదిఁదునిమె॥ ౩౧౫. క॥ తు
నిమిననత్తొలి వేలుపు । మొనగాఁడగ్గలపు కిన్కమునుకుల పెనుమం। చొన

రింపఠాచతామర । యనుఁగమ్ముం జేయుగతులనదివిరియించె ॥ ౩౧౬.
సీ ॥ విరియించి యొక దొడ్డ వెడఁద బిల్ల నవానిసింగాణిఁ దునియలు చేసి
తైదు । తూపుల నరదంబు తోలు వాని నడంచి యన్నియె మొలుకులనబ్బరము
గఁ । దేరును మావులఁ దెగటార్చి మఱియును నెఱిఁ గీలునో నేయ నేయిదో
రయు । నగ్గి చాడ్పున మండియరదంబు డిగి వాఁడు మొక్కలంబుగడాసి మొ
నలవాలు — తే,గీ ॥ వైవనది నేల తాల్పుగల్వలయనుగు । మూఁడు నెఱినార
సములవమ్ముగనొనర్చె । నంతరక్కసుఁడెకిమీ నినలమిపట్టి । బిగియొలర్పఁగఁ
బిడికిటబిట్టువొడిచె ॥ ౩౧౭. క ॥ పొడిచినఁ దద్దయుఁ గొఱకొఱ । యొడరఁ
గరాచందమామయగ్గిములికినె । వ్వడిఁ బూనియేయఁ బుడమిఁ । బడియ
త్తొలివేల్పు మేలుబంతియడంగెన్ ॥ ౩౧౮. క ॥ కలనమకరాక్షుఁ డట్టుల ।
నిలిగిన చందంబు సోఁకు లేలికతోడన్ । బొలదిండులు గొందఱు సని । తెలి
పినఁ గడు సడలియతఁ డుదిటమున నంతన్ ॥ ౩౧౯. తే,గీ ॥ వేల్పురాగె
ల్పు కానిరావించియిందుఁ । బెరుగలజోదులందఱుఁ బోరఁ గూలి । రింకనీవె
గిదురమున నెల్ల కోఁతి । దొరల రాచూలులను జంపి సరగరమ్ము ॥ ౩౨౦.
క ॥ అనిపలికి నెయ్యమునన । క్కనఁ జేరిచియనికి వీడుకొల్పిన నతఁడా । తనికిన్
మ్రొక్కియు మిహికుం । దనపుం దేరెక్కి యుక్కు దళుకొత్తంగన్ ॥ ౩౨౧.
సీ ॥ కేల్గలమెకములగీ పెట్టుటలును మావుల సకిలింతలగ్గలపు దేర్ల । రొదలతి
కాలరుల యార్పులు వాయిదంబుల మ్రోఁతలునొక్క మైముజ్జగంబు । బెగ
డింపనలుగుల బెడిదంపు మెఱుఁగులు వినుద్రిమ్మరుల చూడ్కి వెనుకకొత్త । బ
లుదుహారము సంద్రముల నెల్ల నింకింపఁ బడగ గాడ్పులు మబ్బుఁ బాఱఁదఱు
ముఁ — తే,గీ ॥ దేజడర నేగి యొక చెంత తేరుడిగ్గి । పొలసు మేపరిగములుత
న్నొబ్బదివిచుట్టు । దట్టముగఁ గాచుకొనఁగ నెంతయుఁ గడంక । నచటదిగ
ములలేర్పడనరుగు నిలిపి ॥ ౩౨౨. సీ ॥ కడిఁది గాఁబెతరుల పుడమి నగ్గిరవు
ల్పి త్రొవరుఁ బుట్టము లఁగెంబువులఁ దాల్చి । కుదురొప్పఁ బుఱియ పైఁ గూర్పుం
డి మూనిసి నెత్తురునంజుడు నేయినువ్వు । లానాలు పాలు మేలగు తాడిపుడక

లనేమి నాలవతొలిపలుకునడుపు । లోలి మైఁగొడగుచు వ్రేలుచుట్టయు నందుఁగల్లరి నత్తియొక ర్తువాడమి- తే,గీ॥ పసిగొలుపు మంచునిలిచినఁగని చెలంగి । దానితోఁగూడ రిక్కలదారి కేగి । కారుమబ్బులు జడివానఁ గడఁగి కురియు । పగిదినంపటకోఁతుల పైనిఁగురిసె. ౩౨౩॥ చ॥ కురిసినఁ బ్రోవులై పుడమిఁగూలెడు వారుగ్గొంతలేనిపో । టరితన మేదియీ యాఁకములడాఁగెడు వారు నెడల్లు ప్రస్సిన । త్తురులమునుంగువారసముదూలి పొరింబొరిఁ బొలువారు వా। విరిఁబలవించు వారునయి వేఁగిరి తద్దయుఁ గొండ ద్రిమ్మరుల్ ॥ ౩౨౪. క॥ మిడుతలగడితము తొలుకరి। పిడుగుల బెడిదంబు చిలువ పిండులవడియుఁ । జడివాన పెల్లునడరఁగఁ। గడుఁబడలఁగఁ జేసె కోఁతిగమినత్తాపుల్ ॥ ౩౨౫. తే,గీ॥ అపుడు పవనసుఁడు నీలుఁడు నంగదుండు । గజుఁడు నలుఁడు గవాక్షుండు గాడ్పుకొడుకు । గంధమాదనుఁ డెలుఁగుల గామిడియును । మొదలుగల జెట్టిమగలు నెమ్మదిఁ జెలంగి॥ ౩౨౬. తే,గీ ॥ మలలు మ్రాఁకులుఁ బడుకులు బలిమిఁ బెఱికి । నింగినొల్లను గప్పుకొనంగ వైచి । గారడపు రక్కసుని నెందుఁ గానకుండి । రంత వాఁడవినరగ వ్రయ్యలుగ నేసి ॥ ౩౨౭. క ॥ వారలమీఁదను బెడిదపు । నారసములు పెక్కువఱపి నజ్జుగఁ జేయన్ । బీరము సెడి రాచకొలపుఁ । బైరుల యొకిమీ నిమఱువు పట్టితలఁకుచున్॥ ౩౨౮. తే,గీ॥ అపుడు రాముఁడు సోఁకుదయ్యంబు వలనఁ । బొలసు మేపరి తెలఁగెల్లఁ దెలిసికొండ । నత్తమిలు మేటి దేవర యమ్ముదొడిగి। యేయుటయు నత్తిరూపఱిపోయెమింట॥ ౩౨౯. ఆ,వె॥ పోవఁదడవు ప్రక్కరావణు తొలిపట్టి। తేరితోడఁబుడమిఁ ద్రెళ్లినిబ్బ। రంబు పాదుకొల్పి రాచూలిబంటులఁ । గనుపుగొట్టుకొనుచుఁ గడఁగి మఱియు॥ ౩౩౦. తే,గీ॥ గంధమాదను మైందుని గవయు ద్వివిదు । నలుని నీలుని శతవలిఁ గలఁచె రెండు। తొమ్మిదులు నేడుపం ద్రెండు బమ్మలెక్క । తొమ్మిదియు నైదుమూఁడును దూపులేసి॥ ౩౩౧. సీ॥ అత్తఱి వాని పైనంగదుండొక పెనుఫణుకును గేసరి కడిమి మ్రాను। సంపాతి తాడియు శరభుఁడు కన్నెయు నలుఁడు మఱ్ఱియు నెఱుంగు

లయొడయఁడుకోఁతులదొరయుబలాఢ్యుండఁగదుఁడనబంటులెల్లన్వజెట్లు
పడుఁగుగములు | తొలివేల్పుతేనిపైదోఁడుద్రుద్ధుసులక్ష్మణుఁడు మూఁడు
ఘూఁపులునూఁటువార - తే,గీ. సములురాముఁడునడరింపసరగవాని| వె
ల్లనుబ్బుముగనేసియాబల్లిదుండు| వారినందఱిఁబెక్కుక్రొవ్వాఁడిములి
కి | మొత్తములచేతఁదద్దయు మొక్కపటిచి|| ౩౩౨. క|| మరలినికుంభ
శకుంజని | తిరముగనందంటరానిదేవరయలరన్ | విరివిగవ్రేలిమియొ
క్కటి | కరమరుదుగనేమమూనికావించుతఱిన్|| ౩౩౩. తే,గీ|| ముజ్జగం
బులనప్పాగముంచుకొనినఁ| గనుఁగొనివిభీషణుఁడురాచకలువతేనిఁ| జేరి
దేవరవినుమింద్రజిత్తుఁడిపుడు | వ్రేల్మియొక్కటినెమ్మిఁగావింపఁదొడఁ
గె|| ౩౩౪. క|| అదినిండెనేనివానిం | బదపడిముక్కంటియైనబవరంబున
నె|వ్వుదిగెల్వఁజాలకుండెడు | నదిగావునవ్రేల్మిసెరుపనంపుముమూఁ
కన్, ౩౩౫. తే,గీ|| అనుచుఁదెల్పినరాగవుండపుడెకూర్మి | తోడఁబుట్టు
వుఁబౌఁజులతోడఁగూర్చి| వానిఁదెగటార్చిరమ్మనివాలుతూపు| గములపె
క్కడియనిదినఁగదలియరిగి || ౩౩౬. తే,గీ || రక్కసుఁడువ్రేల్మియొనరిం
చుచక్కదరియు | నెడలనచ్చటఁగాపున్నయొఱచిదిండి | మూఁకలాకోన
త్రిమ్మరిమూఁకతోడ| నెదురుకొనుటయునిరువాగుగదిసియపుడు|| ౩౩౭.
క || పెల్లుగనడుచుచుఁబోడుచుచుఁ | గొల్లగఁగూఁకలిడుకొనుచు గుది
యలసురెలన్|బల్లెములఁజెట్లఁబడుకుల|నల్లవొరలిపాఱఁబోరొనర్చిరికడి
మిన్||౩౩౮. క ||అత్తఱిసుబ్బలిత్రిమ్మరి | మొత్తంబులుసోఁకుమూఁక మొ
నలనునెల్ల | నుగ్గుత్తుమురుసేసిమగఁటిమి|హత్తుకొనఁగజమునివీటికనిచెన్వే
గన్||౩౩౯ ఆ,వె||అనిదిసోఁకుతేనియనుఁగుమేపుట్టువుఁ|బొదివికొనినవాఁ
డునుదరిలేచి| వ్రేల్మిపోవఁబెట్టివ్రేల్మిడిఁదేరెక్కి | కడిఁదిమగతనంబుగడలు
కొనఁగ|| ౩౪౦. సీ|| ప్రోళ్లుగూల్పఁగడంగుపునుకదాలుపుమాడ్కిజగమడం
పఁగఁబూనుజమునికరణి| నుసిరికమ్రానిపైనెరఁగెడుపిడుగులట్లడవిపైఁ
బేర్చుకారగ్గిపగిదిఁ | జింకలపైదాడిసేయుబెబ్బులిపోల్కిననదోఁటఁబెర

యుష్ణెన్నాట్లునోజ। తమ్మికొలనుజొచ్చుకొమ్మ తేనుఁగురీవిఁ బాములఁద్రో ల్పకీఁ సామిజాడ- తే,గీ॥ కోఁతిమూఁకలమీఁద దాకొనికడంకఁ। గుత్తుకలు ద్రెంచి చేతులు గోసి తొడలు। నఱికి చట్టలు చీఱి కండలు పెకల్చి। బొజ్జలు వగి ల్చి మేనులు నజ్జు సేసి॥ 3౮౧. ఆ,వె॥ పొందతిమిరాచపట్టి పైనరదంబు। వ ఱపి తఱుచు మిఱుఁగుటుమ్ము నారు। సముల కొమ్ము గాఁడిచన వేయుటయు నా తఁడలుక తోడ వానినడ్డగించి॥ 3౮౨. తే,గీ॥ వేఁడి వేల్పున కెనయగు వాఁ డిములికీ। యొకటి సింగాణిఁ గూర్చి యేయుడుఁ గడింది। మీఱనది వాని పె న్పోరదూఱిచనిన। నల్ల తోఁదోఁగి కడు సొమ్మసిల్లి తెలిసి॥ 3౮3. మ॥ కెరలం బాఱెమకినక్కఁ గన్న శకడుం గెంపారఁ బెంపారున। బ్బురపుం బీరముతో వె డంద నెఱతూపుల్ సింగిణిం గూర్చి వా। విరినార్పుల్ని గుడంగ రాకొమరు పై వే చిమ్మి నెప్పింపన। ద్దోరయుం గ్రమ్మఱ వాని నెంచె బలు వాల్తూపుల్ త్మెయుం గ్రు చ్చుచుక్॥ 3౮౪. క॥ చేవయు బీరముఁ దేజును। లావును గొఱకొ అయ్యునిచ్చ లంపుఁ జలంబుక్। లేవయు నెనగా నిరువురు। గావించిరి పోరు వేల్పుగముల గ్గింపక్॥ 3౮౫. మ॥ తొలి జేజేగమి కాఁడుసిమ్ము మొన వాల్తూపుల్ వడి న్రాచ రే। వెలుఁగుక్ ప్రచ్చన తండు ప్రేయుములుకు ల్వే ప్రచ్చ రేద్రిమ్మరిక్। జులుక న్రక్కసుఁ డేయు చిల్కలెడఁ ద్రుంచు న్రాముతోఁ బుట్టువా। బలి యుం డేయు మెఱుంగుటమ్ముల స మొప్పం ద్రుంచు వాఁడుమ్మడిక్॥ 3౮౬. తే, గీ॥ నిలుచుటయు వఁగుటయుఁ దొనఁ జిలుకు దివ్విచి। తొడుగుటయు నేయు టయుఁ గనఁబడఁగ రాక। చూపఱకు నెల్ల నచ్చెరు వైవరఁగఁగ। విండ్లఁ ద్రొఁ తల నార్పుల విన్నవగుల॥ 3౮౭. ఆ, వె॥ కడలి యాకసంబు పుడమియు దఱుచ గ। నంప వెల్లి పొదువఁ బొంపుమీఱి। యంధకుండు కొండయల్లుఁ డదార్కొని। యడరునట్లు ప్రేటులాడు నెడల॥ 3౮౮. మ॥ కదలెం బంటవలంతి మిన్నదరెఁ జుక్కల్ రాలె జేజేగముల్। బెదరెన్ సంద్రములింకె ముజ్జగములుం బిట్టా గె నేనుంగులె। న్నిదియుక్ ద్రెుగ్గఁ గడల్వడం కె నెలయుమ్మిన్మానికంబుం గడం। కదిగం ద్రావిరి పాఱరాయఁ డుదలంగం బాఱెనప్పోరునక్॥ 3౮౯.

ము॥అపుడానంజుడుదండి రాచకొమరుండ ప్రంపుబీరంబుదే। టపడ న్వ్రేఁ
ఁడి వెలుంగువంగడపుఁ బ్రోడ న్దాఁకి పెల్లార్చి వే। లుపుమూఁక ల్బెగడొందిపర్వ
ఁగ వాల్తూపు త్మెయిన్నింప గా।టపు రోసంబున నక్కడిందిదొరబిడ్డండుక్కు
ఱాణింపఁగన్॥ ౩౫౦. సీ॥అరచందమామతూపడరించి విలు ద్రుంచి యొక
కోల నెద నెత్తురురుల నేసి। తీవంచములుకులమావుల నొప్పించి యైదు చిల్కు
లసిఁడం బవయఁ జేసి। మఱియొక్క యమ్మున గుఱిమీఱ నరదంబు దోల్వాని
తలఁద్రుంచి తొడరి బొబ్బ। యిడుటయు వాఁడు నేర్పడ రారఁడా నె తేర్నడ
వుకొంచుఁ గడంగి వెడఁద నార- తే,గీ॥ సమ్ములాతని మెయి గ్రుచ్చి నరవినో
క్క। వాఁడితూపు విభీషణుఁ గాఁడ నేసి। గాలికొమరునిఁ బెక్కంటఁ దూలవు
చ్చి। నలువగ్రుడ్డుపనంటులువలుగ వార్చె॥ ౩౫౧. క॥అర్చినఁగని రాకొమ
రుఁడు। పేర్చి నరోసమున నైదు పెనుదూపులరిం। గూర్చి తొలి వేల్పుబోర
య। యేర్చి నిగుడ్చుటయు నాతఁ డేపఱి సోలెన్॥ ౩౫౨. ఆ,వె॥సోలింపు డె
తెలిసి సోఁకుజోదెంతయు। నులికి గాడ్పుదిండిములికి వైవ। రాచమిన్నపుల్గు
రాతూపు వఱిగించి। తోనె చెలఁగి దానిఁ దుమురు చేసె॥ ౩౫౩. క॥ వేలుపు
లగొంగవలదెస। యేలికతూపేయ రాచ యేనుఁగు సత తే। జీలవజీర్మే పుట్టు
వు। కోలవడిం బఱపి యాలకోరి యఁద్రుంచెన్॥ ౩౫౪. తే,గీ॥అత్తెఱంగున
నీరుపురుహ త్తి గెలుపు। తలఁపులంతంత కెక్కువై తనరి కడిమిఁ। బోదుచోనే
లతాలుపు బొబ్బ మెకము। ఫేటి రాకాసి యేనుఁగు మీఁదఁ గినిసి॥ ౩౫౫. సీ॥ వ
లదాయ మొసఁగిన బలితంపు వాల్తూపు వెసదొన వెడలించి వింటఁ దొడిగి।
తెగ నిండఁ దిగిచి యేత్తైఱ నల్ల ద్రావుడు తలకట్టు పైఁ జూడ్కి నిలిపి రాముఁ।
డెపుడును గడుఁబున్నియపు కొటారంబె నియ్యతని దే వేరి సీత మగడింది। గఱి
తయ యేని జగంబులకిది మేలు పనియేని యిమ్ములిక వఱచి చెనఁటి- తే,గీ॥పొల
సుమేపరి గమికానిఁ బొలియఁ జేయు। గాతఁగుని వై వనది బెట్టు గ్రాలుకొను
చు। వేయుచీఁకటి గొంగల వెలుఁగు గలిగి। నెమ్మిఁ జని వాని తల ద్రుంచి నేలఁ
గూల్చె॥ ౩౫౬. తే,గీ॥ అపుడు రాచూలి పై వేల్పులలరువాన। గురిసి యగ్గించి

చేరుటుకరము మొఱయఁ। జేసెరచ్చరలాడిరి చెలఁగిమింట। దెసలువదిఱను దద్దయుఁదేజఁగాంచె॥ ౩౫౭. క॥ ఆలక్ష్మణుఁడును రాముని। పాలికివడి నేఁగి మ్రొక్కి బవరము చందం। బోలి నెఱిఁగింపనద్దొర। వేలాగున నేతని మెచ్చి చెక్కులఁబొదలెన్॥ ౩౫౮. తే,గీ॥ అంతనక్కడ దీవిరాయనికిఁగొంద। ఱెఱచి మేపరిపోటరులింద్రజిత్తుఁ। డీల్గి చనిన తెఱంగెల్ల నెఱుఁగఁజేయ। నాతఁడ మ్మాటవినిగుండెలవిసి చెదర॥ ౩౫౯. తే,గీ॥ పిడుగువడ్డ తెఱంగునఁ బుడమిఁద్రెళ్లి। సొమ్మగొని కొంతవడికిలో నుమ్మలికల। వెచ్చనూర్పుచుఁ దెప్పిఱి వెల్లివిరియ। వేఁడికన్నీరు గొనగోళ్లఁ దోఁడుకొనుచు॥ ౩౬౦. ఆ,వె॥ మిక్కుటంపుఁజాలిఁ బెక్కుదెఱంగుల। వెక్కివెక్కి యేడ్చి ప్రొక్కి సొక్కి। పాలసుదింతిఁ దీర్పరులు బుజ్జగింపన। తండు గొంతదిట మెదంగుదిర్చి॥ ౩౬౧. క॥ తేరులు చేగల మెకములు। వారువములు కాలరులును వావిరిగొలువన్। బేరులు బూరలు గాళెలు। బోరుకలఁగనవుడె తరలి పోరికిఁజనితోన్॥ ౩౬౨. క॥ చనిరా మునిమూఁకలఁబై। కొని మెకముల తేఁడు లేడిగుంపుల పైడా। కొనిబారి సమరు తెఱఁగున। మునుకొని పోనీక పొదివి మోఁదఁదొడంగెన్॥ ౩౬౩.

వ॥ మఱియు నెరయవిరియుచుం గెరలి పొరలు నబ్బురంపుకోఱకోఱలంగోఱలి రొమ్ముఱలవఱలుకఱుకు చుఱుకుటడిదంబులు వెఱికి యుఱికినఱికి నెఱుకు బుఱుకచుఱుకలరం గిఱికొల్పుచు గెలుపుబలుపులిగుర్కొత్తహత్తి మొత్తంబుల గ్రొత్తసెల గత్తిమొత్తంబులం దుత్తుమురుగా మొత్తి నెత్తురులం జొత్తిలంజేయుచుఁ బాయని పేరమ్మున గ్రుమ్మి క్రొమ్మెఱుంగుటమ్ము లుమ్మడియిమ్ములురులంజిమ్మియిమ్ములసొమ్మగొన నెనర్చుచుఁ బేర్చియార్చి బల్గొన మోర్చుకార్చిచ్చు వడువున నడరి తొడలు మెడలు నడుములు ఱొమ్ములుగ బెడిదంపుటినుపబడియలఁబడలువడ నడుచుచు నిండారుగంధు మెండుకొన నండగొనకదిండు కలగండగొడ్డండ్లగుండెలకండలుగొండలుగఁ జెండుకొండాడుచు మిటారంపుకటారులం బటాలుపటాలనఁ దుటారంబడర నడిచి హుటాహుటింబటావంచలుగఁదఱుముచు మేటి పోటరితనంబు వాటిల

సూటిగనీటియలు నాఁటుకొల్పి యసురులెడఁబ్రమటుచుఁ బట్టుగుచుట్టువా
ఱ్ఱెట్టులం బొట్టలుఁజట్టలు బిట్టువగిల్చి యిట్టట్టు సేయుచు వీఁకం దోఁకొని
తూఁకులఁ జేగఱోఁకలి తాఁకులఁ గాఁకదీఱఁ జదిపి ప్రోకలు వెట్టుచు వంకుల
గొంకులేని బింకంబు లింకించుచు బల్లెంబులనుల్లంబులు జల్లనియుల్లంబో
వ మొల్లంబగు పెల్లుసూపి త్రెళ్లింపుచు సురియల గొఱియలంబలె నిఱియ
నెఱియఁబఱియలుగ గ్రుమ్మచు మారిమసంగిన తెఱంగున నంభారిసమరి
యొక్కడం డానవై యొక్కొక్క మెఱుంగుటమ్మునఁ బెక్కండ్రనుక్క
ఱించి వేలువేల గంధమాదనునైదుకోలల ద్వివిదునాలునారసంబుల వి
నతు నేడుచిలుకుల మైందునిఁ జౌవంచగిట్టల గజునెనిమిదిలకోరులఁ గుము
దునైదమ్ముల శరభునెనుబదేనుతూపుల నంగదునెనిమిదిబల్లెంబుల హ
నుమంతునిరువదిగఱికట్టియల గవాక్షుంబదిములుకుల నొప్పించి నన్నిభిన
ములు మోదుగులచందంబు నొందించె నందుఁ గాళ్లుదెగి త్రెళ్లువారును
బొట్టలురిలిగిట్టువారును తొడలువిఱిగియడలువారును చేతులు నలిగి బీతు
లుగొను వారును జబ్బలువడి బొబ్బరించు వారును గుత్తుకలు దెగి యత్తమి
ల్లువారును ఱొమ్ములునొచ్చి సొమ్మసిలువారును బరులు వ్రస్సియొఱలు
వారును నడుములువోయి యుడుమలఁగుడుచువారును విఱిగి సురుగువా
రును వ్రేఁగిలోఁగువారును గందికుందువారును వ్రాలి కూలువారును
వెఱచిపఱచువారునునై పలుదెసంగుల నెసంగుచుండిరప్పుడు ॥ ౩౬౪.
క ॥ వెలుఁగులరాయనికొడుకొక । మలగొని యమ్మేటిసోఁకుమన్నియపై
న । మ్ములఁ జనుచో నెఱమగఁటిమి । యలరవిరూపాక్షుఁడతనికడ్డముదాఁ
కెన్ ॥ ౩౬౫. తే, గీ ॥ తాఁకి బెడిదంపు ములుకులు దఱచు నింప । నక్కడిఁదిజో
దు దానవిలెక్కగొనక । వాని తేరును మావులఁ బోనడంచి । యడరుటయు
వాఁడు జంగునఁ బుడమికుఱికి ॥ ౩౬౬. ఆ, వె ॥ కోఁతితేనిఁ బొదివి కొనినపుడ
రుపుఱుఁ । జెనసి జెట్టిపోరు సేయుచున్న । తొగలడాయ కందుదూఱి యూఱ
క్కసు । బోరయవయఁ బొడిచి పాలియఁ జేసె ॥ ౩౬౭. ఆ, వె ॥ వానితోడఁ బు

ష్టుఁడై నయుఁడిమ్మత్రుఁడ । కొట్టమ్ము మెకపుమిన్న గ్రమ్మి పెకల్చి। చందముల దు
రంబు నలిపిన వాఁతఁడు। ద్దోసకారి నటు లెత్తు నిమిషై చె॥ ౩౬౮. క॥ వై చిన నె
ఱఁగుసుపార్శ్వుఁడు। నూఁచి కడుంగినిసి కోఁతిజోదుల పైఁబె। న్నాఁబి వలెఁ
దొడరనంగదుఁ। డే చిన బీరమున వాని నెదిరించి వడిన్॥ ౩౬౯. సీ॥ కొండరాయి
కట్టివై చి గుజ్జుముల్ద్రెరునును ఱుముగాఁ జేసిననుఱకవాఁడు ।పదితూపులం
గడు పై నేసి మూఁడింట వేఁడి వేలుపుకుజ్జు వాఁడి సెటిచి। మొగిగవాఁయునినై
దుములుకుల నొప్పించి యార్చిన వేల్పు రాయనిమనుమఁడు। గినుకతో నొక
ప్రుడ్డుగొని వానిఱొమ్ము పగిల్చినసోలి వేగిర మెతెలిసి - తే,గీ॥ వాఁడు గ్ర
మ్మఱఁగొట్టుడు వాలికొడుకు।బోరఁ ద్రెసిననులికియప్పోటుకాఁడు। పొలసు
మేవరిఁబిడికిటఁబూనిపొడువ।నల్ల గ్రక్కుచు నేలపైఁ ద్రెళ్లియార్గె॥ ౩౭౦.
తే,గీ॥ అట్లు మొనగాం డ్రుము గురునీఱుగుటఁ జూచి । యక్కజంబుగరావ
ణుఁడడవిమనికి । మెకపుబంటుల పైఁబగ మీఱఁ ద్రేరు। పఱపిత ఱిమినవార
లు వెఱచిపఱచి॥ ౩౭౧. క॥ ఒడయని దరిఁ జేరిననతఁ । డడరెదునెయ్య
మునవారి యళుకుడుపుచునె । వ్వడి విలుగైకొనియానం । జుడు మేపరి
కొలపు మేటిజోదు నెదిర్చెన్॥ ౩౭౨. క॥ ఎదిరించి కడలుఁ బుడమియుఁ ।
జదలుఁ బొదువునట్టులంప జడినించుటయున్ । బెదరక వాఁడును వేఁడిమి ।
గదురగ మొనవాఁడితూపు గములు నిగిడ్చెన్ ॥ ౩౭౩. క ॥ మంటలు
మిడుఁగురు లెగయఁగ। మంటంగలపజకుబీతు మాటికినిడుచున్ । మింటం
బర్వె నురామునివింటం బఱగించువాఁడి వెడఁదలకోరుల్ ॥ ౩౭౪. క ॥ ర
క్కసుల తేనితూపులఁ । జక్కాడున్ రాగవుండు సరగున మరలన్ । జ
క్కాడు రాముతూపుల । రక్కసిగమి కాఁడు నబ్బురంబల రారన్॥ ౩౭౫.
మ॥ విలు నేర్పుల్బవరంపు వేడ్కలు గడున్విప్పారు బీరంబులున్। బలుముల్గి
కలు గెల్పుకోర్కలసముల్పంతంబులుం జోకమైఁ । దలరం బంటవలంతియ
ల్లుఁడును బ్రాఁదయ్యంపు మేల్బంతియున్। బలుచందంబులఁ బోరిరచ్చెరువు
దోపం బేర్మితో నత్తఱిన్॥ ౩౭౬. క॥ జేవురు కొండల పగిదిం। బూవుల బూరు

గులచందమున నెత్తురులన్ వావిరిఁ దోఁగి పెనఁగిరి। రావణుఁడును రాఘవుఁ
డుదిరంబుగఁ గడిమిన్॥౩౭౭. తే,గీ॥ అట్లు నెఱజోదు లిర్వురు నడరి పెక్కు। క
డిదితూపులఁ బోరాడు నెడల సోఁకు। మిన్న రాకాసి ములికి యామున్న తే
ని। పైఁ బిగిడ్చిన నది దగ్ధ మయ్యె పుమీఁద॥౩౭౮. చ॥ ఎలుఁగు మొగంబులకఁ జవు
శేనుఁగు మోములు బంది మోములుం। జిలువ మొగంబులుం గొదమ సింగపు
మోరలు జాగిలంపు మో। ములుపసి దిండి పెన్మెకపు మోములు పుల్గు మొగం
బులున్ నొసద । ల్గలపలు మోములూని పయిఁ గ్రమ్మినఁ గన్గొని నేల తేఁ డొ
గిన్॥౩౭౯. క॥ చిచ్చఱ తూపరిగూరిచి । క్రచ్చఱ రక్కసుని బూటకపు ము
లికి గడున్। జెచ్చెర నడఁగఁగ నేసెన్। హెచ్చరికలఁ జదల వేల్పు లెల్లం బొగ
డన్॥౩౮౦. తే,గీ॥ మఱియుఁ దృఢదబ్బఱమీఁద నేమమునఁ జేసి। యుడినముల్కి
గడంక నీరేను తలల। తోడి వేలుపు సిమ్మ్ని తోన వేల్పు। గాణ తూపేసి దొరదా
నిఁ గ్రమ్మఱించె॥౩౮౧. క॥ వెండియు మిడుఁగురులు మియుచు । మండెడు
వాల్తూపు గముల మానిసి తేఁడున్। దండిపోల దిండి రాయఁడు। నండగొనక
పోరుచుండిరి కడుజ మొదవన్॥౩౮౨. ఆ,వె॥ అపుడు పడుకునుండి యఱు దెం
చు సింగపుఁ। గొదమవో లెఁ జెలఁగి కొమ్మ మెకపు । పొఁజు నడుమనుండి వఱ
తెంచి లక్ష్మణుఁ। డరుదుమీఱ సోఁకు దొరను దాఁకి॥౩౮౩. ఆ,వె॥ తేరు గడపు
వాని దిగ్గన నొక కోలఁ। ద్రెళ్లనేసి యొంటవిల్లు దునిమి। పడగ యొంట నేలఁ బడ
నేసి యైదు పెన్గోలల తని యెడను గ్రుచ్చి యార్చె॥౩౮౪. వ॥ విభీషణుండు
ను బెడిదంపు ద్రుడ్డున నందంపు మావులను ఱుము చేసిన నప్పాలదిండి యొడ
యఁడు కొండపైనుండి కుప్పించు కొదమసింగంబు తెఱంగునఁ బుడమికుఱి
కి మిక్కుటపుఱికిను కనవ్విభీషణుపై మయుండిచ్చిన సత్తి నిగుడించిన॥౩౮౫.
తే,గీ॥ అది జగంబుల నేర్చుచు నడరు నగ్గి। కరణి మంటలు మిడుఁగురుల్గడలు కొ
నఁగ। వచ్చుచో మర్వు సేరిన వాని మనుచుఁ। గొను మెతగవని లక్ష్మణుఁ డనువు
మీఱ ॥ ౩౮౬. తే,గీ ॥ తన వెనుకకవ్విభీషణుఁ దలఁగఁ దిగిచి । తూఱి
యా సత్తి పైఁ బెక్కు తూపులేయ । సరకుగొనక దినిగిడి యబ్బిరుదుమ

గని। యొమ్మఁగాఁడినఁ గ్రేళ్లి వేసొమ్మసిల్లె ॥ ౩౮౭. క ॥ అప్పుడురా
వణుఁడెంతయు । నుప్పొంగుచు తేనిమీఁదనురువడిబెరయన్। నిప్పులఁగ్ర
క్కెడుతూపులు । గుప్పించికలంపమిగులఁగొఱకొఱనతఁడున్ ॥ ౩౮౮.
తే,గీ॥ వేఁడిసూపెడుకలుకుఁ గ్రొవ్వాఁడితూపు। గములుదద్దయు నెఱుకులు
గాఁడ నేసి। విరుల మొద్దుగ తెఱఁగుఁగావించుటయును। విఱిగిరక్కసిదొర
కుఱుల్వీడిచెదర॥ ౩౮౯. క॥ కడలేని వెఱపుమదిలోఁ। గడలుకొనం గ్రాఁత
వేల్పుగములుగలంగన్। వడిఁబొఱిలంకఁజొచ్చెన్। గడురాముని రూపుఁదలఁ
చికళవళపడుచున్ ॥ ౩౯౦. తే,గీ॥ అంతనచ్చటరాచూలివంతబెరయఁ। దో
డఁబుట్టువుఁగాఁడినతూపు వెఱికి। వైచి గ్రొవ్వేఁడికన్నీరువఱదవాఱఁ। ఱ
ఱుడెఱంగులనిట్లనిపలువరించె॥ ౩౯౧. క॥ అహహా సయిదోడనీవిటు। రహిసె
డియాలంపుఁబుడమి వ్రాలికమన్నోఁ। గిహులికిఁనిదురవోయెదు। తహత
హడెంధంబులోనఁదలమున్నెఁగదే॥ ౩౯౨. క॥ అడవులబడి నాగేఁడులు।
గొడి వెలకొడిగట్టిసాకుకొంటివి మమ్మా। బడలిక నిపుడిజ్జగడపు। పుడమింబవ
ళించినిదురవోయితొదం డ్రీ॥ ౩౯౩. తే,గీ॥ అప్పపనుపుననడవులకరుగునప్పు
డప్పగించె సుమిత్ర నెయ్యమున మాకుఁ। జెల్లఁబోయిందునినుడించి మెల్లిఁ యొ
రిగి। యప్పుడంతుకకేఁకనేమి చెప్పవాఁడ॥ ౩౯౪. క ॥ పేదఱికముడుపునవ
లా। గాదిలిసైదోడుతోడఁగనుఁగొననెపుడున్ । మాదిరియగునీ నెమ్మొగ।
మీఁదెసఁసొంపెడలియుంటకేటులోర్వనగున్॥ ౩౯౫. ఆ,వె ॥ అబ్బపాటు
గాంచియడవులకరుదెంచి। తెఱవగోలుపోయితిరుగుచున్న। నిట్టికీడు సెం డె
కట్టడిదయ్యంబు। నకటయింక నేమియనఁగఁబోలు॥ ౩౯౬. ఆ,వె ॥ నేలయే
లుకొను నెడుజోలియ డేటికి। నేలచూలిమీఁద నేలయాస । మేల్గొసంబులాని
మెలఁగుముద్దులరాచ। కూనయింక నీవు లేనియెడల॥ ౩౯౭. క॥ అనిపలికియం
తకంతకుఁ। బెనఁగొనునమ్మలికతోడఁబిట్టడలుచున । వ్వినురతనపువంగడ
పుం। బెనురాయఁడు నేల వ్రాలిపెంపెడలంగన్॥ ౩౯౮. ఉ ॥ డాయును గె
ల్పుటింకఁగలదాయనరాచకొలంపుకల్వ విఖ। దాయను నాడెమైనబిరుదా

సుర్వక్కసి కాళ్ళొ గుళ్ళయీఁ। దాయనుభీరమానవలదాయనుఁ బిల్చినవాఁ
కెవరా। దాయనుబన్న మొందితిగ దాయను నీకును నంగదాయనుణ్ణు ౩౯౯
ఉ॥ దాయనదేలరావు బెగడాయను నెక్కటి దివ్య గెల్పు కాఁ। దాయనుము
ష్టురాకొమరుఁడాయను మేలిగొనంబులూను ప్రో । దాయనుసోయగంపు
మరుఁడాయను నెన్నికఁ గన్న నేలతేఁ। దాయను మేటిజెట్టిసుగఁ దాయనుఁ
బల్కురతమ్ముఁ డాయనుణ్ణు ॥ ౪౦౦. తే,గీ॥ అనుచు నెఱ లెడు దొరను గనుఁ
గొని సు షేణుఁ। డిట్టులనిపల్కె నక్కటా తెంపు దుసిబ్బ। రంపు సుబ్బలివ నఁదగి
చెంపుఁగన్న। నీకునడలంగఁ బాడియె నేలతేఁడ॥ ౪౦౧. ఆ,వె॥ ఇంత ప్రంతఁ
గుంద నేల నీ తమ్ముని। యొడలనిప్పుడు సురులున్న వెన్న। గాడ్పు చూలిఁ బనిచి
క్రన్నన దెప్పింపు। మదనెత్తిఁ గిమందు లెదఁ జెలంగి॥ ౪౦౨. సీ॥ అనిహనుమం
తుఁగన్గొని మేల్బిరుద నీవు క్రన్నన నీయప్పు కడలిఁ దాఁటి। తేసినకడ్కతో
తెల్లుదీవి యుజిడ్డు కడలియంఁగడ చిరొక్కపు టొడయన్ని। కడఁజని ద్రోణమ
న్గట్టును జాబిలి గుబ్బలి యును హత్తి కోర్కి నందు। సావర్ణ్యకరణియు సంధా
నకరణియు సంజీవకరణి విశల్యకరణి - తే,గీ॥ యనఁబరఁగిన నట్టెలఁగులనల
ఘుమందు। లరసి దొరకించు కొనితమ్మి యనుఁగుఁదూర్పు। మలను బొడమక
తొల్త నెమరలివచ్చి। లక్ష్మణునిమన్ని యసముఁ దెల్లముగఁ గనుము॥ ౪౦౩.
తే,గీ॥ అనిసుషేణుఁడు దెల్పిన నలరి గాడ్పు। కొమరుఁడకర్జమునకియ్యకొ
నెడు నెడల। నేలతేఁడును నతనిఁ బెన్నెనరు మీఱఁ। బుజ్జగించుచుఁ బయనం
బుఁ బూన్చి పలికె॥ ౪౦౪. క॥ రమ్మా పయ్యెరకుఱ్ఱఁడ। పొమ్మా వెసఁ ధూము పే
రఁ బొలుపగు మలకుఁ। దెమ్మా మందుల లక్ష్మణు। నిమ్మా క్రమ్మఱ జగంబు తె
న్నఁగ్గమాకుఁ॥ ౪౦౫. క॥ వినుమనుమఁడ వినుమనుమఁడ। వనఁ దనరిన నీకు నెం
దునడ్డము గల్గదే। యని కౌఁగిట నిడుకొని దీ। వెన లెన్నే నియ్యనొసఁగి వీడ్కొ లు
పుటయుణ్ణు॥ ౪౦౬. తే,గీ॥ పలికకు ప్రొక్కి గాడుపు నెదఁదలంచి। కడిమి నా
తండు వడినుప్పు కడలిఁ దాఁటి। కోన లేఱులు దీవులు గుబ్బలులును। వరుసఁ గడ
చుచు వ్రేల్మిడి నరుగు నెడల॥ ౪౦౭. ఆ,వె॥ త్రోవనొండు చోట రావణు పంపు

నె॥ గాలనేమియనెడుకడిఁదిపక్క । సుండునుక్క మీఁజోగిరూపున ని
పె। న్వసపుఁదోఁటయొకటినిలిపియుండు॥౭౦౮. తే,గీ॥ జడలురుదురక్కపే
రులుఁజాలఁబూని। బూదిమెయిఁబూసిపులితోలుమీఁదఁగూరె । చుండిమూ
క్కునగన్నులునొనరమూసి। కొనియులిక్కగనేమే మొగొడగుచుండె॥౭౦౯
క॥ అటులున్నరవలికానిక్క। దటుకునబాడఁగాంచిసోఁకుదయ్యముకందు। చ్చ
టదోఁటయుఁదపసియునుం । డుటమునుగన్గొనమునేఁ డెటులొ్వదవెను
కో॥౭౧౦. ఆ,వె॥ తెరువుదప్పనేము వెరవునసజ్జడ । దారితెలియవలనదారిఁ
దెలిసి। యురుగవలయునంచునతనిపజ్జకుఁజని। యొలమిఁగేలుదామరలుమోగి
డ్చి॥౭౧౧. క॥ తనయిరవుఁబేరునరిగెడు । పనియునెఱింగించిడప్పివాయనీ
ర్వే। డినవాటక్కరిజోగియుఁ। దనజారీలోనినీళ్లుద్రావుమటన్నన్॥౭౧౨.
తే,గీ॥ అలఁతినీళ్లవిసాలవియ్యండనిపుడు। గొలనుగిలనుండెనేనికన్గొనఁగఁ
జేసి। సీదఁదీఱినతఱిఁద్రోవసెప్పుమయ్య। పుడమివేలుపనెయ్యంబునొదల
ననుడు॥౭౧౩. ఉ॥ దబ్బఱజోగిడెందమునఁదద్దయునుబ్బుచుఁబల్కెకోఁతిరా।
బొబ్బమెకంబరాగవుఁడువూనినకర్జముమాకువాలెము। న్నిబ్బరమొప్పఁ
జేయనగునీకిపుడిచ్చెదనెల్లమంకులుం। గొబ్బునఁగొమ్ము వేసరుచుఁగొం
డలవెంబడినేగనేటికిన్॥౭౧౪. క॥ అదెకొలనుతూర్పుదెసఁజె। న్నొందవెడు
నటకేగిదూపయుడుగఁగఁ దెలినీ। రుదగం గ్రోలిటురమ్మా। పదపడికర్జంబులె
ల్లఁబాగగుననుడున్॥౭౧౫. తే,గీ॥ సంతసంబందియక్కోఁతిచందమామ।
వైళమేతెంచియాచెలువంపుఁగొలను। సొచ్చినీరానుచోఁదమిహెచ్చనొ
క్క। మొసలివటితెంచియతనిఁబొంపెసఁగఁబట్టె॥౭౧౬. తే,గీ॥ హస్తుటయు
జంకులేకయాజెట్టిమగఁడు। నఱుజుఱూపూనికుత్తుకబొఱియఁజొచ్చి। లో
నఁదద్దయుమెయివెంచిదానిపొట్ట । పఱియలొనరించిదిగ్గన బయలువెడ
లె॥౭౧౭. ఆ,వె॥ అపుడుమొసలివేల్పుటతివయైతనతొంటి। కతయునచటను
న్నకల్లతపసి। తెఱఁగునతనితోడనెఱిఁగించివసిఁడితే। రెక్కివేల్పుప్రోలికే
గెనంత॥౭౧౮. క॥ కరువలికొమరుఁడుమదిన। బ్బరమందుచుఁగ్గల తపసిప

జ్ఞకుఁజనినన్ గరమరుదందుచువాఁడు। న్వేరవొప్పఁగగొమ్మమెకపునెలకి
ట్లనియెన్॥౪౯. ఆ.వె॥ బ్రదుకుమందులెల్లఁగొదుగకయొసఁగెద। నిష్ఠ
హొజ్జపూజయిమ్మమాకు। కోఁతితేఁడయనఁగొఱకొ అనతఁడిదె। కొమ్మ
పూజయనుచుఁదొమ్ముగ్రుద్దె॥౫౦. తే,గీ॥ గ్రుద్దుటయువాఁడువాల్గొనితన
ద్దగినుకఁదన్ను బ్రేసిననక్కోఁతిమిన్నసోఁకు। బిరుదుఁబడఁదన్నియబచే
తఁబిట్టుసఁబచి। ప్రుశఁకఁజేసినవాఁడొకపక్కియగుచు॥ ౫౧. క॥ ముక్కు
నఁజీఁతియుగోళ్ల। వ్రక్కయు నెప్పింపనడవినట్టువజీరుం। డక్కూఁకఁగ్రద్ద
గ్రుద్దియు। అక్కలుదునుమాడియున్నెతనిఁగుందించెన్॥౫౨. ఆ,వె॥ అం
తవాఁడుసింగమైయార్చికోఁతల। గ్రుచ్చిగోళ్ల వ్రచ్చికోఁతితోని। బిట్టునొం
పనతఁడు పిడికిటఁబొడిచిపె। ల్లుడుపనచ్చెనంటి యుక్కుదక్కు ॥౫౩.
తే,గీ॥ వేఁడి వేలుపుకుఱ్ఱఁడై వేగవచ్చి। గాడ్పుకొమరుఁడయిపుడులక్ష్మణుఁ
డు బ్రతికె। మందులకుఁబోవవలవదుమరలిరమ్ము। తేనియానతియ్యిదియని
పూనిపలికె॥౫౪. సీ॥ పలికినవినిజడల్లలకోఁతిమిన్నమేపుట్టువిచ్చటికిప్ర
ద్దుకొమరుఁ। డేటికివచ్చెనంచెదనెంచికాకుండఁదెలిసియుక్కడరసప్పొ
లసుదిండి। బోరబల్పిడికిటఁబొడిచిననెత్తురుల్ గ్రక్కుచుఁగూలివాఁడక్కు
జంబు। గాశతశృంగుఁడైకలుషటమ్ములు పెక్కునిగుడింపఁదోఁకనన్నియు
నడంచి- తే,గీ॥ కోఁతిరాయఁడుసఁబచియు గ్రుద్దికబచి। తాఁచిచీఁతియుఁబు
డమిపైవైచి త్రొక్కి। పొగరుకేసుఁగునెత్తమ్మిపువ్వు ద్రెంచు। చందమున
వానితలద్రుంచినగరఁజనియె॥౫౫. క॥ చని ద్రోణముగన్గొనిచ। య్యన
మందులు వేదుకొనిననదియించుకయుం। దనుసరకుగొనకయుండిన। గినుకన
తఁడుమలఁయెపెల్లగించెఁగడిమిన్॥౫౬. ఆ,వె॥ పెల్లగించిగట్టుపెంపా
రఁదెచ్చుచు। నున్నయెడలనచటమున్నగాచి। యున్నవారువంపుటొడలిజే
జేలుపె। కుంభ్రుదాఁకుటయును వాండ్రఁజిదిమి॥౫౭. క॥ తెమ్మెరవడిని
బ్బలియుఁడు। గ్రమ్మఱివచ్చె నెడనుప్పుకడలికడనుబీ। రమ్మొదవమాల్యవం
తుఁడు। నెమ్మదిఁదార్కొనినలావునిగుడనతండున్॥౫౮. ఆ,వె॥ బడలువెం

చిఱుఁగమడువుసొచ్చి కలంచు। నాముకేన్గుపోల్కి నడరి మూఁకఁ। జిదిమివై
చివానిఁజిలువజగంబున । కని చికడలి దాఁటి యలవు మెఱయ ॥ ౮౨౯.
ఆ,వె॥ ఆకసమున వచ్చునప్పుడప్పుండుల। మల వెలుంగు ప్రొద్దు వెలుఁగటంచు।
నుదరి చూచి రాముఁడొఱలుచు సింగిణిఁ। దూపుగూర్చి యేయఁదొడరుటయు
ను॥౮౩౦. తే,గీ॥ ప్రొద్దుకొమరుఁడెలుంగుల పెద్దసోఁకు। మిన్నయానువచ్చి
ఱేఁడవిన్వి న్నమనుమఁ। డెలమిఁ గొనివచ్చు మందుల వెలుఁగుఁ గాని। యదిజ
గము విందు వెలుఁగు గాదనుచుఁ దెలిపి॥౮౩౧. ఆ,వె॥ క్రమ్మఱించి రంతఁ గ్ర
న్ననమందుల। గట్టు దెచ్చి నిలిపి గాలిచూలి। గేలు మోడ్చియున్న నేలతాల్పు
మిన్న। గారవమున నతనిఁ గౌఁగిలించె॥౮౩౨. సీ॥ అప్పుడా రాచూలి యాన
తిఁ గాంచి సుషేణుఁ డమ్మెట్టుపైఁ జేరి మందు। లారసి కొని తెచ్చి నేరుపుతోఁ
బఱిగింప లక్ష్మణుఁ డబ్బురంపు దేజు। గదుర గొబ్బున లేచె గాడుపుపట్టియుఁ గ్ర
మ్మఱ నబ్బలు గట్టు మొదలి। పట్టున నిడి వచ్చి పంటవలంతి ఱేనికి మ్రొక్కు లిడిన
మన్నించి యతఁడు- తే,గీ॥ దమ్ముఁడును దాను నెమ్మితోఁ గొమ్మమెకపు। మొ
త్తములఁ గూడి పోరికి మొనయుచుండె। నంతన త్రైజఁగంతయు నాలకించి। దీ
విరాయఁడు దద్దయు దిసులువూని॥౮౩౩. క॥ మగఁటిమి దిగఁ ద్రోచి కడుఁ।
వగచుచు వెస నెజ్జ చేరువకుఁ జని చేతు। ల్మోగిచి తనగొడవలన్నియు। నగపతి
చిననాతఁ డిట్టులని వాక్రుచ్చెన్॥౮౩౪. తే,గీ ॥ రక్కసుల ఱేఁడ నీకిటుల్
ప్రుక్కనేల। దురములోపల మార్తురఁ దొడరి గెలుచు। జాడ లెన్నే నిగల వెద
జంకుమాలి। చెఱుపుదొరలని వ్రేలిమి సేయు మొకటి॥౮౩౫. క ॥ అదినిండె
నేని నిన్ననిఁ। గదియంగా వెఱచు బేసికన్నులదొరయుం। గొదుగఁక నీ వా వ్రే
లిమి। పదిలముగ నొనర్పు మెల్లపనులుం జాగన్॥౮౩౬. ఆ,వె॥ అనుచు దాని
చందమంతయు నెఱిఁగించి। సుక్కురుండు పనుపఁ సోఁకుఱేఁడు। మరల దీవిక
రిగి మరి మరికోటలు। గట్టిసేసి మూఁకఁ గాపు పెట్టె॥౮౩౭. సీ॥ అపుడె మేటివ
జీరుఁడగు మించు నాల్కరక్కసునిఁ బిల్చి కరంబు గారవించి। బలియుండ నీవు
నీ పాఁజులఁ దరలక నగరు గాపు మటంచు దగులుపఱిచి। కోటఁ గ్రుంకులు పెట్టినే

మంబుతోఁగాపికోకలుగందంబుఁ గ్రొవ్విరుల్లును। బూనిపాఁపజగంబుబా
ఱేయుసొచ్చి ఖైడంవతీనియయలరించిదానియందు. తే,గీ॥ నగ్గిరవులించియా
వాలుగుగ్గిలంబు।జీడిపుడకలుకానుగుచిదుగులగరు। నేయి తేనియఁగల్లుపా
ల్నెత్తురులును।గరికపోఁచలుపూల్వెంద్రుకలునుమఱియు॥ ౪౩౮. క॥ ఎలుఁ
గులుకాకులు గ్రద్దలు। దిలువలు తాఁబేళ్లుమీలుజింకలురాపు।ల్గులుగొఱియ
లుమొసళులుమే । కలుపందులు తేళ్లుమొదలుఁగాఁ వేల్పునెడన్ ॥ ౪౩౯
క ॥ అప్పొగజగముల నెల్లం । గప్పినఁగనికడవచెవులగామిడిసైదో । డ
ప్పడెరామునికత్తెఱఁ । గొప్పఁగవిన్నపమొనర్పనోడయఁడు వేగన్ ॥ ౪౪౦
క॥ అక్కజపుకోఁతిజోదులఁ। జెక్కంద్రుంబిలిచిమీరుబిఱబిఱఁజనియా।ర
క్కసునిత్రేల్మిమానిచి। గ్రక్కునరండనుచు సెలవుగావించుటయున్ ॥ ౪౪౧
క॥ అవ్వాఁడిమగలుఁదద్దయు । నెవ్వడిఁగొనిలంకఁజొచ్చి నెమ్మినలరుచుం।
గ్రొవ్వఱరక్కసిమూఁకల।దవ్వుగఁబోదఱిమిచంపితరలనికడిమిన్ ॥ ౪౪౨
చ॥ తలుపులుఁగీములుబ్బిఱుగఁదన్నికోటారులునుగ్గుచేసిమే। డలుపడద్రో
చి గేస్తులనడంచి వెలంపకలమ్ముసళ్లఁగం। దులవెతలంగలంచిపువుదోఁటలు
గాళ్లొనరించియెంతయుం । జలముదలిర్పఁ బ్రోలుపలుచందములం జెడఁగొ
ట్టుపట్టులన్ ॥ ౪౪౩. తే,గీ॥ ఎలమితోడవిభీషణునింటిదైన।సరమదొలి వే
ల్పుఱేఁడున్నజాడవారి । కలరఁజేసన్న నెఱిఁగింపనంగదుండు।సరగఁబఱ
తెంచివాఁడున్నయిరవుగాంచి॥ ౪౪౪. క॥ తమవారిఁబిలిచినవై। శమ
చనివారందఱుంబొలసుమేపరిక।ల్గుమొగంతాపినపెనుతా । యుమొగింబ
డఁదన్నిలోనికేగికడంకన్ ॥ ౪౪౫. తే,గీ॥ వేలుపులగొంగయునిదినవ్రేల్మిస
రకు।లెల్లఁ దెచ్చి పారెయగ్గిలోఁజల్లివైచి। వానిబొడిచియునడిచియుఁబూ
నిమీస।లూడఁబెఱికియుఁగదలకయున్నఁగినిసి॥ ౪౪౬. క॥ తడయకయంగ
దుఁడపుడా । గడుసరితొలివేల్పులోనగరుదూఱిచలం।బడరఁగమందోదరి
గ్రొ।మ్ముడిపట్టుకతెచ్చివానిముందఱనిలిపెన్ ॥ ౪౪౭. చ ॥ నిలిపిననప్పొ
లంతిమగనిందఁగఁగన్గొనినానయల్కయు।మ్మలికమువీతునుల్లమునమాటికిఁ

తేర్కొనఁబలెఁ నయ్యయో। సొలగవణంపువంగడపుఁబున్నమవెన్నెలతేఁ
డనీచెలిం। బలువలుకొప్పపట్టిపలుబాములఁబెట్టఁగఁజూడబాడియే॥ ౪౪౭.
క॥ అలమునఁబగరఁగెలువఁగఁ। జాలకమగతనముఁదూలిచయ్యననెంతో।
చాలిమిఁగైకొనియహహా।వ్రేలిమిఁగావింపనెట్టివెరవొదవెనొకో॥౪౪౮.
క॥ నాకొమరుఁడింద్రజిత్తుఁడు। లేకుండుటఁజేటువాటిలెంగాకయితం।
డీకరణిఁజూచుచుండునె। డాకొనిపగతుల్గలంపఁడక్కఱియగుచున్॥౪౪౯.
తే,గీ॥ అడవినొడయనిగిఁకురించిపుడమికాన్పుఁ। దెచ్చుటకుమాఱుగాఁగొన
త్రిమ్మరులుసె। లంగియిటులేపుచున్నఁదలంకవకట। సిగ్గుబీరంబుమాలి
నచెనఁటివీవు॥ ౪౫౦. తే,గీ॥ కుడిదికూర్పండ్రొవ్వనఁబుడమితేని।
పడఁతిఁదెచ్చుటనిట్టిచేడ్పాటువొదవె। నింకనీవ్రేల్మలన్నియునింకఁబెట్టి।య
తనిబెడితంపుబలుతూపుటగ్గిఁబడుము॥౪౫౧. క॥అనవుడువానయుఁగినుక
యుఁ। బెనఁగొనఁగాలేదిసోఁకుపెద్దవెసఁ వాల్గొనియంగమువ్రేసినెలంత
నువిడిపించుకొనినగరునకుఁబోఁబనిచెన్॥౪౫౨. తే,గీ॥అప్పుడావ్రేటుచేఁ
దారయనుఁగుకొడుకు।సొమ్మగొనినేలవ్రాలినఁజూచిగాడ్పు। నిసుఁగురావ
ణుతలలఁగ్రొన్నెత్తురురులబోర।బెడితంపుఁబిడికిటఁబూనిపొడిచె॥ ౪౫౩.
తే,గీ॥అంతలోపలఁదెప్పిరియంగదుండు।రక్కసునిగేలనడిచినస్రుక్కువాఁ
డు। నిడుదమ్రుడ్డునతనిగుండెంచివాఁడి।యడిదమునసోఁకుదయ్యముకొడు
కువ్రేసి॥ ౪౫౪. తే,గీ॥ ఇనుపఁబడియనునలునిఁజేయీటెద్వివిదు।సత్తిశ
తవలినేసియాఁగత్తిగజునిఁ।గుఱుచరోఁకటనీలునిమఱియుఁబెకుఁ। కైదువు
లనెల్లనెఱిమొనగాండ్రనొంచె॥౪౫౫. తే,గీ॥వారుడాఁచియుగ్రుద్దియుఁ
జీరియడిచి।కఱచిమోఁదియువానిఁబొంపఱఁగఁజేసి। మరలిబ్బలువెట్టు
చుమాఱులేని।బీరమొప్పారఁదమవీడుసేరిరపుడు॥ ౪౫౬. క॥ గాలినిసుఁ
గెలమితోరా। చూలింబోడఁగాంచిమిగులజోతలొసఁగితొ।ల్వేలుపువ్రేలి
మిసెటిచిన।జోలిమొఱింగించిమదినిజొక్కన్జేసెన్॥౪౫౭. క॥రక్కసితేఁ
డుందద్దయు।స్రుక్కుచులోనగరుసొచ్చిసొలయుచువగలన్।బొక్కెడుతన

చెలిఁగనుఁగొని। యొక్కఁడు చేడ్పాటుదోఁపనిట్లనిపలికెన్॥ ౪౫౯. తే,గీ॥ ము
గువనీకిట్టువగల చేఁబోగలఁదగునె। జమిలినాల్కలతోడవులసామియపుడు।
కనికరముదప్పెఁగాబోలుఁగాకకోఁతు। లెఱచిదిండులఁగెలుచుటయెందుఁ
గలదె॥ ౪౬౦. తే,గీ॥ ఆలమున నేఁడుగట్టిగా నేలఁబేనిఁ। గూల్చిపగవొల్లను
డుపుడుఁగొంకులేక । గాకయాతనిచేఁగీడుగలిగెనేని। చిచ్చుఁజొరుమీఁపు
సెచ్చెరసీతఁజంపి॥ ౪౬౧. క॥ అనుటయుమందోదరితన। పెనిమిటికిట్లని
యెఱుఁగ పెనుకువలోరా। మునిగెలుతుననెడుతలఁపులు। సనఁబోవిఁకనోం
డుమ్మంచిజాడవెదకుమా॥ ౪౬౨. క॥ పరికింపనట్ల జేజే। దొరలంగెలిచినక
డంకతోఁదివిరెదుహా । దురమునసీకారాచూ। లురతోడన్మాఱుకొనిగెలు
వరాముసుమీ॥ ౪౬౩. ఆ,వె॥ వినుముతెలియమొదటవెన్నుఁడిజ్జగమెల్లఁ।
బ్రోచుకొఱకుఁబెక్కురూపులూని। తిరుగుచుండునట్టిదేవరయీరాఘ। వా
నికంబుగాఁడెమదిఁదలంప॥ ౪౬౪. సీ॥ మీనుమేనూని ప్రామిన్నుఁ దె
క్కలికానిఁజెండినబలియుఁడితండె కాఁడె । తాఁబేటిమేయెత్తి తరిగొండ
వీఁపునఁదాల్చిన మేటియాతండె కాఁడె। బలుకొమ్ము పందియై పసిఁడికన్నుల
పొలదిండిఁజీరిన వేల్పితండె కాఁడె। మానిసిసింగమై పూనిబత్తునివెతల్లలఁ
గఁద్రోచినవాఁడితండె కాఁడె — తే,గీ॥ వడుగగుచు నేలమూఁడజ్జలడిగిబ
లిని। దణిమివైచినదిట్టయీతండె కాఁడె। గండగొడ్డలి తాలిచికడఁగిరాచ।
పిండునడిచిన ప్రోడయీతండె కాఁడె॥ ౪౬౫. క॥ వినుమిపుడునిన్నుఁదును
మగఁ। బనివడియీరాదైదుతేర్లబల్లిదునకులా। వెనయంగరాముఁడై యే। పు
నఁబొడమినవాఁడితండుపొలదిండిదొరా॥ ౪౬౬. క॥ కావునఁగొంకకనీ
వా। దేవరబేఁటిసేరినెసఁగితెలివినడవికిన్ । వేవెలువడుముసురులతోఁ। జేవది
గం ద్రోచితపసిసింగమువగుచున్॥ ౪౬౭. ఆ,వె॥ మొదలిసిరియొపంటము
గుదగాదిలిపట్టి। యగుచుఁబొడమెనట్టిజగముతాయి । దెచ్చియింతకీడుదె
చ్చితివింకన। మ్మగువనడుగుకొనుము మనుపుమనుచు॥ ౪౬౮. ఉ॥ కాలికిఁ
గేలుసాఁచియుడిగంబున మ్రొక్కుము రాచమిన్నయి। ల్లాలికినాఁడె మైనజవ

కాలికివోసపునీరు తాల్పుకకేల। గాలికిజోగికూటువని గారవు డెందపుదమ్మి
జంటము । కాలికి మేలుపిందు జగంబుల మేలికి నేలచూలికిన్ ॥ ౪౭౯
ఆ, వె॥ దీవి పేఁడమయ్యుఁడు సావును ముదిమియుఁగలుగకుండునట్లుగా నెన
ర్చె। నట్టులగుటఁజేసియకటనీతోసాద। సేరఁబోలదేమి సేయదాన॥ ౪౮౦.
తే,గీ॥ అనుడుగా రాబురాణినూరార్చుకొనుచు। రావణుఁడువలెగటక
టాపూవుబోఁడి।తోడఁబుట్టులఁగొడుకులదొరలఁబంట్లఁ।బోరిలోఁ ద్రోచి
యిఁక నెమ్మిఁగోరజను నె॥ ౪౮౧ క॥ మలగొంగ మొదలుగల వేల్పులనంద
టిఁబాఱఁదతిమిలోఁగనికడిమిన్ । దలరుకొడుకింద్రజిత్తుఁడు । వాలి
సినచోరాచరీవిషాలు పేమిటికిన్ ॥ ౪౮౨. క॥ విడువక తపసుల నెల్లం।
గడుగలఁచితిమున్ను చలముగమరఁగనిపుడా ।జడదారులలోఁదూఱినఁ।
బడతీకనుఁగొన్న వారుపకపకనగరే ॥ ౪౮౩. సీ॥ జముదాడినుడుగకఝ
ముదాఢియుడుపించిగుదియ నేఱులతేనిఁగుదియఁబెట్టి । వింటఁగాడుపు
ఘాంపువింటనంటఁగఁజేసి గండగొడ్డటనగ్గిగండడంచి । మొనలకై దువఁ
బూచి మొనలవానిఁగలంచితులువక త్తినిసోఁకుదులువనొంచి । వంకిలిబ్బి
దొరలావంకిలి నొందించి కొంగవాలునగట్లగొంగగెలిచి — తే,గీ॥ యెం
దు నెనలేనికడిమిఁజెన్నొందిజగము । నెల్లబలితంపురీవుల నేలుచుండు।నట్టి
యే నొకమానిసినకటతొట్లు। గావుమని వేడుకొను వాఁడతీవబోఁడి॥ ౪౮౪.
ఆ, వె॥ ఇంత చెప్ప నేలయొఱుఁగుదు రాముఁడు । మొదలి వెన్నుఁడగుటము
గుదయెపుడుఁ । జెడని మేలుగోరికడఁగితినతనితో । జగడమునకునింక వగ
వవలదు॥ ౪౮౫. తే,గీ॥ ఇంతియామీఁద మేల్పి న్నె లెడలినీవు । దమ్మిచెలి
కాఁడు లేని నె త్తమ్మివోలె। కలువరాయనిఁబాసినకలువవోలె। నుండుమ
నుటయుసిబ్బితినూరకుండె॥ ౪౮౬. సీ॥ అంతటసోఁకుతేఁడసమున మోస
లకే తెంచిజోదుల నెల్లఁబిలిచి। పదిదెసలద్రువంగఁబయనంపుబేరి వ్రేయిం
చి మేల్రవణంబు లెలమిఁదాల్చి । కరవాలు మొదలగు కైదువల్గానిపడియా
టుపండలుజంటనూటు వేల। నూఱులగంటలునూటుపదుత్మేలిత త్తడు లెల్లు

తోల్కు-త్తళంబు - తే,గీ॥ తిగసి డంబులు గల పైఁడి తేరు గడఁక। నెక్కి యొల్లులు
జల్లు లెల్లెడల మెఱయ। నరదముల్మావు లేనుఁగుల్బిరుదుమగలు। గ్రమ్ముకొని
రాఁగఁ బోరికిఁ గదలి చనియె॥ ౪౭౭. ఆ,వె॥ అపుడు ఖడ్గరోముఁ డగ్నివర్ణుఁ
డు సర్పరోముఁడును గడింది యామతోడ। వెలుఁగుచున్న యట్టి వృశ్చికరో
ముఁడు। దరలి రతనిఁ గూడి కలుషమీఱ॥ ౪౭౮. క॥ అటు లేగిన తొలి వేలుపు।
చుటుములఁ బొడఁగాంచి కోఁతిదొరలందఱుమి। క్కుటమగు వీరముతో నె।
క్కొట్టఁ దొడరిరి చెట్లు జట్లు గొండలు గొనుచున్॥ ౪౭౯. సీ॥ మొదలి జేజేబం
టులు దుటుమీఱఁగ వారిఁ బొదివి చేయార వెలఁబొడిచి ద్రుష్ఠ। మోఁది వంపుల
గ్రుమ్మి ములుకుల నొంచి బల్లెములఁ గూలిచి యడిదముల నతికి। గుదియల సురి
యలఁ గొడ్డండ్ల సబిడీల సుడికైదువులఁ జెంపు సడలఁ జేసి। మావులఁ దోలి నెమ్మ
దిఁ జెండు వెండాడి బలుహజ్జ మెకములఁ బఱపి తఱిమి - తే,గీ॥ నెత్తురుల హత్తు
కొల్పిన నెరయఁ గినిసి। కోసఁద్రిమ్మరి బిరుదుల కూఁకశరేయి। ద్రిమ్మరుల చుట్టు
ముట్టి చలమ్ము మెఱయ। మలలు మ్రాఁకులుఁ బడుకులుఁ జెలఁగి వైచి॥ ౪౮౦.
క॥ చఱదియు గ్రుద్దియుఁ దాఁచియుఁ। గఱచియుఁ జీఱియుఁ గడింది గాఁదోఁ
కలను। క్క ఱమోఁదియు మట్టియు నం। దఱఁ బుడమిం గూల్చి రంపుదళుకొ
త్తంగన్॥ ౪౮౧. సీ॥ తలలు తాఁ బేల్లు చేతులు గాడ్పు మేపరు లెముకలు మీలు
గుజ్జు ములుతరగ। లరదముల్కలములు నరము లెజ్జలు వెండ్రుకలు నాచు దీవ
ప్రేవులు నెగళ్లు। మొండెముల్మొసళులు కండలు కప్పలు మెదడు స లేనుంగుప
దువు దీవు। లెల్లులు నురువులు నల్లనీళ్లు గయాళి బూచు లయార్పులబ్బరపురొ
దలు - తే,గీ॥ గాఁగ మున్నీటి కుద్దియై కలను బుడమి। దద్దఁగ స్పట్టైనపుడు డిదంబు
వెండ్రు। కలపోల సుదిండి తలకట్టు గాలిచూలి। పైఁగడంగి నజ్జగబంటుఁ గి
నిసి॥ ౪౮౨. తే,గీ॥ వాని పైఁ బోర్మి నుఱికిన వాఁడి యలుఁగు। వెండ్రుకలు గాఁ
డుటయు నల్ల వెల్లి విరియ। సొమ్మగొని కొంత సేపున కుమ్మలికదు। నర్పఁ డెప్పిరి
యతఁడు పెన్లావు మెఱయ॥ ౪౮౩. ఆ,వె॥ కొండ యొకటి వెఱికి గొబ్బున దా
ని పై। వ్రేయ నది కడింది వెలయఁ బెకలి। తునియలగుచు రాలెఁ దులువ తోఁత

వేలుపు। మేలుబంతికలుకు మోసుసోఁకి॥ ౪౭౪. క॥ అమ్మలవమ్మ యిచ్చమటది।
రమ్యగఁ బోఁడఁగాం దకోఁతిరాయఁడు గడిమిం। గ్రమ్మఱ నొకగట్టారే। త్రి
మ్మరి పైనేసి జముని తెంకికిఁ బనిచె॥ ౪౭౫. క॥ విసదారి వెంట్రుకలర। కొ
సుఁడుస మెలయంగఁగోఁతిగములఁ దలుమఁగా। వెసఁగాంచి వాలిగాదిలి।
నిసుఁగాతనిఁదాఁకి కేల నెవ్వడి నడిచె॥ ౪౭౬. తే,గీ॥ అడుచుటయు వాఁడు
వెంట్రుకపడగ దాల్పు। చాల్పునె మొమ్ముబొతయవిసపుగడింది। యింగలపు
మంటలాకసంబెల్లఁ బొదవ। నడరికడు నార్పియతని బిట్టడల నేసె॥ ౪౭౭.
క॥ అది సైరింపక యంగదుఁ। డెడఁ గొటకొ ఱనిగుడవాని నేదినబలిమిఁ। బొ
దివి నడునెత్తిపిడికిట। నొదుగకపటియలుగఁ బొడిచి యుసురులఁ బా
పెఁ॥ ౪౭౮. ఆ,వె॥ నీలుఁడంతఁ గలుకు తేలు వెంట్రుకలరా। కాసి బంటుఁ
బొడివికడిమి నొక్క। కడిమి వెటికి వై చిమడి పెజేజేలుమి। న్నునఁ జెలంగి క
న్గొను ఘనుబొగడ॥ ౪౭౯. క॥ అపుడగ్గివన్నె తొలి వేలుపుదన నెమ్మెనిమంట
లుగడిందిగఁగా। డుపుతంత్రిఁ బొదువఁగోఁతిప। దుపు పైనరదంబు నెమ్మితోఁ
బలపుటయుఁ॥ ౪౮౦. తే,గీ॥ కొదమపసిదిండి మెకము గన్గొన్నఁ బుడుత। తే
డిగమివో లెఁబికపికలాడుకొనుచు। విఱిగియమ్మూఁక రాముని వెనుకఁ జేరు।
కొనినఁ గన్గొనియాతఁడచ్చెనఁటి నెదిరె॥ ౪౮౧. క॥ ఎదిరినవాఁడరదము వ
డిఁ। గదియంగాఁ దోలి తూపుగములద్దొర పై। గుదులుకొన నేసి వేఁడిమి। వెద
చల్లిననల్గి రాచవెన్నెలకోఁడుఁ॥ ౪౮౨. మ॥ ఒకక్రొవ్వాఁడి లకోరిసింగి
ణిన సంబొప్పారఁ గీల్గొల్పి వా। నికయింగ్రా లెడు పిల్లు ద్రుంది కడిమి న్వే
ణ్ణాలు సేకొన్న వే। యొకబల్లెంబునఁ జెండి ద్రుడ్డుగొని పైనుంకిఁ చియే తెం
చుచో। సెకలీన్మ్మలికొ యొకండు వ్రేసి తలఁ ద్రుంచె న్వేల్పు లగ్గింపఁ
గాఁ॥ ౪౮౩. ఉ॥ ఆతఱిదీవి తేఁడు జగమంతయుఁ గాల్పఁ గడంగుచు
న్నచిం। బోతుహుమాయి జోదు నెనఁ బోలుచుఁ గన్నుల నిప్పులాల్కఁ
గా। వేతన తేరు రాచననవిల్తునిపజ్జకు డాయఁదోలి యా। గాతికుస
ల్గొనంగినదొరంగని బింక మెలర్పనిట్లనుఁ॥ ౪౮౪. ఆ,వె॥ మన్మతే

సకొండఱన్నవనంజుడు । దండిబంట్లఁ బోరఁ జెండి వాఁడ । నంచున్నిక్కేఁట
విభుఁడాకించుకొవాలావె । ఱంగనేరవెట్టి వెంగలివాఁకొ ॥ ౪౯౫. ఉ॥ క
ఁదతి వేల్పుతేని నుడిగంబులఁ బూన్చితినగ్గినజ్జముల్ । గెలిచితి సోఁకుసె
ద్దనడఁగించితివల్లియఁత్రాఁడుఁ దాల్పుఁజి । కుఱ్ఱలఁ బెరయించితిం జదలుకు
జ్జనిఁ గొట్టితిఁ జాగకానిబూ । చులదొరఁదోలితిన్మిగులసొంపున నేలితిముజ్జ
గంబులన్ ॥ ౪౯౬. తే,గీ॥ ఎల్ల జేజేలఁ గూడి జాబిల్లి తాల్పు। గొలువుగూ
ర్చుండు నవ్వెండికొండఁ గేలఁ। బూలచెండు తెఱంగున బూని చాల। మెప్పు
లరదితనిఁక నెందు సెప్ప నేల॥ ౪౯౭. తే,గీ॥ ఆలమున నేఁడు నిన్నుఁ జక్కఁ
తిబూది। గములకామెంతఁ బెట్టెదఁ గాక జడిగి। పోవనిత్తు నెయనుడు నవ్వుల
సుదిండిఁ। జూదియసదుగనవ్వి రాచూలి పలికె॥ ౪౯౮. ఆ,వె॥ పెక్కునోళ్ల
నుఱక పెక్కుదెఱంగుల। నఱచె దిట్టివట్టికటుకులేల । మగతనంబు నెఱపి జగ
డంబొనర్చుము। సోఁకుతేఁడ యెందు స్రుక్కుచనక॥ ౪౯౯. ఆ,వె॥ స్త్రీకడింది
లావు నే నెఱుంగ నేవాలి। తోఁకఁజుట్టి కడలిఁ ద్రోయుటయును। జెఱను బె
ట్టి వేయి చేతులవొకిమీఁడు। విడుచుటయును జగము వెల్లివిరిసె॥ ౫౦౦.
క॥ అబ్బటువు వాలు తాల్పును। గుబ్బలివిలుకాఁడు నంచ గుఱ్ఱపుజోదుం। గొ
బ్బున నడ్డము వచ్చిన। నిబ్బరముగఁ బోర నేఁడు నినుఁ దెగటార్తున్॥ ౫౦౧
ఆ,వె॥ అనుచుఁ గఱుకుతూపులదరంట నేసిన। నులికి వాఁడు వాఁడిములికిగ
ములు। మన్నుతేని మీఁద నెన్నేని బఱపియా। రైదుకడలు నద్రువనార్చి వు
తియ॥ ౫౦౨. శా॥ జేజేగొంగ పసిండి పింజల పసం జెన్నొందు వాల్తూపులా।
రాజాబిన్ని పయిన్ని గుడ్పనతఁడు న్రాకాసి మేల్బంతి పైఁ। దేజారం బొడివం
పునార్భసముతెం తేనిన్వడి నైన్వ చిమే। న్గాజుంబూసకుసందు లేకకదియన్గా
యంబులం జేసినన్॥ ౫౦౩. క॥ నుదిఁ గొఱకొఱనిగుఱఁగన। ప్పది మొగముల
జోదు తేని పైనాల్ములుకు। ల్పదలద్రువ నేసినిరివా। రిదము తెఱంగొందఁ జే
సి వ్రేల్మిడి నెంచెన్॥ ౫౦౪. తే,గీ॥ అంచులకునుఖిఁ యారాచ చందమా
మ। నారి మొఱయించి బల్మి యొప్పారనంప। వానలారేయి ద్రిమ్మరి తేనిమీఁ

దఁ గూరిచి నెఱఁకులు నొప్పించకొంకఁ జేసె॥ ౫౦౫. క॥ పాలదిండి తేఁటిం ది
మ్మెఁడు। చిలుకలు రాగవుఁడు నడుమఁ జెండాడున్రా। నెలమఱి పెనుబెబ్బ
పులూ। పులు వెంట నెరకఁ సుందుపొలుపఱఁ జేయున్॥ ౫౦౬. తే,గీ॥ నల్ల
ద్రాపుడు జోదేయు నారసములు। చిలువరూపుల విసపుటగ్గులు విగిడ్చి। కొను
చుఁబఱ తెంచి తేనిమిక్కుటపుఁ బుల్లు। రాచతూపుల చేఁదూలి వ్రాలుచుం
డు॥ ౫౦౭. క॥ బలుములు గెలుపుతలంపులు। నలుకలు బంతములు దలఁపవనం
తంతకుమి। క్కలిగాఁ బోరఁ దొడంగిరి। తొలి వేలుపుతేఁడు రాచతొగ నెచ్చె
లియున్॥ ౫౦౮. తే,గీ॥ అపుడు జన్నపుదిండి రాయని పనుపున। దేరుగొని
వచ్చి మాతలి దివితేని। డాయ దరి నిల్ప నాతండు దాని మీఁదఁ। బ్రొద్దుతూపు
పుమలరొమెక్కు పోల్కి నెక్కె॥ ౫౦౯. తే,గీ॥ అందు వెలుగొందు విల్లును బొం
దలయుఁ। దరకసంబులుఁ గైదుపుల్లాల్పియరిది। తేజు వెలయంగ సోఁకుకుం
దేటితాల్పు। నెదురుకొనె వేల్పుమూఁకలు చదలఁ బొగడ॥ ౫౧౦. క॥ సుబ్బ
లి సుబ్బలియుం బలు। బొబ్బమెకము బొబ్బమెకము పులియును బులియుం। గిబ్బ
యు గిబ్బయుఁ దద్దయు। నబ్బురముగఁ దొడరుకరణి నడరి రిరువురున్॥ ౫౧౧.
తే,గీ॥ అరదముల మ్రోఁతలదలుపుటార్పులరుల। చప్పుడులు నెక్కయుమ్మ
డిఁ జదలఁ బొదలఁ। గఱకు మొనవాఁడి చిలుకులు వఱపి నెఱఁకు। లుచ్చిపోనే
యుచుండిరి పెచ్చు పెరిగి॥ ౫౧౨. క॥ సుఱిదప్పక కడుదవ్వుగఁ। బఱచుచుఁ
జప్పుడులఁ జదలు వగిలించి మిడుం। గురులు మియుచుఁ బడు మిడుతల। తఱచూ
నెన్వారిబల్లిదపుటంపగముల్॥ ౫౧౩. తే,గీ॥ దొనలఁ దూపులు గొనుటయుం
పొడరి నారి। లాగుటయు నేయుటయుఁ గుఱులన్నాఁటుటయును। గానఁబడక
యుండు నట్లుఁగా బెనఁగి రెఱచి। విండిరాయఁడు నెకిమీఁడుగండ సంగ॥ ౫౧౪
క॥ కుడియెడమల సింగిణులిం। పడరఁగఁ గైకొనుచు వెరవులారఁగ నపము। ల్గడ
లుకొనఁ బోరొనర్చిరి। సడలని బింకముల నక్కజంబెలయంగన్॥ ౫౧౫.
ఆ,వె॥ పదియు నూఱు వేయుఁ బది వేలు నూఱు వే। ల్మొదలుగాఁగఁ జెక్కుము
లుసలేసి। తొడలు మెడలు కాళ్లు నడుములు బోరలు। నలియ వ్రేటులాడిరలు

కుమారాళి॥ ౫౧౬. తే,గీ॥ గాటముగఁ బింజపింజయును గాఁడిపాఱఁ। దొడరి యి
రువురు నడరించు తూపుగములు। కడలు పదియును సంద్రము లెడము లేక। క
ప్పుకొని యుండె నింకేమి సెప్పవలయు॥ ౫౧౭. తే,గీ॥ విల్లు దెఱగంటి విల్లాఁ
గ వింటి మ్రోఁత। లుఱుములుగఁ గల్లు మెఱుఁగులు మెఱుఁగు దీవి। యలుగ నెఱ
రాచ తొలిమబ్బు పోలసుడిండి। కొండపై నంపజడి వాన గురియుచుండె॥ ౫౧౮
తే,గీ॥ వేలుపుల సూడు వేలుపుగోల యేయ। నడుమఁ బోడిపోడి యొనరించెఁ
బుడమి తాల్పు। మరలఁ దొలి వేల్పు మన్నీఁడు మావు మేని। వేల్పుట మ్మేయ నది
యుఁ బోత్రె సెతేఁడు॥ ౫౧౯. క॥ రక్కసి మొనగాఁ డేపున। రక్కసి విలుక
ఁడరఁ జేయ రాముఁడు దానిన్। గ్రక్కున వెన్నుని తూపున। నుక్కడఁ జెక్కె
మింట వేల్పు లుబ్బుచు నార్వన్॥ ౫౨౦. సీ॥ తొలి వేల్పు తలకట్టు విలువ దిల్క
ఢరింపఁ బులుఁగు రాతూపేసి మఱలఁ బెట్టేఁడు। పొలదిండి మిన్నయుం గలపు
టమ్మేయ రాముఁడు మొగుల్ములికి నుక్కడఁ జేఁదాని। జగముల గొంగయే
నుఁగు కోలఁ బఱపరాయండు సింగపు గిట్టఁ జెండి వైచె। మొఱకు రక్కసుఁడు
ము మ్మొన వాలు నిగిడింప దొరసత్తి చే దానిఁ దుమురుఁ జేసె- తే,గీ॥ బంతి మొ
గముల సోఁకు మేల్బంతి పెకుల। కఱకు నారసముల తేని నెఱఁకులగల। నేసి
పెకెంబుఁ గూల్చిన నీరసమున। నేల తాలుపు నెలవానిఁ దూలనేసె॥ ౫౨౧.
క॥ పదిగడల ద్రువఁగ నార్చుచుఁ। బది మోముల జోదు గలనఁ బదిలుండగుచున్।
బదివిండులు గైకొనియ। ప్పది తేరుల తేని కొడుకు బడలఁగ నేసెన్॥ ౫౨౨.
క॥ ఒక సింగాణి యొకొనికి। నక్కడు ష్మీఱంగఁ దూపుగము లేయుచుఁ బా। యక
పైనఁగి వాని మానిసి। యొకిమీఁ డెంతయుఁ గలంచి యెత్తెఱ సూపెన్॥ ౫౨౩
తే,గీ॥ మిడుగురులు తీఁగమంటలు మెఱుఁగు లడరు। వెలుఁగు కోలలు వఱపి య
వ్వేల్పు సూడు। తేరు పెకెంబు మాతలి వారువములు। గనఁబడక యుండున
ట్లు గాఁగప్పి మఱియు॥ ౫౨౪. ఆ,వె॥ కడిఁది వాఁడి తూపు లోడయని మేను
న। యుందుఁ గ్రుచ్చి తద్ద గుందఁ జేసె। నపుడగస్త్యుఁ డచటి కరుదెంచి తేనిదీ
వించి యిట్టులనియె వెరవు మీఱ॥ ౫౨౫. క॥ కడఁది మొనగాఁడ మానిసి। యొ

తలూనుటనీకుఁ దెల్పి యొందవఘుజగముల్ । పాదముం జేయఁగఁ బ్రోఁజేఁగఁజను
డిగింపఁగ నెవ్వడునీ వెఱ్ఱొడయఁడవుగదా॥ ౨౨౬. క॥ నీ తెల్లఁగరయఁగఁ
డెమ్మెర। మేతరివంగడపు తేఁడుమినుసిక వాఁడుం । దాతయు నాతని వాతి
యు। నేతురె యొక్కించుకైన నిక్కువ మొదవన్॥ ౨౨౭. తే,గీ॥ ఇపుడు నీదొ
డ్డతనమీ వెఱ్ఱెఱిఁగికొనుచు। నడరి మీవంగడంబునకొడయఁడైన। వేయుచే
తుల సామిని వేడుకొనుము । తలఁపు లీడేరునని తెల్పి తపసి చనిన ॥ ౨౨౮.
తే,గీ॥ అంత రాచూలి దమ్మి ప్రోయాలి మగని। బూజలొనరించి యొనలేని తే
జుఁగాంచి। మరలఁ బోరికి మొనసి విల్మొఱయఁ జేయఁ। దడవయారేఁడు జగ
ములు వడఁకఁ దొడఁగె॥ ౨౨౯. ఆ,వె॥ రాచపెద్దయైన రాగవుఁడప్పుడ। మ్మే
టి సోఁకుజోదు మీఁద ఘూఁడు । తూపు లేసి నెన్నుదురు మూఁడు ములుకుల। న
ల్ల దోరుఁగ నేసి పెల్లడంచె॥ ౨౩౦. క॥ ఇరు నెమ్మొగముల దేవర। కరణిమ్మ
డివడినపది మొగంబుల జోదు। ద్దోరణొమ్ము వేయిఘుములుకుల। గరమరుదుగ వ్ర
చ్చి నల్ల గారఁగఁ జేసెన్॥ ౨౩౧. మ॥ విలునేర్పు న్గయిబల్మియు న్మెఱయ
చే వేంద్రుం పుక్రొవ్వాఁడిములు। లుక్కులు నారి న్బైనయించి రాగవుఁడు సోఁకుం
బెద్ద మేనెంతయు। న్నలియ న్వ్రేసిక డిందిబొందళముకిన్గొంజించి పెక్కున్ము
లం। జలమొప్పారఁగ నెన్నొ సల్లువగిలించం దూలెవాఁడంతయున్॥ ౨౩౨.
ఆ,వె॥ తూలి పెద్దకొండపోలిక దేరిపై। సోలియున్నఁ జూచి కాలకేతుఁ। డర
దముపుడు సరగ దురమున కెడముగాఁ। దోలుకొనిక డంక తోడఁ జనియె॥ ౨౩౩
తే,గీ॥ అంతఁ దెలివొందిరావణుఁడ తనిఁ జూచి । యకటపగతురు నగఁగ బిట్టర
దమేల। తోలఁగఁ దెచ్చితివీ వెల్ల దురములందుఁ। జూడవైతివె నాలావు చొప్పు
ముందు॥ ౨౩౪. క॥ అనిపలికి మరల నరదం। బనికిం దోలించి దీఁమలశారఁ
గరా। మునిఁ దొడరి మొఱుఁగు టమ్ముల । వినుద్రిమ్మరులడలఁ జెక్కువేలునిను
ద్వైన్॥ ౨౩౫. క॥ వేలుపుటరదము పైఁదే । జీలపయిన్మఱియు రాచసింగ
ము పైమే । ల్లాలుపయిన్మాతలిపై । వాలారుం దూపుగములువావిరిఁ జొని
పెన్॥ ౨౩౬. క॥ పొంగిండి తేనిఁ బలుతూపులుఁ దద్దయుఁ గవ్వకొనినఁ బో

ల్పాగ నెక్కమిఁ గడల రేఁదోలి మొగులనడువ | న్వేలుఁగొంచు చనుండు ద్రేఁడి చే
టాపు డౌగిదిన్ ॥ ౨౩౭. క ॥ వలకాలి ముందటికిదా | పలికాల్సాచుకొని నిలి
చి బలిమిన పుడమి నిప్పులు గ్రక్కు ముల్కులారా | నెలరక్కసుమీఁదఁ బఱపి నె
ఱకుఁ బొసించెన్ ॥ ౨౩౮. క॥ అప్పగిది గెలుపుఁ దలఁపులు | డెప్పర మై పెనఁ
గొనంగ డిందిగ సత నాళ్లో వ్వంగఁ బోరిరి నిదురయు | డప్పియుఁ గానక గడుం
గడంకల నంతన్ ॥ ౨౩౯. చ॥ వఱదులుగా నెఁ దేరి పయి వావిరి గ్రద్దలు వ్రా
లెఁ గుబ్జము | లెన్నటి సెడిక నైలంకులను నీళ్లు పారింబోరిఁ గ్రుమ్మరించె వే! వ్వు
ఱుబయి నెత్తురుల్గురిసె మబ్బులు రక్కసిమన్నెగానికి | న్దలుచు గఁగీ డ్తెఱం
గులు గనం బడె నట్ల్యేడ వేల్పులుబ్బఁగన్ ॥ ౨౪౦. క॥ అవి సూచియు నాతఁడు
పిఱు! తివియక డెందంబులో న దిట మూనుకరా | గవుఁ దొడరి పెక్కులాగుల
బవరంబొనరింపుచుండెఁ బదిలుండగుచున్ ॥ ౨౪౧. వ॥ అప్పుడు ॥ సీ॥ కప్పకు
త్తుక సామి కంటి మంటలఁ గోలు తూపులు బుజములఁ దూల్చి తూల్చి | మిత్తి
కోఱలతోడ మేలమాడు మెఱుంగుగోలలుఁ జొమ్మున గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి | పిడు
గుల కెనయగు బెడిదంపు ముసలములు ప్రక్కలన జిము లెఁబఱపి పఱపి | విసముఁ
గ్రక్కు నమేటి వీనుల కంటి వాజైనయుగిట్టలు మేనఁ జొనిపి చొనిపి - తే॥గీ॥ మ
గతనంబులఁ గనియనఁ దగిన బంతి | మెడల పొల దిండి నెంతయుఁ బడలుపతి
చె | పౌరుపంబుల గుందించి తేరు గడపు | ప్రోడఁ దూలించి మఱియు నప్వ
డిమి కోఁడు ॥ ౨౪౨. క॥ అల క్రొన్నెల తూపొక్కటి | పఱపి వెసన్వాని తేరి
పడగలు గూల్చె | న్నెఱ అంపపు బల్లెంబుల | గుఱి మీఱఁగఁ దలలుఁ జేయి గొమ్ము
లుదునిసెన్ ॥ ౨౪౩. క॥ తునిమిన తలలుం జేతులు | మునుపున్న లెఱుగున
మరల మొలచె మొలచినన్ | గని రెండులుగులు దాఁకక | చనెనో తాఁకియు
సు ద్రెంపఁజాలక చనెనో ॥ ౨౪౪. ఆ,వె ॥ అనుచు సందియంబు పెనఁగొన
నెంచుక | దడవు నిలిచి చూచి కడఁకకఱకు | చిలుకు లేసి తలలు చేతులుఁ ద్రుంచి
న | నవు డెమరలి మొలచెన బ్బురముగ ॥ ౨౪౫. క॥ మొలచినఁ గడు వెఱఁగందు
చుఁ | దొలుతటి చందమున నుఱియతుని మేఁచు నిమినన్ | దలకీలు మలచినట్టు

లావలమునఁ జేతులునుదలలు దైళమ మొలచెన్॥ ౨౪౭. క॥ ఎడపక నెంతయుఁ
దూపులు । దోఁడిగి తలలుఁ జేయిగములు దునుమ నెడయఁడు। ప్పాడెక దుకడంతు
గ వెండియుఁ। బోడముననివిజగంబు బీతు పూనివడంకన్॥ ౨౪౮. క॥ తెగుత
లలు మొలచు తలలుం । దిగువంబడు తలలు మొగిలు తెరువునకువడి। న్నెగయు
తలలప్పుడబ్బుర। మగు చున్ జగమంత్ర గానియాటయపోలెన్॥ ౨౪౯. క॥ ప
డియెడు తలలుం జేతులు। నడరించులకోరిగములునన్నన్న నెఱి । న్నుడువుల
పడఁతుక కైనన్। దడవులనిడుపనికినై నఁదర మేమెన్నన్॥ ౨౫౦. ఆ,వె॥ తు
నిఁగి మొగయుతలలుఁ దోరసిమ్ములు కులు। గేరియాడు కాకి గ్రద్దగములు।
జదలఁ గప్పకొనినజగము చీఁకటిఁ గ్రమ్మి । పవలు రేయుఁ దెలియఁబడక యుం
డె॥ ౨౫౧. ఆ,వె॥ అట్టులేసియేసియలపును విసుకును। వెఱగుఁబొడమి రా
చ వేల్పు కేఁడు। సేయునది దెలియక చిన్నఁబోవుచు బిగి। యుడిగి మోము వం
చియూరకుండె॥ ౨౫౨. సీ॥ అపుడు విభీషణుండద్దొరఁ జూచి యిట్లని పల్కె
నెకిమీఁద విను ముమీని । బొడ్డున వెన్నని బొడ్డు బిడ్డని మెప్పువలన వేల్పులబువ్వ
గలిగియుండు । నదియింకిపోవఁ జేయక యున్ననికూళవాలియఁడు వాఁగ
నప్పుడమి కేఁడు । సిచ్చు అబల్లెంబు చేనదియింకించి దమటినూటత్రొమ్మిదిమా
ఘ్లుతలలుఁ – తే,గీ॥ జేయి గొమ్ములుఁదునిమి వైచినఁ జెనంటి। పొలసు మేప
రిజోవొకతలయు రెండు । చేతులును గల్గినిలిచె జేజేలుమింట। మిగులనలరు
చు రాముని బొగడిరంత ॥ ౨౫౩. క॥ తనగుట్టుపగతునకుఁ దె। ల్పెను వీఁడని
కినిసియవ్విభీషణుపైన । త్తినిగుడ్చె రావణుండది। దునియలుగా నెడయఁ
డొకకూపున నేసెన్॥ ౨౫౪. క॥ తలయొండు రెండు చేతులుఁ। గలిగియు
రక్కసుఁడు దొంటికంటెను సంబ । గ్గలమై పెనఁగొన రాముని। పెనసి పెనర
గు చులకోరు లేయుచునుండెన్॥ ౨౫౫. తే,గీ॥ అపుడు మాతలి భరతునిం యు
న్నఁ జూచి । నేలతాలుపయింకఁ జాగేలవీని । దునుముమని తెల్పుటయు
రాచతొగలతేఁడు । బొమ్మయమ్మెర్పియరిఁగూర్చి నెమ్మి నేసె ॥ ౨౫౬
సీ॥ పసినన కోఁకలయే త్రైఅఁబది వేల వేఁడి వెలుంగుల వెలుఁగు గలిగి । జగము

లుస్సికుతటి నేగడెడునగ్ని చందానఁదర్దయుఁ మింటలీనుకొనుచు। సతనయ్యా
శిలును వేగతాఁడంగియడరుక్కై వడినబ్బురంపు నెవ్వడి నెసంగి। కతి వేల్పుసు
తివాలుకంటెముకఁంటిము మ్మొనల వాల్కఁంటెనుముఅవుమీఁటి- తే,గీ॥ తొ
ల్లపజల్లకుఁబలితంపు టెడరుదోఁప।నుద్ధవిడి నేగి రాకాసి పెద్దతొమ్ము। గాఁ
డియసురులుఁదూలఁగించి గాడ్పుదిండి । ప్రోలుగన్గొని క్రమ్మఱఁబోదినిఁజొ
చ్చె॥౫౫౬. తే,గీ॥ నెత్తురులఁదోఁగిబవరంపు నేలఁద్రెళ్లి । సోఁకుదొరతొ
ప్పెఁగట్టులసూఁడుతాతి। వాలుచేఁబడ్డజేవురు వాగుగముల। తో నెనయుమే
టిగుబ్బలితోఁ దొరయుచు॥౫౫౭. తే,గీ॥ అపుడు జేజేలుతేఁ పైనలరువాన।
గురిసి వేల్పుబేరులు మొఱయఁజేసి। రెలమినచ్చరలాఁడిరి చలువతావి । తె
మ్మెరలువీఁచెజగములు తెలివి నెసఁగె॥౫౫౮. సీ॥ అంతవిభీషణుఁడాలంపుఁ
బుడమిలోఁబడియున్న తనయన్నకడకుఁజేరి। పలుచందముల వెతఁబడుచుఁ
దర్దయు నేడ్చి పిదపకుందొకరిమొదలుగలుగు। నల్లద్రావుడు తేనినగ్గరిపడం
తుకలచటికిఁబఱతెంచియార్పులెసఁగఁ। దమసామి పైఁబడితలఁగని వ్రంత
లనొఱలుచుండఁగ వారినూఱడించి- తే,గీ॥ మరలఁ బ్రోలికిఁబోఁబంచి మొర
విడిండి। మిన్న రాముని యానతినన్నకగ్గి । పనులులోనగు వెనుకటిపనులు
ప్రాఁత। పలుకుజాడలనొనరించియలరు నెడల॥౫౫౯. ఆ,వె॥ పుడమితేఁ
మతోడఁబుట్టువుఁజూచియిూ। ప్రాఁత వేల్పు మేలుబంతిఁదోడు। కొనుచున
రిగియచటగొబ్బునలంకకు। నెమ్మిఁదొరను జేసినిలిపిరమ్ము॥౫౬౦. ఆ,వె॥ అ
మచవానతిడినసాతఁడాతనిఁదోడు। కొనుచుదీవి కేగికోఁతిబంట్లు। నపుడె పని
చిపున్నియపు టేల్లనీరుదె। ప్పించి యొజ్జపిండుపిలువఁబంచి॥౫౬౧. తే,గీ॥ మే
లియొప్పరంజిపసికొల్వు మేడలోనఁ। బెద్దరతనాలసింగపుపీటమిూఁదఁ। బొల
సు మేపరి యొక్కిమిూనిలిపి నీరు। పైనఁజిలికించి నొసలఁ బొట్టుగట్టి॥౫౬౨.
కలచలి వెలుఁగుప్రొద్దురికఁలు । చిలువలఱెకిమిూఁదుపంట చెలి రాముకత।
ల్గలయన్నినాళ్లు దొర్లవై । యలరుచునద్దీవియేలుమనిదీవించెర్ ॥ ౫౬౩.
తే,గీ॥ అట్లు దొరయైవిభీషణుఁడపుడె మానిక।కంపుఁదొడవులుఁబసిఁడిపుట్టంపు

గములున్నింబుగాఁగొనిలక్ష్మణులు వెంబడిఁజని । కడఁకరాసింగమునకునుగర
లాసంగె॥ ౫౬౪. క॥ ఒసఁగిన నెకిమీఁడవి నెన। రెసఁగఁగమ్మాతలికినిద్విన్ము
మ్మగవేల్పుం। బసకుంబని చిననాతఁడు । వెసఁజనెరాతొగలతోనెనివీడ్కొని
మెలమిన్॥ ౫౬౫. క॥ అంతటదొరరక్కసిమే । ల్బంతింగని దీవికీపుష్పవిని
మాలా । గంతయును దెలిపి పంటప । డంతినిసుఁగుఁదోడుకొనికడంకన్ప్ర
మ్మా॥ ౫౬౬. క॥ అనిపనుపఁ నతఁడు గొబ్బునఁ। జనికొందలు ప్రాఁత వేల్పుచాన
లనారా। ముని చెలినలరించుటకుం। బనిగొల్పినవార లేగి బత్తిదలిర్పన్॥ ౫౬౭.
తే, గీ॥ పుడమిచూలికిఁ దలయంటి యొడలునలిచి। వలపుగొజ్జంగిపూనీటజలక
మార్చి। మడుఁగుపుట్టంబుఁగట్టి బల్మానికంపు। రవణములువెట్టి యలరుసరము
లువైచి॥ ౫౬౮. తే, గీ॥ కుందనపుటందలంబునఁ గొమ్మనునిచి। తెచ్చుటయు
నాతఁడా రాచమచ్చెకంటిఁ। దోడుకొని తద్దవేడుకతోడనేగి। నేలతాలుపు
తలమిన్న మ్రోలనిలిపె॥ ౫౬౯. క॥ నిలిపిన రాగవుఁడన్నెలఁ। తలతలమాని
కముఁజూచి తలవంచి మదిన్। దలముగవగపును నానయు । నలుకయుఁబొడ
మంగనిట్టులని వాక్రుచ్చెన్॥ ౫౭౦. క॥ సకియమగపాడికొఱకె। న్నికగాఁ
బగతునినడంచి నినుఁజెఱలోఁజి। క్కకయుండునట్లొనర్చితి । నిఁక నీమదిన
చ్చు చోటికేగుము నెమ్మిన్॥ ౫౭౧. మ॥ ఒరునింటం జెఱ యున్న చేడియను
లోనాకింతయున్నానలే। కరహింజేకొను వానినొల్లరరయంగా బల్లిదు
ల్బీరము। ల్నెరపంజాలెడురాచమానిసిమదిన్నేర్పేదియిచ్చేఁతకే। కరణిన్
జొచ్చునకౌట నెప్పుడునినుంగైకొంట మాకుగ్గలీ॥ ౫౭౨. ఆ, వె॥ అనినఁద
గ్గ యొఱలియమ్ముద్దరాలిట్టు। లనియెనిట్టి కలుకులాడ నేల। తేఁడనిన్నెమదిని
తేపుమాపుఁ। దలఁపుచుందునొండు తలఁపుమాని॥ ౫౭౩. క॥ పలువతొ
లి వేల్పుచేఁబడి। పలువంతలఁగుందికుందిబడలిన దానన్ । గలఁచుట పాడియె
యిపుడ। గ్గలముగనోపున్నె యంపుగనితగనీకున్॥ ౫౭౪. ఆ, వె॥ వేయునేలవి
నుమురాయఁడనీవెద। నమ్మకుంటివేని నమ్మనగ్గి। సొచ్చి వెడలు దానఁబెచ్చుర
నానతి। సేయుమింక జాగు సేయవలదు॥ ౫౭౫. ఆ, వె॥ అనిన రాముఁడట్ల

యునరింపుమనుచుల। త్క్షణునిబలుకనతఁడగ్గెలెన్ని । యైనవామిష్టి
యగ్గిరవుల్లానఁ। జేయమిన్నుముట్టిచిచ్చు వెరిగ॥ ౫౭. తే,గీ॥ అప్పుడప్పం
టవాల్గంటియనుఁగుఁబట్టి। దంటమోములసామికిదండమొసఁగి। తేనియ
డుగుల్తుడెందమ్ములోననిలిపి। బెగడుప్రూనకసాఁడఁజొచ్చెజగములడర॥ ౫౭
ఆ,వె॥ చొచ్చుటయునుగాడ్పు నెచ్చెలిదన వెచ్చఁ। దనముమానిచల్లఁదనము
పూనెఁ। గెంపుఁజాలనడుమసొంపారుపసిఁడిస। లాకపోలెసీతలలిఁదనర్చె॥
వ॥అట్టియెడ॥ ౫౭. సీ॥ పనుంగుమేకపోతెనుబోతుమానిసిమొసలిత్రాసు
జ్జ్ముపసులతేఁడు। తీవియఁదేజఁబాడియుమగంటిమితాల్మివడికల్మియుడి
పోనికడిఁదిమేలు। మగజాతివాలుసత్తిగుదియబల్లెము త్రాడుపెక్కుముక
త్తిదండివిల్లు। వేల్పులుమినుకులుపెతరులురక్కసులేల్లుతావులుజక్కులుత
పసిబూది-తే,గీ॥గములునెక్కిల్లునోజలుగై దువులును।గొలువులుగనొప్పగ
ట్టులగొంగయగ్గి।జముఁడుతొలివేల్పుపడమటిసామిగాలి। చాగకాఁడునునె
లతాల్పుమూఁగికొలువ॥ ౫౭. క॥నలుమొగములవేల్పును గ్రొ। న్నెలతా
ల్పునువచ్చియచటనిలిచిపుడమిపై।దలియల్లునిగనుఁగొనినెన । రలరఁగఁగ
డుఁబొగడియిట్లులనిపల్కిరొగిన్ ॥ ౫౦. క॥ ఒడయఁడవేల్పులకొఱకి।
య్యొడలూనిచెనంటిసోఁకుటొడయనినసిను। కక్కడఁచితివినీవువెన్నుఁడ।వ
డరఁగనీయింతిసిరులయన్నరయంగన్॥౫౧. క ॥ కావునగరితలరతనఁ।
బై వెలసినయవ్వెలందియందఱవిందున్। గావింపఁగఁగై కొనినీ। కావునకుం
జనుమెదంగడంకదలిర్పన్॥౫౨. సీ॥ అనితెల్పవేలుపులందఱుఁదమతమ
నెలవులకరిగిననేలతేఁడు । గడుకూర్మినమ్మన్నుకానుపుఁగై కొనిసోఁకురా
యఁడుప్రొద్దుచూలిగాలి।కొడుకంగదుఁడునల్వకొమరుఁడుమొదలగుదొ
రలునుఁదమ్ముఁడుచెరసికొల్వ । నలరొందఁబుష్పకంబనియెడుతేరెక్కి-కొ
లఁకులేఱులుబల్లియలునడవులుఁ- తే,గీ॥ బూవుబోఁడికిఁజూపుచుఁబ్రోవ
లందుఁ।బొసఁగజడదారులొసఁగెడుపూజలెల్లఁ। గొనుచుసరగనయోధ్య
కుఁజనితిరంబె।సఁగఁబజలఁదన్నుచునుదమనగయసొచ్చె॥౫౩. తే,గీ॥సొచ్చి

ల్లిలుమ్ముపురికి జోతలొసఁగి । యుజ్జలప్రముక్క దీవనలొసరఁగాకృది ।
తమ్ములిరువురు నెరఁగిన నెమ్మిఁగౌఁగి । లించి చుట్టలఁ జెలుల మన్నించె నీడు
ల॥ ౫౮౪. తే,గీ॥ పుడమిబొట్టియ యత్తలకడర ప్రముక్క । తోడికోడండ్ర
సంగడిచేడియలను । నెనరుదై వారఁగౌఁగిటఁ బెనచె జన్ని । గట్టుమత్తైదువులఁ
దద్దగౌరవించె॥ ౫౮౫. సీ॥ అంతట శాగపుఁడెంతయు నెలమితో నొకకము
చ ప్రొద్దున నాజ్ఞయగుప । సిద్ధుండు ప్రెగడలుఁ జెలఁగి పసిండిపట్టియ నెశొన్న
సలఁగట్టి రీవి మెఱయఁ । దెల్ల డాత్మైకపుగద్దియం గూర్పుండఁ బెట్టినని చ్చలపు
దొరతనము పూని । పుడమి వేల్పుల కెల్లఁ దోడుకులు నేలయు రొక్కంబు దో
డవులు జక్కగములుఁ – తే,గీ॥ బుట్టములు దెబ్బెలు గనిచ్చి చుట్టములకు । బట్టుల
కుఁ బేదలకుఁ గోరినట్టులొసఁగి । యింపుసొంపుల వెలయంగ నెల్లరకును । బోన
ములు వెట్టి వేడ్కలఁ బొదలఁ జేసె॥ ౫౮౬. తే,గీ॥ మఱియు సుగ్రీవుఁడును దీవి
షన్నెగాఁడు । గాలిచూలియు నీలుండు వాలికొడుకు । వెనుకచూపుల మెకపు
ఱేఁడును మొదలగు । బల్లిదుల నెల్లఁ గూర్మిదై వారఁ బిలిచి॥ ౫౮౭. ఆ,వె॥ తొ
డ్తమానికంబు దొడవులుఁ జీరలుఁ । గలపములును మంచిగందవొడులుఁ । దమ్ము
లములు నొసఁగి యిమ్ములకనిచినఁ । జనిరి వారు సంతసమున మరలి ॥ ౫౮౮.
తే,గీ॥ అంత రాముఁడు వేడుకలలర నేల । చూలితోఁ గూడి నెమ్మది చొక్కిపె
ద్ద । జన్నములుఁ జేసి పజల నిచ్చలును బాడి । యొసఁగఁ బ్రోచుచు జగమెల్ల
నేలుచుండె॥ ౫౮౯.

సీ ॥ అనిదిండి జడదారి చినుకుపూసల ప్రోవ మగటాలు వెన్నెలల్తొగల
ఱేఁడు । గిబ్బడాల్దొరగుండు కబ్బంపుప్రోయాలు లిబ్బిగుబ్బెతయబ్బబొబ్బ
మేకము । విన్నుకేళాకూలి వేల్పుల బోనము తడపుల నిడుపడు పుడుకు దొడు
వు । తూఁడు మేపుడుపుల్లు దూర్పు రాయని జక్క మొల్ల ప్రొవ్వి రియెత్తు ఱెల్లు
పువ్వు – తే,గీ॥ నురువు లద్దంబు పాలు కప్పురపుబూది । సంకు రిక్కలు మంచునీ
రింపు మొగిలు । దనయసంబున కెన గాక పెనుపు డింప । వెలసె నమ్మన్ను తా
లుపు వేల్పుఱేఁడు॥ ౫౯౦.

తే. గీ॥ అనుమఁ దెఱఁగంటి తపసి రామాయణంబు। నీళ్ల రాయని గాదిలి నిగిడఁగు తోడఁ। దెలిపె నిది విన్న వ్రాసిన లలిఁ జదివిన। సిరులుఁ గోర్కులుఁబున్నెంబుఁ జెందుఁ బజల॥ ౫౯౧.

తే. గీ॥ తెనుఁగు చదువునఁ బున్నియం బెనయ దనుచుఁ। గొందఱాడుదు రాడినఁ గొఱఁత యేమి। మునుమ రాయంచు నుడివిన చెనఁటి బోయ। వారి యగుట రొగులుతు గాదె॥ ౫౯౨.

పొత్తములఁ దొంటి పెద్దలు హత్తుకొలిపి। నట్టి తెలుఁగు ననుడువు డల। గుఱియరసి చూచి నెమ్మదిఁ గూర్చినాఁడ। సందియంబె ఱజాణ లెల్ల॥ ౫౯౩.

। పుడమి నీపొత్త మెప్పుడు ప్రొద్దు నెలయుఁ। జుక్కలును రిధిప్రోడ। లిఁడ్ల కోరిన కోరిక లిడుచు నిడుమ। లుడుగఁ జెఱుయుండుఁ గాత॥ వ॥ అనిపలికి॥ ౧

ప్రలిక ళాసము పాఁప ప్రోగులు క్రొన్నెల పూవు విన్నా ణిమ్ము డిపును వెలి బూది పూఁత ప్రాఁబలు కుటందియలు పొఱు స్గబ్బలి సింగావు। కప్పుకుత్తుక వెట్టకన్నుము న్మొనవాలు కంకటి కోడు లేజింక రకీల్జడ చౌవంచ మోములు పులికబోనమ్ము బల్బాది దండు రూపులు కొండప్రోల్నిచ్చపంట। వలఁతి యరదంబు సంద్రము జ। వన్నియఁగ మేనగట్టు రాకన్నియయునుఁ। గలుగు జగముల కవేల్ప॥ ౫౯౫

క॥ కొఱకనునట్టు వపక్కియు। నెక్కుడులు గనమరు కొమరు లిరువురు మ్రోలన్। విక్కచు నాడఁగ నెలమిన్। జొక్కెడు వేలుపుల రాయ సోఁకుడు రాయా॥ ౫౯౬.

పణవ వృత్తము॥ ఛేజే రాయఁడు సిరిగే స్తుండుం। దేజుల్ మీఱఁగ దిట మాబత్తిన్। వేజోహారులు నెఱిఁగా వింపన్। బూజం జెందుచుఁ బొన రాక్షేటీ॥ ౫౯౭.

గద్యము.

ఇది శ్రీమదుమారమణ కరుణాకటాక్ష నిరీక్షణ సంలబ్ధ సరస కవితాసామ్రాజ్యధురంధర ఘనయశోబంధుర కౌండిన్యసగోత్ర పవిత్ర కూచిమంచి గంగనామాత్యపుత్ర బుధజనవిధేయ తిమ్మయనామధేయ ప్రణీతంబయిన - యచ్చతెలుఁగు రామాయణ మహాకావ్యంబునందు యుద్ధకాండము సర్వ మేకాశ్వా

అచ్చ తెలుఁగు రామాయణము

ముగిసెను.